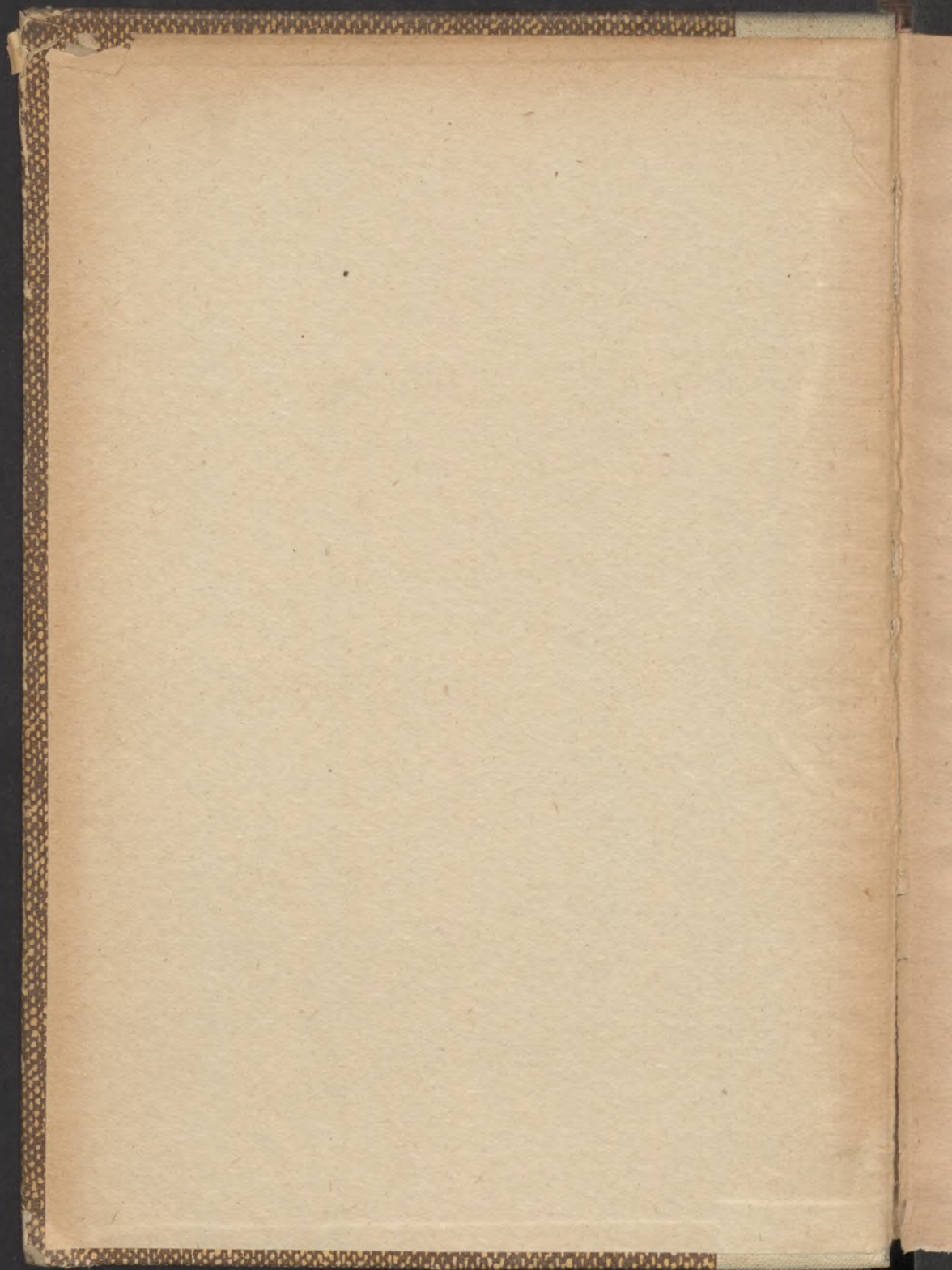

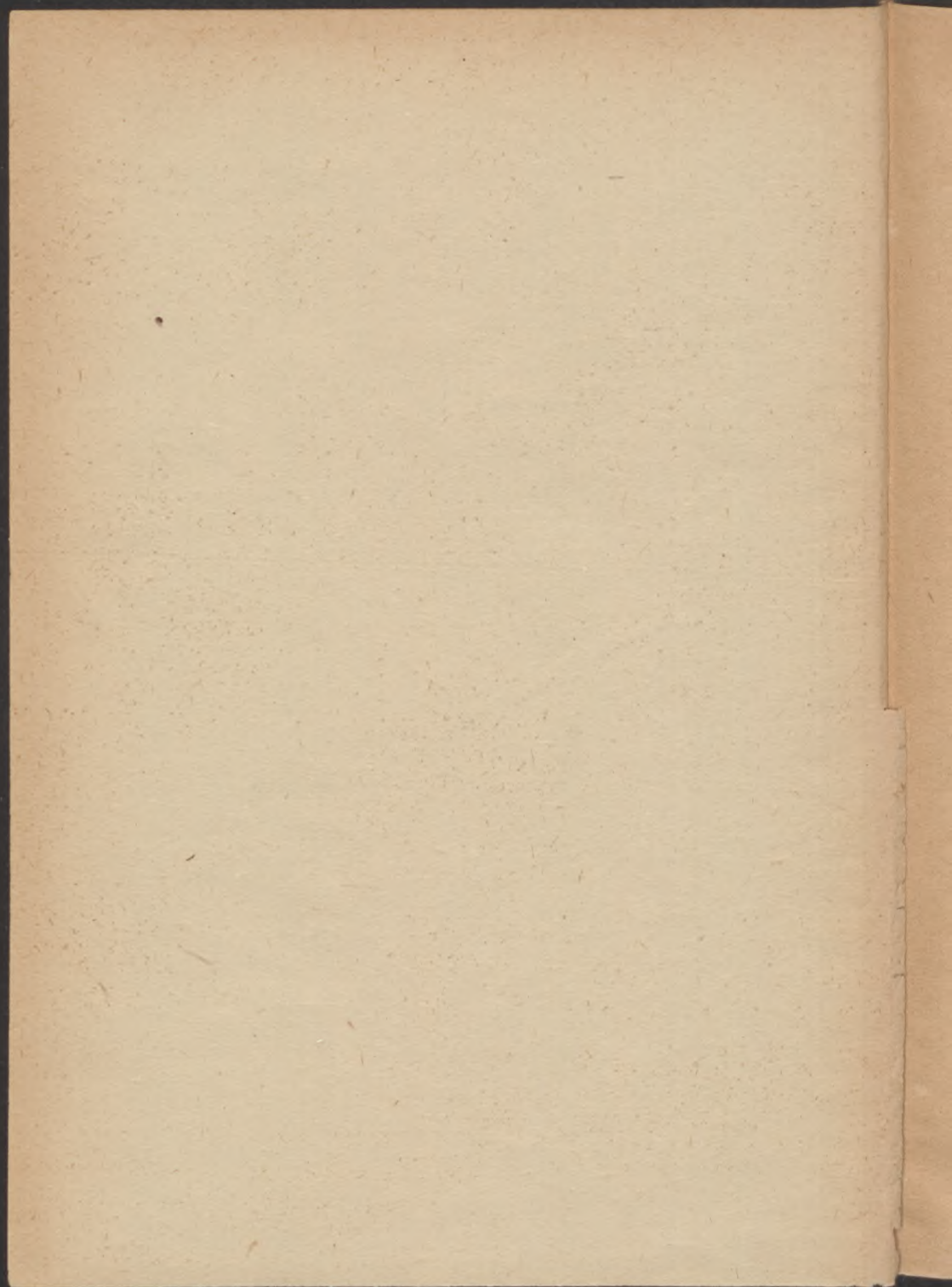
NAGY LÁJOS

Apollon allakiki

NY
OS

NY
OK

NAGY LAJOS
NYITOTT ABLAKOK

NAGY LAJOS MUNKÁI

- Az asszony, a szeretője és a férje. Elbeszélések*
Mariska és János. Elbeszélések
A szobalány. Elbeszélések
Egy lány, több férj. Elbeszélések
Az Andrássy-út. Elbeszélések
A berlini lány. Elbeszélések
Fiatalemberek. Elbeszélések
Találkozásaim az antiszemitizmussal. Cikk
A vadember. Regény
A jó fiú. Elbeszélések
Lecke. Elbeszélések
A bérház. Elbeszélések
Utcai baleset. Elbeszélések
Három magyar város. Szociográfiák
Kiskúnhalom. Regény
Budapest nagykávéház. Regény
A falu álarca. Társadalomlélektan
A három boltoskisasszony. Regény
A fiatalúr megnősül. Regény
Pincenapló. Rajz
A tanítvány. Regény
A három éhenkórász. Elbeszélések
A falu. Regény
Emberek, állatok. Elbeszélések
Január. Elbeszélések
Farkas és bárány. Elbeszélések
A lázadó ember. Önéletrajz
Képtelen természetrajz. Karcolatok

NAGY LAJOS
NYITOTT ABLAKOK

RÉVAI

NYITOTT ABLAKOK

A „Nyitott ablakok“ időrendi sorrendben gyűjti össze Nagy Lajos eddig kötetben meg nem jelent, vagy rég elfogyott, a közönség számára ma már hozzáférhetetlen könyvekben megjelent írásait. Ezeket a novellákat is Nagy Lajos legfőbb művészi sajátosságai és erényei jellemzik, az a mindig lényegbevágó leleplezés, mely élesen és egyenesen hasít bele a feudálkapitalista társadalom világába. A novellákat kikerekítő csattanó sohasem pusztán önmagáért van, hanem mindig valamilyen társadalmi félszegsége vet fényt. Felejtethetetlenül hiteles képet kapunk a kapitalista polgár és a kispolgár torz világáról és eltorzult emberségéről. Hogy csak néhány kiemelkedő példát említsünk: a Nyitott ablakok, a Meggyalázott vágy, a Katona, Az asszony, a szeretője, meg a férje... mind tökéletesen ábrázolják a kapitalista ember szerelmének szörnyű sivárságát, — vagy az Egy közülünk, mely találó leleplezése a katonai emberidomításnak, — vagy a Segítség, mely gyilkosan találja telibe a polgárság „emberbaráti“ hajlamait. De megtaláljuk ebben a gyűjteményben Nagy Lajos másik jellemző műfaját, a novellának karcolatszerű változatát is. (Éjjel, 1939. július, Kisváros 1942.) Nagy Lajos a magyar novellaírás kiemelkedő mesterei közé tartozik. Új kötete igazi gazdagodása irodalmunknak. Dokumentum ereje és nevelő hatása maradandó értéké teszik.

NAGY LAJOS

NYITOTT ABLAKOK

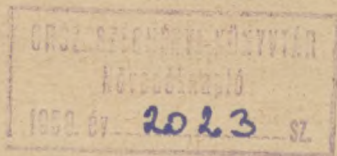
ELBESZÉLÉSEK

RÉVAI KÖNYVKIADÓ NEMZETI VÁLLALAT

NYITÓTÁJÉKOZTATÓ

185435

Felelős kiadó: Barabás Tibor

Copyright by Révai, Budapest, 1950
96200 - Révai-nyomda N. V.
Budapest V, Vadász-utca 16
Felelős: Puskás F. műsz. ig.

EGY KÖZÜLÜNK

GÁTI JÁNOS anyás legény volt. Puhaképtű, szelíd természetű. Amikor besorozták katonának, még csak rövid bajusz pelyhedzett az ajka fölött. Mikor ősszel elbúcsúzott a babájától, hogy elmenjen három évig a császárt szolgálni, sűrűn potyogtak a könnyei s a szája elcsempült. Rítt. Pedig ez nem illik a legényhez, anyámasszonyos magaviselet ez.

Szörnyen új életbe jutott Gáti János. Símogató anyai szavak, barátságos adjonistenek világából a pattogó kiszólások, maró káromkodások közé. Kemény életbe, a híres vasfegyelembé, mely úgy megszorongatta az ő emberséges természetét, mint valami vaspánt. És sűrű, fájdalmas sóhajtasok szálltak el a gyöngé, pelyhedző bajusz alól.

Pedig néki még szerencséje volt a többihez képest. Éppen a féltékenysége ösztökélte, hogy mindent, amit parancsolnak neki, úgy megtegyen, ahogy csak tőle telik. S ehhez megvolt a kellő ügyessége is. A jó képe is hasznára vált. Így aztán az állfelpöccentések s más efféle jó viccek mindig mást értek. A legfinomabb rosszak és sanyarúságok mind mással estek meg.

Idővel gefreiter lett Gáti János, azaz Johann Gáti. Most már ő abrikoltta az újoncokat és ő pöckölte fel az állakat. Sorra leadogatta a finom vicceket, amiket eltanult és a jóféle káromkodásokat. Néha-néha mellbe brusztozott egy-egy jámborabb állatot, mert hát

úgy kívánja azt a dolog sora-rendje és mert tekintélynek muszáj lenni. „Nem vagyunk most juhászok vagy mifene, hanem katonák.“

Még a fehérréppel is megtanult katonásan bánni. Annak is az a rendje, hogy az ember eleinte csak elmondja, hogy rózsám, violám, tubicám meg más istennyila, de aztán hamarosan a dologra tér és odaigér egy-két pofont s ha az ígéretnek nincs foganatja, ki is osztja azonnal. Ettől menten elpityeredik és lefekszik a cseléd.

Egyszer valami tüntetésféle volt a cibilek közt. Kivonultak szuronyosan, éles töltéssel. Egy nagy tér szélén állott föl a század, fronttal a tér felé. Hátuk mögött nagy, otromba sárga házak, mintegy jelképei mindannak, amit védeniök kell. A tér tele volt néppel. Férfiakkal, asszonyokkal és gyerekekkel. Egész kicsinyek is akadtak köztük. A szuronyos fegyver lábhoz volt vezényelve. A szuronyok csillogó, hullámos sort alkottak, melyen ingerlő játékkal szaladt végig a napsugár. A tömeg csendes volt. Aggodalmas, elkényszerezett ábrázattal álltak az emberek a szuronysor előtt. Sápadtak voltak, a nők reszkettek és néhol egy-egy suttogón beszélt a férfiához. Fájdalmas, tehetetlen gyűlöletet ontó szemek meredtek a feszes, barna katonaaarcokra. Gáti János ott állt az első sorban. Nyugodtan, méltósággal tartotta a fegyverét. A bajusza keményen hegyes volt, a szeme büszkeségtől ragyogott. Szép szál legény volt és szép arcú. A nők tekintete, amint kíváncsian végigsompolygott a félelmesen impozáns soron, kis időre megpihent rajta. Ő feszesen, kidüllesztett mellel állt. Nyugodtan símultak az arcvonásai és nagy, öntudatos gög áradt a tekintetéből. Érezte, hogy ő most egy szeme ennek a vasláncnak s az ismét része egy nagy, végtelenül hatalmas, acélos valaminek. És mélységes megvetéssel nézte a nyomorult, lompos, elkényszerezett tömeget. Bosszantotta, hogy ezek most megzavarták őt is, a többieket is vitézi, komoly méltóságukban. Úgy nyüzsögtek ott egymás hátán, mint a beteg legyek. Borotvátlanok, piszkosak, fegyelmetlenek. Nem volt Gáti Jánosban most semmi az ő békésen munkás falujából, az édesanyja szelid emlékéből, a lassú nyáresti dalolgatásokból. Csupa szigorú, katonás gondolat és érzés bolygott az agyában és a szívében, amely keményen és egyenletesen dobogott a császár kabátja alatt. Csupa büszkeség, a hatalomnak, a szurony

és az éles töltény félelmetességének érzése feszegette. Az arca tüzelt a vágytól, s őt egészen elöntötte, duzzasztotta a nagy vitézi virtus. Megvetően, haraggal méregette a tömeg egy-egy közeli alakját és elégedetten tekintett a szuronyára, amellyel incselkedett a napsugár. És minden érzése, gondolata most abban az egy elgondolt mondatában csúcsosodott ki: „Keresztülzúrom még a saját apámat is, az istenit neki!”

1908

VÁROSLIGETI IDILL

VASÁRNAP ESTE, negyed tizenkét óra. Két cselédlány hintáz egy ligeti hintázóban. Java hintázás közben öt baka érkezik a hintázóhoz. A bakák kívülről a korláthoz támaszkodva, vágyódva nézegetik a cselédeket és odaszólnak néha, hogy „no még följobb egy kicsit!“, „billenjön le ide a karomba!“ stb. A hintáslegény csönget, a leányok lekiáltanak, hogy „tovább!“. De a hintáslegény intrikus, azaz jószívvel van a bakák iránt, megállítja a hintát, ki kell a leányoknak szállni. A leányok megigazgatják a ruhájukat, a kontyukat és indulnak. A kijárónál egy civillegénybe kapaszkodnak két oldalról. A legény — jelentéktelen, máléforma alak — csak most válik láthatóvá, eddig tudj' isten hol volt. A leányok belekapaszkodnak, tehát a legény és a leányok valamikép összetartoznak. Mennek. A bakák utánuk.

A legény (halkan a két leányhoz): Csak semerre se nézzetek, hanem egyenesen gyertek!

Az egyik baka (halkan a társaihoz): Jó két bőr! Ezeket leemeljük a cibil kezérül.

A másik baka (halkan): El kell kapni őket, ezt a csibészt meg hátba kell rúgni!

A harmadik baka (hangosabban): Eriggy oda, oszt' kapaszkodj bele a jobbsóba, majd én meg emebbe.

A negyedik baka (hangosan): Ne siessenek úgy, hűgám!

Az ötödik baka: Állnának meg csak pár szép szóra!

A legény (megáll a leányokkal és megfordul): Mit akarnak? Eresszenek bennünket békén az útunkra!

Az egyik baka: Ki szólt magához?

A másik: Hát hiszen maga csak menjen is az útjára békén, mert ha nem mén, majd szalajtjuk mink...

A harmadik (a két előbbi háta mögül): Vágd képen a málé-szájút!

A negyedik: Nem köll vele sokat kukoricázni, hanem vágd bele azt a bajonettet!

Az ötödik: Csak a belit dönts ki, azt a herrgott...

A legény kissé elsápad, a leányok is meg vannak egy kicsit szeppenve. A bakákban nagyon buzog a virtus és a nőéhség. A civilben is mozgolódik az önérzet. Ebben a pillanatban közel áll a veszély mindnyájukhoz. Csak az kellene, hogy valamelyik baka felpöckölje a legény állát, csak éppen hogy a keze mintegy magától elinduljon. Ha messzeszalad a képzelet, embervér folya akkor, sőt talán emberhalál is esnék — a szegény civilé — és azután jönne a garnizonbörtön. Az állfelpöckölés azonban — csak úgy véletlenül és kivételesen — elmarad. A legény és a lányok szótlanul megfordulnak és sietnek tovább. A bakák utánuk, de mivelhogy azok az előbbi tempót meggyorsították, kissé elmaradnak. Az egyik baka pár lépéssel előre ugrik és a baloldali lányt karonfogja. A másik erre szintén elősiet és a jobboldaliba kapaszkodik bele. Most öten mennek egy sorban, két oldalról két baka, azután a két leány, középen a civil. Utánuk a másik három baka. Sietnek, a tempót és az irányt a civil adja. A bakák halkán suttognak a nők fülébe. Szelídebb, marasztaló, engesztelő szavakat, szerelmi ajánlatokat. A leányok kicsit fészkelődnek, cihelődnek; a becsület kedvéért, no meg inkább a legény kedvéért, megpróbálják a karjukat a bakákéból kiszabadítani. Az első laza, sőt gyér kísérletre ez nem sikerül, mire a legnagyobb sietséggel szüntetik meg a próbálkozást.

Így érnek a földalatti villamosnak a Vampetics előtti megálló-jához. Mennek egyenest föl a fahídra, a bakák is átmennek a hídon. A hídlejáró lépcsőjénél a bakák elmaradnak. A döntő akadály, az

elvezérlő tény, minden valószínűség szerint a hat vas, a szakaszjegy ára.

A legény és a két lány lemennek a lépcsőn és jegyet váltanak. A bakák a hídról lekiabálnak, hogy „szép álmokat, babám!” és hogy „gondoljon rám, ha lefekszik“, továbbá, hogy „essen le az ágyrul“. — Lemennek a hídról, a kerítésnél még megállnak, nevetnek és még át-átszólnak, de már nem igen lehet hallani, hogy mit. A legény a villamos emberrel beszélget:

A legény: Ezek a rongyos bakák... azt hiszik, hogy megijedek tőlük... még tiztől se... a nyavalyások!

A leányok (élénk panaszkodással): Hogy összefogdosta a karom! ... Tudom, hogy meglátszik a nyoma... Nyomorult strici, hogy megszorított... Fene egye meg a pofájukat...

A legény (a leányokhoz)! Szegénykék! Látjátok, ha én nem vagyok veletek, hogy összegyömösöltek, összezőcsköltek volna benneteket... a nyavalyások. (Ezt a bakák felé fordulva mondja, de jó halkán, nehogy azok valahogy meghallják.)

A leányok (a legényhez, hálálkodva): Szegény Janikám! Majdnem bajod történt miattunk... Milyen jó, hogy velünk voltál... Most isten tudja, mi lett volna velünk...

A legény (megelégedetten, büszke fölényel): Látjátok? Ugye mégis csak jó az öreg a háznál?

Itt a villamos. Beszállnak. Leülnek, a két leány egymás mellé ül.

Az egyik leány (a másikhoz, ságva): Aki belém karolt, nagyon csinos volt ám! Hát a tiéd?

A másik leány (a szemével inti, hogy „de az enyém is ám“ és visszatekint az ablakon át, vajjon látja-e még őket. De már nem látja. Aztán szomorúan néz a másikra és mélyen, szívből sóhajt): Istenem, Istenem! (és hogy valahogy meg ne értődjék a sóhaj, hozzáteszi): Csak már otthon lennénk.

AZ ASSZONY, A SZERETŐJE ÉS A FÉRJE

HÜVÖS OKTÓBERI este volt. Ez volt az első őszi est, amelyen már minden nyári hangulat elszállt, az utak komorak lettek s az ember az acélos őszi ég alatt járván, régmúlt csalódásaira emlékezett, mintegy az okait kutatván oktalan szomorúságának.

A férfi lassú lépésekkel járt föl-alá az Andrásy-úton, annak az Izabella-utca és Rózsa-utca közti részén, a fákkal szegélyezett kavicsos testű sétányon. Várta az asszonyt. Már fél tízre járt az idő, ő már kilenc óra óta várt. Gyors szívásokkal cigarettázott.

Fiatalkor volt még, huszonhat év körüli, középtermetű, sápadtarcú. A szeme fekete volt és fáradt a nézése, a bajusza fekete és nyírott. Az egész arca egyszerű, igen értelmes és jóra való embernek mutatta és olyannak, aki kissé többet szenvedett, mint amennyi az élet mértéke szerint eddig átlagban kijárt volna neki. És az arc mindenben igazat mondott. Testben, habár sovány volt a férfi, erős lehetett, meglátszott ez széles válláról és a mozdulatairól.

Jött az asszony, már messziről meglátta. Eleinte a járdán jött, a túlsó oldalon, sietve, aztán rátért az útestre — már ő is meglátta a férfit —, jött át, egyenesen feléje. Magas nő volt, széptestű, izmos, kissé kövérebb annál, ahogy a legkíváncsabb lett volna. Hajadonfővel volt, sötét alj volt rajta és pirosszínű bolyhos kendő, melyet fázékonyan fogott össze.

A férfi eléje sietett. Üdvözölték egymást, mosolyogtak. Nem

valami vidáman, nyíltan mosolyogtak, hanem mintegy gyanakvón, mintha aggódtak volna egymástól, mintha mind a ketten előbb a másik mosolyára vártak volna. Valamennyire bizalmatlanok voltak egymáshoz, mert három-négy nap is eltelt, amíg egyszer találkozhattak s mikor találkoztak, nem igen tudták, hogy hogyan is vannak egymással, maradt-e minden úgy, ahogy elváltak, nem sodort-e már közéjük valamit az Élet árja. Az asszony ajkán szégyenlős zavartság is átlengett és a férfi, amikor az asszony a lámpa felé fordult, az arcán egy nagy, kékes foltot vett észre. Rögtön sejtette, hogy ez ütés nyoma. Hirtelen megsajnálta az asszonyt, fölbuzdult benne a szeretet, szerette volna megölelni és hosszan megcsókolni a kék foltot az arcán. Az asszony finoman megérezte a férfi fölbuzdulását és jóságos odaadással indult vele egy pad felé. Leültek, jobbról a nő, balról a férfi, egymásfelé fordultak, egymás szemébe néztek, bizalommal és reménnyel, miután megvált a kék folt a kedves telt arcon, momentán kapcsolat, igaz érdem jele és szomorúság tárgya, melyet körülrajongtak az összesímuló, lágyzengésű érzelmek. Ekkor szólalt meg a férfi:

— Elutazott?

— El.

— Mikor?

— Még reggel.

— Bizonyos?

— Persze, hisz ebédre se volt otthon, meg a táskáját is magával vitte. Holnapután jön meg. Holnap délután találkozhatunk.

A férfi hálásan emelte ajkához az asszony kezét és megcsókolta azt. Az asszony elmosolyodott, de rögtön utána komor lett és mereven nézett maga elé. A férfi most már megkérdezte:

— Mi az a kék folt az arcán? — És mindjárt, nehogy az asszony eltítkolja a valóságot, még hozzátette:

— Úgy látom, ütés nyoma.

És fájó aggódással nézett az asszonyra. Az csak ennyit mondott:

— Igen.

— Miért? Kitől? — kérdezte hévvel a férfi.

— Megütött.

— A férje? ... Hogyan? Miért? Nagyon bántotta?

— Megütött. Ökölrel az arcomba vágott. Olyan eset volt, hogy az borzasztó. Azt hittem, hogy mindjárt megöl. Engemet is, sajátmagát is.

— Hogyan történt?

Az asszony nem felelt. Hallgatva és mozdulatlanul ült, s mereven nézett a földre. Szép, dacos volt most az arca, a gyöngye szél meglepette szénfekete hajfürtjeit. Kezét a férfi kezébe tette. Kissé érdes volt ujjainak a tapintása, mert mostanában naponta némi konyhai munkát is végzett. Aztán az ujjával megfogta a férfi kezét, gyöngén emelve húzta és így szólt:

— Fázom. Sétáljunk.

Mind a ketten fölálltak és lassú lépésekkel indultak meg. Erősebb szél jött velük szembe, szemeik hunyorogva meredtek a lámpafényes útba, a szél lobogtatta az asszony kendőjének szárnyait és szoknyáját a combjaihoz feszítette. A férfi karonfogta az asszonyt, összeértek, összeömlött a testük melege. A férfi ismét türelmetlenül kérdezte:

— Hát hogyan volt? Mi volt? Mondja el!

Az asszony beszélt. Elmondta az esetet. Hogy a férje már régóta féltékeny rá. Sejti a viszonyukat. Régebbi, más dolgokat is sejt. Hogy valamikor — ez így volt s a férfi ezt tudta — találkahelyeken gyakran eladta magát ... Hogy éppen most miért gyanakszik a férj, miből sejtje a viszonyukat, ezt nem tudja. Hogy valószínűleg valaki látta őket együtt s ezt megmondta a férjének. Tegnapelőtt kissé ittasan jött haza s minden közvetlen ok nélkül rátámadt, kiabált, szidta. Ő nem is kérdezte, hogy miért teszi ezt, mert oly vad és elkeseredett volt, hogy nem is mert hozzá szólani. Csak mikor a legdurvább szavakkal sértegette, szemétnak, cafatnak, k...-nak nevezte s az anyját is ilyen gyalázó szavakkal említette, akkor szólt rá. Erre olyan ingerült lett a férj, hogy öklével az arcába vágott. Ő sírni kezdett, a férje is megszeppent, de aztán mikor a kérlelésére nem hederített, megint csak dühbe borult, az égő lámpát akarta a tükörbe vágni s esztelen indulatában — ilyen örültség! — megkapta a kezével a lámpa cilinderét és összeégette a

tenyerét. Most csupa hólyag a tenyere. Aztán elkezdett jajgatni és sírni és fogadkozott, hogy otthagyja az állását, inni fog és nem jár haza, nem bánja, akármi lesz a gyerekekkel is, dögöljenek meg azok is éhen... Mindennek ő, az asszony, az oka, mert gonoszul bánik vele. Míg ő küszködik a kenyérért, azalatt más férfiak után mászkál, másokkal kéjeleg. Már eladta a testét, hiába is tagadja, — most meg már a lelkét is elhordja másnak. Ő tudja minden aljaságát. Tudja, hogy egész délutánokon át elcsavarog a háztól, a gyerekeket otthon hagyja... Ez nem megy így tovább. Ennek ő véget vet.

A férfi most ezt kérdezte:

— És maga mit szólt minderre?

— Mondom, eleinte nem is szóltam, mert láttam, hogy akármit mondok, csak még dühösebb lesz. Aztán, mikor már lecsitult, hát mentegettem magamat.

— Mégis... Mit mondott neki?

— Tudja isten. Már magam se tudom. Csak azt mondtam, hogy én nem járok el hazulról, ha elmegyek is, mindig vagy valami dolgom van, vagy a nővéremhez megyek és hogy őt soha nem csaltam meg, elég szomorú, hogy másnak inkább hisz, mint nekem... És addig beszéltem így, hogy egészen megnyugodott és ismét sírt és bocsánatot kért. Elkezdett csókolni és könyörgött, hogy legyek hű hozzá, ő kimondhatatlanul szeret engem, jobban, mint az életét. És csókolta folyton a kezemet, meg a karomat és a nyakamat; az arcomat belenyomtam a vánkosba, mert csak úgy dült belőle az italszag és nyálás volt a szája, meg a könnyektől nedves a képe, — rettentően útalatos volt. És könyörgött, hogy szeressem őt, mert neki úgy sincs más boldogsága, mint én és a gyerekek.

A férfi hallgatott. Szomorú volt. A nő rövid szünet után így beszélt tovább:

— Azért megsajnálтам azt a gazembert. Még most is szerelmes belém, pedig én mindig jobban gyűlölöm és útalom. Az egész életemet tönkretette.

— Miért ment hozzá? — kérdezte a férfi... Nem szemrehányóan kérdezte ezt, hanem az egész helyzet iránt való érdek-

lődésből, mintegy tapogatózva a kivezérlő fonalak után —, mert szinte már megkönnyebbült volna, ha az asszonyt egyszerűen hibásnak tudhatta volna.

— Eh, ostoba voltam. A szüleim erőltettek, hát hozzá mentem. Olyané, akié szerettem volna lenni, úgyse lehettem. Nem sokat törődtem az egész férjhezmenéssel. A fő — gondoltam — hogy el tudjon tartani a férjem... De ez a gazember még arra se képes. Soha nem ad haza elég pénzt. És hónapközben mindig visszakunyorál abból, amit elsején ad. És azt is elkölti, elkártyázza.

— Hát... talán nem kártyázza azért el. Neki is kell...

Így próbálta a férfi — az egyik férfi — védeni a másikat. Mert hirtelenében igaztalan és gonosz dolognak érezte: hallgatván minden vádat mintegy megerősíteni. Az asszony zavartalanul folytatta a zsémbelődést:

— Mindig azt ígéri, hogy elsején majd visszaadja és ha itt az elseje, soha nem adja meg az egészet. Mindig van valami kifogása. Hogy most erre kellett, most arra kellett, — majd a jövő elsején. Addig halogatja így, míg végre egyszer csak nem is szól már róla s ha én megemlítem, hát csak röhög... Egyszer nem tudtam neki pénzt adni, hát azt akarta, hogy vigyem a nyakláncomat a zálogba...

És most megfogta az aranynyakláncát, himbálva, cjtégetve emelgette és mintegy szeretettel és sajnálkozással nézegette.

— ... s mivel ezt nem tettem meg, hát dühös lett, káromkodott és elment hazulról és reggelig nem jött meg... És én most se tudok venni olyan holmikat se, amik okvetlenül kellenének. A gyerekeknek se, magamnak se. Nekem már kellene egy új télikabát. Az anyám küldött a héten egy kosár birsalmát és én nem tudom befőzni, mert nincs pénzem cukorra... Nem képes ez a nyomorult eltartani egy családot. Elválnék én tőle szívesen. Hazaadnám a gyereket az anyámhoz és én megélnék, ahogy más nők megélnék. Elég szép vagyok én ahhoz. Soha nem lenne nekem gondom arra, hogy honnan teremtem elő a mindennapi pénzt.

— Hogy miért is nem hagyja ott? — kérdezte a férfi, de nem komoly kérdésnek szánva ezt, hanem csak azért, mert az asszony

mintegy valami hozzászólást várva elhallgatott és ő nem tudott okosabbat mondani. Az asszony azonban jobb híján ezzel a kérdéssel is beírte, azt hirtelenében igazi kereső kérdésnek érezte és válasszólag beszélt tovább, súlyosan és nyomatékkal, mintha csupa új dolgot mondott volna el, olyanokat, amelyeket most hall tőle először a férfi:

— Nem lehet... Hisz egyszer már elhagytam, elutaztam az anyámhoz a gyerekekkel. De ő még aznap utánam jött, könyörgött. Azt mondta, hogy inkább levitrioloz, minthogy másé legyek... Kénytelen voltam visszamenni hozzá, mert félttem tőle. Amilyen gazember, hát képes meg is tenni, amit mond... Meg aztán fogadkozott, hogy azontúl tisztességesen fogja magát viselni...

A férfi most ezt kérdezte:

— Mondja, mi lenne, ha egyszer így találkoznánk vele?... Meglátna bennünket együtt, karonfogva.

— Nem találkozunk vele.

— De mégis... semmi se bizonyos. Nem gondolt maga még erre?

— Nem... Nem törődnék vele. Egye meg a fene őt. Bár megszabadulnék tőle... Akkor legalább kenyértörésre kerülne a dolog.

És pajzánul, szinte egész vidáman még ezt mondta:

— Ha maga velem van, akkor nem félek tőle. Maga erősebb mint ő. — És hirtelenében megfélemedkezve a dolgok hosszú árnyékairól, vidáman, kacéran és tréfás gúnnyal nézett a férfit, hogy hát mit szól az esetleges súlyos föladatahoz, amely ezennel formálisan ráruháztatott.

A férfi komoly hangon mondta:

— Az óvatosság nem árt. Én azt hiszem, nagyon kell vigyáznunk.

A nő dacosan biggyesztette a száját, aztán megint mosolygott és ravaszul nézett:

— Jaj Istenem, ha úgy összeverekednének maguk ketten... Mondja, meg tudná verni a férjemet? Képes volna rá? Maga nagyon gyűlöli őt?

A férfi tréfával akarta elcsapni ezt a témát. De mégis, nem tudott önmagától megszabadulni, szólnia kellett:

— Azt gondolja? Nem... Nem gyűlölöm. Én megértem a férjét, mert férfi vagyok. S mihelyt egy ember megérti a másikat, már nem gyűlölheti. Csak sajnálhatja... Hogy meg tudnám-e verni?... Ez a kényszerűség elkövetkezhetnék. Mindenesetre védeném magamat. S aki védekezik, az egyúttal támad is... Bizony, szomorú eset lenne. Úgy látom, a férje akár késsel vagy revolverrel sem áttálna ránk törni...

Az asszony határozottan és gyorsan vágott közbe:

— No, ilyesmit mégse tenne. Áh!

És egész meggyőződéssel lehetetlennek tartott most efféle rémes eshetőséget, hamisan, azzal a magára vett bizonyosság-érzettel, amellyel az emberek általában alig-lehetségesnek tartják a szokatlan dolgokat.

Egy darabig hallgattak. A férfit, aki mélyebb érzésű volt, mint az asszony, átfogta esti sétájuk hangulata, a hosszú tágas úton való meleg együttballagásuk, mintha távolból nézte volna reszkető szívvel önmagukat — és elmerengett... Fölnézett az égre, amely csillagos volt s olyan színű, mint a hideg, kékes acél. Belebámult az égbe, amelynek szépsége oly idegen, amikor keserves dolgok esnek alatta.

Az asszony megint beszélni kezdett, megint csak az előbbi áradatot folytatta. Részleteket beszélt el a szökéséről. S ahogy beszéde közben a gyermekeit említette, forró szeretettel ömlengett, hogy: szegény, drága kicsikék, nem adná őket az egész világért. Szinte fáj neki, hogy az az útálatos ember az apjuk...

Így mentek kettesben, összesímulva, egymást melegítve... Már a Hermína-úthoz értek. Előttük terült el a liget sötét teste. A közelből villamoscsengés hallatszott. Itt hűvösebb, de friss és üdítő volt a levegő. Nyári sétákra emlékeztek. A férfi mély lélekzetet vett, kitágítva a mellét és mozdulatlanul állt. Az asszony megkérdezte:

— Hány óra van?

A férfi kigombolta a felöltőjét és megnézte az óráját.

— Már tíz elmúlt.

— Menjünk most már visszafelé. Majd a Nagy János-utcánál betérünk az Aradi-utcába. Arra mégis biztosabb.

Azután sóhajtva mondta az asszony:

— Mondja, mit lehetne nekem tennem?

Kérdve, aggódva, szinte a lehetetlent remélve, sóhajtotta ezt az asszony.

A férfi fájdalmasan hallgatott.

A nő ismét szólt:

— Mondja!...

— Nem tudom... Tűrnie kell. Tűrnie kell az életet úgy, ahogy van.

Az asszony sóhajtott:

— Pedig úgy gyűlölöm... És csak azért, mert a rabja vagyok... Pedig nem félek tőle. Szinte nem is törődöm vele. De elhagyni mégse merem. Ha legalább tudnám, hogy mi történik velem azután.

A férfi egészen nyersen felelt erre, úgy, hogy feleletével meg is bántotta az asszonyt. Ezt mondta:

— Úgy látom, újra el akarja kezdeni, amit egyszer már folytatott.

— Mit?

— Tudja... Találkozóhelyekre járni.

— Azt se akarom. Útálom már. Soha nem akarom többé megtenni. Akkor is csak a szükség vitt rá, igazán meg tudom magam védeni.

— Hogy én vádolnám ezzel?

— Nem tudom, hogy miért említette, vád gyanánt-e...

— Dehogyan vádolom. Nem vádolom... De maga célzott rá. Hisz az előbb azt mondta, hogy megélné úgy, ahogy más szép nő megél. Másra nem gondolhattam.

— Tudom is én, miből élnék meg.

— Tehát a férje sejtette, sőt talán tudta a régít.

— Azt mondja... Bizonyára sejtette.

— Persze... És most meg hogy' nekitüzelt! Éppen én miattam!

— Igen.

— Hát persze... A régi dolgok előtt szemet húnyt. Azok pénzért történtek. Csak a pénzért... Pénz jött a családba... De ez most más! Ez nyilván szerelmi viszony — és akkor már revolverhez kell nyúlni.

Az asszony indulatosan szólt:

— Dehogy húnyt ő szemet. Nem tudott ő semmit. Csak jár most a szája.

— Nem tudott... Már mért ne tudott volna, ha ő mondja?

— Mert nem tudott. Mert letagadtam mindent, amint gyanakodni kezdett... Mert elhitt mindent... Mindent elhitt, mert szeret.

A férfi hallgatott... Most szótlánul mentek néhány perccen át. Az asszony tehetetlenül bajlódott a gondjaival. Hogy mit is csinálna ő, ha meg is szabadulna a férjétől. És bizony azt se tudta, hogy mit is akar, mit nem akar. Jobb életet szeretett volna, — csak ennyi az egész. Leginkább a mindennapi kínzó bajaitól szeretett volna megszabadulni. Hogy hogyan, azt nem is sejtette. Ahogy éppen lehetséges... Aztán így beszélt:

— Tudja, ha volna egy barátom... ha csak kétszáz koronát adna havonként, megélnék a két gyerekkel. Nem is kívánnék többet. És hű is lennék hozzá. Soha nem csalnám meg.

— Velem se? — kérdezte a férfi, csupán azért, mert ez a tréfás komiszkodás felöltött az elméjében.

Az asszony mosolygott. Így intézte el a kérdést, melyre igaz feleletet nem is adhatott.

Már az Aradi-utcában jártak. Az asszony érezte, hogy valamit, amit talán öntudatlanul megközelített eddig, de ami most már a panaszáradat folyamán mintegy tudatos végcélként kínálkozott, meg kell ragadnia, valahogyan meg kell említenie. Ismét sóhajtva szólt:

— Hát mit csináljak? Mit lehet egyáltalában tennem? Én ezt nem bírom el. Én nem bírom el az életet ezzel a férfival.

Aztán feszült szünet után:

— Mondja... nem lehetséges az, hogy ha magának több

fizetése lesz — hiszen mondta, hogy januártól kezdve több fizetése lesz, meg mellékkeresete is lesz, — nem lehetséges, hogy én a barátnője lennék?

A férfit megzavarta ez az ajánlkozás. De gyorsan felelt:

— Lehetséges, édesem... Erre én is gondoltam már. De nem akartam följánlani, mert nem akartam olyan reményt kelteni magában, ami esetleg nem teljesülhet... Bár úgy lehetne. Ez volna a legforróbb vágyam... Hogyan is... persze, ha annyi fizetésem lesz, amennyire számítok.

Pedig a férfi tudta, hogy lehetetlenség, amit a nő kívánt, amit ő most ígért. Tudta, hogy nem lesz annyi pénze, hogy az asszonyt eltarthassa. De így kellett beszélnie, mert hirtelen átlátta, hogy ha igazat mond, esetleg elveszti az asszonyt. Neki pedig kell ez az asszony. Szép asszony, kell a szerelme. Ha elveszti, nem bizonyos, hogy nyújt-e érte kárpótlást az élet. Habozás nélkül hazudott tehát.

Az asszony megkönnyebbült. Legalább némi halvány reménye akadt... Csöndesen hallgatott. Jobban hozzásimult a férfihez és nagyon szerette őt.

A Szív-utca sarkára értek. Itt el kellett válniuk. Megálltak tétován. Megszorították az egymás kezét.

— Pá, drága asszonyom... — mondta a férfi.

— Pá, pá...

Az asszony mosolygott, mintegy lábadozón, megszűnt fájdalom után. Aztán még egyszer erősen megszorította a férfi kezét, hirtelen megfordult és sietni kezdett. A férfi nézett utána s habozva állt. És már előre aggódott... Az asszony a primitív lények határozottságával sietett, nem nézett vissza. Amint egy lámpa alatt elhaladt, a lámpa világa ráhullott az alakjára, megvillantak rengő idomai. Most kissé túlságosnak, szinte nevetségesnek látta a férfi ezt a termetet, most... ezt a büszke, hatalmas alakot, mert csak az imént vergődött előtte a nő teljes tehetetlenségében. De éppen ezért — meg mindenért — nagyon sajnálta és mégis nagyon szerette és újból hevesen megkívánta... Még — mert hallhatta az asszony — utána kiáltott:

— Csókolja meg helyettem a kicsikéit.

Ezek a kisgyerekek voltak. Egy hároméves fiúcska és egy ötéves szőkehajú leányka. A férfi nagyon szerette őket, de azért most tudatosan is kiáltott, mert így is magához kapcsolta az asszonyt, aki azért is hálás volt hozzá, hogy a gyermekeit nagyon, becézőn szerette.

Az asszony visszanézett, bólintott a fejével s nem is látszott már, hogy olvadozón mosolygott — és ment tovább.

A férfi is megfordult és elindult hazafelé. És ballagott a komor utcán, ezen a hűvös októberi estén, amelyen már minden nyári hangulat elszállt a levegőből és a tárgyakról, amelyen az ember — bárki is — az acélos ég alatt járván, régmúlt csalódásaira emlékezett, mintegy az okait kutatván oktalan szomorúságának.

1911

NYITOTT ABLAKOK

A SZOBA ABLAKAI a Körútra nyíltak. Sándor és Balázs az egyik ablakban könyököltek és nézdegéltek le az úttestre, a túloldali házak ablakaiba, a szemüknek való táplálékot kerestek. Valamit, akármit, amin van látnivaló... Már kezdett is akadni, mégpedig a legkellemesebb fajtából: az egyik átellenes ház negyedik emeleti balkonján fehérkötényes szobalány jelent meg, villant a fehér kötény s a két érzékeny férfiszempár azonnal a leányra tűzött. Mindjárt mosolyogtak a fiúk is, sóvár férfiak, a leány is megérezte őket, feléjük pillantott, de rögtön sietett el a balkonnól.

Sándor káromkodott, inkább tréfásan, mint haragosan, Balázs ásított, aztán fanyar nevetéssel mondta:

— Így megy a dolguk a nimolistáknak. Mintha csak megérezte volna az a dög — így mondta, mert valahogy vissza kellett sértenie a leányt, — mintha csak megérezte volna, hogy kettőnknek együtt nyolc hatosunk van. Mert bizonyisten, ha ötven korona lenne valamelyikünk zsebébe, hát ott maradt volna.

Lent rettenetesen zörgött a gránitkockákon néhány üres társzékér, a villamosok búgtak és csöngettek, Balázs szinte ordítva beszélt. Sándor nem szólt, hallgattak, a szemközti házra bámultak, csak bámultak, nem is látták a házat.

Ebben a házban, egy elsőemeleti szobában, nyitott ablak előtt dolgozóasztalánál ült egy fiatalember. Alsóruhára volt vetkőzve, az

asztal fölé hajolt, keze széles gesztusokkal mozgott, valamin dolgozott. Balázs sétáló tekintete el-elakadt rajta, leginkább merthogy fehérlett az inge és az alsónadrágja, aztán kezdte szemlélni és meg akarta állapítani, hogy mit csinál furcsa gesztusaival. Már Sándor is a dolgozó fiatalembert nézte s mintegy felelve Balázs kutató szemének, mondta:

— Rajzol. Látod?

— Az ám! Most szögezte föl a rajzpapírost.

— Most radíroz.

— Piszkos volt a mancsa, bepiszkolta a papírost.

Balázs ásitott.

— Mi a fene lehet ez, te? Középiskolás ez még vagy technikus?

— Ah. Biztesen már technikus. Nagy ez már. Főlnőtt fiatal-ember . . . Én azt hiszem, láttam is ezt már az utcán. Csinos, elegáns fiú, kissé kövér. Olyan piros, rózsás arca van.

— Az ördög rajzolna ilyen melegben, s az a barom milyen türelmesen piszmoz ott.

— Pedig nekem is dolgoznom kellene. De nincs hozzá kedvem. Ha leülök és fölnyitom a könyvet, olyan türelmetlenség, olyan nyugtalanság fut el, hogy majd kiugrom a bőrrömből.

A rajzoló fiatalember most éppen vonalzót vetett át a papíron és nyugodt, gépies mozdulatokkal vízszintes vonalakat húzott. Szép lassan, egyenletesen vonult a keze balról jobbra, többször egymásután.

— Ha nekem ilyen gazdag apám lenne, nem dolgoznék.

— Nem a fenét. Hogy tudod, hogy ezek olyan gazdagok?

— Látod! Kérlek, hát nem látod? Ekkora lakás a Körúton, első emeleten! Az egész első emelet az utcára az övéké, láthatod. Csak azt a két utolsó ablakot nem tudom, amelyek csukva vannak. De biztosan az is az övéké, mert ilyen nagy körúti házban, az első emeleten nincs oly lakás, amelyiknek csak két ablaka nyílna az utcára.

— Persze.

— Három balkonjuk van.

— Barátom, bolondság volt nekünk itt venni föl szobát. Meg-

látod, hogy nem bírjuk. Kénytelenek leszünk megint olcsóbb szobát venni, valamerre kifelé. Nem tudunk mi havonként negyven forintot fizetni.

— Egész jól keres ez a mámi ebből a lakásból. Itt van ez a három utcai szoba, meg az udvari, azt hiszem, az udvariért 25 forintot kap . . . Ő meg a leányával ellakik a konyhában és a cselédszobában. Most már ő fizethet mondjuk 1200 forintot egy évre és bevesz . . . 40 forint egy utcai szoba . . . 1800 forint körül. Hárman itt is ebédelnek. A takarítást meg a főzést szépen elvégzi a leányával.

Beszélgetés közben elterelődött a figyelmük a dolgozó fiúról, hiszen nem is törődtek még vele, de most Balázs meglökte Sándort és egy fejintéssel mutatta:

— Nézd, most a másik szobában van a kövér. És nézd, milyen csinos szobaleány könyököl ki az ablakon!

— Ej, de remek! . . . Azért ügyeleg már itt a kövér! . . . Már nem rajzol! . . . Bizonyára nincs otthon senki, azért könyököl ki a leány.

— Az a szalon.

— Tudja fene. Ellenben épp az ablak előtt van egy sezlong.

A fiatalembert most alig láthatták, az mélyen a szobában mozgott, csak olykor-olykor fehérlett. Ő és a leány beszélgettek, mert mozgott a leány ajka, egyszer hátra is fordította a fejét s amikor ismét előrefordult, nevetett.

— Én már láttam ott egy más cselédet, aki takarított. De ez nem az.

— A gazdagoknak mindig csinos szobaleányuk van. Sok helyen nem is fogadnak föl mást, csak szépet . . . Kell is, mert az ebédet és vacsorát szolgálja föl.

— Barátom, ha egy ilyen lány kiöltözködik, rendes kalapot tesz a fejére, végigmehetsz vele az Andrássy-úton.

. . . A fiúk izzó érzéssel, disszonáns vágyakkal bámulták a szép leányt, akinek gyűjtőan fehérlettek az alsó karjai. Kerek arca halványan tetszett. Mikor föltekintett a foszlányos felhőre s így mozdatlan maradt pár pillanatig, olyan volt a látvány, mint egy kellemes népszerű portrét barna farámában. — Nézték a fiúk a leányt

és megkívánták s szinte féltették — önmagukért — és szinte örültek miatta, mert a hosszú csevegés s a leány többször ismétlődő nevetése olyanformán mutatta, hogy a fiú udvarol, a leány pedig csak hecceli a fiút.

Most előrébb jött a fiú is, megállt a leány mögött, első pillanatra észrevette Sándort és Balázst, rájuk nézett, de nem törődött velük. Aztán megint eltűnt az ablakból, úgylátszik, az ablak közelében leült, mert a leány is fölegyenesedett, az ablak előtt állt, profilban látszott, így beszélgetett... Aztán kiment a leány. Sándort és Balázst tiszta emberi káröröm öntötte el, nyomában megkönnyebültek. Kis ideig még hallgattak. Sándor szólt:

— Ha ma megcsinálnám ezt az értekezést annak az ostoba jelöltnek, holnap lenne harminc koronánk.

— Többet is kérhettél volna érte... Mennyi hiányzik még?

— Négy-öt oldal.

— Hát mért nem fejezed be?

Sándor nevetett:

— Talán majd este.

Balázs cigarettát sodort és rágyújtott. Még néhány szót váltottak az értekezéssel összefüggésben, hogy hogyan lehetne jobban, vagy talán valamikép többszörösen értékesíteni a Sándor munkáját, — mikor egyszerre csak ismét megjelent túloldalon a szobaleány. Kissé borús aggodalommal néztek oda s minthogy megint láthatóvá lett a fehér alsóruhás fiú, elhallgattak. De most már gyorsveszedelmű és komoly látvány is fenyegette őket, mert a fiú elkapta a szobaleányt, magához vonta, átölelte és csókolgatta a képét. Aztán úgy látszott, hogy az ajkát is megcsókolta s meghanyatlott a leány feje.

Sándor elsápadt, Balázsnak vacogtak a fogai, mindkettjük szeme izzott. Balázs, aki erősebb, nagyobb ember volt, hangos fújással lélekzett.

— Nézd, az istenit a ringyójának!...

Ebben a pillanatban a leány — most már szabadon — vetni kezdte a blúzát. Csakhamar vérlázítóan villantak meg a karjai és a válla. A fiú megint csókolta a leányt és a díványra hanyatlottak.

A testük egybefonódott; ott, a két fiú szemeláttára szeretkeztek, meleg nyári délutánon, árnyas szobában, okos és buja szemérmetlenséggel. A fiúk szeme düledt, reszketve, szótlanul nézték őket végig.

A fiú fölegyenesedett, a leányt alig láthatták. A fiú a haját símogatta. Fölkelt a leány is, első pillanatban észrevette most a két hívatlan tanút, hirtelen döbbenéssel visszahúzódott, azután látszott hogy szólt a fiúnak is, az áttekintett rájuk, de egészen nyugodt maradt, nem törődött velük. A leány is előbújt és most már teljes nemtörődömséggel mászkált blúz nélkül az ablak előtt. Egyszerre csak eltűnt és nem is került többé a szemük elé. A fiú kikönyökölt az ablakon és nézte a kocsikat és a járdán sétáló, siető embereket.

Balázs szólt először és mindjárt kínosan kezdett kacagni :

— Kellett ez nekünk?

— Ne ne vess, ostoba! — förmedt rá Sándor és komoly maradt, arca izzó piros volt, az ajka még most is reszketett.

— Kellett ez nekünk? — ismételte Balázs és brutális kedélyeskedéssel rácsapott a Sándor vállára.

— Ne butulj! ... Hagyj békében!

— No azért ne dühösködj rám, öreg! — szólt Balázs és nehéz lépésekkel, fújva kezdett föl-alá járni a szobában. Nyikorgott alatta a parketta.

Sándor kis ideig komoran bámult maga elé, aztán ezt indítványozta:

— Menjünk karambolázni!

— Hát van pénzed?

— Jó, jó! Becsapjuk az órámat.

— Eh! Nem érdemes. Holnap majd szerzünk valami aprópénzt ... Csináld meg este az értekezést.

— Ne beszélj számárságot! Majd megőrülök a dűhtől és izgalomtól.

Balázs nem válaszolt. Visszament az ablakhoz és Sándor mellé telepedett ... A túloldali fiú már a dolgozóasztalánál ült és folytatta a munkáját, rettenetes nyugalommal, figyelmes fejtartással, rendben volt minden dolga, evett, ivott, szeretkezett, körülötte síma és nyugodt volt a láthatár.

Sándor beszélt, még mindig fátyolosan reszketett a hangja:

— Barátom, ha most kézbe kaphatnék egy puskát és koponyán lőhetném azt ott, úgy érzem, valamit nagyon megnyugtatóan és igazságosan intéznék el. Határozottan van ilyen vágyam és érzem, holtbizonyosnak tudom, hogy nem hibáznék. Oly izzó a vágyam, hogy nem hibázhatnék! Eltalálnám barátom, éppen a halántéka közepén. Úgy lefordulna a székről, hogy egy nyekkenést se ejtene.

1911

MEGGYALÁZOTT VÁGY

A FÉRFI befordult egy keskeny belvárosi utcába, amelyben ilyenkor este utcai lányok álldogálnak a kapuk előtt és kínálják magukat. Mentében találkozott néhányval s figyelmesen megnézte őket. A lányok mosolyogtak rá és hívták. De ő csak ment tovább, mert csúnyáknak látta őket.

Látott ugyan köztük egy kellemes arcút, aki apró léptekkel járt föl-alá az utca másik oldalán, de ezen hosszú és bő köpeny volt, s így nem lehetett megtudnia, milyen a teste.

Egy olajbarna földszintes ház előtt két leány állt. Ezeket megkérdezte a férfi:

— Még most sem tudjátok, hova ment a Zelma?

A lányok nevettek.

— Itt van — mondta az egyik, egy magas, szőke, nyírotthajú leány és indult a kapu felé, intett a fejével a férfinak, hogy menjen utána. És kacagott.

A férfi ment a leány után és beszélt:

— Becsapsz, a fene egyen meg... Biztosan nincs itt... pedig hiába... mert nálad úgysem maradok — és lépdelt a leány után.

A leány megállt a kapu alatt jobbra nyíló első ajtó előtt, felnyitotta azt és komoly arccal mondta:

— Itt a Zelma.

A férfi a nyitott ajtóhoz lépett, megállt előtte és nézett a lámpavilágos szobába.

Az ajtóval szemben egy széles díványon ült Zelma, a feje fekete kendővel volt bekötve. Egy másik leány Zelma mellett az asztalon ült, lábát egy széken tartva. Egy harmadik leány hosszú, szürke kabátban, kalappal a fején, hasával az asztalnak támaszkodva állt.

A lányok a férfi felé fordultak, bámultak rá, Zelma kiszólt a szobából:

— No, gyere be!

A férfi mosolygott, belépett, levette a kalapját és odament Zelmához.

— Szervusz — mondta és kezét fogtak.

Azután a másik két lány felé fordult, kissé tétovázott, hogyan üdvözlje őket, mosolygott és félig tréfásan, félig komolyan meghajolt és köszönt:

— Jó estét kívánok.

— Jó estét — viszonyozták azok a köszönést és nevettek.

A magas, nyírott hajú leány, aki a férfit idevezette, betette az ajtót és elment.

Azt a leányt, aki az asztalon ült, látásból már ismerte a férfi. Ez volt a szoba bérlője. Szőke, vértelen arcú nő volt, az ajka vérpirosra festve, az arca púderes, a szeme korommal volt körülfeketítve.

A másik leánynak — amelyik az asztalhoz támaszkodva állt — elnyúlt arca volt, a teste soványnak látszott, bár a hosszú köpeny elfödte a teste igénytelenségét.

A férfi végignézett a lányokon, majd Zelma felé fordult.

— No, ülj le egy kicsit — mondta most neki Zelma.

— Hát csak így egyszerre eltűntél... — mondta a férfi és leült Zelma mellé a díványra és nézte őt. Úgy vélte, hogy amióta utóljára látta, egy kicsit meghízott... Fekete ruha és fekete bارسonykabát volt rajta. A kabátja nyitva volt és a mellének tiszta bőre átlátszott a blúza csipkéjén. Az ölében egy muffs feküdt, a kezét abban tartotta. A muffsból kilógott a zsebkendője és kellemes parfüm-

illatot árasztott . . . A Zelma arca egészen tiszta volt, festék és púder nélkül, szép, telt, nyugodtvonású, kissé halovány arc.

— Tudod, hol lakom most? — kérdezte Zelma a férfitől.

— Nem.

— Eperfa-utca harmincnégy . . . amint a kapu alatt bemész . . . így — és mutatta a kezével.

— Eperfa-utca harmincnégy — ismételte a férfi — amint a kapu alatt bemegyek . . . így — és komikusan utánozta a mozgulatót.

Ezen nevetett a másik két leány. Zelma komolyan mondta:

— Harmincnégy . . . El ne felejtse!

— Harmincnégy — ismételte a férfi. — Eperfa-utca harmincnégy . . .

A hosszúköpenyes leány valamit súgott a szökének és mind a ketten mosolyogtak.

A férfi levette a kesztyűjét, kigombolta a télikabátját és a mellényzsebéből cigarettát vett elő.

— Adj egy cigarettát — mondta Zelma.

A férfi átnyújtotta Zelmának a cigarettát és másikért nyúlt.

— Nekik is adj!

A férfi egyszerre négy cigarettát húzott ki a mellényzsebéből. Egyet-egyed adott a leányoknak. Azok megköszönték, símogatták, megnézték, hogy milyenféle — mind a ketten csaknem egészen egyformán — és a szájukba tették.

A férfi is a szájába vett egyet, a negyediket pedig vissza akarta tenni a mellényzsebébe.

— Add csak ide! . . . Jó lesz az nekem — mondta Zelma és elvette a cigarettát s a muffjába dugta azzal együtt, amelyet az előbb kapott.

— Hogy vagy mindig? — kérdezte a férfitől Zelma közönyös hangon.

— Megvagyok — felelt az és a zsebeiben kotorászott és nézett szét a szobában gyufa után.

A szöke leány leszállt az asztalról és indult az ajtó felé. Az ajtó mellett a fehér mosdón feküdt egy gyufaskatulya.

A leány teste nagyon sovány volt és látszott — ahogy mozgott — hogy petyhüdt a húsa. A válla nagyon széles és az alsó teste egészen lapos... A szoknyájának metszése szétnyílt, ahogy ment és kilátszott az inge... Harisnyátlan lábán tarka, széttaposott papucs volt. Meztelen sarkai, bizonyára a harisnya-festéktől, piroslott. Formátlanul mozogva lépkedett a papucsban.

Felvette a mosdóról a gyufát.

Ahogy a férfi ezt meglátta, megszokott előzékenységből felállt és hozzásietett. A leány meggyújtott egy szál gyufát és a férfi elé tartotta. Az előre hajtotta a fejét, párat szippantott, a cigaretta meggyúlt. A leány kezéről petróleumszag csapta meg az orrát.

A leány mosolygott, ő is rágyújtott és eközben kacérkodva odasímult a férfinak. A férfi kedveskedően mosolygott és akaratlanul a leány keblébe pillantott. Mivel a leány blúza nyitva volt és az inge mélyen, a testétől elállva lógott le, látta annak hervadt mellét. Elfordult és visszahúzta magát a petyhüdt test meleg érintésétől.

Ezalatt a harmadik leány a függőlámpa felé ágaskodott, hogy annál gyújtsa meg a cigarettáját, de mivel az sehogyse sikerült neki, fölállt egy nádszékre. A szőke indulatosan rákiáltott:

— Nem szállsz le, te örült! Kilyukasztod a széket.

Az rá se hallgatott, csak szipákolt, a lámpaüveg fölé tartva a cigarettát.

— Szállj már le, mert lelöklek — mondta a szőke.

— Már ég — szólt amaz egykedvűen és lelépett a székről.

— Az öreg nem keresett? — kérdezte Zelma a lányoktól, valami félbehagyott beszélgetést folytatva.

— Melyik öreg?

— A Muki...

— A Muki?

— Igen, a Muki...

— Mikor is... tegnapelőtt... azt hiszem tegnapelőtt volt itt — felelte a szőke.

— Megmondták neki, hol lakom?

— Én nem beszéltem vele... A Margit beszélt vele, de az — tudod — mindenkit becsal magához.

— Útálatos dög — mondta Zelma.

— Én már csak akkor láttam őket, amikor mentek be...

A szőke ismét felült az asztalra.

A férfi szótlanul állt a mosdó mellett és nem igen tudván, mit csináljon, kétszeres erővel szívta a cigarettáját. Nézdegélt a szobában, nézte Zelmát — akin szívesen legeltette a szemét — aztán lépdelt feléje. A dívány előtt megállt.

— No, halljátok, milyen egy utolsó szemét az a Margit! — kiáltott föl a hosszúköpenyes. — Ez mindenféle szemét néppel elmegy... A multkor egy handléval, egy piszkos vén handléval ment... Behívta magához innen az udvarról... No, én már nem tennék ilyet.

— Mindegy az, csak pénze legyen — mondta Zelma.

— Képzéljétek csak — folytatta a hosszúköpenyes — a napokban itt árult egy sváb paraszt... egy közönséges paraszt... ilyen nagy csizmái voltak... almát árult és én kiszedek a kosarából egy csomó almát és kérдем, hogy mibe kerül... Azt mondja, hogy egy korona... Harminc krajcárt ígértem, de nem akarta annyiért adni. Aztán csak néz rám és azt mondja, hogy elvihetem az egészet, még hozzá is tesz egy párat és egy koronát és menjünk be. Hát, tudjátok, én olyan dühös lettem, hogy az egészet a fejéhez vágtam és becsaptam az ajtót... De ilyen szemtelen paraszt!... De, tudjátok, egy vén paraszt volt, már lehetett vagy hatvan éves...

A férfi a dívány előtt állt. A dívány fölött egy sárgakeretes, színesnyomású kép függött, ezt nézte. Meztelen, a könyökére támaszkodva, félig ülő, félig hanyatt fekvő nőt ábrázolt a kép. Nagyon szép arca és remek teste volt a festett nőnek. A fejét előrehajtotta és gyönyörködött a saját testében. A keble duzzadtan állt, a hasa pompás ívben enyhén domborodott, fehér, vastag combjai szinte élni látszottak. A haja dús és fekete volt, körülötte piros virágokból font koszorú... Egy férfit is ábrázolt a kép. Egy fehérruhás, vöröskaftános, feketeszakállú törököt, aki a nő mellett állott, föléje hajolt és meglegedetten szemlélte.

— Mostanában, hogy ilyen ronda idő jár, nem megy az üzlet sehogyse. Tegnap egy forintot kerestem. Még a cincet se, hát még

az élelem. Az ember ilyen időben ki sem mozdulhat a szobából... Csak ma van először szép idő, — beszélt a szőke leány Zelma felé fordulva.

A férfi elmerült a kép szemlélésébe.

— Szép kép — mondta.

Zelma minderre nem szólt semmit.

A szőke leány végignézett a férfin.

— Meghalt a borbélyod? — kérdezte gúnyosan, arra célozva, hogy a férfi nem volt megborotválkozva. És nevetett.

— Mikor jössz el hozzám? — kérdezte Zelma a férfitől.

— Akár mindjárt — felelt az és újból végiglegette szemével a leányt.

— Hát ereddj előre és várj meg. Mindjárt megyek én is... csak még egy kicsit akarok beszélni a Böskével... Nem esik az eső?

— Dehogy esik... hiszen szép idő van.

— Úgy... Hát eljössz majd hozzám?

A férfi nem felelt rögtön. Bántotta, hogy a leány előre küldi és nem együtt fognak menni. Szívesen ment volna a lánnyal, mert szép és most egyszerűen, rendesen van felöltözve... Meg kételkedett is abban, hogy a nő — úgy, ahogy igéri — mindjárt otthon lesz.

— Sétálj egyet és tíz órára jöjj el. Akkorra már otthon leszek — mondta ismét Zelma, látva a férfi habozását.

— Jó... Féltizenegykor hozzád megyek. Nem lesz az késő?

— Nem... Csak kérdezd a házmesternétől, hogy melyik a szobám.

— Szervusz... Jó estét! — köszönt a férfi.

Zelma lustán vette ki a kezét a muffból és kézfogásra nyújtotta. A férfi a másik két lánnyal is kezét fogott. Az egyik gúnyosan mondta:

— Volt szerencsénk. Jöjjön el gyakran.

A férfi elment.

A kapu előtt a nyírotthajú leány megszólította:

— No, ugye nem hazudtam...

— Nem — mondta a férfi nevetve. — Elég különös ugyan, de nem hazudtál.

— Ügye! — mondta a nyírotthajú és nagyon elkezdett kacagni.

A férfi haladt tovább a keskeny utcában. Több lányt már nem látott erre.

A sarkon kávéház volt, előtte bőfényű villanylámpa. — Ahogy a kávéház előtt elhaladt, megcsapta a ventilátor zúgó hangja és kihallatszott a zene.

Egészen néptelen volt ez a tájék, semerre nem látott embert. Arrább azután egy keresztutcában dülöngélő férfi haladt, bizonyosan a korcsmából ment hazafelé.

Az utca tiszta volt — csak most látta ezt meg és csak most hallotta a saját léptei kopogását.

Egy csepp kedvet sem érzett magában, hogy Zelmához elmenjen. Szeretett volna valami más nőt találni, aki legalább új és ismeretlen lenne. De nem remélte, hogy ilyenre akad, mert „csúnyák és fonnyadtak ezek az utcai lányok mind“... Különben is amerre most megy, nincsenek utcai lányok... De azért ment céltalanul, éppen hogy csak teljék az idő, meg muszájból is, mert sem hazamenni nem tudott volna, sem más tennivaló a számára nem kínálkozott.

Kis keskeny közön haladt keresztül.

Van ebben a közben egy ház, amelyben régebben prostituált nők laktak. Azelőtt, — mikor nappal járt erre — látott a kapu melletti ablakokban egyet-egyet, úgy emlékezett, hogy csinosakat. Most vizsgálta az ablakokat, de azok belülről be voltak táblázva s a két tábla közötti résen keresztül látni lehetett, hogy a szobák sötétek. Különben is hiányzottak az ablakról a jellemző csipke-félfüggönyök, nyilvánvaló jeléül annak, hogy itt már nem laknak prostituált lányok. A ház is ki volt tatarozva, újra volt festve, a kapu fölött egy nagy új cégtábla állott.

Ment tovább.

A köz az X-utcába vezetett. Itt régi emlék lepte meg a férfit. Körülbelül tizenkét év előtt volt — tizennyolc éves korában, — hogy este erre járt két barátjával. Egész este sétáltak akkor, leg-

inkább nőkről beszélgettek, nagy szerelemvágy gyötörte őket. Oly erős volt akkor a fájdalma, hogy azóta bármikor járt erre, mindig fölébredtek benne az akkori gyötrelmes érzések.

Egy fehérenemű-tisztító pincehelyiség volt akkor ebben az utcában, — most is megvolt az üzlet, a zárt pinceajtótól kétoldalt ott álltak a kékszínű, fehérbetűs táblák. Erről az üzletről akkor a lapok azt a leleplezést közölték, hogy ott belső helyiségekben urak fiatal lányokkal „valóságos orgiákat” rendeznek, hogy ez az üzlet „bűnbarlang”.

Azon az estén amikor erre jártak, még nyitva volt a tisztító-üzlet. Ők a leleplezésről beszéltek — nagy vágyakozással hasonló orgiákra — odamentek az üzlet ajtajához és reszkető kíváncsisággal bámultak be rajta, hogy vajjon nem látnak-e valami gyönyörű leányt. De lány nem volt az üzletben, csupán egy öregasszony, aki egy kis asztalnál ült és ceruzával írogatott, és egy fehérkötényes férfi, aki vasalógéppel gallérokat vasalt. Egyikük, aki egész este legjobban bírta a férfigyötrelmeket és csak éppen visszhangokat adott a másik kettő sóhajtasaira, nagyon nevetett és kellemetlen megjegyzést tett rájuk meg a fehérkötényes férfira vonatkoztatva... Ez a jelenet maradt meg legtisztábban az emlékezetében, és ahhoz a mozzanathoz, amint összebújva lestek be az ablakon, valami különösen nagy és szomorú fájdalma fűződött.

Ment tovább.

Bekanyarodott egy másik utcába és lement a Dunapartra.

Nagy szépségben terült el előtte a folyó és partjainak esti képe. A hosszú, sárgacsillogású lámpasor és annak tükörképe a túlsó parton. Ó-Buda felé és ezen túl is szinte a végtelenségig nyúlt. A lámpák, amint hosszú sorukon végig sétált a tekintete, mindig kisebbek és kisebbek lettek és egymáshoz közelebb és közelebb estek. Az égő kettős sor fölött a nagy, mély és mozdulatlan sötétség, lenn a fekete csillogású víz, melyen óriási fényfoltok ingtak.

A férfi egészen a part szélére ment és bámult le a vízre. Lement a part lépcsőin egészen a vízig. Ott lenn élénken hallotta az apró hullámok csobogását... Különös sejtelmek lepték most meg, és határozatlan, fájdalmas és szép vágyak.

Úgy tetszett neki, mintha sóhajtana a nagy, lomha víz és mintha a távoli sárga lámpák izzón sírnának bele az éjszakába... A fájdalmas vágyak közül egy mind határozottabbá vált és nőtt-nőtt és úgy érezte, hogy ő most mindjárt véget vet mindennek, belemegy a vízbe, egészen addig, míg elmerül... És úgy gondolta, hogy ez jó lenne. Ez lenne a legjobb. Legalább mindennek vége lenne.

Bátorságot, higgadságot érzett magában ehhez a cselekedet-hez, de csak állt a víz szélén, elhatározás nélkül.

Nagyon képesnek érezte magát a fölbukkant, akaratlan szándék kivitelére. A hideg, levegőtlen vízre gondolva, egy cseppet sem irtózott a vízhaláltól. S amint eszmélt és vizsgálta önmagát, meg-hökkent a halálmegvetésétől, félni kezdett a suttogó víztől. Fölsietett a lépcsőn.

A part mentén haladt.

Egy férfi és egy nő jött vele szemközt, karonfogva. Lassan, nyugodtan lépkedtek, látszott, hogy sétálnak.

— Minden embernek muszáj dolgozni — mondta a férfi, amint mellette elhaladtak.

Erre a nő mondott valamit, de annak már csak a hangját hallotta.

Arra gondolt, hogy ha mégis a vízbe vetné magát, mi lenne... Bizonyára kiúszna. A part közeléből még így télikabátban is kiúszhatna... Milyen gyalázatos eset lenne az! Csupa víz lenne ebben az esti hidegben. Kénytelen lenne valahová bemenni... Felmenne egy ismerősehez, aki itt lakik a közelben... Az elcsodálkozna, kissé meg lenne ijedve és részvéttel kezdené faggatni, hogy mi történt vele. Ő nem tudna semmit se mondani, csak levetné magát a díványra és zokogna.

A villamosok erős csengetését hallotta. A nagy sárga kocsik úsztak a csillogó sín páron.

Elhagyta a Dunapartot. Össze-vissza gondolatokkal ment a keskeny belvárosi utcákon. Csakhamar, alig is vette észre hogyan, a Rákóczi-út sarkához ért. Innen egyenesen az „Eperfa“-utca felé indult.

A kapuk még nyitva voltak. Még nincs tíz óra — gondolta. —

Bemenet még nem kell kapupénzt fizetni. Az ember különben sem bírja pénzzel. Tegnapelőtt is három korona, most is három korona. Azok a gyakori három koronák tizennyolc-húsz forintba mennek egy hónapban s ezt nem lehet bírni. De most mégis muszáj a dolognak megtörténnie. És így kell megtörténnie, mert nem lehet máskép.

Az Eperfa-utcába érve még mindig nyitva találta a kapukat. Sietni kezdett. Nézte a kapuszámokat, 4, 6, 8... gyorsan következtek egymásután, mert a házak kicsinyek és keskenyek voltak. Egy kapuban már ott állott a házmester — sovány, igen sápadt, nagybajszú ember — a bejáróban állt, kihajtotta a fejét és föl-alá nézett.

Odébb, egy kávéház ajtajában csinos leány állt, előtte egy alacsonytermetű fiú. Beszélgettek és nevetgéltek. Nagyon megnézte mindkettőjüket, a fiút is. Ennek az arcát ismerősnek látta, de nem emlékezett rá, hogy honnan. Az emlékezetében valami ilyen fiatal egyszerű lánnyal kapcsolatban élt ez az arc.

Az idő még hűvös volt, mégis már kissé tavaszi volt az est.

Két idősebb, kendős asszony haladt előtte. Lassan mentek, elérte, el is hagyta őket.

— Hogy csak hogyan élhetnek azok meg annyi gyerekkel! — sópáncodott az egyik asszony.

— Az emberből csak úgy dül mindig a pálinkaszag — mondta a másik.

A túlsó oldalon sötétruhás, húsostestű asszony sietett. A férfi megnézte, utána fordult és hosszú ideig meredt szemmel bámulta. Egy kis cselédleány sietett el mellette és a férfit, aki vágyódva bámult egy másik, húsos asszonyt, gyűlölködő és megvető tekintettel nézte végig, meg is fordult feléje, aztán sietett tovább, csaknem szaladt.

A férfi bámult az asszony felé, aki már messze haladt, de nagy alsótestének körvonalai még élesen látszottak... Utána kellene menni — érezte, de hiába — úgy tudta. És most nagyon kedvetlenül, elégedetlenül gondolt Zelmára.

Egy kapu már be volt csukva. Előtte várakozó fiatalember állt.

Huszonnyolc — olvasta le a legközelebbi kapuszámot.

Nem messzire két utcai lány állott. Ez az a ház — vélte.

Harminckettő — állott egy kapun.

A következő kapun, ahol az utcai lányok álltak, a nélkül hogy most már megnézte volna a számot, befordult.

A két leány nagyon csúnya és már idős volt. A ház kopott, vén ház. Az udvara hosszú és keskeny, a kapualja lejtős és púpos kövekkel kirakott.

A kapu alatt jobbra is, balra is ajtó nyílt. Az ajtókon nem volt felírás, sem fölöttük szám. A jobboldalit föl akarta nyitni. Zárva volt. Átment a másikhoz.

Az egyik leány, aki kívülről figyelte, bejött a kapu alá.

— Kit keres? — kérdezte.

— Egy Zelma nevű leány nem lakik itt?

— Nem tudom. Hogy néz ki?

— Harmincnégyes számú ház ez?

— Igen.

— Egy nagy, szép leány.

— Talán a másik... amott... Nézze meg.

A férfi indult beljebb egy ajtó felé.

— Nem ott... Az egy festő... Ez!

A férfi ahhoz az ajtóhoz ment, melyet a leány mutatott.

Üvegtáblás ajtó volt, egy piszkos kis konyhahelyiségbe lehetett rajta belátni, melyben ócska konyhabútorok voltak össze-visszaságban, elhelyezetlenül. Egy petróleumlámpa égett benn. Az ajtó zárva volt. A férfi kopogtatott és várt. Nem jött senki. Ismét kopogtatott, most már erősebben, és nyitogatta a kilincset. Nem jött senki.

A leány csak állt a kapu alatt és nézte a férfit. Az megkérdezte a leányt:

— Hol lakik a házmester?

— Itt nincs házmester — mondta a lány és indult kifelé.

A férfi állt, habozott, elindult kifelé, majd megint megállt és indult vissza az udvarba. Egy ajtó megnyílt és egy öregasszony lépett ki az ajtón, lavórral a kezében. Majdnem beleütközött. Ezt megkérdezte:

— Hol lakik, kérem, a házmester?

— Tessék! — mondta az asszony és ment befelé a fal mentén.

A férfi indult utána. Egy félig nyílt ajtóhoz értek.

— Itt van — mondta az öregasszony és megállt.

A férfi megnyitotta jobban az ajtót és belépett. Kis, alacsony konyhába jutott. Nagyon kellemetlen szag csapta meg. A konyhában egy alacsony, igénytelen testű asszony tett-vett, háttal állva feléje.

A konyhából a szobába vezető ajtó nyitva volt és be lehetett látni a szobába... Vetett ágyban egy férfi feküdt. Fölötötte a fejét és hátrafelé fordulva kérdőleg nézett rá. Az ágyiruha piros-fehér csíkos volt. A vetett ágy mellett egy másik vetetlen ágy állott. A szoba közepén állt az asztal, azon a lámpa. Az asztalnál egy halványarcú gyermeklány ült, előtte tankönyvek heverték, egyet a kezében nyitva tartott. És ő is kíváncsian bámult az érkező férfira.

A férfi jóestét kívánt és megkérdezte azt, aki az ágyból nézett feléje, mivelhogy az asszony meg sem fordult, csak tett-vett tovább.

— Kérem... egy Zelma nevű lányt keresek.

— Itt lakik — mondta erre az asszony.

— Igen... Hallod!... mutasd csak meg — szólt ki a fekvő férfi az asszonyhoz.

— Majd én megmutatom — mondta a tanuló leányka komoly arccal, érdeklődő tekintettel.

— Csak maradj!... Tessék jönni — szólt az asszony és összehonta a mellén a kendőjét s indult előre. Apró léptekkel, sietve ment. A férfi utána.

A lépcsőházba értek. Az asszony ment föl a lépcsőn, a férfi utána. Nagyon igénytelen testű volt az asszony, ahogy így a férfi előtt billegett. Csupa ócska ruha, semmi hús. A férfinak kellemetlen látvány volt, még sajnálkozott is rajta.

Sajnálkozott... és most eszébe jutott a leányka, aki benn tanul. Most tanul és érdeklődéssel tanul abban a nagyon szegény szobában. Talán... például Dél-Amerika folyóit tanulja. „Az Amazon a világ legbővizűbb folyója...” — tanulja... és körülötte a sötét Élet. Mikor majd megnő és negyvenéves lesz, szintén úgy tesz-vesz egy alacsony, ócska konyhában, mint ez az asszony itt... és ha jön valaki, ajtót nyit és köszön... meg se fordul, hogy ki az.

Fölértek az emeletre. Egyemeletes volt a ház. Szemközt a másik gang alig egy ölnyire volt ettől, most lehetett igazán látni, hogy milyen keskeny az udvar.

Kétszer fordultak és a szemközti folyosóra érve azon végigmentek. Az asszony alázatosan és szolgálatkészen haladt, soha hátra nem fordult, egy szót nem szólt.

Az utolsó ajtó előtt megálltak. Üvegtábla volt az ajtón, belül sötét volt. Az asszony az ablakhoz ment és benézett rajta. A szobában is sötét volt.

— Nincs itthon — mondta.

— Még nincs itthon — mondta utána a férfi. — De hazajön... beszéltem vele, azt mondta, hogy mindjárt hazajön.

— Igen — mondta az asszony és állt a férfi előtt.

— Majd... lenn sétálok és visszajövök... talán addig hazajön.

— Igen — mondta ismét az asszony.

A férfi lelkében elképzelt kalandok foszlányai lebentek meg: Egy nő ablaka alatt les, vár... Mintha erősen megdobbant volna a szíve... Elindult. Az asszony ment utána.

Lenn a férfi kivett a zsebéből két húszfillérest és az asszonynak nyújtotta.

— No... itt van már! — mondta türelmetlenül.

Az asszony a hangtól megbántva nézett rá, de nagyon alázatosan mondta:

— Köszönöm szé-épen. — És indult befelé az udvarra.

A férfi kiment az utcára. Künn megcsapta a friss levegő. A két utcai lány ott áll még a kapuban. Az, akivel az előbb beszélt, elfordult tőle. A másik mosolygott rá és hívta a mosolyával. Sötétszínű, kopott és gyűrött ruha volt ezen a nőn, a nyakában pedig rózsaszínű új boa. Az arca egészen közel volt most a férfiéhoz. A nő lehetett már vagy negyvenéves. Durva, barázdás volt az arca, a szeme nagy és üveges. Az egész arca vörösre volt kifestve. A férfi akaratlanul is arra gondolt, hogy ha ezzel kellene ölelkeznie. És iszonyat futott át rajta. Elindult, ment az utcán arrafelé, amerről jött.

Most már minden kapu zárva volt. Senki sem járt most az utcán. Csak a kis kávé mérés volt még nyitva, az ajtaja előtt ott állott

még a csinos leányka és még mindig udvarolt neki a fiú. A férfi átment az utca másik oldalára.

Gyenge erők támadtak benne, hogy hazamegy, lefekszik így, szüzen, megfojtott vággyal. De mégis maradt és föl-alá sétált. Szép, széles, szürke szalag volt az utca, szomorúan sárgák a lámpák. Éltető, fölkorbácsoló volt a hűvösség. Ő csak ballagott.

A kávé mérés előtt nem látta a leányt és a fiút. Egy nagy, kövér asszony állt ott, nézett szét, a kezében azt a kampós eszközt tartotta, mellyel a boltok redőnyeit lehúzzák.

Egy pinceablakból világosság áramlott ki. Benézett az ablakon. Egy pinceszobát látott lenn. Egy őszhajú asszony állt a szobában ingben, kezében lámpa. Alvó gyerekről a dunnát hajtotta föl és kutatva szemlélte. Mikor férget talált, azt a kezével lesodorta, azután a padlóra világított a lámpával és meztelen lábával széttaposta.

Eközben szaporán mozgott a szája, látszott, hogy sopánkodik és átkozódik. A gyerek kínlódó mozdulatot tett, ahogy alvásában megzavarta.

Sétált és várt tovább.

Nemsokára jött Zelma. Messziről megismerte. Lassan, kényelmesen jött. Ahogy így egyszerű fekete ruhában volt, a feje fekete kendővel bekötve, keze a muffban, és egy kis fehér papírcsomagot lógatott, olyan volt, mint egy asszony . . . A férfi ment elébe, átment hozzá és az az érzése támadt, hogy ez a nő a felesége, hogy ő most a feleségéért megy, aki valami elfoglaltságból jön haza.

Kezet fogtak.

— Még nincs féltizenegy — mondta a nő.

— Azt hittem, hogy már itthon vagy.

— Megtaláltad a szobám?

— Igen. A házmesterné vezetett föl. Nagyon előzékeny asszony.

— Igen . . . Tisztességes népek . . . elég pénzt adok nekik.

A férfi karonfogta a leányt . . . Egy magas, vékony ember haladt el mellettük. Télikabát, felöltő nélkül, a kiskabátja gallérja fel volt hajtva. Megállt, utánuk nézett, megnézte a nő izmos testét, azután erős, elszánt lépésekkel ment tovább.

Befordultak a kapun.

— Itt lakom — mondta a nő arra az üvegtáblás ajtóra mutatva, melyen át a rendetlen bútorszatú konyhába lehetett látni. Addig, amíg rendbe nem jövök, egy kis szobában lakom az emeleten... Ott kerestél?

— Igen.

A lépcsőn előreengedte a férfi a nőt. Az lomha mozgással ment előtte és nagy testét billegette. A férfi megfogta a két csípőjét és tréfásan tolta fölfelé. Ezen mind a ketten kacagtak. A férfin belül erővel csillantak meg a hatalmas vágyak és föllobogott a vére.

Szótlanul mentek végig a folyosón. Valahonnan keserves gyereksírás hallatszott. A lakáshoz érve a nő kulcsot vett elő a muffjából és megnyitotta az ajtót. A férfi nehezen, fújón lélezett és a kezével a homlokát símogatta.

Egy kis konyhán át jutottak a szobába. A nő rövid tapogatódzás után megtalálta a gyufát. Az első szál nem gyúlt meg, többszöri dörzsölésre lepattant a feje. A nő lomhán, harag nélkül motyogott:

— A fene essen bele ebbe a gyufába.

Fölgyúlt a lámpa. Kis szobában voltak, mely túl volt tömve ócska bútorokkal. A szobában erős szappanszag érzett.

— Mára egész nap dolgoztam — mondta a nő. — A kályhát is kipucoltam. Olyan kormos voltam, mint az ördög.

A férfi odalépett a nőhöz, az arcába nézett és megcirógatta az állát és kedveskedően mosolygott. A nő arrább állt, hogy szabadon vetkőzhessen. Mikor a kabátját kezdte vetni, háttal állt a férfinak, aki ráhajolt és megcsókolta a nyakát.

— Várj hát, amíg levetkőzöm! — mondta kissé bosszúsan a nő.

A férfi félrehúzódtott és télikabátostul leült a díványra, cigarettát vett elő.

— Szabad rágyújtani? — kérdezte.

— Szabad — szabad... adj egyet nekem is.

A nő is rágyújtott egy cigarettára és folytatta a vetkőzést.

— Rég nem voltam nálad — mondta a férfi.

— Annyi korom volt abban a kis kályhában, hogy alig bírtam a ládát kicipelni — beszélt a nő.

A férfi idegesen szívta a cigarettáját és szaporán pislogott. És nézte a nőt. Annak szép gömbölyű volt a nyaka, vékony aranylánc övezte, tiszta hófehér csipkés ing volt rajta, de már kissé elhízott és most lehetett csak látni, hogy túlságosan nagy volt a hasa.

1911

A KATONA

A KATONA, kétcsillagos gyalogos altiszt, a konyhaasztal mellett ült. Fejét könyöklő balkezén pihentette, villogó fekete szemével a Teréz rengő-lengő mozdulásait kísérte. Teréz, a szoba-leány, spirituszos üveget vett elő a szekrényből, hogy kettőjüknek teát főzzön. A katona mosolygott a gyönyörűségtől, amint a sürgölődő szép leányt bámulta, ruhájának minden libbenését, kemény testének minden rendülését izzó vágyakozással szívta föl a lelkébe, alig várva az időt, hogy soha se kelljen már e kedves nőtől elszakadnia. Hogy már a felesége legyen, ne csak a szeretője, akinek meleg keblén csak nagyritkán pihentetheti meg az ő gondterhes fejét.

Teréz hirtelen visszatette helyére a spirituszos üveget, mert mintha zajt hallott volna. Intett a katonának, nehogy most szóljon. A katona is szimatolóan ütötte föl a fejét. Teréz már bizonyosat tudott, riadtan suttogott a katonára:

— Gyönnek, gyönnek! Szaladj be a szobámba!

A katona fölugrott és egy pillanat alatt már a kis cselédszobában állt, bosszúsan, szívdobogósan. Az ajtót nyitva hagyta maga után. Tudatosan, részint azért, mert kíváncsi volt, részint mert fölöslegesnek találta, hogy becsukja.

Nyílt a lakásból vezető ajtó és egy húszéves, lányosképzű fiatalember lépett a konyhába:

— No Terka! Mivel piszmog itt egyedül? — mondta a fiatal, ember és megveregette a Teréz fehér képét.

Teréznek elszorult a szíve az ijedtségtől, egyszerre sápadt lett, egy szót sem tudott szólni. Talán még hang se jött volna ki a torkán.

A katonában a bántó érzések egész légiója zúdult föl és egyszerre, mintegy vezényszóra, tele lett izgalommal és haraggal. Leginkább pedig valami szégyenérzés fojtogatta.

A fiatalember kedves szemtelenséggel ágált tovább. Pofozgatta megint a leányt, nagyon szerette ezt a mulatságot és így beszélt:

— Egyedül van, Terka? ... Mi? A szakácsnő ugye elment? Persze, ma nem lesz vacsora, tizenkettő után jönnek csak haza.

Teréz kétségbeesetten keresett valami menekülést:

— Mindjárt visszajön a szakácsné.

A fiatal úr fölkacagott:

— Ó, maga kis csacsi! Engem akar maga becsapni! Hiszen én tudom, hogy a Zsuzsi ma elkéredzkedett és bizonyos, hogy csak holnap reggel jön haza.

— Jaj, most tessék engem békében hagyni!

— Éppen azért jöttem haza, mert tudtam, hogy egyedül leszünk ketten. Mit csinál most? Jöjjön be az én szobámba!

— Tessék csak bemenni most egyedül.

— Már megint az örökös komédiázás. Mindig komédiázik előbb egy félóráig. Olyan ostoba maga. Különben minden nő ilyen ostoba.

Odabent a katonának a fejébe szállott minden vére. A szeme elborult, mintha egyszerre koromsötétség lett volna a homályos kis szobában. Gondolkodni nem tudott, csak azt tudta, hogy rettenetes dolgot jelent minden szó, ami kívülről betör. Ösztönszerű aggodalommal leejtette balkezét a bajonettje markolatáról.

Teréz nagy ijedtségében bambán nézett körül a konyhában, mintha valami tárgyat keresett volna, amely módot adjon mindennek a megmentésére. Így rebegett:

— Le kell mennem valamiért a boltba. Tessék csak addig bemenni, László úr.

— Ma teljesen megvan maga zavarodva, Terka. Hiszen vasárnap zárva vannak a boltok!

— Jaj istenem, mert úgy fáj most a fejem.

A katona ezt gondolta:

— Majd még csak ezután fáj a te fejed, te ilyen meg amolyan!

A fiatal úr nem tágtott:

— Nem baj, Teruskám, jöjjön be, majd aztán elmúlik a fejfájása.

És a leány nyakára tette a kezét, hajolt feléje, vonta magához, meg akarta csókolni. A leány ijedten, erős lökéssel taszította el magától. A fiatalember dühbe jött:

— Majd mindjárt pofonütöm magát. Máskor maga nem hagyja békében az embert, most meg szemtelenkedik. Igaz ugyan, hogy eddig még mindig okoskodott. Mert a nők csak kínozni akarják az embert...

A katona összeszorította a fogait, hogy föl ne ordítson. Az öklét magasra emelte és majd hogy nem lesújtott az ajtófélfára, rettenetes ütéssel.

Terkának egészen elállt az esze és nem tudott semmit sem tenni. A fiatal úr tovább beszélt:

— Mi van magával máma? Olyan furcsa. Mintha meg lenne kergülve.

— Jaj, jaj, ne kínozzon már! — könyörgött a leány.

A fiatalember most kissé ellágyult:

— No édes, drága kis bolondoskám, hát ne legyen olyan rossz kedvű. Ne vessen már egy kicsit.

És hogy megnevettesse a leányt, igen ostoba grimászt vágott.

A leány ezt a grimászt sokszor látta már és mindannyiszor — nem ilyen feszült helyzetekben — szinte halálra kacagta magát rajta. Most sem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék.

— No lássa! Nem szabad hozzám komiszna lennie — beszélt a fiatalember.

Ahogy a leány elmosolyodott és így egy csöpp vidámság valahonnan a lelke legmélyéről most mégis fölszínre szökkent, egyszerre észbe kapott. Egyszerre tudta, hogy mit kell tennie. Inteni akart

a szemével és kezével, hogy van valaki a cselédszobában. De már késő volt, mert a fiatalember átkapta és egy csattanó csókot nyomott a képére. A leány a rémülettől elkábult.

A katona nem tudta magát tovább türtőztetni. Úgy érezte, hogy ha még tovább is ott áll tehetetlenül abban a kis homályos szobában, hát megőrül. Egy mély lélekzetet vett és elszántan kilépett a szobából.

A fiatalúr rögtön eleresztette a leányt és kissé megszeppenve bámult az erős katonára.

A katona úgy érezte, hogy valamit muszáj mondania. Minden indulatát elfojtva, mintegy a föllebbvalója előtt, beszélni kezdett:

— Bocsánatot kérek, tisztelt fiatal uram!... De nekem a Teréz kedvesem... és én el is veszem őt, mihelyt letelik az időm. Nem bírtam már tovább türtőztetni magam. Nem tudtam már tovább hallgatni, ami itt történik.

Egészen alázatosan mondta ezt a katona, bár hangja az ingerültségtől remegett. A fiatalember hirtelen dühös lett a katonára, mert mulatságát megzavarta és mert szeretője volt a leánynak. A katona arcának dúltságát a gyámoltalan megzavarodottság kifejezésének vélte, ezért túlmerészen, hatalmaskodó gőggel támadt rá:

— Mi keresnivalója van magának idegen lakásban? Ez a mi lakásunk! Azonnal hordja el magát!

A katona szinte csodálkozva meghökkent. Csak állott zavartan és ügyetlen mozdulatot tett a kezével. A fiatalúr mindjobban neki-melegedve folytatta:

— Igen, igen. Távozzék azonnal! Magának senki sem engedte meg, hogy ide betegye a lábát.

A katona csak ennyit mondott:

— Hallgasson az úr!

És egy lépést tett feléje, a szeme vérben forgott, jobbkezevel a bajonettjéhez nyúlt, de azonnal el is kapta a kezét, mintha forró lett volna a markolat. Most hirtelen kérlelni kezdte Teréz is:

— Menj, drága Józsim, ne törődj semmivel, csak menj.

A katona észbekapott, hátrálva ment az ajtóig, mintegy tusz-

kolta magát kifelé, szörnyű magafékezéssel. Amikor fölnyitotta az ajtót, még csak annyit mondott a leány felé:

— Majd te veled is elbánok, ne félj!

Egyedül maradtak, a fiatalúr és a szobaleány. A fiatalúr gőggel vigyorgott a leányra. A leány elkapta róla a szemét, nem szeretett ránézni, mert ebben a percben gyűlölte. A fiatalúr még nem zökkent ki az előbbi játék vágyakozó hangulatából. Tovább kezdte piszkálni a leányt, csak azért is:

— Nem baj, Terus, ne féljen, nem lesz semmi bántódása. Csak jár a szája. Nem is értette meg, amit mi beszélünk.

— Menjen innen László úr, hozzám most ne beszéljen.

De a fiatalúr csak beszélt tovább, próbálta mindenképpen engesztelni a leányt. Próbálta vidítani. Amikor azt magyarázta, hogy a leány náluk teljes biztonságban van, a katona, ha haragszik is, majd eljön jövő vasárnap, itt nem bánthatja őt és könnyű lesz majd azután a megbékülés. A leánynak tetszett ez a magyaráztatás és már kezdett egészen megnyugodni. Már néha mosolygott is, sőt a fiú pajkos ágálásán egyszer nagyon jóízűen elnevette magát. A fiatalember símogatta a haját és a képét, a leány hagyta. Szinte jól esett ez neki, elmúlt gyötrelmes percek után, hogy símogatja valaki, kellemes férfi, akárki is.

Ezalatt a katona lement, inkább leszédült a lépcsőn. És haragtól csörtető lépésekkel indult meg, hogy elmegy. De egyszerre megállt. Eddig hozta a nagy nekiindulás, de az már elfogyott, tovább menni nem tudott. Állt és átgondolta, hogy mi is történt most vele. Irtózatosszégyen. Meg kellene most hasadnia a földnek és elnyelnie őt. És a leány fönt maradt, kettesben azzal a másikkal. Ezt már nem lehet elviselni, még ha az életébe is kerül. De mit tehet, ha vissza is megy? Jaj, csak valami veszedelem ne történjék! Megint megindult, de csak kettőt lépett, tovább nem vitte a lába előre. Akkor még állt és küzdött, már nem is gondolkozott, csak az érzései harcát állta tűrőn. Aztán hirtelen megfordult és rohanya ment vissza.

Fönt azalatt a leány már mosolygott és hogy kiengesztelődött, már a könnyei is kicsordultak. A fiatalúr ráborult és csókolgatta

a képét, az ajkát. A leány visszacsókolta. Azután leült az asztal melletti székre, arcát két tenyerébe fektette. A fiatal úr símogatta, megint a haját és lágyan beszélt neki.

E percben a katona nagy zajjal fölnyitotta és bevágta az ajtót, megállt a küszöbön. A leány fölsikoltott. A katona beljebb lépett, betette maga után az ajtót. Megint a végsőkéig megfékezte magát és így beszélt:

— Fiatal úram! Tekintetes fiatal uram! Értsük meg egymást. Legyünk emberi indulattal egymás iránt. Én így nem tudok elmenni. Nem enged el a szívem. Nem hagyhatom én most itt a Tercsit . . . Hadd jöjjön most le egy kicsit a Tercsi, csak sétálni, csak egy órára. Majd azután visszajön . . . Gyere Tercsi! Gyere most le velem.

Tercsi szó nélkül bement a szobájába, kendőt vett magára és visszajött a konyhába.

A fiatalúrban minden jó érzést legyőzött most az irigység és gőg. Csudálatosan szemtelen vakmerőséggel támadt a katonának:

— Mondtam már magának, hogy ide ne tegye be a lábát. Teréz, maga itt marad.

— Megyek, László úr. Megyek. Gyerünk Jóska!

A fiatalúr kiabált a leányra:

— Maga itt marad! Magának nem szabad elmennie! Nem engedem, tudja!

— De amikor nincs dolgom.

— Igenis van dolga. Majd én adok magának dolgot. Azonnal teát fog főzni nekem.

Teréz meghunyászkodva készült ledobni magáról a kendőjét. A katona most hozzálépett és visszaborította a kendőt Teréz vállára és ezt mondta:

— Gyerünk!

A fiatalúr megragadta a kendőt és egy rántással leszedte Terézről. Ekkor a katona balkezelével torkonkapta a fiatal urat, rálökte a konyhaasztalra, Teréz sikoltva rohant a szobájába, a katona kirántotta a bajonettjét és tövig döfte a fiatal úr mellébe. Aztán elengedte a torkát. A fiatal test élettelenül csúszott le az asztalról és arccal a kőre bukott. Egyet se mozdult többé, csak hogy a melléből kiállott

a bajonett markolata, kissé baloldalt fordult. A konyha kövén egyszerre nagy piros vértócsa lett. A katona a bajonettjéért akart nyúlni, de már nem merete megfogni. Rémulten nézte a halottat, aztán fojtott, sóhajszerű hangon hívta Terézt. Teréz előrohant és egyenesen ki akart futni a konyhából. A katona elkapta:

— Hová mész? Megőrültél?

— Én félek, — mondta a leány vacogón. — Jaj, mit tett maga. Jaj, mit tett! Vége magának. Bezárják ezért.

— Nem zárnak be. Elmenekülök. Úgy elbujdosok, soha nyomomra nem akadnak.

— Hova is tudna most menekülni?

— Azt én nem tudom. De engem nem fog meg se katona, se rendőr. Soha többet nem látlak már, mert nem kerülök én már a világ elé. Pedig miattad öltem. Jaj, mit is tettem!

— Jajjaj, hogy miért is jött vissza.

— Most már mindegy... De Teréz, ha én elbujdosok, akkor többet nem látlak. Ebbe én belehalok. Teréz, én megyek és följelentem magam. Van azoknak is emberséges szívük, legföljebb, ha három esztendőre ítélnék. Mert nekem igazságom volt. Ennek meg kellett dögleni!... Azután, ha kiszabadulok, az enyém lesz. Megvársz, ugye? Most megyek és jelentkezem a kaszárnyában. Hanem, annyit mondok, megvárj engem, Teréz!

Teréz ösztönszerű idegenkedéssel rebegte:

— De akkor becsukják magát. Inkább meneküljön el, hogy a börtönbe ne kerüljön.

A katona elérte a tudattalan óhajást és fölordított:

— Ne beszélj így, mert téged is leszúrlak. Ne beszélj így! Megyek és följelentem magam. Megvárj, Teréz! ha lelked van! Várd meg, amíg kiszabadulok. Ha nem vársz meg, rád szakasztom még a csillagos eget is!... Most megyek és föladom magam.

1911

FOGFÁJÁS

JAJ-JAJ, rettenetes ... megőrülök, — jajgatott László és fölemelte fejét a dívánról. A dívánon feküdt s az arcát egy kisvánkosba nyomogatta. Aztán megint visszahanyatlott, a két kezét a kisvánkos alá tolta, a kisvánkost a képéhez szorította. Most azt próbálta, hogy nagyon csöndes lesz, egy porcikáját sem mozdítja meg, legkevésbé az ajkát vagy a nyelvét, a száját kissé nyitva tartja, az orrlyukain vesz lélekzetet és a meleg levegőt a száján ereszti ki, hogy így füljön a vánkos és tüzesedjen a jobbképe. Néha jót tesz ez a manipuláció, gyerekkorában jött rá, amikor gyakran volt fogfájása s egyszer ilyenmódon sikerült a fájást elállítania.

A kis szoba kreozotszagú, az asztalon egy apró üvegben áll az orvosság, mellette egy csomag vatta. A dívány mellett lavór áll, benne nyálas víz, egy széken vizespohár.

Sándor idegesen jár föl-alá a szobában, már belefárad a sajnálkozásba, már csak bosszankodik a barátján, mert ez reggel óta így megy. Tizenkettőkor, amikor elment hazulról ebédelni, akkor is jaj és jaj volt az utolsó szó, amit Lászlótól hallott és most még mindig jajgat, sziszeg, gyötri a fájdalom és kérdezetgi önmagát, hogy mit tegyen, mert ezt nem lehet tovább kitartani.

— Borzasztó-ó-ó! — hallatszik megint, szörnyű fájdalom elfojthatatlan kitöréseként.

— Hát még mindig nem tudod magad rászánni, hogy kihuzasd?

— Hagyj békében, ne ingerelj már, mert... nem tudom mit csinállok!

— Kérlek... csak dühöngj rám, én értelek téged, de azért mégis beszélek, mert a javadat akarom. Elvégre, ha el nem áll a fájás, ki kell huzatnod a fogad.

— Ki van zárva. Nem vagyok arra képes, hogy érzéstelenítés nélkül kihuzassam. Ebben az egy dologban a világ leggyávabb embere vagyok.

— Mégis... meg kellene próbálni, hátha húznak az „írgalmasok“ érzéstelenítve is.

— Nem húznak, ne okoskodj! Tudod te jól, hogy nem húznak.

— Hát akkor elmégy egy fogorvoshoz és kihuzatod érzéstelenítve. Muszáj szerezniük öt koronát. Öt korona miatt csak nem fogsz kínlódni két napig.

— Hát szerezz öt koronát! Miért nem szerzel? Én szerezzek?

— Én már mindent megpróbáltam, mindenre gondoltam, barátom, én azon a ponton vagyok, hogy két koronát... hogy egy koronát se tudnék szerezni, még ha az életem függne is tőle.

— Én ugyanígy vagyok. Ha te nem tudtál szerezni egészségesen, én még kevésbbé tudok. Zálogba vinni valónk nincs, eladni valónk nincs és senkink sincs már, aki kölcsönt adna. Honnan az istennyilából szerezzon az ember öt koronát? Ötöt!... Ha ezt a vacak könyvet eladnánk, kapnánk érte hetven krajcárt. Hol a többi?... Nincs.

— Fáj még?

— Fáj.

— Kérlek... hallgass meg... ajánlok neked még valamit.

— Mi az?

— Ha a te helyedben volnék, fölmennék így pénz nélkül egy fogorvoshoz. Elmondanám neki a dolgot úgy, ahogy van... Pénzem most nincsen, de rettenetes fogfájás gyötör. Már nem bírom el tovább. És valami nyilvános rendelésre nem merek elmenni, mert csak érzéstelenítve merem kihuzatni a fogam. Elmondanám neki,

hogy ideges vagyok, ez egy olyan dolog, amelyben rendkívül érzékeny vagyok és egyszer már huzattam s akkor szörnyűségesen fájt, sőt az orvos leszalajtotta róla a fogót, ami még fokozta a gyötrelmeimet s még inkább képtelenné tesz engem arra, hogy ugyanilyen műveltnék újra alávessem magam...

— Meddig beszélsz még? Kérlek, meddig beszélsz?... Jól tudhatod, hogy lehetetlenség, amit ajánlasz. Most és így... azt se tudom, hogy fiú vagyok-e vagy leány... és fölmenjek egy fogorvoshoz és meséljek neki? Értekezést tartsak? Ez teljesen lehetetlen. Én ilyesmit még egészséges állapotban sem tudnék megtenni. Elvégre mégis csak koldulás lenne.

— Szamár... azt mondanád, hogy holnap... vagy ikszedikén lesz pénzed és megfizeted a honoráriumot. Sőt: hálás köszönettel megfizeted!

— A fájdalomdíjat...

— Ahogy tetszik.

— Nem lehet, nem lehet... Én helyeslem, ha valaki ilyesmit meg tud csinálni, de én magam erre képtelen vagyok.

— Mialatt vitatkozunk, talán el is múlik a fájás...

— Dehogy múlik, dehogy múlik. Hisz azt sem igen tudom, mit beszélek.

— Talán próbáld meg még egyszer a kreozotot.

László nem felelt. Ismét belefúrta fejét a kisvankosba és nagyon szenvedően kezdte himbálni jobbra-balra az egész felső testét... Sándor leült az asztalhoz és nézte kínlódó barátját, kellemetlen érzésktől átjárva, leginkább dühösen. Pár perc után megint csak beszélni kezdett.

— Te!... László! Még egyet ajánlok, — mert te most gondolkozni sem tudsz. Aztán vagy megteszed, vagy nem. Én azután elmegyek és itthagylak magadban, mert már engem is megbolondítasz ezzel a cudar fogfájással... Ide figyelj! Elvezetlek egy fogorvoshoz. Fölmegyek én is veled, megvárlak a szalonjában. Te bemész az orvoshoz és a következőket mondod. Rendbe akarod hozatni a fogaidat. Ezt meg ezt talán plombálni kell, emezt meg amazt talán ki kell húzni. Már rég föl akartál jönni, de — mivel

ez nem valami kellemes mulatság — halogattad a dolgot... Igen, doktornak mutatkozz be! Doktor Bárány Lászlót mondj. Itt és itt lakol, hivatalnok vagy... teszem a sóhivatalban... Szóval már régóta föl akartál jönni, de halogattad az ügyet. Most azonban éppen meglepett a fogfájás és így a rendbehozás aktuálissá vált. Legyen szíves kezdje mindjárt a fájó fogon, valamit csináljon vele, vagy állítsa el a fájást, vagy most mindjárt plombálja, vagy húzza ki érzéstelenítve... Az orvos örvideni fog az új üzletnek nagyon udvarias lesz hozzád, mert pénzt jelentesz neki, megvizsgálja az összes fogaidat, megmondja, hogy a rendbehozatal összesen mondjuk száz koronába kerül...

— Ajaj, szegény orvos!

— ... száz koronába kerül és mindjárt hozzálát a munkához. Valószínűleg ki fogja szépen húzni a fájó fogadat, érzéstelenítve, úgy, hogy még csak kellemetlen se lesz... Azután szépen megkérdezed, hogy holnap hány órakor jőjj fel és bemondod, hogy holnap „leszel bátor“ egy kis előleggel szolgálni... Aztán elmegyünk és többé feléje se nézel... Na hát nem jó lesz ez így? Mi?

— Jaj-jaj-jaj, hagyj békén!

— Ne okoskodj tovább! Hallottad, amit mondtam?

— Dehogyan tudom én azt megcsinálni, hallottam.

— Ó, nem vagy képes rá, mi? Pizskos dolog, mi?

— Nemcsak azért... de félek, hogy nem tudom én ezt így végigjátszani.

— Igenis tudod. Csak neki kell vágni, aztán minden megy magától. Oly egyszerű és természetes dolog az egész, hogy másképp nem is történhetik.

Sándor ugyan nem vette föltétlenül bizonyosra, hogy minden úgy lesz, ahogy kitervezte, de azt gondolta: fő, hogy fölmenjen a fiú egy orvoshoz. Akkor aztán, bármiként fog is történni a dolog, fájó foggal nem jön ki.

— És te följönnél velem?

— Persze, hogy fölmegyek.

— Jaj-jaj-jaj...

— Hát állj föl, vedd a kalapod és menjünk.

— Az istenit ennek a gazember fognak!

És már cihelődni is kezdett László. Lassan megindultak, aztán siető tempóban, csaknem rohanva mentek a Rákóczi-útra. Sándor nézte a kapukat, hogy hol lát egy fogorvosi címtáblát. A legelsőnél befordultak a kapun. László a lépcsőházban még néhány szabadulási kísérletet tett, leginkább azért, mert az érzéstelen foghúzást sem gondolta gyönyörűségnek. Azon tűnődött, hogy milyen foglalkozást mondjon, azután meg abba akart belekapaszkodni, hogy már alig érez fájást, sőt már nem is érez. Sándor azonban határozott volt és cipelte föl az orvoshoz.

Az orvosnál kitűnően ment minden. Az orvos azt mondta, hogy egy gyökeret kezelni kell, azután csapos korona jön rá, négy fogat tömni kell, a fájós fogat, mivel úgy se ér semmit, kihúzza. Az egész, a fogak megtisztításával és a fogkő eltávolításával együtt 80 koronába kerül. Oyan lesz majd a szája, „mint egy vadonatújonnán berendezett szoba“.

László nagyon ügyesen beszélt, mert már nem érzett egy csöpp fájást se a fogában, nagyon szépen tudott hazudni is. Sőt olyan szemtelen mert lenni, hogy dacára huszonkét esztendőс képeinek, ügyvédnek adta ki magát... Mikor a holnap adandó előlegről tett említést, az orvos megjegyezte, hogy nem olyan nagyon sürgős, ráér két-három nap mulva is. Ez egyébként annyit is jelentett, hogy okvetlenül reflektál rá.

Maga a foghúzás kitűnően ment, csak a kokain bespriccelése fájt egy kicsit... de csak annyira, hogy nem is lehet fájdalomnak nevezni. Csak éppen hogy érezte. A húzásnál érezni, hallani lehetett, amint szakadt, amint ropogott a fog, ezek nem voltak kellemes érzések, de nem voltak fájdalmasak sem.

A fájó fog kihúzása után László, mialatt öblögette a száját, már mosolygott is. Egy darabig még beszélgetett az orvossal és ezzel vált el tőle:

— Tehát holnap délután fél háromkor! Ez így nagyon jó lesz, kívül esik az irodai időn.

Mikor László és Sándor kiléptek a kapun, Sándor megkérdezte a barátját:

- No kinn van?
- Kinn, — felelte az és a járda szélére lépett s egy csomó véres nyálát köpött ki.
- Hát hogyan történt a dolog?
- Úgy, ahogy ajánlottad. Majdnem szórul-szóra úgy.
- És fájt a húzás?
- Egy szikrát se. Nem is éreztem. Nagyszerűen csinálta. Nagyon ügyes ember.
- Azért csúnyán becsaptuk, öt korona erejéig.
- No . . . becsaptuk, becsaptuk. Elvégre nem is igen csaptuk be . . . neki nem került ez pénzébe.
- Hohó, barátom! Ne ferdíts! Tény az, hogy a fogorvost becsaptad. Ezt a tényt előtted, mint ostobán becsületes ember előtt le kell szögezni. Hadd érezzed most már a lelkiismeret marását!
- Hát becsaptuk, nem csaptuk . . . egye a fene.
- No, fáj-e nagyon a lelkiismeret marása?
- Sándor nevetve csak ennyit mondott:
- Majom!

De akaratlanul is komolyan felelt a tréfás kérdésre, mert a felelete világosan azt jelentette, hogy a jelen pillanatban semmi-féle fájdalmat nem érez, hanem hosszú kínok megszűnése után pompás nyugalom szállta meg őt, s mivel ezt a fontos eredményt félig-meddig ő maga idézte elő aktív ténykedéssel, a sikeres befejezés büszkesége is terpeszkedett benne s egész arcát lássankint nyugodt derű öntötte el.

1911

BÁRÓ ÉS KOCSIS

KARDOS ÉS BONTA URAK kifelé sétáltak az Andrássy-úton. Nyári vasárnapon, este félkilenc tájban. Báró Kilián pedig ugyanez időben a városligeti Gerbeaud-tól a Stefánia-úton végig, azután az Andrássy-úton befelé tartott a városba. A kifelé haladó két úr és a befelé tartó báró körülbelül a Bajza-utca táján találkoztak...

— Á... szervusz te csirkefogó! — kiáltott a báró kedélyesen Bontára.

Mosolyogtak mind a hárman, a báró és Bonta kezét fogták, Bonta bemutatta Kardost a bárónak.

— Örvendek, — mondta a báró és csakugyan örült, hogy a két úrral találkozott, mert délután és este egyedül volt és nagyon unatkozott.

— Hat óra tájt kimentem a Gerbeaud-hoz, — mondta a báró — mert nem érdemes az embernek korábban kibújni az odújából ebben a melegben. A kocsit meg elküldtem haza. Úgy gondoltam, hogy elüldögelek félnyolcig, nyolcig, akkor járok egyet és valahol kint megvacsorázom. Esetleg egy órára beülök a cirkuszbába. De szörnyen únom ezt a ligetet. Nem lehet itt vasárnap megélni tisztességes embernek. A Gerbeaud is tele van zsidóval... Látod, te csirkefogó, miért nem telefonáltál félhatkor, mi? Elmentünk volna kocsizni. Ma nagyon jó fölhajtás volt, néhány kitűnő bőrt

láttam. Az öregek elutaztak egy hétre Bécsbe, rendelkezésemre áll a kocsi... Különben hova tartanak az urak?

— Kifelé indultunk az Amerikai-parkba.

— Eh, korán van még kimenni! Kísérjenek egy kicsit engem, ha már találkoztunk. Különben... én is magukkal tartok, ha nem vagyok alkalmatlan. Elmehetünk együtt az Amerikai-parkba, de mit lehet ott csinálni? Vannak ott jó nők?... Mondom, még korán van, én azt ajánlanám, hogy kocsizzunk előbb egyet... Terringettét és én olyan ostoba voltam, hogy hazaküldtem a kocsit. Milyen jó lenne, ha most itt volna... ámbár igaz, akkor meg nem találkoztunk volna.

Megállapodtak abban, hogy előbb egy órát kocsiznak, azután mennek az Amerikai-parkba. Kifelé sétáltak hármában, középen ment a báró, és nézdegéltek üres fiakker után. A báró leginkább valami elegáns magánfogatot szeretett volna elcsípni, mert az ilyenkor nyáron, amikor gazdátlanul lóg le-föl az utakon, igen olcsón vállalkozik fuvarra.

Mind a három úr fiatalember volt, huszonöt és harminc év közt valók, közelebb a huszonöthöz, mint a harminchoz. A báró egy előkelő pénzintézetnek volt amatőr-hivatalnok. A családja régi vagyonának már csak a romjai voltak meg, ezért már az apja finántevekenységre adta magát, most a banknak, ahol a fia praktizál, nyugalmazott vezérigazgatója. Bonta hivatali kollégája a fiatal bárónak, a báró cimboraságot tart vele, mert szép fiú, többé-kevésbé ismeri az előkelő modort és tempókat, igen elegánsan öltözködik, a nőknek nagyon tetszik s mindezek folytán nőügyekben, ismerkedésben, a párok összeboronálásában, éjszakai pezsgőzésekben, segítségére van a bárónak... Kardos szintén bankhivatalnok, Bonta barátja, ő más intézetnél működik. A külseje, arcot, alakot mozgást és öltözködést illetőleg, egészen polgári; a báró már végig is szemlélte őt diszkrét, arisztokratikus leséssel és vegyes érzelmeket keltett benne a megismerkedés. Kissé kellemetlen is volt neki, másrészt azonban elég szórakoztatónak is ígérkezett, mert az arisztokraták szeretnek ideig-óráig együtt lenni náluknál alacsonyabb társadalmi állású emberekkel, egyrészt, hogy meg-megrőkönnyödvé

mulassanak azoknak furcsa gondolkodásmódján, még furcsább bajai-
kon és törekvéseiken, másrészt hogy önmagukat, előkelő úri mivol-
tukat érezzék és kissé produkálják is.

A báró hármuk közt a legfiatalabb volt, fessalakú, de csúnya-
arcú férfi. Mikor nem beszélt és az arca mozdulatlan volt, akkor
olyanforma volt az arckifejezése, mintha bamba bámulást utánozva
az imént szólt volna rá valakire: no, mit bámulsz? A termete is,
az arca is határozottan arisztokratikus volt, úgy, hogy fürdőben
száz levetközött ember közül is ki lehetett volna választani, hogy:
ez báró.

Amint kifelé sétáltak és nézdegéltek üres fiakker után, hir-
telen fölkiáltott a báró, akinek éles szeme volt:

— Ahá! Ott jön egy magán. Én látom a homályban is, hogy
magán. Mert libéria van a kocsison. Igen, ennek füttyentünk!...
De... nem üres, ülnek benne... Nini, hisz ez a mi kocsink!
Nézd csak, a Józsi, a gazember! És ülnek a kocsiban!

A kocsi ezalatt hozzájuk ért, majd elgördült előttük az út
közepén és távolodott tőlük, befelé a körút felé. Egy férfi és egy
fehérbúzos hölgy ültek a kocsiban, velük szemben egy kisfiú.
A kocsis egyenesen nézett előre, nem vette észre fiatal gazdáját.

A báró csodálkozva állt és tátott szájjal bámult a kocsi után.
Szürke szeme, amely üregéből kissé kifeszült, tompa moz-
dulatlanságában olyan volt most, mint az üvegszemek. A kocsi
egyenletes, síma gördüléssel mindjobban távolodott tőlük.

— Nyomorult, csirkefogó, gazember! — szitkozódott a báró. —
Biztosan valami ronda zsidó familiát cipel. No várj csak, gazember,
majd adok én neked vakfuvart csinálni!... Kérlek... várjatok
itt... én utána futok. Leszállítom azokat a disznókat!

És elkezdett futni a kocsi után, amely már meglehetősen messze
járt. A báró eleinte lassú tempóban kocogott, aztán teljes erejé-
ből kezdett vágatni úgy, hogy egyszerre kipirult az arca, a hom-
lokán kiütött a verejték és még a nyála is kicsordult, valósággal
habzott. Két társa izgatottan, kíváncsian szaladt utána... A báró
egyszerre megállt, a futás által fölfokozott izgalomtól reszketve
mondta a hozzáérkező másik kettőnek:

— Nem lehet már utolérni. Fogjunk egy kocsit. Leszállítom a disznókat!

Éppen ebben a pillanatban haladt el az úttesten egy üres magánfiakker. A báró kiáltott és intett, a kocsi megállt, a báró sietett feléje, két társa utána. Beszálltak, a báró parancsolt:

— Hajtson befelé! — De gyorsan!

A kocsi megindult. A báró fölállt a kocsiban és nézett előre, hogy látja-e még a kocsijukat. Az már az Oktogon felé közeledett.

— Gyorsabban! Teremtésit! Ne sajnálja ezeket a dögöket! Utól kell érniük egy kocsit.

A kocsis a három úr hangos, szinte kiabáló beszélgetéséből már megtudta, hogy miről van szó és nem nagy hajlandóságot mutatott a gyors hajtásra. De a báró egyre nógatta és dorgálta, több borralalót ígért. Megeresztette tehát jól a lovakat. A báró izgatottan beszélt:

— Ha befordul a körútra, mire odaérünk, már eltévesztjük szem elől... Gyorsabban!

Az üldözött kocsi nem kanyarodott le az Andrássy-útról. És, úgy látszik, lassú tempóban ment, mert már szemmeláthatólag fogyott a távolság a két kocsi közt... Az üldözött kocsi nemsokára befordult a Nagymező-utcába, balra, a Király-utca felé. A báró az új ismerőse, Kardos felé hajolva mintegy vad harci készségét mentegetve, magyarázta:

— Kérem, az ilyesmi már mégis csak szemtelenség... Ha nekem kocsim van, akkor magam akarok rajta járni és nem engedhetem meg, hogy mások is, az én tudtom nélkül, igénybevehessék. Az öregem ilyen dologban rendkívül kényes és igaza van... Kérem, ilyen disznó nép beleül a kocsiba és direkt flancból. Hadd lássák, hogy ők most fiakkeren mennek, magánfogaton. Mégis disznóság! Menjenek villamoson, ha nem akarnak gyalogolni... Én nem vagyok tudom is én miféle ember, de az ilyesmit nem lehet tűrni.

— Természetes, hogyne. Ha nekem kocsim volna, én sem engedném, hogy a kocsis idegent vigyen rajta. Vagy úr az ember, vagy nem úr és azért vagyok úr, hogy kocsin járjak és mások gyalog járjanak.

Ezt Kardos mondta.

Most befordultak a Nagymező-utcába. A másik kocsi épp akkor kanyarodott a Király-utcába. A báró ujjongva ficáinkolt az ülésben és örömében Bontát mellbelökte a könyökével. És kiáltott:

— Na, lesz most szorulás, gazember!... Mert mindig okoskodik velem a kutya. Ha kocsizom, nem akar gyorsan hajtani, azt mondja, a méltóságos úr megtiltotta, hogy a lovakat hajszojja... A multkor az öregeim a birtokunkon voltak, én szerettem volna egy kicsit lumpolni és használni akartam a kocsit éjjel. Hát képzeld, a szemtelen azt mondja, hogy neki tízkor haza kell hajtani, mert mit fog szólni a méltóságos úr. Mondom, hogy nem muszáj azt a méltóságos úrnak tudni és ő azt mondja, hogy: de neki muszáj mindent, ami történik, elmondani... Hát, mert a disznó este már otthon akar lenni a nagyülepű feleségénél...

Amikor a Király-utcába befordultak, éppen akkor állt meg az üldözött kocsi egy kapu előtt.

— No, most odamész, mi? — nógatta Bonta a bárót, mert szeretett volna valami kis civódást végignézni.

A báró megállította a kocsit, leugrott és hosszú lépésekkel tartott kocsijuk felé. Ekkor szálltak ki annak utasai. Legelőször a fiú ugrott le, azután leszállt a férfi, nagy, vastag ember és lesegítette a feleségét. Amint a báró meglátta a hatalmas termetű férfit, egyszerre megállt, majd rövid habozás után visszament két társához:

— Eh, egye fene, ezek már itthon vannak, ezekkel már nem lehet semmit se csinálni... Mondtam ugye, hogy zsidók. Tessék, királyutcai zsidók. Látod, ilyeneket szállít a mi kocsinkon. Most ebbe üljön az apám meg az anyám. Mégis abszurdum!

A másik két úr is kiszállt, a báró öt koronát adott a kocsisnak. Épp ekkor adott a férfi is pénzt a báróék kocsisának. Az sunyin megnézte a pénzt és sietve a zsebébe eresztette. A kalapját nem emelte meg, nyilván azért, mert már észrevette, hogy megfogták, már mint izzó tűket érezte magán állandóan a fiatal báró tekintetét. A báró magyarázta:

— Áhá! Keveset kapott a kocsis úr, nincs megelégedve, nem köszön... Úgy kell neki, zsidó pasasérokka kezd.

A kocsis, remegvén a bekövetkező jelenettől, úgy tett, mintha még semmit nem vett volna észre és indulni akart.

Ekkor feléje lépdelt a báró és rászólt:

— Várjon!

A kocsis most állított, lassan megemelte a kalapiját és komoran bámult maga elé.

— Micsoda disznóságot csinált maga?

A kocsis hallgatott.

— Tudja, hogy ez az állásába kerül? Ha ezt a méltóságos úrnak megmondom, magát azonnal elcsapja. Tudja maga ezt? Mi?

A kocsis egy szót nem szólt, csak komoran nézett a lovak közé.

— Majd gondom lesz magára! Ez mégis csak disznóság! Ilyen szedett-vedett népet beültetni a kocsiba. Hát arra való a mi kocsink? ... Ha még egyszer ilyesmi megtörténik, akkor maga ki van végezve ... Ezt az esetet még elnézem, de ... most már vége lesz a szemtelenkedéseknek. Maga nem fog velem többet okoskodni.

Aztán a cimborái felé fordult a báró:

— Tessék beszállni! ... Hajtson az Amerikai Parkhoz!

A kocsis megindította a lovakat. Pedig otthon friss vacsorával, borral várta a felesége és a kis leánya, vendég is volt híva. Vasárnap esténként az öreg báróék mindig otthon voltak, ilyenkor a kocsis is a családja körében ült, vendéget is láttak, egy-egy rokont; vacsoráztak, lassan borozgattak és éjfélig elbeszélgettek.

A fiatal báró jól végzett munka után diadalmasan ült a helyén, majd örömeiben ismét mellbebökte Bontát és az öklével hátba-fenyegette a mereven ülő kocsist:

— He—ejeje! kutya, most megvagy! Most már a kezemben vagy! Most már nekem dumálhatsz majd, hogy tízkor haza kell menni ... Hej gyerekek, pardon urak, most egy hétig fene módon fogunk murizni. Az öregek csak a jövő hétfőn jönnek haza ... Ha ez a rongyos paraszt nem úgy fog nekem ezután parírozni, mint a betanított kutya, akkor azonnal elcsapatom.

A kocsis mereven ült a bakon, nézett a kocsi elé, bár alig látott, alig hallott, minden ködbe borult előtte. A fogait összeszorította,

a képét beszitta a fogai közé, irtózatossá, tehetetlen elkeseredését szinte leszorította a gyomrába. Egy mukks hangot nem hallatott, csak befelé szitkozódott éktelenül és eszeveszetten szídtá az istent, aki a világot megteremtette és beléje kocsist is teremtett.

Azon az estén félegyig kellett várnia az Amerikai Park előtt, akkor behajtottak az urak egy városi kávéházhoz, ott állt a kocsi háromnegyed óra hosszat, onnan elmentek egy drágább belvárosi bordélyházba, ezelőtt várt a kocsis fél négyig. Négy óra már elmúlt, mire hazakerült, mert a báró még előbb külön-külön elszállította a másik két urat haza. A kocsis mind a kettőtől kapott egy-egy forint borravalót.

1911

PESTI MESE

EGY FIATALEMBER ült az Abbázia kávéházban. Már éjfél elmúlt, a fiatalember az ablakban ült és a nagy fényből és jó melegből kibámult a hűvös sötétségbe. És gondolkodott. Mindenféléről. Húsz meg harminc, az: ötven — gondolta. Hogy miért gondolta ezt, azt magam sem tudom, mert negyvenkét krajcárja volt, tehát se nem húsz, se nem harminc, se nem ötven. Aztán azt is gondolta a fiatalember, hogy ha kifizeti a kávéját és a zsemlyét, a pincéreknek pedig ad hat krajcárt — hármát-hármát — akkor a negyvenkettőből csak kilenc marad, ez nem elég kapupénzre.

De mit kapupénz! Nem akart még hazamenni, mert csak négy-öt óra tájt szokott. A kapupénz problémája tehát még messze van. Addig még más problémák is föllépnek — mert a kávé és zsemlyét még féltizenegykor ette. Cigaretta is kellene!

Micsoda fiatalemberről van itt szó? — kérdezi ön bizonyára, kedves olvasó. Micsoda fiatalember ez a szóbanforgó, azaz kávéházban ülő, aki féltizenegykor kávézik, éjfél után még ott ül a kávéházban és kibámul az ablakon és olyasmikkal foglalkozik, hogy húsz meg harminc az ötven? És reggel felé jár haza! Hát mikor alszik? Ha nappal alszik, éjjel meg a kávéházban ül, akkor miből él? Hiszen ennek a fiatalembernek nincs állása! Miért nem megy ez dolgozni, ha pénze nincs? Ha annyi pénze sincs, hogy mindig legyen kapupénze. Miféle fiatalember ez?

Hát kedves olvasó, nagyon sajnálom, a fiatalemberrel minden úgy volt, ahogy mondtam. Hogy miből él, — azt nem tudom. Pesti fiatalember. Sok van ilyen. Az, akiről beszélek, feltétlenül derék ember, csak ennyit mondhatok róla. Ezt egész bizonyossággal állíthatom, mert én jól értek az emberekhez...

A fiatalember ült az ablakban, bámult ki a sötétbe és arra gondolt, hogy ha holnaptól kezdve meglenne az ötvenkét millió korona évi jövedelme, akkor rögtön elutazna-e Budapestről úgy, hogy soha vissza ne jöjjön, vagy egy hónapig még itt pukkasztaná az ismerőseit azzal a rémségesen sok pénzzel. Egyszer csak odalépett az asztalához egy különösábrázatú, furcsaalakú ember és így szólt hozzá:

— Kell egy korona?

— Köszönöm kérdését, nagyon kell — válaszolt a derék fiatalember.

Ebből a szempontból talán — most jut eszembe — nem is volt egészen kifogástalan ez a fiatalember. Nem is volt talán egészen erkölcsös. Mert ez egy olyan fiatalember volt, aki bárkitől elfogadott volna pénzt. Például ha hozzáment volna egy nagyon gazdag ember, és azt mondta volna neki, hogy itt van százezer korona, magának adom, — ez a fiatalember elfogadta volna, a nélkül, hogy arra bármi jogcíme lett volna. Ilyen erkölcstelen egy ember volt! Ez súlyos hiba volt nála, — de hát senki sincs hiba nélkül.

Szóval a fiatalember elfogadta a koronát. Az ismeretlen ember letette, sőt leszurkolta a koronát az asztalra és így szólt:

— Ez a korona önt esetleg egész életére boldoggá teszi.

— Hogy tetszik ezt érteni? — kérdezte a fiatalember csodálkozva.

— Ez egy bűvös korona — felelte az ismeretlen. — Ez egy olyan korona, amelyik mindennap megkétszereződik. Nemcsak az egész, hanem a részei is megkétszereződnek.

— Csodálatos!

Az ismeretlen zavartalanul magyarázott tovább:

— Ha ma el nem költi ezt a koronát, holnap már két koronája

lesz. Ha azt a kettőt ismét elteszi, holnapután négy lesz belőle. Azután nyolc. Azután tizenhat, majd harminckettő és így tovább.

— Nagyszerű!

Az ismeretlen tovább beszélt:

— Ha már van — mondjuk — tizenhat koronája és valamire kiad hatot, akkor a megmaradt tíz korona kétszereződik tovább. Ebből lesz húsz, negyven, majd nyolcvan korona és a többi. Érti?

— Igen, értem... és köszönöm ezt a finom koronát.

Az ismeretlen ember most, mielőtt eltávozott volna, szavainak és egészen mesebeli lényének igazolására két pillanatra foszforeszkáló zöldes fényt sugárzott, azután még így szólt csöndesen:

— Ismétlem, ez a korona önt esetleg egész életére boldoggá teszi.

Az ismeretlen ember köszönés nélkül távozott. A derék fiatal-ember egyedül maradt a kávéházban. Először is kezdett boldognak lenni, — bár alig tudta, hogy ezt hogyan is kell csinálnia. Nem is jól kezdte, mert számolással kezdte, eképpen:

— Egy korona, két korona, négy, nyolc, tizenhat, harminckettő, hatvannégy, százhuszonnyolc... azután — nem pontos számítással — kétszázötven, ötszáz, ezer, kétezer, stb. korona... ismétlődik a dolog ezekben, úgy, ahogy az egy korona növekedett. Hihetetlen mennyiségű pénz! Beláthatatlan tömege az ezreknek, százazreknek, millióknak, milliárdoknak! Annyi pénz, hogy abból egy pesti fiatalember is jól „kijön“.

— Kinn vagyok a vízből, — gondolta — és miután kissé elfáradt a számolásban és az ámulásban, megpihent. Ahogy így pihent pihent, hát csak észrevette ám, hogy éhes is, szomjas is. Nem nagyon, csak úgy egy kicsit. Ehetnék is, ihatnék is, mert ő most már egy dúsgazdag ember. Birtokosa a teljes boldogság egyetlen koronájának. De egyelőre mégis csak egy koronának, — tehát egyelőre, ha éhes és szomjas is, nem ehetik semmit és nem ihatik mást, mint vizet. El kell tennie a koronát holnapra, hogy kettő legyen belőle... Sőt holnap sem szabad belőle költenie, ha azt akarja, hogy holnapután négy koronája legyen... Tehát holnaputánig nem fog enni,

amikor már aztán négy koronája lesz, ebből elkölt egyet, marad három, ebből, negyednapra, hat lesz... és így tovább.

Ahogy ezt elgondolta, ahogy bizonyossá vált, hogy holnap-utánig nem ehetik, egyszerre rettenetesen éhes lett és szomjas lett, nem vízre, hanem legalább is egy spriccerre. Annyira szeretett volna enni, hogy már — csakhogy ehessen — kételkedni is kezdett a korona bűvös erejében. Kezdte számárságnak tartani: hinni, hogy az a korona csakugyan egy olyan korona. Igen ám, de az a zöldes foszforeszkáló fény, a fene egye meg, nem engedi meg a kételkedést, az bizonyosság amellet, hogy ő csodának vált részesévé. Szóval egyelőre, dacára minden dúsgazdagságnak, nem lehet ennie.

Ivott tehát egy pohár vizet és vett tíz krajcárért egy szivart. Kilenc krajcárja volt — egyet csak elvehetett abból a koronából, elvégre, hogy egy teljes korona fog-e kétszereződni, vagy 49 krajcár, az mindegy.

Sokáig ült még a fiatalember a kávéházban, azután sétált kapunyitásig, akkor hazament és lefeküdt. Délben, amikor fölkel, első dolga volt, hogy megolvassa — pénzét. Kilencvennyolc krajcárja volt, — tehát csakugyan megkétszereződött a tegnapi negyvenkilenc. Egész nap koplalt és sétált, mondhatnám: a reményeiből élt. Harmadnapra tehát csaknem négy koronája lett. Ebből a négyből egyet elköltött, maradt három, — ez a három kétszereződött negyednapra hat koronává. Ekkor ismét kettőt költött, maradt négy...

Így tengődött, küszködött a bűvös pénzével, néha lázas indulatok gyúltak benne, de fékezte magát. A világ minden kincsét a zsebében hordta — és mégis nélkülözött és sétált. Hol boldog volt, hol meg majd megpukkadt a dühtől. Átkozottul ravasz egy bűvös korona!

A nyolcadik, vagy kilencedik, vagy hányadik napon, — miután egy részét a pénzének mindig elköltötte — húsz koronánál tartott. Pont húsz koronája volt, sem több, sem kevesebb. És éppen dühös volt. Mégis csak hallatlan és ostoba dolog ezzel a pénzzel! Vagy lett volna egyszerre sok pénze, vagy maradt volna minden a régi-ben. Minek ez a körmönfont komédia!

De azután megint csak fölvidult, sőt örömében majdnem kipattant a bőréből, mert számolt és kiszámította, hogy ha aznap elkölt öt koronát, marad tizenötje, másnap lesz harminca, ebből már tizet költhet, mégis a következő napon negyvene lesz, — szóval még egy-két nap és már megszűnt a nélkülözés, spórolás, magafékezés. Amikor ezt elgondolta a derék fiatalember, elkezdett igazán boldog lenni.

Már vagy negyedóraig volt boldog, ekkor eszébe jutott, hogy igaz, egyszer, — amikor pénze volt — akart venni egy kis patent szivarvágót. Most vesz. Az elvégre már egészen mindegy, hogy húsz koronája kétszereződik-e meg vagy tizenkilenc. Egy koronába kerül egy olyan patent szivarvágó, okvetlenül vesz egyet. Muszáj vennie. Tovább nem már várhat azzal a szivarvágóval.

Bement egy kereskedésbe. Vett egy patent szivarvágót egy koronáért. Azaz csak akart venni, mert amikor már zsebre akarta tenni a szivarvágót, a kereskedő még néhány tárgyat tolt eléje, kínálón.

— Hogy ez a körömpucolókészülék? — kérdezte a derék fiatalember a kereskedőtől, miközben a szeme fölragyogott a fehér és csillogó körömpucoló miatt való gyönyörűségében.

— Húsz korona — felelte a kereskedő.

A derék fiatalemberen kéjes szédület szaladt át és reszketve mondta:

— Pakolja be! A szivarvágó nem kell.

A derék fiatalember zsebrevágta az elegáns körömpucoló-készüléket, — melynek darabjai egy bársonybelű finom skatulyában heverték — fizetett és ment.

Vége lett a húsz koronának, azaz a bűvös egy koronának, nem maradt egy krajcárja sem.

Amikor éjjel ismét a kávéházablakban ült a derék fiatalember, már átesett az eszmélésen, a bosszúságon, a megbánáson, már nem is igen vigasztalgatta magát. Egyszerűen azon a véleményen volt, hogy biztosan valami svindli volt az egész dologban, — hiszen Budapesten volnánk, vagy mi! Biztosan svindler volt az a foszforeszkáló idegen, az a csirkefogó, mert tudta előre, hogy ez lesz a sorsa

a koronának. Hiszen azt mondta, hogy: „Ez a korona önt *esetleg* egész életére boldoggá teszi.“ Miért mondta volna, hogy: esetleg, ha nem tudta volna már előre kárörömmel a korona sorsát.

— Egész biztos, hogy svindler volt, — gondolta a derék fiatal-ember, — s ha legközelebb meglátom, megpofozom.

— Igen ám, megpofoznám, — gondolta tovább — de nem ismerem meg. Egyáltalán nem emlékszem már rá, milyen is volt.

És hogyan is emlékezhetett volna az idegenre a derék fiatal-ember! Mert egy koronát kapott tőle kölcsön? Ha még százezer koronát kapott volna!

Nem emlékezett a derék fiatalember az idegen „hitelezőre“, ellenben volt negyven közönséges krajcárja és egy húszkoronás finom körömpucolószerszáma, amellyel azonnal el is kezdte szépíteni, reszelni, csiszolni a körmeit.

1911

ÖNGYILKOSSÁG AZ ARADI-UTCÁBAN

MÉGSEM — DE MÉGIS, — eközött a két határvonal közt lebegett. A revolvert mindenesetre magához vette. Mert tudta, hogy a cselekvésnek fokozatai vannak és a visszafordulás az utolsóról is lehetséges. Ez még igen egyszerű dolog volt: odamenni az éjjeli szekrényhez, kihúzni annak rozogán lötyögő fiókját, az olcsó szer-számot megnézni, kissé reszketve megfogni és a felöltője zsebébe csúsztatni.

Odalent nekilódult az utcának és erőteljes léptekkel sietett. Szokása volt, hogy örületes nagy sétákkal fárasztotta el a testét, mert a fáradtság lelkének gyötrelmeit valamelyest felszívta és így esténként a csordultig-telés helyett kissé megapadt kétségbeesésének pohara.

A körúton ment, szívta a hideg levegőt és várta a megkönnyeb-bülést. Másra, a revolverre, az óhajtott cselekvésre most nem gondolt.

Kis keskeny utcák már a néptelenség lehangoló csendjével szel-ték a kocsirobogástól, villamosok csengésétől és zajától még min-dig zúgó körutat. Ebben az időben — esti tizenegy óra tájt — a mellékutcákban már alig akadt ember. A lámpák csendes lemondással sirdogáltak, mintha reménytelen harcukat az éjszakai sötét ellen ők már végleg feladták volna. A nagy fekete foltok az utcák kövein és a házak tövében ültek meg.

A fiatalember, revolverrel a zsebében, — mert fiatalember volt, húszon felüli, pelyhedző bajszu — a Király-utcán is áttörve, már az Andrássy-úthoz érkezett. El volt készülve arra, hogy egészen a nyugati pályaudvarig siet, ott ráfordul a Váci-körútra és nagy-nagy utat rohan végig. Nem mintha ezt tudatosan tervezte volna így ki, hanem mert így szokta csinálni. Egy percre, hogy az Andrássy-útnál vágatató kocsik miatt vigyáznia kellett, valamennyire fellendült az életösztöne s ez kissé meg is nyugtatta, mert hiszen nyugalma nem lehetett most más, mint úrrá lenni lelkének romboló hatalmai fölött.

És mégis, ahogy átért és kissé megerősödött, gondolatai teljes elhatározássá lendültek, ellenállhatatlanul érezte, hogy most már soha többé semmi jól nem lesz. Az Aradi-utcánál megállt, beletekintett a kis, sötét utcarészletbe, mely a Gyár-utcába feneklik, néhány lépést kábultan, inogva tett befelé, közel a falhoz mellbe-lötte magát és erőlenül nekihanyatlott háttal a falnak.

Nem dőlt el, hanem szépen állva maradt, csupán a keze hanyatlott le és a revolvert elejtette. Fájdalmat nem érzett, csak pillanatnyi elborulást, azután mintegy nyugalmas ébredést. Gondolatai, valami új, elszalasztott kiindulópontból, tovább szövődtek, frissen és élénken, de már lágyan, minden emésztő erejüket veszítve. Leginkább azzal törődött — csendesen — hogy vajjon sikerült-e. Nem félt attól, hogy meg fog halni és nem óhajtotta a visszamaradást, csupán gondolkodott ezekről.

Egy nő — nem messze — a revolver dörrenését hallotta, megijedt, arrafelé nézett, ahonnan a hang hallatszott, látta a férfit megtántorodni, szaladni kezdett feléje, de pár lépésnyire tőle megállt, nem mert egészen közelébe menni. Állt és segítségért kiáltozott. Jönni kezdtek az emberek, innen is, onnan is, a körútról egyszerre hárman is befordultak az utcába. Odamentek a sebesülthöz és kérdezgették egymástól, hogy mi az, mi történt. Egy erőteljes férfi a sebesült fiatalembertől magától kérdezte:

— Mit csinált? Meglőtte magát? Hol van a sebe?

Egy nő látta meg:

— Ott a mellén. Lyukas és égett is az übertölgere...

— No hát elég buta volt, — hallatszott egy hang.

— De még milyen, — hagyta ezt helyben egy másik.

A sebesült tágranyílt szemmel nézelődött, mintegy kíváncsian; hallotta a szentenciákat, de nem tudott rájuk semmiféle érzéssel reagálni. Most, hogy így nyolc-tíz ember verődött körébe, valami segítséget remélt, persze arról semmi ideája nem volt, hogy mi lehetne a segítség. Csak bámult és nyitott szájjal nehézkesen lélekzett.

Valaki kíváncsi volt:

— Nem fáj?

S mivel ő nem szólt, faggatta tovább:

— Nem tud beszélni?

— Üljön le! — tanácsolták.

Az erőteljes férfi, aki legelsőnek szólt hozzá, kibontotta a felöltőjét, kabátját és a mellényét. Most már vért lehetett látni a ruháin, leginkább az ingén, amely tele volt nedves pirossággal.

— Jesszusom! — sopánkodott egy utcai leány.

— Milyen érdekesen kicsiny az a lyuk az ingen! — Ezt egy cvikkeres „intelligens“ megfigyelő mondta:

— Az inget csak megreparáltathatja, de a mellét alig!

Ez már tréfa volt, amelyen némelyek mosolyogtak. Sokan úgy vélték, hogy helyes tónust ütött meg a szóló és ingert éreztek arra, hogy ilyenforma megjegyzéseket ők is tegyenek. Egymásután hangzott el:

— A felöltőért mindenestre kár volt.

— Jól célzott, hogy ilyen közről eltalálta magát.

— Jobb módszert is tudtam volna ajánlani.

Voltak emberek, leginkább férfiak, akik hangosan nevettek ezeken a tréfás mondásokon. A sebesült maga semmivel sem tudott törődni. Most már fájdalmat érzett és félt is már, hogy meghal.

(Az nem is fontos, hogy rendőr és mentők előkerítéséről a szolgálatra készek már gondoskodtak.) Némelyek erre-arra nézettek, hogy jönnek-e már a mentők, a rendőr késlekedését senki nem bánta. Egészen közelébe nyomultak a sebesültnek, még a lélekzésben is akadályozták. Valaki fel is szólalt:

— De, uraim, engedjünk neki legalább szabad levegőt!

Senki erre nem hallgatott. Mindenki az arcát akarta látni, azt akarta tudni, hogy meg van-e rémülve. De a sötétben nem lehetett tisztán megérezni az arckifejezését.

A tömeg szaporodott. Némelyek el is mentek, de többen jöttek... Harminc ember is ácsoroghatott már ottan. Minden újnak érkező megkérdezte a hozzá legközelebb esőt, hogy mi történt.

— Egy fiatalember mellbelőtte magát, — ez volt a válasz.

— Meghalt? — szölt tovább a kérdés.

— Nem, még él, — így a felelet.

Azután párszavas beszélgetések szövődtek tovább, melyek a sebesülthöz nem is juthattak.

A „humor“ itt is, ott is minduntalan felütötte a fejét. Ha valaki kissé elérzékenyült, kissé megsejtette a halál árnyékát, az hallgatott, mások azonban mindenáron tréfákkal óhajtották villogtatni a közönyösségüket.

Valami nagyon erkölcsös ember igen hangosan, szinte feddő kiabálással kérdezte:

— Fáj?

A sebesült most szomorúan bólintotta a fejével, hogy: igen.

Az erkölcsös — most vált nyilvánvalóvá az erkölce — így kiabált tovább:

— Legalább máskor majd nem csinál ilyen komizságot!

A csődület ezt az urat kinevette. De a nevetés csak még vidámbbá tett egyeseket és újra kíméletlen korbácsütések hulltak a halálraszánt lelkére és az most már meg-megvonaglott. Ekkor egy fiatalember, aki éppen most érkezett és megtudta, hogy mi látható itt, előretört a tömegben, egészen a haldokló közelébe férközött, gyufát vett elő, egy szálat meggyújtott és a világító lángocskát a beteg arcához közel tolta. Élénk érdeklődéssel így szemlélte meg őt. A haldokló szemei tágra kerekedve meredtek a világító emberre és a halálbahajtó nagy-nagy keserűség — a retentő, a percek, órákat, napokat és éveket, az egész életet betöltő! — utolsót sírt azokból a kialvó szemekből.

SEGÍTÉS

MIHÁLYINÉ nagy lihegéssel állt meg az ajtó előtt és csöngtetett. Jobbkezének ujjai közt úgy tartotta a húszfilléres villamosjegyet, hogy Kárászné, amint ajtót nyit, azonnal meglássa azt. Hadd lássa, hogy milyen jó asszony ő. Nemcsak hogy elhozta neki a két pár használt cipőjét, hanem nem röstelte a fáradságot sem, hogy ő maga hozza; és éppen ezért még húsz fillért villamosra is elköltött. Két koronát is fog neki adni, a szegény asszonynak, mert kötelességének tartja, hogy a nyomorgókön tehetsége szerint segítsen.

Türelmetlenül állt az ajtóban és kíváncsian várta a Kárászné arcát. Milyen gyönyörűség lesz, amikor majd megnyílik az ajtó és megjelenik a Kárászné félénk, sápadt arca, azokkal a vízszínű apró szemekkel és egyszerre, az ő láttára, előnti az öröm derűje a nyúlt vonásokat. Mert a szegény asszony mindjárt tudni fogja, hogy segítség érkezett. Írta ugyanis, hogy nagy nyomorúságban van. Az ura beteg, a kórházban fekszik, az Emmácska is beteg és még orvosságra sincsen pénz. A mindennapi ételmet, egy kis levest, tésztát, — azt is alig tudja előteremni, minden a zálogban van már.

Úgy is lett, ahogy várta. Nyílt az ajtó, előbukkant egy szürke kendővel körülvett nyomorúságos arc és egyszerre megtelt az öröm. Nagy hálálkodással, mosolygással vezette be Kárászné a szobába. Egy másik asszony is volt ott, akit Mihályiné nem ismert. Kövér, egészséges, duzzadtképu asszony. Az asztalon orvosságos üveg

állott, rózsaszínű papírba tekerve, még felbontatlanul, mellette, az asztalon, egy fekete női kabát.

A kövér asszony, hogy Mihályiné jött, menni akart, de Kárászné tartóztatta:

— Azért csak maradjon asszonyság, ne legyen olyan szegénylős. Csak maradjon.

Mihályiné is közbeszólt, marasztotta az ismeretlen asszonyt, mire az visszaült a székére és szép, nyílt kék szemével kíváncsian bámulta Mihályinét. Ismerte már Kárászné beszédeiből és érdekelte, mert nagyon gazdag asszony.

— No, szegény Kárászné, — szólt Mihályiné — örül úgy-e, hogy eljöttem? Hoztam ám valamit.

Azzal letette a pakkot és bontani kezdte. Közben vizsgálta Kárásznét és a kövér asszonyt, várta a hatást. A két sor újságpapírt lefejtette és ott állott az asztalon a két pár ócska cipő. Az egyik el is volt szakadva az oldalán. Mihályiné szeme diadalmasan ragyogott:

— Lásza, két pár cipőt hoztam magának, szegény asszony. Úgye jó lesz? Írta, hogy a lába kinn van a cipőből, nincs cipője. No lásza, hoztam magának.

— Köszönöm, köszönöm...

— Hogy van az Emmácska?

— Már jobban van valamivel. Még lázas. Most alszik.

Mihályiné odalépett az Emmácska ágyához:

— Jaj, de édes ez a kis leány, amint így alszik. Szegényke... De milyen tüzes az arcocskája! Bizony, csak vigyázni kell rá. Nem szabad ám addig kimennie, míg egészen egészséges nem lesz. Bizony.

— Csak ennie volna szegénynek — gondolta Kárászné, de nem szólt.

A kövér asszony a kopott cipőkre pislogott és azon fáradozott, hogy valami gúnyos biggyesztésbe igazítsa az ajkát és azt Mihályiné észrevegye. Ez sikerült is neki. Tekintetük egy pillanatra találkozott és Mihályiné egyszerre megérezte a kövér asszony gondolatát.

Bosszúsan fordult el tőle és gondolatban keresgélte a módot, hogy miként bántathatná meg azt a pöffeszkedő, útalatos teremtest.

De nyílt az ajtó és belépett egy hét-nyolcéves, nagyon szép szőke leányka és szólt a kövér asszonynak:

— Anyuskám, gyere már, mert az Irma néni elmegy.

— Megyek, kislányom, megyek.

Ezzel föl is állt, köszönt és erős, rengő lépésekkel sietett el. Amint kilépett a szobából, Mihályiné és Kárászné egymásra néztek és mosolyogtak.

— Milyen erős asszony! — szólt Mihályiné és a fejét csóválta.

— Nagyon jó asszony — mondta Kárászné és fölemelte az asztalról a fekete kabátot és mutatta. — Tessék megnézni ezt a kabátot, Milyen jó kabát ez és milyen szép! Nekem adta!

— Jé, milyen szép! Nagyon jó!

— Tetszik tudni, neki már szűk, nem tudja viselni. Nagyon jó asszony ám ez.

— Persze, persze, na ja.

— De azért szép dolog ám, hogy nekem adta. A handlé megvette volna, két forintot is adott volna érte. Nagyon jószívű asszony ám ez. Áldott egy asszony.

— Persze, persze...

— Tegnap egy koronát is adott, úgy tudtam ebédet főzni. És ezt az orvosságot is ő csináltatta meg az Emmácskának. Áldott egy asszony.

— Szép, igazán szép — mormogta Mihályiné és egy pillanatra azt gondolta, hogy négy koronát fog adni Kárásznénak, nem pedig csak kettőt, amennyit eddig adni szándékozott. Négy koronát fog adni, lefőzi azt az affektáló asszonyt. De csak egy pillanatra gondolta ezt, mert azután inkább úgy vélte, hogy nem érdemes. Jobb az ilyen alakról tudomást sem venni. Tudja Isten ki-mi. Kárásznénak elég lesz egy korona is, hiszen íme, más is támogatja. Aztán megkérdezte:

— Ki ez az asszony?

— Nagyon jószívű asszony ám ez, kérem, a jó Isten áldja meg nagyon jó asszony.

— De hát kicsoda?

— Itt lakik kérem a házban, egy szabónak a felesége. Igen jó népek...

Most hosszabb szünet állt be. Mihályiné egészen elkedvetlenedett, hogy csupa dicséretet hall arról az asszonyról, aki neki oly kellemetlen volt. Kárásznéra is haragudott ezért. Azután megint csak firtatta:

— És gazdagok talán, hogy úgy van neki, hogy magának is adjon?

— Dehogy. Nem gazdagok, inkább szegények. A háziúrnál laknak, az asszony takarít a háziúrnak és ezért kapnak egy szobát és egy konyhát. Mert a háziúr agglegény, tetszik tudni...

— Úgy? — szólta Mihályiné és fitymáló grimaszt vágott. — Hanem a kislánya nagyon szép. Régen láttam ilyen szép úriarcú kisleányt.

Kárászné arca most hirtelen felderült, közelebb hajolt Mihályinéhoz és szinte suttogva mondta:

— Nem a férjéé ám az a leány. Hanem a... háziúré! Ha látná a háziurat... hát ennek a kisleánynak szakasztott az az arca van, mint a háziúrnak.

— Ne mondja! — kiáltott fel Mihályiné és egyszerre felvidult.

— Úgy bizony. Nagy komisz ám ez az asszony!... Van egy kisfia is, az is a háziúré. Ugyanaz az arc... Ő maga sem titkolja előttem.

Mihályiné felkacagott. Jól esett neki ezeket hallani arról az asszonyról, aki merészelte az ajkát biggyeszteni az ő nagylelkűségére.

Kárászné erre egészen belemelegedett a leleplezésekbe, ő is kacagott és folytatta:

— Vén, keszeg férje van, akibe csak hálni jár a lélek. És egész nap a kávéházban van, kártyázik. Az asszony tartja el abból, amit a háziúrtól keres. Úgy ám...

— No, szép kis família!

Kárászné tovább tódította:

— Van egy nagy fia, segéd egy fűszerüzletben. Az is, tudja

Isten, mennyi mindent hordhat el abból az üzletből úgy, hogy nem tudják. Mert ezeknél mindig egész halom cukor, kávé, rizskása meg mindenféle más van. Tegnap nekem is adott félkiló rizskását. Abból főztem az Emmácskának vacsorát . . . Bizonyos, hogy az a fiú lopja mindezt az üzletből. Másképp nem lehet.

— Finom népség, mondhatom — szólt Mihályiné. — Hanem most már megyek is. Itt van még szegény Kárászné, egy kis pénzt is szántam magának, hogy csak megélhessenek addig, amíg az ura fölgyógyul.

Mosolyogva vette elő a pénztárcáját és most már öt koronát nyomott a Kárászné kezébe.

1912

ÉJJEL, FÉLEGY UTÁN

MIKOR FELÉRT a második emeletre, elővette télikabátja zsebéből kis villamos lámpáját s mire a lámpa gombját megnyomta, már az ajtóhoz is érkezett. Az üdítő fénykévécskét az ajtó zárjának szegezte, a kis hideg kulcsot beleillesztette a kulcslyukba és símán nyílt fel a sötét ajtó. Benn volt a lakásban, becsukta maga után az ajtót. Megemelte a jobbkezét, előbb az érdes tapétát érintette meg, aztán felgyújtotta a villanyt. Tekintete átfutott a szobán és semmi váratlanon nem ütközött meg; pár pillanatra megpihent az íróasztalon ketyegő ébresztőórán. Érzékelte is homályosan a kerek fehér lapot, a fekete számokat és a két mutatót, de azért nem nézte meg, hány óra van. Tehát holnap félórával később kel fel, ráér, — gondolta. És benézett a fekete, reszketeg ürbe, a másik szobába, a nyitott ajtón át. És kissé kellemetlenül érezte, hogy nem vonzza semmi vágy a másik szobába. Nem szerette a hálósobáját, emezt jobban tűrte. Talán azért volt ez így, mert a hálósobában egyszer betegen feküdt két hétig és az nagyon rossz volt... Megnézte a zsebóráját. Nagy, duplafedeles aranyóra volt az, a mellényzsebében, vastag aranyláncon. Félegy múlt négy perccel. Többet gondolt. És rátekintett ismét az ébresztőórára, mintha össze akarná hasonlítani a kettőt. De megint nem látta, hogy az mennyit mutat, mert már arra gondolt, hogy reggel kilenckor! Reggel kilenckor fog felkelni... Kilenckor... Holnap... a hivatal... Igen, a húsz koro-

nát holnap elküldi postán Máriásinének. De nem a szolgálával adhatja fel mégsem, mert hát mit lássa az ezt a dolgot. Mi köze hozzá! . . . A télikabátját levetette, a fogasra pillantott, de csak letette a dívánra, mert éppen a díván mellett állt. Indult a másik szobába . . . Ha meg délutánra helaszítja a pénz feladását, megint megtörténhetik, hogy elmarad az egész dolog. Holnap délután a „Messina“-kávéházba megy uzsonnázni és ezentúl állandóan oda fog járni, mert itt mindig mellé ül az a kellemetlen . . . Felcsavarta a villanyt. Legjobb lesz a húsz koronát mégis csak délelőtt feladatnia a szolgálával, éppen azért, mert mi köze hozzá. Annak a szegény asszonynak nagy szüksége van már erre a pénzre . . . Az ágya nem volt rendesen megvetve. Ezt nem szerette, mert így visszataszítóan érezte az ágyat . . . Elsején az apjának is több pénzt kell küldenie, mint rendesen. A kabátját már levetette és egy szék támlájára borította. A mandzsettáját kezdte legombolni. Tulajdonképpen csalás, ha az ember megfordítja a mandzsettáját, — gondolta. A külső vége tiszta, a belső meg piszkos. Még jókeresetű embernek is kell ilyen stikliket csinálni. . . . Pár nap múlva már elseje. Mikor is van elseje, illetve milyen napra esik? — és ment vissza az első szobába, amelyben egy kis reklámnaptár állt az íróasztalon . . . Elsején már Sándornak is kell valamit törleszteni. Ötven koronát. Éppen kerekszám. De negyven is van annyira kerek, mint az ötven. Ennyit fog törleszteni . . . Elseje péntekre esik. Ma kedd van . . . Az ember bármennyit keres is annyi a fizetnivalója, hogy elmegy a kedve mindentől. Sőt mindig rosszabb és rosszabb, mert az ember lassanként mindent megűn. Már enni sem jó, inni sem jó, csak éppen hogy muszájból csinálja az ember mind a kettőt. No de azért megnősülni is ostobaság . . . Negyedikén és ötödikén ünnep . . . Már ismét benn állt a másik szobában. Ahogy megállt és így megszűnt lépteit alatt nyikorogni a parketta, feltűnt neki a nyikorgás és bosszankodott a parkettán. Igaz, hogy bajosan tudna valaki orozva közeledni hozzá, éppen azért, mert könnyen nyikorog a parketta, de hát ez nem számít, azért még nem volna szabad a parkettának ilyen kellemetlenül nyikorogni. Leült az ágy szélére és megoldotta cipőjét. Mégis csak el kell kezdenie újra a sportot, így, harminchat éves vén fejjel. Amióta

nem sportol, minden testi erő kifejtés nehezeére esik. Most például, hogy lehajolt, egészen összenyomorította a hasát. Sportoló ember az ilyesmit meg sem érzi. Huh, mikor katona volt, milyen undok volt a „gelenksübung“, mégis milyen nagyszerű az ... A cipő is lenn volt ... A harisnya is ... Tehát holnapután ... fenét holnapután, negyedikén és ötödikén ünnep. Vasárnap, hétfő, kedd ünnep. Elég butaság, de jó ... Hiszen akkor nem is tizenhatodikán kezdi meg a szabadságát, hanem hatodikán. Nagyszerű! Így három nappal hosszabb lesz a szabadságideje. Négy hét és három nap. Harmincegy nap. Akkor már szombaton utazhatna, este felülne a vonatra és másnap délelőtt már Berlinben volna. Két hét Berlinben, két hét Párisban ... A lyukas harisnyákat már össze kell majd mind szedni és megstoppoltatni. A mult esztendőben nagyon jól megcsinálta ezt ... igen, Katonánénak hívták ... Az ágyon ülve vetette le az ingét. A székre akarta dobni, de nem jól dobta, az ing a szék mellé esett a földre. Nem baj, a föld, azaz padló is tiszta, illetve holnap tiszta inget vesz fel ... Most lesz először Berlinben. Végre! Szép kort ért el, mire megláthatja Berlint. Mert az ember tulajdonképpen rabszolga. Még egy uralkodó is rabszolga ... Felvette a hálóingét, a legfelső gombbal begombolta. Felállt, a parketta már ettől is nyikorgott, — bosszankodott. Átment a másik szobába. Beállította az ébresztőórát kilencre. Pedig lehetséges, hogy már holnap bejön az igazgató. De nem baj. Most már csak kilenckor fog felkelni ... Ezeket az esteli sörözéseket abba fogja hagyni. Már úgyis pocakosodik ... A kulccsal is bezárta az ajtót, a villanyt lesrófolta. Vissza ment a hálószobába ... Minden rendben van, holnap telefonál a szabónak, hogy vitesse el a dohánybarna ruháját és vasalja ki. Itt is lesrófolta a villanyt, aztán felgyújtotta az éjjeliszekrényen lévő csillárt ... Még mindig nem vett piros és zöld nyakkendőket a dohánybarna ruhájához. Persze, mert elfelejtette. De látott zöldet a „Bauer és Holz“ kirakatában. Most már nem fogja elfelejteni, mert ha a „Messinába“ jár uzsonnázni, mindennap látni fogja a kirakatot ... Két hétig lesz Berlinben. Nem sok. Jóformán semmi. De hát már neki az elég. Fiatalkor ember, az más ... Már szombaton utazhatna. Ma már kedd. Kedd, szerda, csütörtök, péntek, szom-

bat... Aj, már lehetetlen a dolog. Nem lehet mindent ilyen rövid idő alatt elintéznie. A hivatalban sem lehet... Eh, marad a szabadság tizenhatodikára... Már az ágyban feküdt, felhúzta magára a paplant állig. Paplannak legszebb szín a piros. Vidít. És bizony szüksége van az embernek egy kis vidámságra, amikor lefekszik, mert mégis csak olyan a lefekvés, mintha az ember kissé készülnie meghalni. Mintha az ember kissé temetkeznék. A lefekvéshez mindig elszántság kell. Az éjjeliszekrény csillárján zöld ernyő van, de hát hiába. Nem sokat használ az... Talán aki nős és szereti a feleségét. No, de van annak is baja elég. Ő nem házasodnék már meg harminchatéves vén testtel és lélekkel. Pláne, leginkább csak a fiatal lányokat szereti! Tizenhat-tizenennyolc éveseket, üde kis moletteket. Tizenötödikén este ül vonatra, tizenhatodikán Berlinben lesz. Kissé unalmas lesz, mert nem fiatal már és a munkát nagyon megszokta. Alig tud munka nélkül ellenni. Egészen más egy művészféle vagy valami újságíró. De mit csináljon egy hivatalnok Berlinben két hétig?... Most jó erőben van, de jövőre biztos, hogy megint Karlsbadban kell töltenie a szabadságát... Ej, még az sincs kizárva, hogy egyszer csak elhatározza magát és megnősül. Ebből a kis Lenke iránti epekedésből még lehetne valami. Lenne aztán gyerek. A gyerekekkel aztán elbíbélődik az ember elméje. Valami célt érez az ember a szívében... Tehát holnap okvetlenül el fogja küldeni a húsz koronát Máriásinének. Délelőtt, a szolgálával küldi postára. Az utalvány szélére csak a nevét írja, egyebet semmit. Berlinből és Párisból képeslapokat fog küldeni Lenkének. Mielőtt elutazik, azt fogja neki mondani, hogy fáj, hogy olyan sokáig nem láthatja. Ezt egész komolyan, érzéssel fogja mondani, hadd lásson valamit a leány... Holnap a szabónak is telefonál. Holnap veszi meg a világoszöld nyakkendőt is. Még a paplan is milyen meleg, hát még ha dunna lenne! Nyitott ablakok mellett pedig nem lehet aludni... Eloltotta az éjjeliszekrény csillárját is. Mindössze ezer koronája lesz az útra. Nem sok. Alig is lehet már előrébb mennie hosszú éveken át. Mind a két aligazgató még aránylag fiatal ember. Ha úgy véletlenül meghalna a Szemenyei, az nagyon jó lenne. Hollánt nem is kívánja, mert úgylis hiába kívánná, az száz évig is élél, akkor is úgy ütik majd agyon.

Azt pedig már ma is megérdemelné... Az útra vesz egy új sárga utazótáskát. Mire hazajön, egy krajcárja sem lesz. Elfogy a következő elsején járó fizetése is. Persze, legjobb lakbéres hónapban megkezdeni a szabadságot. No, a kis Pistának majd hoz valami kedves kis német apróságot. Valamit, ami érdekes és amit nem lehet mindjárt elrontani. Mi is lenne az? ... Hát ez meg mi? ... Kopogtattak valahol ... Most mintegy kábulatból hirtelen eszmélt és erős kopogást hallott a másik szoba ajtaján ... No, ez érdekes, — gondolta — ez se történt még velem, hogy valaki éjjel rámozgessen. Ejnye, milyen furcsa ... A kopogtatás megismétlődött. Aggasztó volt kissé, mert így éjjel, egy óra tájban történt és azelőtt soha elő nem fordult. Felcsavarta a villanyt, felült, majd felállt. Hogy így hanyatt pihenéséből, félálomból riadt fel, a szíve kissé dobogott és valami kis aggodalmat szállított szét az egész testébe. Ment a másik szobába. Ment az ajtó felé. A parketta nyikorgása most nagyon kellemetlen volt. Szinte ijesztő. A kopogás most újra hallatszott, kemény és száraz volt ... Az ajtóhoz ért, kiszólt:

- Ki az?
- Egy hordár. Sürgős levelet hoztam.
- Kinek szól a levél?
- Szemere Andor úrnak.

A külső hang erőltetett, viszontagságos hang volt, mintha valami megvert, gonosz emberé lett volna. De hát hordár, levelet hozott.

Kizárta az ajtót és kinyitotta. E pillanatban mozdulás, ütődés és erős lélekzet zaját hallotta és egy kezet érzett az arcán és a száján, mely erősen rátapadt és undorító volt. Hirtelen valami izzó sötétség futott át az elméjén, amelynek elyonultával újra tisztán eszmélt egy pillanatra. Ekkor mintha valami már történt volna vele, csak azt tudta, hogy valamit érzett a mellén, valami kemény ütést. Semmi fájdalmat, vagy szúrást nem érzett, csak jóleső elbágyadást. Aztán még egy gondolat röppent el elméjéből, valami ijedtségféle, egészen határozatlan, ilyesmi: jaj, ez rémítő.

Könnyen, szerencsésen halt meg.

MENEKÜLÉS

MÁR ÖT ÓRAKOR, egy órával az indulás előtt, beszálltam a bécsi hajóra. Poggyászsomat betettem a hálófülkébe és fölmentem a födélzetre. Körülnéztem, szorongó hangulattal. Az ég tiszta kék volt, a víz szürkén mozgott, a parti korzó vasárnapi unottsággal hömpölygött. Még egy óra! Majd csak eltelik. Vastag kötelek bilincseltek a hajó testét a stéghez. Egy óra múlva megoldódnak a bilincsek... Ismerőst pillantottam meg a födélzeten, aki már közeledett is felém. Köszönt, szemlét tartott a tájon és égen, az arca ragyogott és csaknem szavalta:

- Milyen gyönyörű is ez a Budapest!
- Igen, a szemnek.
- Tessék csak megnézni ezt a panorámát! Nem hiszem, hogy van még egy ilyen szép város a földön.
- Nem láttam a föld valamennyi városát.
- Talán csak Nápoly szebb.
- Talán.
- Vagy talán csak Konstantinápoly.
- Vagy talán.
- Önnek nem tetszik ez a kép?
- Már hogyne tetszene. A Gellérthegy a citadellával, a Halászbástya, a parlament és a hidak, a karcsú Lánchíd, különösen pedig a Vár. A Vá-ár!

— Kérem...

A szavába vágtam:

— Talán beszéljünk érdekesebb témáról. Elmondom önnek, hogy miért van a tevének púpjá.

Ismerősöm zavartan mosolygott, de én élszántan elmagyaráztam neki hosszasan és részletesen, amit e kérdésről természetrajzi olvasmányaimból tudtam. Már félhat volt, amire tudományomat kimerítettem; az utasok már szaporán érkeztek, én hirtelen rámutattam egy idegenre, aki épp a stég hídjára fordult s fölkiáltottam: ott jön az útitársam — s már rohantam is le a födélzetről s a hajó másik végéig meg se álltam.

Pont hat órákor, ó, hála! megereszkedtek a hajó kötelei, föl-süvített a síp, megkondult a hajó orrán a csengő; a mélyről víz-csobogás hangjai szálltak föl s a hajó hatalmas teste enyhén megingott alattunk. Talán különös, vajjon mit is jelenthet, de a Galilei híres igéje jutott eszembe: és mégis mozog a föld. Hosszú, sóhaj-tásszerű lélekzetet vettem. Elindultunk. A hajón és a parton kenderdőt lobogtattak egymásnak az emberek; emberek és épületek mind gyorsabb futamban úsztak el a szemem elől, ó, de még hosszú a város, utána az ismert táj, — lesiettem a hálófülkémbe. Lehevedtem az ágyra, kezem automatikus mozdulatával újságot vettem ki a zsebemből. Amint a szemem elé vettem a lapot, egyszerre oly idegenül ríktott előttem a címe, ismert betűi, elnyűtt kövér-betűs szavai, — összetéptem a lapot s az ágy alá hajítottam. Könyvet kerestem ki a táskámból, Wells egy regényét.

Amire az olvasásba belefáradtam, már 10 óra volt. Megvacso-ráztam a magammal hozott elemózsiából s fölmentem az étterembe egy feketekávéra. Új ismerősökkel találkoztam, egy férfival és két nővel, nem lehetett őket elkerülnöm, az asztalukhoz ültem. Vidám társaság volt, tréfálkoztak, csevegtek, fanyar mosollyal hallgattam őket, könnyűszívű emberek, könnyen felejtnek. Szinte már magam is kedvet kaptam, én is viccet kezdtem mondani:

— Két zsidó találkozik a kávéházban — kezdtem el.

De csaknem torkomon akadt a szó. Mégis eldadoztam a viccet, rosszul, csattanó nélkül, de azért nevettek, rajtam nevettek, azon,

hogy nem sikerült... A szomszéd asztalnál németül beszéltek, szemben velem egy férfi és egy nő bújtak össze, a férfi szép fejét balkáni divat szerint, finom tarka kendő fogta körül, suttogva beszéltek, mégis egy-két francia szó érintette meg a lelkem, símogató, reménykeltő szép szavak. Egy miniatűr nemzetközi világ volt ez az étterem, ragyogó villanyfény és béke töltötte meg.

— Mint az olvasztott ezüst! — kiáltott föl az egyik útitársam s kimutatott az ablakon.

A folyó holdfényben csillogott.

— Menjünk a födélzetre!

— Nem megyek.

— Gyönyörű csillagos éj van.

— Nem megyek.

— Nem akarja látni?

— Nem.

Elmentek, otthagytak. Azután én is elindultam s bejártam a hajót. A hajó orrán szegény emberek összebújva, bús dalokat énekeltek. Lenéztem a szikrázó vízre. Röptünk. Haragos hullámok a víz gonosz erejével fenyegettek. Megvillant az eszemben: ha talán a hullámok közé vetném magam. Fölrohantam az első födélzetre. Rongyokba takart testek pihentek a padokon. Megálltam s fájtak a lelkemnek a sötét partok. Egy fekete alak lépett elé. Szörnyűség, az ismerősöm volt. Közelemben ragyogott az arca. Újra szavalt, mintha a régít folytatta volna:

— Felséges éjszaka!

— Igen.

— Mily gyönyörűen süt a telihold.

— Süt.

— A csillagok ragyognak.

— Hagyjon, uram!

Megdöbbszent és elhallgatott. Szemben álltunk. A hajó úszott, buzgón, száguldva, ki, ki innen. Meg kellett mondanom ennek a szörnyű embernek, mert hogy úgy ragyogott az arca:

— Nézze! Nem látja? Én látom! Az ég egy roppant fal, benne hideg szög óriási feje a hold s a holdon egy akasztott ember lóg!

Villámló gyűlölet tekintetét vetette rám. Én sarkonfordultam és lesiettem a fülkémbé. Lefeküdtem s mély álomba merültem. Tizenkét órát aludtam egyfolytában s arra ébredtem, hogy útitársaim a fülkém ajtaján dörömböltek:

— Mi van magával? Keljen már föl! Bújjon elő, hiszen már délutáni 2 óra. Két óra múlva Bécsben leszünk. A födélzeten várjuk.

Mint a mennyei kinyilatkoztatás! Ó, ó! Fölugrottam, néhány perc alatt fölöltöztem. Rohantam föl a födélzetre. Az ég kéken ragyogott, a nap jóságosan sütött. A szürke víz édesen terült el a hajó körül. A parton erdő zöldelt, nyulánk fákkal.

Ó, ég, ó, nap, ó, fák! Mily kedves fák! Mily nagyszerűek, szépek és szelídek, mintha még soha nem láttam volna fákat. Fölfedeztem a fákat, a viruló füvet, lágyan hulló vizet, az eget és a mennyet. Ó, mily régóta nem néztem föl a napra, a jóságos, áldástosztó tűzgolyó... Kirántottam a zsebkendőmet s üdvözléssel a fák felé lobogtattam. Apró emberkék baktattak egy erdei úton.

— Emberek! Testvéreim! Üdvözöllek benneteket az élet hajnalán!

1920

AZ ÓRIÁSOK

ELMONDOM, hogyan estem az óriások fogságába. Ez a kisebbfokú balesetem azzal az ötlettel kezdődött, hogy egészségügyi sétára indultam a budai hegyek közé. Fölkapaszkodtam a János-hegyre, onnan gyönyörködtem, csak úgy mellékesen, szép Budapest látképében. Különösen tetszett a sok templom és a parlament. A tözsdeépületet is fölfedeztem a házak hatalmas nyájában és élveztem. Milyen kedves épület is — kis történetem még a nagy konjunktúra idejéből való! — milyen szívetderítő képzeteket ébreszt föl még messziről való látása is például egy szegény íróban. No de ez még alig is tartozik ide, bár ki tudja.

A János-hegyről, további egészségügyi gyarapodásra vágyakozva, nyugati irányban ereszkedtem le, beljebb és beljebb a levélillatos erdőbe s az éltető lég tengerébe. Nagyon tetszett az erdő, százados fáival; habzsoltam a levegőt, a természetnek ez ajándékát, mely korlátlan mennyiségben adatott mindannyiunk számára, — nem úgy, mint a Ganz-Danubius-részvények — illetve mégis kivéve talán azokat, akiktől kedves embertársaik még a rájuk eső levegőrészt is elveszik: ilyenek a pincék s világítóudvarra nyíló szobák lakói. No, de hát ebben már nem a természet a hibás.

Mentem, mondom, mentem, mindig mélyebben az erdőbe. Lábam friss erőre kapva igen gyors tempóban vihett, mert, amint csakhamar kiderült, veszedelmes vidékre jutottam: a pilisvári

erdőben jártam már, azon is túl, az óriások földjén. Az óriások rettentő nagy, ötven-hatvan méter magas emberek.

Az országúton haladtam, meggondolatlan könnyelműséggel még mindig napnyugati irányban, el a fővárostól, befelé az óriások földjébe, amikor két óriást pillantottam meg. Nagyon megijedtem s leszaladva az útról, egy sűrű bokorban bújtam el. A bokorból óvatosan leselkedve láttam, ami azután történt. Utólag a látottakhoz hozzászerkesztettem az előzményeket is és most azokkal együtt mondom el a kis történetet.

Disznófejű úr aznap igen sok pénzt nyert a tőzsdén. Hogy a nagy örömet kissé kipihenje, autón kirándult a budai hegyek közé. Egészen a pilisvári erdőig eltűrázott. Hogy egy kicsit mozgassa tagjait, megállította autóját az országúton s autót és soffőrt elhagyva gyalogosan sétált tovább, miközben karjait hevesen lóbálta. Kalapját levette kopasz fejéről, nagyokat fűjt és selyemkendőjével, melynek színe az ingével volt összehatárolva, törülgette homlokát.

— No, ezeken eret vágtam, no, ezeken eret vágtam! — mondogatta és hangosan nevetett.

— Most ezek döglének, mint a legyek ősszel! — mondogatta és örömeiben kukorékkolt egyet.

Úgy ám, a Disznófejű úr! De egyszerre mintha elmetszették volna a tork... akarom mondani az örömet, csaknem megdermedt az ijedtségtől: meglátta a vele szembe jövő óriásokat, akik miatt én a bokorba menekültem. Én ugyan szólhattam volna neki már előbb, de hát elfeledtem, én már ilyen szórakozott vagyok.

Disznófejű úr tőlem mintegy tíz lépésnyire állt az országút közepén, úgy látszik, egy kicsit csakugyan megdermedt, mert meg sem kísérelte, hogy elfusson s a bokrok közé bújjon. De hiába is futott volna már, mert az óriások észrevették. Óriási képükön a csudálkozás vonalai torzultak, az egyik kettőt ugrott és már ott is termett, lehajolt, megfogta Disznófejű urat és fölemelte. A derekánál fogta meg, két ujjával, a hüvelyk- és mutatóujjával, mint a mi gyermekkorunkban tettük a csiborral vagy szarvasbogárral, nehogy megcsípje a kezünket. Az egyik óriás, mondom, fölemelte Disznó-

fejű urat, egészen az orra elé, — becsülöm a magasságot vagy ötvenöt méterre! — jól megnézte s vigyorogva mutatta a melléje érkező másinak. Mind a ketten szemügyre vették Disznófejű urat, kacagtak rajta, igen hercig kis miniatűr-óriásnak találták. Most a másik is megfogta a bájos apróságot, átvette a saját kezébe, közel vitte a szeméhez és vizsgálgatta. Nyers kíváncsisággal vizsgálgatta, mert ezek az óriások egyszerű falusi parasztóriások voltak, tudományos érdeklődés nem lobogott bennük egy szemernyi sem, de a heccnek örültek. Símogatni kezdték Disznófejű úr fejét és hátát, no meg azt a domború hasacskáját s furcsa, gyermekes örömszavakat nyihogtak, efféléket:

— Jajjaj, te drága, te kis tyutyikám, incifinci pityinci! Milyen kedves, hogy fél a kis szentem, ni, hogy tátogatja a szájacskáját, jajjaj, szegényke, ne szorítsd olyan nagyon, te maffa! Tyutyukám, csibikém, kis rovarom, de hogy fél a szegény pára! Édes kis bogaram!

Igy örültek, ömlengtek vagy tíz percig. Tapogatták, finoman szorongatták, nyomogatták Disznófejű urat, a nyitott tenyerükön is elfektették, majd fölállították, vigyorogtak, röhögtek; nézték, hogy leugrik-e vajjon, elröpül-e vajjon? Disznófejű úr kétségbeesetten egyensúlyozott, nehogy lezuhanjon a magasból. Az óriások ezt különösen kedvesnek találták, olyanokat nevettek, hogy csak úgy mennydörgött a tájék. Még szándékosan is kezdték ijeszteni, mert mondom, nagyon kedves és mulatságos volt, amint oly rettentően félt az apróság; az egyik óriás, amelyik éppen a tenyerén tartotta, hirtelen mozdulattal ejtett is egyet rajta. Disznófejű úr rettentőt sikított, nagyobb, mintha a részvényei estek volna. Persze két óriási kacagás dördült föl a sikoly nyomán.

Én a bokorban lapulva, szinte a lélekzetemet is visszafojtva figyeltem a látványt. Egyszer csak a gonoszkodó óriás megfogta két ujjának hegyével Disznófejű úr lábafejét és fejfelé elkezdte ám őt lógatni. Disznófejű úr görcsös vonaglásán olyan jóízűeket nevettek mind a ketten, hogy még a könnyeik is potyogtak s az országút tele lett apró kis pocsolyákkal. Perceken keresztül lógatták így, fejfelé Disznófejű urat, én szívszorongva lestem, hogy mi lesz, vártam, vártam, egyszer csak elhatároztam, hogy segítségére

sietek Disznófejű úrnak, nem tűröm ezt az állapotot tovább, megriasztom ezeket a fránya óriásokat. Elkiáltottam magam:

— Hírig a lila!

Az óriások a hirtelen és váratlan kiáltástól megijedtek, az is, amelyik a két ujjával szorította Disznófejű úr lábafejét, de jaj, ujjainak szorítása meglazult s ó én balga! Disznófejű úr, szegény, fejjel lefelé zuhant az országút kemény testére.

Na, persze hogy az óriások hamar észbekaptak, odaszegeztek fürkésző tekintetüket, ahonnan hősi tenorom fölsüvített és ej, ej, már nyúlt is felém az óriási kéz. Fölemeltek, megnéztek, zsebre-raktak, hazavittek. Otthon kalitkába tettek, s még szerencse, hogy aznap, egy óvatlan pillanatban meg tudtam szökni. Egy árokban négykézláb mászva eljutottam a pilicsári erdőig s onnan nyugodtan begyalogoltam az óbudai villamosmegállóhoz. Azaz, dehogy is „nyugodtan!”. Hisz oly meggondolatlanságot követtem el, hogy talán még ma is bánom.

1925

A SZÉP ASSZONY

KIRÁNDULÁSRÓL volt szó, a tőzsdés a Svábhegyet ajánlotta, de Aranka, a fogorvos felesége, nem volt kíváncsi a Svábhegyre. Malvin, a tanár felesége, a Hűvösvölgyet, a harisnyakereskedő meg a Zugligetet javasolta, de a Hűvösvölgyben már voltak az idén, a Zugligetbe meg a legközelebbi vasárnap szándékoztak kimenni. Tanakodtak tehát — jajjaj, milyen komoly baj is az ilyesmi, milyen komoly baj —, tanakodtak, de az egyes indítványoknak mindig akadtak ellenzői. Végre megszólalt a szép Margit, a harisnyakereskedő felesége:

— Gyerekek, menjünk az Angolparkba!

Ó, hogy nem mindjárt őt kérdezték! Már el is volt döntve, hogy az Angolparkba mennek, legfőlőbb még maga Margit változtathatott volna ezen a programmon. A társaság férfitagjai, nőtlenek és nők, mind zúgva helyeseltek és Margitot körülállva, feléje logobatták bámulatukat, hálájukat, örömeiket és reményüket. A lobogóhajú festő így kiáltott:

— Ah, mily bájos ötlet!

A kitűzött napon este nyolckor találkoztak a városligeti tejszarnokban. Két asztalt összetoltak a pincérek és a társaság körük telcpedett. Az asztalfőn Margit foglalt helyet, mellette ült férje, azután — a sorrend most már nem is fontos — a többiek: a vézna tanár és felesége, Malvin, a politikus fogorvos és felesége, Aranka,

a tőzsdés, a festő és a „kraftmájer“ mérnök. Megrendelték a tejes ételüket, ki pasztórizált tejet, ki yoghurtot, de aztán tojást is, meg sonkát és sajtot, azt mondták, hogy nem baj, jó az is, nem muszáj folyvást friss sültet enni. Margit tejet, sonkát és csokoládés rizst kért, a nőtlen férfiak utánozták, a lobogóhajú festő pedig habozás nélkül így szólt a pincérhez:

— Nekem szószerint ugyanazt, amit a nagyságos asszonynak!

Ettek és vicceket mondtak, egymás vicceire nem hallgattak, de azért jókat nevettek, mindenáron mulatni akartak, már itt a „tejedében“ elkezdtek. A viccmondó férfiak vicceiket mind Margit felé fordulva adták elő és „ne zavarj“ mondta mindegyik a közbeszóló másik férfinak. De Margit az evésben nem ismert tréfát, szedte buzgón a falatokat, mintha tudatosan akarta volna jókarban tartani izmos bájait. Férje, a harisnyakereskedő — úgylátszik a kövér nők kedvelője — még a sajátjából is rakosgatott a tányérjára, amitől a lobogóhajú festő szíve szinte vérzett. Talán azért is történt, hogy a festő — annyi vicc után egy lírai költeményt kezdett szavalni, ezzel a bevezetéssel:

— Ezt hallgassa meg, nagyságos asszonyom, gyönyörű!

Margit komoly képpel nézett föl néha az utolsó pár kanál rizsről, valami virágról és holdvilágról volt szó, de az utolsó strófa közepén — minthogy elfogyott a rizs —, kiadta a parancsot:

— Menjünk már, gyerekek!

A festő torkán akadt a szó, de nem csüggedt el, majd!... Fizettek, fölkerekedtek és elindultak. A kraftmájer mérnök átugrott egy széket és titkon Margit felé sandított. Margit ezt mondta neki:

— Egyszer még orra bukik.

A kraftmájer mérnök azzal vigasztalta magát, hogy a parkban majd sokkal különb alkalmak is adódnak, ott van a boxlabda és a sokféle erőművészeti masina... Az úton a tanár találós kérdéseket adott föl, amelyeket senki sem fejtett meg és végtelen heveséssel faggatta Margitot, hogy hát: meddig megy a nyúl az erdőbe és ha egy fán ül tíz veréb és egyet lelövünk, hány marad a fán.

A parkban — kissé fanyar volt még az idő — nem nagyon tolongtak az emberek, minden játékszerhez könnyen hozzáfértek.

Először is a lövöldébe mentek, itt valamennyien, a nők is, célba lőttek, csupán Margit nem. Ő csak állt és mosolygott. Ki tudott valamit, ki semmit, nyertes a politikus fogorvos lett, amit is kedves neje többször hangosan kihirdetett, de Margit nem figyelt oda, ő a festő antitalentumán mulatott, ezért a fogorvos bosszúsán intette le biztatgató feleségét: ugyan, hagyj már békén!

No, innen aztán ahhoz a bódéhoz kerültek, amelyben kis szivattyúkkal petyhüdt hólyagokat kellett dagadó léggömbökké fújni; a vézna tanár — szinte találos kérdés, hogy honnan szedte az energiát! — oly buzgalommal dolgozott, mintha igazi fizikai kísérletet végezne. A nyertes cérnával összekötözött papírgöngyöléket kapott labda gyanánt jutalmul és diadalmi jelvényül, amelyet is hódolata jeléül átnyújtott — Margitnak. A „labda“ tíz perc múlva már nem volt meg, a bájos Margit asszony, úgy van, körmőcskéjével föltépte, mintegy megnyúzta a labdácskát és beléből a fűrészpport kiöntötte, azután eldobta.

A körhintára, e túlságosan is demokratikus sportra, amelyet bizony kompromittáltak a cselédek és a bakák, egyedül a vézna tanár vállalkozott, azzal a ravasz gondolattal, hogy éppen ez lesz a vidám és legkülönb hőstette, éppen azért, mert a körhinta csak körhinta, ő pedig tanár!... A lököerő-mérőnél a férfiak mind próbálkoztak, sőt Aranka is. Az óraszerkezet a kraftmájér mérnököt mutatta győztesnek, kettőszáznegyvenöt ponttal, amibe a tőzsdés sehogyan sem tudott belenyugodni, új jegyeket váltott és addig kísérletezett, amíg a társaság végre is magára hagyta kétségbeesett dühével. A lobogóhajú festő, aki leggyöngébb volt a férfiak közt marhaságnak nevezte az efféle erőgyakorlatokat, a vézna tanár pedig ellógott, hogy titokban valahol fölhajtsa egy spriccert, fúj, rettentő volt az a tej!

Azután a hajócskaversenynél, ahol is vízsugár spriccelésével kell célbaúzni a versenyző hajócskákat, Neptunt, Hungáriát, Hattyút, Nelsont és a többieket, még idegenekkel is versenyre keltek, dolgoztak, reméltek, a nyertes boldog volt, a vesztesek bánkódtak; ó, hogyne, de azért mindnyájan éltek, pompásan mulattak. A férfiak nagyon elmés mondásokkal biztatták egymást s a versenyben részt-

vevő valamennyit; azt mondták például, hogy: „Föl, honfiak, polgárok és ifjak!“ Meg hogy: „Húzd, ki tudja, meddig húzhatod“; sőt: „Nyúzd, ki tudja, meddig nyúzhatod“; vagy hogy: „Tarall!“, „Tarall!“, „Tarall!“ A lobogóhajú festő kijelentette, hogy az a hajó, amelyekkel ő birkózott s utolsó lett, igenis rossz! Nem Neptun az, hanem helyesen: „Lasciate ogni speranza“, hahaha, remek! Nagyszerű!... Igazis, a szép Margit csak állt és boldogan mosolygott. Valaki azonban, roppant örömében, bukfencet akart vetni.

A boxlabdát, amikor odaértek, idegenek már javában püfölték. Hallatlan, hát nem komiszság: várniok kell! No, de a legtöbben nyújtott karral, parasztos ütéssel, 1500—2000-es ütésekkel produkáltak a legdühösebbek, pedig ott díszlett a lesujtó felirat: „Jack Johnson ütése 6800!“ Nem baj, azért van itt is erő! A kraftmájer mérnök 2500-zal aznapi rekordot teremtett. Óriási volt a diadala; most már Margit azt mondta Malvinnak:

— Ez nekem is imponál!

Sajnos, jött a magyarok vesztére egy degenerált francia altiszt — akkor még katonai bizottságok székeltek Pesten — s a degenerált francia altiszt letette a sapkáját a korlát oszlopára, megállt a labda előtt s rutinos boxütésekkel egymásután többször ütött 3600-at, aztán vette a sapkáját és pokoli nyugalommal távozott. A jelenlévő férfiakat valóságos nemzeti szégyen és gyász lepte el. A lobogóhajú festő újra hangoztatta, hogy ez marhaság. A tanár magyarázni kezdte Margitnak, hogy ez nem annyira erő, mint inkább technika kérdése. Mert hát „mégis csak abszurdum, hogy egy degenerált francia erősebb legyen annyi jó magyar embernél“. Margit enyhén ásított, hiszen csak egy altisztről volt szó.

Megjárták a hullámozó bádogg-tavat, csúsztak a rődlipályán, mulattak, kiabáltak, sikongtak, ugráltak és vívódtak, birkóztak, a vezna tanár el-ellopódzott, hogy egy-egy spriccert megigyon. Margit asszony mindig mosolygott. Örömük tetőfokára szállt az elvarázsolt kastélyban, ahol a homorú és domború tükrök rettentő testi torzképeket mutattak róluk. Margit halálos nevetésben elrántotta a lobogóhajú festőt, hogy ugyan ne tegye magát nevetségessé!

A sok-sok erőlködés, ügyeskedés, célbalövés és ütés, boxolás

és aeroplánröpítés, hólyagfúvás és mindenféle móka, verseny, dicsőség és elmésség s boldogság után végre, ó, végre! Margit asszony is produkálta magát. Fölült az amerikai hullámvasútra és egymásután hármát ült rajta, nyugodtan, mozdulatlanul, mosolyogva.

Amikor leszállt és kék szemével, szőke játszi fürtjeivel, izmos és gömbölyű testével megállt a társaság előtt s végignézett rajtuk annyi diadal után övé lett a legfőbb diadal: körülrajongták, á-á-á brávó, nagyszerű, bámulták és istenítették, mint mennyei, mindnyájuk közt a legkülönb lényt, magát: „a nőt“!

1925

KÁVÉHÁZI TÖRTÉNET

A TÖRTÉNET, melyet elmondok, Budapesten, tehát kávéházban történt. Csoda is szerepel benne, valóságos csoda, legalább is olyan, mint például mikor Mózes vizet fakasztott a sziklából. A történet színhelye — egy Andrassy-úti kávéház, — valamint ideje — az elmúlt tél, — nagyon is profán körülmények egy valóságos csodához, de azért kérem csak tessék elhinni igénytelen történetemet, szószerint úgy, ahogy mondom.

Néhány cimborámmal találkoztam a kávéházi törzsasztalunknál. Együtt ültünk és beszélgettünk. Barátságtalan téli este volt, kinn hideg és nedves az idő, benn a kávéházban csak itt-ott egy-egy unatkozó, álmos vendég; ezeknek kis száma is egyre fogyott, mert néha fölállt közülök egy és távozott. Tizenegy óra tájban már egészen magunkra maradtunk én és társaim, a nagy sárgafényű teremben. Ablak mellett ültünk, elfáradtunk a beszédben, egyikünk ásított, másikunk bóbiskolt, én kinéztem az utcára; odakinn zuzmarás eső esett, az út fekete volt, a lámpákat mintha rejtelmes kéz sűrű fátyollal vonta volna be, egy lélek sem járt az utcán.

— Menjünk! — szólt közülünk valaki.

De nem mozdultunk; maradtunk, mintha hivatalunk lett volna az éjféli zárórát megvárni, ültünk az asztalunknál búsan. És ekkor történt a csoda. De mielőtt a csodát elmondom, rövid foglalatát közlöm a beszélgetésünknek, mert hiszen addig, amíg el nem hall-

gattunk, beszélgettünk. A szegénységről volt szó, a nyomorúságról, szerencsétlen országunk ezer bajáról, az egyes emberek reménytelen harcáról a létért, önmagunkról. Ennyi volt az egész, szomorú téma, talán azért is hallgattunk el, mert úgy éreztük, ha egymás szívét fel nem vidíthatjuk, kár egymást keseríteni. Ez volt minden, néhány konkrétebb adat talán magunkról: az egyik barátom kávéat vacsorázott, mindössze tíz és egynéhány koronája volt; a másiknak ötven, de se égen, se földön semmi reménye többre; a harmadiknak kétszáz, de ebből elsejéig, még vagy nyolc napig kellett volna élnie. Nekem magamnak egyetlen koronám, de még csak a régi világból maradt egyetlen fillérem sem volt.

Éppen a kávéház ajtaja felé néztem mereven. üres volt a terem, egy asztalnál sem ült senki, az ajtó nem nyílt, — mégis egyszerre egy nő állott előttünk. Egy rendkívüli jelenség, gyönyörű nő, remekarcú, soha nem látott ruházatban tündökölve; a szemei ragyogtak, de a szemek, az arc és az egész tünemény csak csodálatot gerjesztett, sem vágyat nem keltett bennünk, sem jót vagy rosszat nem olvashattunk le róla. Gyermeknek éreztük egyszerre magunkat, kellő közepében valamely régen hallott mesének.

Kissé meg is ijedtünk, nem nagyon, mert hát mi rossz történhetett volna velünk. Ijedtségünk azonban elszállt, sőt örömmre változott, mikor a csodálatos tünemény megszólalt:

— Én jótevő tündér vagyok és hallottam a ti panaszaitokat. Azért jöttem, hogy segítek rajtatok.

Már ekkor nem féltünk, ekkor már, mondom, örültünk, örömünk nőtt, gyorsan, mohón, egyszerre már valami végtelen boldogság öntött el bennünket s szinte úgy szorongatta a torkunkat, hogy majd megfulladtunk. Ennek a fele se tréfa, komoly dolog ez, hisz' meg vagyunk mentve. A jelenség tündéri voltában nem kételkedtünk; talán én voltam az egyetlen rosszhiszemű, mert a végtelen örömemben is agyam egy csücskével azt gondoltam: jaj, csak valami szélhámosság ne legyen ebben a dologban, mert elvégre — mégis csak egy pesti kávéházban vagyunk.

— Mennyi pénzetek van, szegény emberek?

Hirtelen nem tudtunk felelni, a szó, ahogy mondani szokták,

a torkunkon akadt; engem kissé bántott a „szegény emberek“ megszólítás.

— Mennyi pénzed van? — ismételte meg a kérdést a jótét tündér, most már az egyik cimborámhoz intézve szavait.

— Kétszázhat koronám van pontosan — felelt az.

— Mert megsegítlek benneteket, — folytatta a jótét tündér, — megezerszerezem a ti pénztek. Neked tehát e percben már kétszázhat ezer koronád van!

És nyomban úgy is lett, a cimborám zsebei dagadtak az ezre-sektől, sőt tízezresektől.

— Mennyi pénzed van neked, szegény ember?

— A másik cimborám már ki is rakta az asztalra; ötvenkét koronája volt.

— A te pénzed tehát ötvenkétezer korona.

És már egy halom pénz, ezresek, nyilván pontosan ötvenkét darab, hevert az asztalon.

A harmadik társamnak a kérdés és felelet után tizennégyezer koronája lett.

Azután következtem én. Örömem elszállt, elsápadtam, a hoz-zám intézett kérdésre felelni nem tudtam, nekem, amint már mond-tam, egyetlen fillérem sem volt. Kétségbeesett izgalomban vártam, hogy mi lesz velem.

— Szólj hát, te gyámoltalan szegény ember! — biztatott a jótét tündér.

— Semmim nincsen, egyetlen koronám sincsen, — hebegtem összeverődő fogakkal.

— Az nem sok, — mondta a jótét tündér. — Semminck az ezerszerese is csak semmi.

És már el is akart tűnni, mert úgy tett a ragyogó lány, mint ahogy a villanycsillár, amikor valami zavar esik az árammal.

— Kérem, kérem! — Kiáltottam kétségbeesetten. — Hát nem lehetne valami mást? Valahogy másképp?

Tagadólag intett.

— Talán... majd szerzek... talán kölcsön kérek!

Tagadólag rázta a fejét.

— Talán...

És rettentő zavarban, ijedten kotorásztam a zsebeimben, a tárcámban.

— Talán... van egy bélyegem, egy koronás bélyegem!

Tagadólag rázta a fejét.

Egy kicsit várt még, én szólni már nem tudtam s ő eltűnt, ezúttal úgy, mint ahogy a villanycsillár kialszik, amikor valóságos és kétségbevonhatatlan rövidzárlat áll be.

Ott ültem némán, megszegyenülten, minden reménytől megfosztottan; a társaim egy darabig megdöbbenve néztek rám, azután elkezdtek jóízűen, boldog kárörömmel kacagni.

1926

SZÉGYEN

IGÁN VALÉR nevű férfiember kiment a strandfürdőbe. Nem volt barátja az ilyen „parádés” helyeknek, azt tartotta, ha úszni akar az ember, menjen az uszodába, ha pedig napot akar, megteszi egy jó budai séta is, közben tartott kalappal. De azt gondolta, az embernek minden nevezetességet meg kell nézni egyszer, akár az ügetőverseny az, akár a Halászbástya, akár a pesti strand. Őt már kisgyerek korában elvitték, hogy lássa a perzsa saht, azóta pedig saját ambíciójából lépést tart a korral.

Mialatt mellette autón és kocsin robogtak el a boldogabbak, ő gyalogosan sétált a sziget testén, olvasgatta a fehér padok reklámfeliratait, a régi zárda romjait pedig alaposan megnézte, s ezt úgy kell érteni, hogy mereven bámult vagy tíz percig. A fürdőhöz érkezve, megváltotta jegyét, a jegy árát sokallotta, már nem mintha általában drágállotta volna, hanem csak úgy magára nézve. Amikor úszódresszében kilépett a kabinok elé, egy automatamérleget pillantott meg. Megmérte magát, nyolcvankét kiló volt, csupa izom. Egy nagy tükröt is látott a deszkafalon, eléje sétált, megvizsgálta önmagát, elsimította homlokáról lecsüggő barna fürtjeit, egyet fordult a tükör előtt, igen meg volt elégedve, izmai duzzadtak, a dressz csaknem pattanásig feszült idomain. Mert tudni kell, hogy Igán Valér építési rajzoló, jeles tornász, több hazai szertornaverseny bajnoka, külföldi csapatversenyek győzője, gyermekkora óta sportolt.

Igán Valér férfi tetszett önmagának, viszont szörnyen lenézte a girhes embereket, a pohosakat, a gólyanyakúakat, a laposakat és süppedt mellűeket, a kiugró lapockák viselőit és a kulcsont- és bordamutogatókat.

Igán Valér elsétált a medencéhez. A homok égette a talpát, a nap tüzet vágott a szemébe, de ő mellet ki, hasat be tartással feszesen lépkedett. Sem jobbra, sem balra nem nézett, de érezte, amint a férfiak megcsodálják, a heverésző nők pedig ránéznek, aztán lesütik a szemüket és a forró homokban rajzolnak. Bement övig a vízbe, megbukott benne, elfeküdve néhány úszó karcsapást tett, majd visszatért a partra és elkezdett köröskörül sétálni a víz szélén, mintegy diadalmenetben. Egy-egy pompás nőalakon azért megakadt a szeme. Láta a korzózó lányt, aki mindig csak sétált, de látta a túlkövér mamákat is, akik futva érkeznek a női kabinok felől, levetik magukat a bokáig érő vízbe s távozásig nem mernek többé felállni, különösen duzzadó farukat szégyenlik. Ha kissé korlátolt is volt Igán Valér, ösztönei jól működtek és a figurák jellemét első pillantásra megérezte. Láta, hogy a kis gyermekek lelkének csak a homok és a sár létezik, vízzel, nappal, éggel és emberekkel ők nem törődtek, amikor a sarat gyúrkálják. Láta a tapírembert, aki pohosságának rút terhét teljes közönnyel, sőt az exhibicionisták magukmutogató gyönyörével hordozta. Láta a vízben a hordóalakú, feketeszakállas csúfságot, akit híres művésznők lengtek körül és úgy kotorásztak a szakállában, mintha aranyat kapartak volna ki belőle.

Órákig sétált Igán Valér tornász-férfiember a strandon magányosan, de gőgösen. Alkonyat felé tudott csak megválni a mulatságtól, amely nagyon megtetszett neki s úgy vélte, hogy jobb a strandon, mint az utcán, ahol ő nem több, mint egy gyalogos ember, jobb ott, mint a kiskocsmában, vagy akár a tornaegyletben, a hivatalról nem is beszélve, ahol egyszerűen nem jó.

Másnap is kiment, harmadnap is. Történni nem történt vele semmi különös, pedig hallott a cimboráitól holmi kalandokról szóló meséket. Ő úgy állapította meg a terep természetrajzát, hogy ahová az ember néz, mindenütt párjukkal vannak a nők, ki a fér-

jével, ki a barátjával; egész családok, anyák és leányaik, nővérek együtt, egymásra irigyen és egymástól félve, — nem komoly dolog ez, ő pedig a gyerekes komédiákat nem szereti. Ej, ítéletnapig is eljárhat itt az ember, bizony senki a nyakába nem ugrik. Sőt sokkal rosszabb, mert lám, már őt is ismerik, már alig tűnik fel valakinek, néha már észre sem veszik. (A korzózó lány egyre járja a köröket, egy percre sem megy a vízbe, sajnálná igaz gyönyörűségét, a bámulatást, ennyivel is meglopni.)

Egy délután a vízből megpillantott egy remek nőt, aki a női kabinok felől jött. A nő jött, lassan, párducszerű léptekkel, azaz dereka hajlásaival és csípője ringásával az orozva járó macskafajtákra emlékeztetett. Igán Valér férfi egyszerre úgy érezte, hogy rajta kell ütnie. Fölmérte a szemével, hol kell a nőnek a víz szélét elérnie, ő is elindult abba az irányba. Amint találkoztak majd, ő rögtön cselekszik, azaz köszön, vagy szól, vagy akármi, de fellobbanó vágyát a nő lábai elé teríti. A nő jött, Valér lelke legmélyébe beleragyogott a fény, amint a nő lábszárai meg-megvillantak a napban. Vagy tíz lépésnyire lehettek egymástól már, a nő még mindig nem vette észre a férfit. Valér most megállt, bokáig a vízben, mellét teleszívta, jobblábát kissé előre vetette, karját a mellén összekulcsolta olyan pózban, mint eszményképe a tornaegylet öltözőjének falán, az „Ideal des männlichen Körpers“. Keményen, büszkén, lángolón nézett az isteni nő felé, minden porcikájával akarta, hogy az őt észrevegye. A nő egyszerre riadtan állt meg, meglátta a férfit. Ejnye, fess! — dobbant meg a szívecskéje. Valér arca merev volt, de a mozdulatlan vonásokon is újjongó diadal mosolya ragyogott. A nő összeszorította az ajkát, félszemét kissé lehúnyva állt a férfi szemének sugaraiban. Aztán az ajka mosolyra enyhült. Valér most, mint egy hívó szóra, határozott léptekkel megindult. De ebben a pillanatban, mintha a levegőből pottyantak volna le, két férfi állott a nő előtt, a nő mosolygott és kezét nyújtotta nekik. Valér keze ökölbe szorult és csaknem felordított. Egyszerre tudott mindent, mintha eddig is pontról-pontra látta volna a helyzetet: a nő együtt jött a férfikkal a fürdőbe, ezek előbb levetköztek és a női kabinok felé eső parton várták a nőt, aki most

egyenesen feléjük tartott. Valér most már nem állt meg, elhaladt a társaság mellett, haragos vágyakozással nézve a nőt. A két férfi eddig is látott mindent, látták a Valér hódító pózát, a nő meglepődését és mosolyát, szűrő tekintettel méricskéltek, szerettek volna belekötni, de egymásra nézve a szemükkel, tanakodtak csak és semmibe sem mertek kezdeni. Valér azt gondolta, hogy mind a kettőt belevágná a medence közepébe. Aztán elment néhány fejest ugrani, majd úszott vagy tíz percig, elsodorva útjában mindenkit, nőt, férfit, egyaránt.

Igán Valér férfi nem tudta elfelejteni az isteni nőt. Még aznap messziről is többször felkereste a szemével, néha elsétált a közelében, a vízben is keringett körülötte. Másnap is kiment a strandra. A nőt nem látta. Mindennap kijárt, a nőt napokig nem látta, aztán újra látta. A szíve megdobbant. A nő ismét a két férfival volt. A tekintetek találkoztak, semmi több nem történt. Talán nem is történhetett, a férfiak, az egyik azóta monoklival tette magát szigorúbbá, kémelve ellenőrizték a nőt. Annyit vett észre Valér, hogy ő is hatással van a nőre, valamely ismeretlen gondolat megnyilatkozott a nő mozdulatában, amikor őt meglátta, néha pedig a messzeségből is kikereste a szemével. Egy alkalommal, amikor Valér a társaság körül sóvárgott, a nő leheveredett a homokba, mutató és igen pikáns pózba, mintha Valérnak scenirozná ezt s néha fölütötte a fejét és Valér felé pislantott. Igán Valér férfiban újra fölforrt a vér, szeretett volna odaugrani, a nőt karja közé kapni, ölelni és csókolni, összeszorítani, fölfalni, szeretni és a lelkét kiszívni. Férfi volt, erős volt, szép volt, erejében és vágyában olyan, mint az ősember, vagy mint a sivatag vadja, a hím-oroszlán.

Megint napokig nem látta a nőt. Persze, szorgalmasan járt ki a strandra. Egy napon kissé fáradtan fölszállt a szigeti lóvonatra. A kocsi még állt, gyűjtötte magába az utasokat. Valér ült, újságot olvasott, aztán átengedte a helyét egy hölgynek s megállt a kocsi közepén, a bőrfogódzóba kapaszkodva. Egyszerre csak megpillantotta az isteni nőt. Egy másik nővel jött, egyforma a ruhájuk, hasonlítottak egymásra. Valér, mint nagy vállalkozások előtt, sok levegőt szívott magába. Most történni kell valaminek.

És történt is. A nő meglátta Valért. Első percben kellemesen lepődött meg, a szeme fölcsillant, de rögtön zavar vonaglott meg az arcán, szúrósan nézett Valérra, a szeme végigsiklott rajta, le a cipőjére. Valér pedig egyszerű tornász volt és építési rajzoló, a kabátja kopottas, a nadrágja kicsit térdes, a cipője poros a hosszú gyaloglástól, s a por alatt is kitaposott. A nő zavara felszökött, újra Valér szemébe nézett, most már idegenül és csodálkozva mert annak férfitekintete vágyról, örömről, ismeretségről és szerzett jogokról beszélt. A nő arcát most már harag pírja öntötte el, még egyszer mintha azt kiáltaná: de értse meg kérem! És lenézett a Valér cipőjére és rettentő szégyennel s bosszúsággal, mint aki kínosan tévedett, elfordult s hirtelen beszélni kezdett a nővérehez, de még ahhoz is ingerülten, szinte rekedtté tompult hangon.

1927

GAZDAG EMBER PANASZKODIK

TALÁLKOZTAM a gazdag emberrel, amint éppen egy második autót vett magának s annak az árát számolta le úgynevezett ropogós ezresekben. Beszélgetni kezdtünk. A mai nehéz viszonyokról.

— Az embereknek nincs bőr a pofájukon! — folytatta a gazdag ember, amit megkezdett. — Már csak zárt autóban lehet az utcán járni. Kávéházba meg klubba már nem is lehet menni. Szörnyű állapotok. A multkor a kávéházban krémes kúpot rendeltem, hát amint eszem, odaáll az asztalomhoz egy csendéletfestő és azt mondja: Igazgató úr, fizessen nekem is egy olyant! Engedelmet kérek, ez mégis csak abszurdum. Mert, ha az illető művész úr bocsánatot kér és azt mondja, hogy éhes és nincsen pénze, hát adhatok neki egy vagy két pengőt, menjen és vacsorázzék meg szerényen. De hogy én krémes kúpot fizessek neki?... Vagy egy másik eset. Bemegyek a kávéházba, amelynek elől van egy ruhatárterme. Még csak a ruhatárban vagyok és elém ugrik Hunyek úr, hogy: Igazgató úr, kölcsönözzön nekem öt pengőt! Annyira meglepett, hogy nem volt időm védekezni, adtam neki öt pengőt, amire ő, Hunyek úr, azt mondja a ruhásnak: Menjen ki és fizesse ki ezzel a pénzzel a taxit! De már engedelmet kérek, akinek nincs pénze, az járjon gyalog! Én csak nem fizethetem a más autózását?... Nem mondom, nekem még van pár garasom és egy darabig még bírom, de én sem bírom soká.

— Tökéletesen igaza van! — mondtam a gazdag embernek.

— Hihetetlen dolgok történnek, kérem. Senkiházy előttem röhögve mondja a főpincérnek: A doktor úr fizeti a kávé, ő az én titkárom. Hogy mondhatja nekem egy ilyen senkiházi, hogy: doktor — amikor nem is vagyok doktor! A multkor egy tanár könyörög, hogy ezt a ruhát, már amit rajtam lát, amit „úgysem tetszik már sokáig hordani“, hogy ezt én adjam neki. Felesége és három gyermeke van. Az igaz, hogy olyan rongyos volt az az ember, mint egy útonálló, de hát erre a ruhára már van aspiráns, kérem. Az egyik házamban a házmesternek a fia, aki derék munkásember. Nagyon sajnálom, nem tehetem — mondtam... Vagy más eset! Valaki, akivel mindössze kétszer-háromszor beszéltem, levelet küldött a lakásomra, azt írta, hogy hirtelen meg van szorulva, a legközelebbi találkozásunkig küldjek neki ötven pengőt. Az ember a lakásában sincs biztonságban!

— Nincs, nincs — hagytam rá a gazdag emberre. — Bár, csodálatos, engem ilyen kérésekkel nem zavarnak. Inkább csak adóintést hoznak naponta kétszer.

— És Pöfeteg úr, kérem, a költő! Amint megpillant a klubban, rögtön köszön. Nem tudom elég gyorsan elkapni a tekintetemet, már jön és mosolyogva kérdezi: Hogy tetszik lenni, kedves igazgató úr? Legalább ne kerítene olyan nagy feneket a dolognak. Mire jó az a „hogyan tetszik lenni“? Mondja meg egyenesen, hogy mennyire van szüksége... Suhaj úr már ötödször jön hozzám és holnapig kölcsönkér két pengőt. Még egyszer sem adta meg, de mindig „kölcsön“ kéri. Hát ezt ő kölcsönnek tartja? Hát kölcsön az, amit valaki nem ad meg, de nem is akar megadni?... Kékes úr épp a mult héten vágott meg úgy, hogy azzal kezdte: akkor lesz harminc! Ez tudniillik humor. Azt jelenti, hogy már kétszer kért tíz-tíz pengőt s ha most is adok neki tízet, akkor lesz harminc a tartozása... Vértvári, a színész odaül az asztalomhoz a klubban, kérdés nélkül vicceket mond el és hogy mit csinál ez a primadonna meg az a bankár, meg a színigazgató — és a végén társaságpénzt kér. Hogy az neki jár! — mondja. „Kedves igazgató úr“ — mondja — „ön, úgy látszik, nem ismeri itt a zörgést“.

— Istenem, megszakad a szívem — sajnálkoztam a gazdag emberen.

— Kérem, manapság az emberekből kihalt minden szemérem-érzés. Nem mondom, hogy nem szegények, hiszen csakugyan nehéz idők járnak, de hát az emberek bámulatosan szemtelenek és követelők. Nem lehet kibírni, kérem, higgye el. A rendes ember már nem is mutatkozhatik nyilvánosan. Páncélterembe bezárkózva kellene tartózkodni . . . Hová jutunk, ha ez a züllés még tovább tart? Van egy bútorgyáram is, kérem. Ott meg béremelést kérnek a munkások. Mert nem tudnak megélni. De hát pont belőlem akarnak megélni? Én tartsak el annyi meg annyi embert?

— Rettentő szemérmertlenség! — kiáltottam. — Az iskolában van a hiba. Jobb modorra kell tanítani az embereket. Legyenek finomabbak. Legyenek belátással. Legyenek egy kissé kíméletesebbek a szegény gazdag emberekkel szemben.

1928

FŐPRÓBA A NYOMORBÓL

VALAMI KÜLÖNÖS veszedelem egyelőre nem fenyegeti Hozeliczékat, akármi is történik idehaza és a nagyvilágban. Harmadsorban talán azért nem, mert ha az USA-ban tőzsdei fekete-napok követik is egymást s a munkanélküliek száma átlépte a hatmilliót, vagy ha Peshavarban már harmadszor is lőnek az angol rendőrök a nép közé, — ezek az események oly messze esnek az Akácfa-utcától s következményeik még oly távoliak az időben, hogy ők, egyszerű emberek, nem is tudnak róla. Másodszor azért nem, mert ha Hozelicz bélistára is került s a vállalat, ahol eddig alkalmazva volt, elbocsátotta őt, ha nem akad állás és minden kötél szakad, még mindig elmehet Feketevíz faluba, ahol öreg szüleinek a piócakereskedés nyugodt megélhetést nyújt. De elsősorban azért nem, mert Hozelicz úr is, meg Hozeliczné asszony is igen jó húsban vannak, sőt hájban vannak, már esztendő óta eredménytelenül bírkóznak a soványító kúra eszméjével.

Eddig sem éltek valami virágos életet. Hozelicz háromszáz pengőt keresett havonta, egyszobás lakásban laktak, cselédet nem tartottak, a régi ruháikat hordták, kifordítva s talán még vissza is fordítva, ami a háromszáz pengőből a lakbéren, gáz- és villanyszámlán felül megmaradt, azt nagyobbrészt megették. Étvágyuk volt. Hála Istennek, — bár ők maguk talán úgy mondanák, hogy: sajnos.

Elkövetkezett a bélista és a felmondás, de ezidőszerint Hozelicz még vagy két hónapig jár a hivatalába. Reggel hétkor kel, félnyolckor már benn van az irodában, délben haza szalad megebédelni s megy vissza dolgozni este nyolcig, néha kilencig. Állítólag. Mert még csak negyven egynéhány éves, mit lehet tudni? A multkor is elárulta egy jóakaró ismerős, hogy egy fiatal nővel látta a körúton, úgy félhat tájban. Odahaza akkor is este tízig tartó különmunkáról panaszkodott; de tagadhatatlan, hogy egy bizonyos mértékig azután tisztázta magát, mert a nő csakugyan hivataltársa volt, úgy, ahogy védte magát. Hozeliczné valami „magaddal hoztad a szekrénykulcsot!” ürüggyel el is ment a hivatalba, megnézte magának a nőt s oly jelentéktelen „csúnya kis bogár”-nak látta, hogy egészen megnyugodott. „Nem mintha féltékeny lennék a mamlaszra”, — magyarázta a másodikemeleti szobaúrnak — „hanem úgyis keveset keres és még csak az kéne, hogy másokra is költse a pénzt”.

De talán nagyon is elkalandoztam, mert hiszen csupán arról van szó, hogy Hozelicz úr még járt a hivatalába. Ő még járt s a fizetése is járt neki. Még meg lehetett volna enni reggel a kávécskát két kifizivel, a hivatalban a vajaskenyeret, délben a levest, húst, főzeléket, este a húst és tésztát, — de mégis elhatározták, hogy elkészülnek a nyomorúság napjaira. Mert nyomorúság lesz, az bizonyos. Nehéz ma állást kapni, csaknem lehetetlen és Fekete-vízre egyhamar nem mennek, megpróbálnak itt Budapesten mindent, amit csak lehet, mert Hozelicz undorodik a piócától, Hozeliczné meg céltalannak tartja az életet ott, ahol nincs mozi. Inkább a halál!

Redukálni kell az igényeket! — adták ki egymásnak kölcsönösen a jelszót, Hozelicz és Hozeliczné. Nem fogsz annyit enni! — fenyegette egyik a másikat — én sem eszem, minek az a sok evés!

Istenem, Istenem, mi lesz velünk!? — panaszkodott Hozeliczné másoknak is, magának is. — Már vagy száz ajánlatot elküldött és schol semmi. Nincs üresedés, mondják. Még azt is hozzátesszik a szemtelenek, hogy: nagyon sajnálják. Pedig hát ő nem megy falura. Jaj, télen az a rettentő sár, nyáron a por. És már kilenckor le kell feküdni. Sehová nem lehet menni, senkivel nem

lehet beszélgetni. Ha valakire ránéz az ember, már egy óra múlva az egész falu tudja. Se színház, se mozi. És úgy sem ért az a mamlasz a piócákhoz, mihelyt kezébe veszi az üzletet, biztosan mind megdöglének.

Az igények redukálása néhány héten keresztül csak terv és jelszó maradt. De most elsején váratlan új csapás is érte a kéttagú Hozelicz-családot: levonták Hozelicz úr előlegének egy részét. Alig vitt haza valamit a fizetéséből. Tehát beköszöntött a nagy szegénység, sőt több annál, a nyomor.

— Nincs mit enni! — siránkozott az asszony.

— Hát akkor nem eszünk! — mondta Hozelicz úr igen tompán. Ez és még egyetmás este történt. Másnap reggel:

— Én nem is főzök ebédet.

— Hát ne főzz. Nem is jövök haza. Ott maradok az irodában és eszem egy darab kenyeret.

(Pedig úgy kellett volna mondani: száraz kenyeret.)

— Csak gyere haza.

— Minek?

— Majd főzök egy kis levest. Krumplilevest.

— Azért ugyan nem érdemes hazajönni.

— Csak gyere haza. Elvégre nekem is ennem kell.

— Nem jövök én.

De azért hazament Hozelicz. Ebédre volt: krumplileves és zöldbabfőzelék, semmi más. Még csak egy tükörtojás sem a zöldbabon. Megették és szótanul ültek az asztalnál, egymásra nem nézve.

Sokáig ültek, hallgattak, sötét elképzelések lengtek körülöttük: pusztulás, forradalom, éhinség, pestis, kihullás a mindenségből. Azután Hozelicz felállt és azt mondta:

— Szervusz.

— Szervusz.

Hozelicz már indult, de mégis visszahajolt, megcsókolta az asszony halántékát. És mégegyszer hangzott:

— Szervusz.

— Szervusz.

Hozelicz után becsukódott az ajtó. Az asszony állt egy ideig,

valamit még tett-vett, azután odament a konyhaszekrényhez, kihúzta a fiókját s elővett egy papírba csomagolt füstölt borjúnyelvet. Leült a konyhaszékre, kést vett, kibontotta a nyelvet s lassan, nyugodtan falatozni kezdett. És közben, már csak a becsület kedvéért is, fel-felsóhajtott.

Hozelicz rohant le a lépcsőn, szinte futva ment az utcára s a harmadik házban van egy élelmiszerkereskedés, oda befordult. Előkapart a zsebéből két pengőt, kinézett magának egy sült libacombot.

— Egy pengő és nyolcvan!

Kifizette s ott állva, a csontot a kezében tartva, elkezdte boldogan harapni.

— Lesz, ami lesz!

1929

EGY FIATALEMBER FÜTYÖL

AZNAP JELENT MEG a hír a lapokban, hogy Hoover egyéves moratóriumot adott Németországnak. Egész Budapest ezt a nagyfontosságú eseményt tárgyalta. Öreg proletárányák csökkent gyűlölettel, sőt szemszögletükből kiszűrődő, némi szeretettel néztek gonosztevő fiaikra: na, most már minden rendbe jön, ennek a szerencsétlennek is megjön majd az esze. Minden rendbe jön, lesz megint jólét és konszolidáció, a gazdagok két autójuk mellé harmadikat vásárolnak, a költő havonta öt kávéval többet írathat fel a főpincérrel, a napszámosok dupla adag krumplit ehetnek naponta, a tudósok újra nekibuzdulnak a kutatásnak s föltalálják az influenza gyógy módját, a prostituált nők a legnagyobb dícsérettel nyilatkoznak majd a hó utolsó éjjelén a sóhivatali segédgyakornokról: igazi úriember, kedves és bájos, egy pengő hússzal többet adott a taksánál.

— Nem lesz világforradalom! — jelentette ki a kávéházban diadalmasan az őszhajú tájképfestő, aki már hónapok óta összesűgöttbűgött a kávéház mélyén a kócosokkal s a legintranzingensebb álláspontot képviselte: csak a fejét, hogy meg ne sántuljon!

— Ez volt a mélypont s mától kezdődik az emelkedés, — vélte, sőt nem is vélte, hanem egész biztosan tudta, a tömzsi üvegkereskedő. — Nagy konjunktúra következik üvegben, de már az igaz, hogy az üvegfogyasztás a kultúra fokmérője.

Egy kócos bandukolt el a terraszh előtt, csak a félfülükkel látták, gyéren köszönt, de ezt sem fogadták.

A szimpatikus képű fiatalember habbal rendelte a feketekávéját, tíz darab luxort vásárolt s boldog mámorában mintegy önfeledten két pengő helyett ötöt kért kölcsön holnapig becsszóra az üvegkereskedőtől.

Még mielőtt elérkezett volna az öt óra, amikor is a szimpatikus képű fiatalembernek el kellett indulnia a szerkesztőségbe, a kisdéd társaság végleg rendezte a világ zűrzavarát. Az egész földgömb gazdasága egy élő organizmus, Hoover kihúzta az eleven testből a szálkát, mely gyulladást s már-már csaknem általános vérmérgezést okozott, a gyógyulás megkezdődik s rohamosan halad majd előre. Az őszhajú tájképfestő már arról fantáziált, hogy néhány esztendő múlva újra tornaversenyre fog indulni; fehér, feszes trikóban, rövid fekete tornanadrágban, gumitalpú cipőben vonul az Andrassy-úton kifelé a millenniumi pályára, elsősor jobbszélső a csapatban, a székelyudvarhelyiek után s a pécsiek előtt, az úton kétoldalt állnak és bámulnak a népek, egy szőke leányka kéjes borzongással böki meg a barátnőjét: nézd, mekkora muszklíja van annak a fiúnak, juj!

De amikor öt óra után a szimpatikus képű fiatalember ruganyos léptekkel sietett a szerkesztőség felé, szembe akadt egy ismerőseivel, egy másik fiatalemberrel, egy olyan kalap nélkül járó pápaszemes, göndörhajú, gúnyoros képűvel, egy valóságos kedvrontóval:

— Na, mit szól hozzá? — kérdezte óriási fölénnel a szimpatikus képű.

— Na és maga mit szól hozzá? — kérdezte még óriásibb fölénnel a kedvrontó.

A kedvrontó azután elkísérte a szimpatikus képűt egészen a szerkesztőség kapujáig. Közben elvetemült álláspontokról fejtegette a világhelyzetet. Többízben jóízűt röhögött a szimpatikus képűn, aki szerinte bedőlt ennek a Hoover-féle blöffnek; számok, adatok segítségével bizonyítottatta, hogy a kapitalizmus válságának oka nem a német jóvátétel, sem a békeszerződés, ezek csak elemei egy nagyobb jelenségkomplexumnak; ilyenformán ha a moratóriumos egy esz-

tendő lejár, a világ ugyanott tart majd, mint a moratórium előtt, illetve tartana, ha azalatt más hatóerők nem végeznék szüntelenül — tehát moratórium nélkül — a maguk munkáját. A kedvrontó beszélt a kapitalizmus régebbi válságairól, melyekből szerinte mindannyiszor új piacok hódításával vágta ki magát; magyarázgatta hogy ez a mostani válság nem is válság, helytelen a szóhasználat — sőt úgy mondta: frazeológia —, ez a válság a kapitalizmus utolsó válsága, azaz halála. Ebből nincs regenerálódás, — erősítette, mert már az egész föld gyarmatosítva van, új piacok szerzése lehetetlen. Amikor pedig a szimpátikus képű a Szaharára s Dél-Amerika belsejére hivatkozott, a kedvrontó köhögési rohamot kapott nevéttében. Jaj, megfojt ez az átkozott köhögés! — fuldokolta, — maga szerencsétlen polgári bértollnok, hát még azt sem tudja, hogy új piac alatt nem lakatlan területet, hanem kizsákmányolható őslakosságot kell érteni?

A szimpátikus képű fiatalembert elöntötte a méreg, nem csoda, — gondolta, — ha az olyan rosszmodorú állapot, mint ez a kedvrontó, nem tud boldogulni az életben; viszont az sem csoda, ha az ilyen állástalan, nyomorgó szegénylegények fanatikusokká válnak s minden érzéküket elvesztik a valóságos élet iránt, amely nem olyan egyszerű, mint ők képzelik, amelyre nem húzható rá semmiféle izmus, semmi könyvszagú elmélet. De azért csak hagyta a kedvrontót, hadd beszéljen, hadd érveljen, kellemetlen egy fráter, neki magának valami melegvítapintatú örömmön kívül alig akadhatott közölnivalója. Ez az öröm persze megromlott, már csak a kedvrontó komisz modora miatt is, meg maguk az útálatos tények is melyeket citált... szóval, amikor tíz-tizenkét föl-alá sétálás után a kapu előtt elváltak, a szimpátikus képű fiatalembert kissé megfogta a mótely, másképpen a lelki és szellemi ragály: szívszorongva állapította meg, hogy alighanem a kedvrontónak van igaza, az különben, ha majd 1932 júniusában mérleget csinálunk, ki is fog derülni.

A szerkesztőség folyosóján találkozott a főszerkesztő úrral, aki megnézte a zsebóráját, ezzel a mozdulattal közölve rosszalását: Barna úr, el tetszett késni. Szólni azonban nem szólt, mert Barna úr nem volt holmi slapaj a lapnál, hanem főmunkatárs, aki pompás

vezércikkeket szokott írni s vasárnaponként a tárcarovarba gyönyörű verseket; a vezércikkekből egy nyugodt öreg bölcs optimiz-musa biztatta kitartásra a lapvásárló polgárokat — „elvi ellenségei vagyunk a munkanélküliségélynek, mely általános munkakerülésre vezetne“, de viszont „kell, hogy az állam hóna alá nyúljon a pangó ócskavaskereskedelemnek!“, továbbá „a mélyponton már túl-jutottunk, most már csak javulás következhetik“, a versek pedig a természet szépségét dicsőítették s az egyszerű, igénytelen életet hirdették, kiváltképen azonban — ha éjjel készültek, két prostituált közt, már mint az egyik előtt s a másik után, a tiszta szerelem dicsőségét zengték.

— Van-e témája, Barna úr? — kérdezte pár perc múlva a főszerkesztő úr. — Mert a holnapi vezércikket önnek kell írnia.

— Igenis van, — rebegte a szimpátikus képű fiatalember tisztelettel.

— Természetesen a Hoover-féle moratóriumról...

— Természetesen.

— Van valami alapgondolata?

A szimpátikus képű fiatalember, ezt el kell ismerni róla, meg-zavarodott s dadogni kezdett:

— I... igen, van. Azt gondoltam, illetve... talán... azt hiszem, hogy arról a pszicho... akarom mondani, arról a lélek-tani hatásról...

— Nagyon helyes. Ezt fejtse ki, kérem, egy rövid, frappáns cikkben, ne legyen több másfél hasábnál.

A szimpátikus képű fiatalember bevonult a szobájába, papírt tett maga elé, ceruzát fogott s elkezdett gondolkodni. Azt is meg kell neki adni, hogy az első ötlete ez volt: a Hoover-féle morató-riumnak nagyobb fontosságot tulajdonítani hülyeség. De gondol-kodott tovább s ez bizony nem ment könnyen. Nem olyan egyszerű ám az, mint némely kócosok tippelik, hogy az ember elcsitítsa a fizetésképtelen cipőkereskedőt, sőt mosolyt varázsoljon az ajkára, mondván: nincs semmi baj, csak a torka véres. Könnyű a munka-nélkülinek, aki már három napja nem evett, de nehéz a szegény, angol szövetbe öltözött, frissen beretvált s még hozzá kölnivízzel

le mosott félcsinos fiatalembernek, aki cikkenként huszonöt pengőt kap a „Pesti Szó“-tól; nagyon nehéz neki, higgyék el kérem, pláne, amikor a szerkesztőségbe menet találkozik egy olyan undok másik alakkal, aki belehuhog a már csaknem tisztázott világtényállásba. No de töprengeni legföljebb ha öt percig lehet, mert az angolszöveget, az oxford ing, a szeptember cigaretta, de leginkább Ella, a kis kedves, köteleznek! Elkezdett hát írni s ha már elkezdte, ment mint a karika-csapás, még azt sem kellett megtennie, hogy kezével a levegőbe csapjon: hess, csúnya kócos!

A vezércikk címe ez lett: „*A megváltó Amerika*“. Az első mondat pedig: „*Az amerikai génusz megmentette a vén Európát*“. Itt három pillanatnyi szünet következett, mialatt átvillant a szimpátikus fiatalember agyán: Kapás János tartozik Schwarcz Ábrahámnak; nem tud fizetni; Schwarcz perelni akar, végrehajtást akar, árverezni, akar, de egyszer csak eszébe jut, hogy jó, vár még egy hónapig, hátha Kapás János megfizeti az esedékes részleteket, vár még, annál is inkább, mert ha árvereztet, az ő követelésére aligha jut már egy fillér is, — vajjon nem volna túlzás azt írni, hogy Schwarcz Ábrahám génusza így, meg úgy? Márhogy „génusza!“ És akkor a kedvrontó arca mintha a papíros fölé bukkant volna s kárörömmel vigyorgott volna. Sőt mintha az átkozott kedvrontó pislantott volna, hogy csak írd, írad te hülye, ha már benne vagy, neked már úgyis mindegy.

Nahát a fene egye meg az ilyen undok frátereket, mint ez a kedvrontó, aki nem ismeri a közbeeső változatokat, aki nem számol a szükségszerűséggel, aki nem tudja, hogy adott helyzetben mit lehet és mit nem lehet tenni. Nahát ő azért is írja: „... Most Hoover elnök megnyitotta az utat fölfelé. Még nem tették meg sem Európában, sem Amerikában, csak megnyitották s máris mindenütt elveszett értékek rekonstruálódnak, csüggedtség, félelem oszlik, felragyognak az arcok. Ez az optimista első hullám máris felfrissítette a világ vérkeringését.“

A vezércikk egy-kettőre elkészült. A szimpátikus képű fiatalember még egy kis cikket írt új bölénytenyésztő-telepek szükségességéről, javaslatait különös figyelmébe ajánlva Angliának, Franciaországnak és Amerikának, e cikkek más cikkekkel, kivágásokkal,

hírekkel együtt lekerültek a nyomdába — szenzáció a tizenhárom-
ujjú ember s a kétszáznegyvenhétkilós hölgy, aki hogy meghalt,
méret után kellett számára elkészíteni a koporsót — a szimpátikus
képű fiatalember este nyolckor elment vacsorázni, jó étvágygal
evett, vacsora után találkozott Ellával, együtt mentek moziba, mozi
után kávéházba, a szimpátikus képű fiatalember Ellának is beszélt
Hooverről, hogy most már minden jobbra fordul, ezentúl még a
biciklik sem ráznak majd annyira, mint mostanában ráztak, de ami
a fő, előadják majd az ő darabjait s kezdődik az emberiség igazi
kultúrélete, elutaznak Párisba, Ella kap ötszáz pár selyemharisnyát
s eredeti mezőtúri cserepeket; Ella is nagyon kedves bácsinak találta
azt a Hoovert, akiről eddig még sohasem hallott s akiről most azt
hitte, hogy a budapesti német nagykövet.

Éjjel két órakor ballagott hazafelé a szimpátikus képű fiatal-
ember. A villamosok már nem zakatoltak s nem is csilingeltek, a
kávéházakból már nem zajlott ki a zene, de az autók még zúgtak és
bőgtek s néha egy-egy motorkerékpár, szállítván a lobogóhajú
minisztériumi segédirodatisztet, leadott egy kis parázs pergőtűzet.
A szimpátikus képű fiatalember most nem gondolt a világhelyzetre,
nem gondolt Hooverre és az ő csodálatos moratóriumára, még csak
a rohamosan közelgő paradicsomra sem. Amivel a köznek tartozik,
azt már megtette: ebéd után mondott akkora marhaságot, hogyha
azt négylábra állítanák, hát a háta a tejutat horzsolná, esetefelé írt
annyi hazugságot, hogyha az mind vízzé válna, az Ararát hegye
sem látszanék ki belőle, késő este egy ártatlan női kedélyt tett a
világöröm részesévé — most már megengedhette magának, hogy
egyedül, magára maradva, önmagával is foglalkozzék, egy kicsit
elpihenjen, egy kissé megkönnyebbüljön, egy kis egyéni akciót is
kifejtsen: elkezdett halkán füttyörészni.

Egy vacak kis nótát füttyült, amit három órával ezelőtt hallott
a moziban, a Szívek főhadnagya című bájos filmdarabban. Hess,
csúnya kócos, azért is bájos, más is van a világon, nemcsak a Potem-
kin s a Dzsingisz kán!

Csak úgy enyhén füttyült, jókedve volt, nyugodt volt, befejezte
a napot, örült a szép júniusi éjszakának, füttyült, füttyörészett, egy-

szer csak átkiált ám feléje az utca másik oldaláról a rendőr. A rendőr átkiáltott, megállította őt, át is ment hozzá, igazoltatta, elővette a noteszát s beleírta a szimpátikus képű fiatalember nevét, lakását, foglalkozását, vallását, korát, családi állapotát s barátságosan megnyugtatta őt, hogy följelentést tesz ellene éjjeli csendháborítás miatt.

Fántásztikus! — gondolta a szimpátikus képű fiatalember s mire ezt végig gondolta, mintegy húsz lépésnyi távolságból egy vadállati rettentő ordítás harsant fel. Rekedt és mégis szárnyaló, betöltötte az egész utcát, megrázta az ablakokat, fölriasztotta százméteres körzetben az alvókat, félelmetes volt, olyan, mint amikor valakit ölnek és segítségért kiált. Pesti Szó-ó — hangzott, zúgott, bömbölt a borzalmas vészkiáltás s egy rongyos férfi közeledett futólépésben, hóna alatt nagy köteg újság, már közelébe ért, a homloka izzadt, az arca magából kikelt, vörös volt, a szeme forgott, az egész teste, lelke buzgott, reszketett, rázkódott a köz szolgálatában. Megállt a szimpátikus képű fiatalember előtt és iszonytató erővel rábömbölt:

— A megváltó Amerika-a-a!

Fántásztikus! — gondolta még egyszer a szimpátikus fiatalember. Még hozzá az én cikkem. És hirtelen, mintegy mentőötlettel kezével a rikkancsra mutatva így szólt a rendőrnek:

— És ez?

De a rendőr ezt az összehasonlítást meg sem értette. Jobbkezének ujjával megpöccintette a sapkáját s visszasétált az utca másik oldalára.

1930

EGY EMBER leült a körút egy padján, mert már nem bírta tovább. Gyenge volt, reszketett, ült, majd elsápadt s félig ájultan eldőlt a padon. Hónapok óta nem kapott munkát . . . Egy nő megállt a Wesselényi-utca és Klauzál-utca sarkán, a falhoz támasztotta homlokát és sírt. Az ura már másodszor verte meg. Ököllel ütötte a fejét s leszúrással fenyegette, kilökte az ajtón s még utána sziszegett: Bűdös dög, ide többé be ne tedd a lábad! . . . A Rákóczi-úton mentőautó robogott, mert egy cseléd, a Vas-utcában, levetette magát a harmadik emeletről, de még élve hevert az udvar közepén . . . Weisz Mórnak a Baumfeld és Társa cég felmondott, otthon öt gyerek . . . Kapor Antal fizetését havi száz pengőről leszállították nyolcvanra. Ha nem tetszik, elmehet, akad helyébe hatvanért is akár tízezer más . . . Egy fiatalember a József-körúton megfordult egy izmosfarú nő után, nézte, nézte, hogy majd kifolyt a szeme, nézte, ameddig csak láthatta, mert neki se pénze, se ruhája, se társadalmi állása — s mégis tetszenek neki a csinos nők. Persze, hiába nézte most is, máskor is őket, egy évben egyszer ha akadt valami kis boldogság a számára. Bizony el fog hervadni, mint ősszel a falevél . . . Egy huszonhatéves munkás sötét cellában ül, öt esztendőre ítélték, még csak három hónapot töltött ki a büntetéséből. Egyszerre az az érzés öntötte el, meg kell örülnie, neki kell ugrania fejfel a falnak, hogy fejével együtt szétzúzza a kimondhatatlan gyötrelmet,

mely agyát fúrja, faragja, feszíti, bomlasztja. Szörnyű! Ha még egy évig kell várni, akkor már mindennek vége... Pincelakás mélyén egy csecsemő sírt már két nap óta. Előbb fehér volt, majd sárga, később zöld, azután lila. Az anyjának már kiszáradtak a könnyei; a bölcső mellett térdelt, kezét tördelte és imádkozott. A szöveget úgy mondta, hogy mentse meg kisgyermekét az Isten, de úgy gondolta, hogy bárcsak már meghalna, ne kínlódna tovább... Dr. Szekeres éppen a megállapodást íratta alá Sármaival, mellyel néhány hónap alatt azután csakugyan kiforgatta minden vagyonából s az áldozat azóta már koldul is, igen kis sikerrel... Egy sovány, görbehátú, kopottruhás fiatalember egy ház előtt sétált s szívdobogva várta Ilonkát. Ilonka késett, mert a főnöke, Schwarcz F. D., éppen behívatta a szobájába. Nézze, kedves Ilonka, — mondta a főnök a leánynak, — a maga fizetését fölemelem havi ötven pengővel. De legyen okos, kedves Ilonka, nem szabad ezentúl olyan kegyetlennek lennie hozzám, mint eddig volt... A Kazár-utca 42-ben egy férfi haldokolt. Éhen haldokolt. Nem mintha heteken át nem evett volna, mert evett. Hanem éveken át olyan keveset evett, hogy valami hűlés, vagy fertőzés, vagy fene tudja mi miatt, ami különben meg sem kottyant volna neki, vesegyulladást kapott s reggel már nyilvánvalóvá lett, hogy a másnapot nem éri meg... Egy nagy vállalat, a Memesser, Standl és Gurnewald Gépgyári R.T. délelőtt közölte az alkalmazottaival, hogy tizenkét tisztviselőt s százhatvan munkást elbocsát, a megmaradtak fizetését pedig harminc százalékkal leszállítja. Azt viszont nem közölte, hogy a vezérigazgató fizetését negyven százalékkal felemelte... A miniszter a parlamentben kijelentette, hogy a cucurbita pepo-t illetőleg mindenki ellen a legszigorúbban fog eljárni, a csendőr a szuronyát köszörülte, a hóhér a kötelét símogatta, egy hölgy egy férfit feliratott a rendőrrel, mert őt megszólította, holott a cipőjéről nyilvánvaló, hogy nincs elég pénze, a szociáldemokrata képviselő az asztalt csapkodta s valami olyasfélét kiabált vérvörös arccal, hogy „éppen itt az ideje, hogy az urak belássák“, mire az urak jóízút nevettek... Eközben a hús ára esett, az élelmiszerek ára emelkedett, Makón a kubikusok kenyeret és uborkát ebédeltek, egy úriember ötszáz pengőt aján-

dékozott egy nőnek egy szerelmi találkozóért, egy nagyságos aszszony három ruhát rendelt a belvárosban s jól végzett munka után autón távozott. Lissabonban egy tanító hatvan gyereknek azt mondta, hogy a portugál katona a világ legvitézebb katonája, kétezer kikötőmunkás sztrájkba lépett. Toledóban egy tanár hetven ifjúnak azt magyarázta, hogy a spanyol paraszt a világ legokosabb parasztja. Kesselbaum Edgár egy üzleten, mellyel kétezer embernek egymillió kárt okozott, kétszázezer márkát keresett, melyből a feddhetetlen jellemnek csupán ötvenezret kellett leadnia, Laibachban a pap azt prédikálta a templomban, hogy boldogok a szegények, mert övék a mennyeknek országa, valahol egy ember egy másik felé azt rebegte, hogy alázatos szolgálja vagyok, méltóságos uram, egy parasztasszony vizet öntött a tejbe, Protogero volt lelőtte Nyemigorovot, egy lapot elkoboztak, mert azt írta, hogy az időjárás már jónéhány éve megromlott . . . És még tíz és még száz és még ezer és tízezer és száz-ezer. Millió, billió, trillió. Valaki azt gondolta, hogy ezt a számot, az egészet, föl kellene írni lángbetűkkel az égboltra. A sóhajok körülöntötték a földet, a Gaurizankár csúcsa sem látszott ki. Egy pápaszemes fiatalember nyugodt mosollyal magyarázta, hogy minden nagyszerűen megy, kívánni se lehetne jobb tempót.

És én pont akkor, déli órában, melegben, porban, bűzben, kétezer fokos depresszióban bandukoltam az Ó-utcán a Gyár-utca felé. Egyszer csak kiabálást hallok. Először csak rekedt, hörgő hangot, mely kétszer-háromszor megismétlődött. De aztán kitaláltam, nyomban utána tisztán hallottam ezt a szöveget:

— Fogják meg! Fogják meg!

Kétezerfokos depresszióban, melegben, déli órában az ilyen ordítás feldühíti az embert. Hogy bömböl a gazember! Mintha ölnék. Csak akkor bocsátanék meg neki, ha autó ütötte el s ő vérében fetreng az út testén.

Hohó! De aligha erről van szó! Emberek megálltak, megfordultak, néhányan nekilendültek s szaladni kezdtek. Mi lehet az? Sejttem. Azaz már tudom is.

Mert ott állt felbukkanva a sarkon egy kopottas, pocakos, kerekfejű kispolgár. Izgatottan ordított még egyet s a Gyár-utca

hosszában bámult, dülledő szemei csaknem utána ugrottak a képnek, melyet tekintetével követett. Tízen-tizenöten is futottak arrafelé, legalább a fele ennek szegény, rongyos proletár.

És megfogták. Azt, aki legelől futott. Az egyik megfogta, hárman tartották, valamennyien körülvették s már hozták is.

Az történt tehát, hogy egy ember, akinek nyilván nem volt sarokháza, sem havi ezerpengős állása, valamit ellopott a kispolgártól. De talán nem is lopott. Talán csak a magáét igyekezett menteni. Talán csak egy kacskaringós szót mondott. Hogyan lehetne ezt holtbiztosan tudni? De mindegy. A kispolgár elordította magát, kiadta a hallókörszet népének a parancsot: fogják meg! Ők pedig engedelmeskedtek. Utána vetették magukat a zshiválynak, üldözték, megragadták és diadalmasan vitték, szállították a kispolgárnak. Tessék, nagyságos úr!

1930

A KABÁTTOLVAJ

A KABÁTTOLVAJ hideg télben kiskabátban ment az utcán. (Még nem kell őt sajnálni, mert az inge alatt jó meleg trikót viselt.) Bement egy kávéházba, igen fesztelenül, mintha valamely szomszéd kereskedő ugrana át egy gyors kávéra. És leült egy magányos asztalhoz, az ajtó közelében. Magányos asztalhoz azért, mert a kabáttolvajok munkaközben igen komoly és zárkózott emberek; az ajtó közelében, — ez meg azután igazán természetes. Mert a munka szabályszerűen így zajlott le: a kabáttolvaj megkávézott, fizetett, jó borraivalót adott — tehát tekintélyes üzemi kiadásai voltak — azután odalépett az ajtó melletti fogashoz, leakasztotta a legjobb télikabátot, — egy tekintetre csalihatatlanul a legjobbat, — felöltötte s nyugodtan kísétált a kávéházból. (Legföljebb annyi izgalmat engedett meg magának, hogy a kabátot már csak kinn az utcán gombolta be.)

Napról-napra megcsinálta ezt a műveletet a kabáttolvaj s igen szépen keresett. (A „szép“ jelző nem a kereset minőségére, hanem a keresett pénz mennyiségére vonatkozik.) De aztán egyszer rajta vesztett. Vesztének oka nem valami ügyetlenség, hanem egy különös, hihetetlenül ostoba véletlen volt, helyesebben: néhány véletlennek egy röpke kis sorozata.

A baj ugyan már ott kezdődött, hogy jobb rendes bejegyzett cégnek lenni, mint kabáttolvajnak és ott már csak folytatódott,

hogy: a kabáttolvajnak nem volt meg a foglalkozásához való eszményi alakja, azaz nem középtermetű volt ő, hanem a közepesnél jóval alacsonyabb.

Már most azon az átkozott napon, amelyen megbukott, bement egy körúti kávéházba s véletlenül (a sorozat első láncszeme) az ajtó közelében nem látott üres asztalt. Visszafordulhatott volna s elmehetett volna egy másik kávéházba, hiszen csak a körúton magán, Margit-hídtól a Boráros-térig, huszonhét kávéház van. De nem, őt hirtelenében egy kis düh lepte el, valami erkölcsi felháborodás, hogy hát az a sok, léhűtő ember miért ül folyton a kávéházban, miért nem dolgoznak, lám, még üres asztalt sem kapni, — és most már forszírozta a dolgot, végigsétált a kávéházon s a legvégső sarokban üresen árválkodó asztal mellé telepedett. Ajtótól messze ülni — súlyos vétség a legelső alapszabály ellen, ezt érezte, de makacszkodott tovább: kávézott, egy kicsit kivételesen mélézött, azután fizetett, majd odalépett a közeli fogashoz s leakasztotta a legjobb kabátot, magára öltötte s óriási nyugodtan indult a távoli ajtó felé. Igen ám, de éppen akkor — mondom, hogy hihetetlenül ostoba véletlenek esete forog fenn és ez a sorozatban a második láncszem — egy góliát ember is uzsonnázott a kávéházban. És ennek a góliát-nak a kabátját akasztotta le a fogasról s öltötte magára a kabáttolvaj. (Most már lehet őt sajnálni.)

Már öt-hat lépést tett, amikor észrevette, hogy baj van. És már nincs is tovább, már vége volt neki, szegénynek. Meg kell adni, szenzációs volt, pont olyan, mint kisgyerek a papája nagykabátjában. Három deciméter a kabátból a földet súrolta. Már észre is vették a remek esetet, már nevettek is rajta. Meg sem állhatott, vissza sem mehetett, már idegen emberek figyelmeztették egymást rá, egy nő összecsapta a kezét és fölkacagott, már a pincérnek is szólt valaki, szóval épp az ajtóban elcsípték.

Az egész kávéház köréje sereglett s az egész kávéház elkezdett rajta nevetni, valaki a billiárdosok mellől tört már előre dákójával s arra támaszkodva fuldoklott a mulatságtól. Akkora volt a nevetés, hogy hangok hallatszottak — persze a nevetéstől zötyögő hangok —, hogy hagyni kell, hadd fusson a szerencsétlen flótás.

De hát mégsem lehetett szabadjára engedni ezért meg azért, mert holnap azután folytatja máshol a mesterségét, hát rendőrt hívtak. Közben nevettek rajta, mindenki nevetett, ő maga is. A rendőrnek így konferálták őt be:

— Mély sajnálattal átadjuk önnek ezt a peches kabáttolvajt.

Rövid körütekintés és szemle után a rendőr is elkezdett nevetni. Annyira nevetett, hogy végül is így indult el zsákmányával:

— Mély sajnálattal kénytelen vagyok önt letartóztatni, gyerünk!

Elindultak. Először a rendőr ment ki a kávéházból, utána a kabáttolvaj, végül a góliát. De nehogy elfelejtsem: a kabát már a góliáton volt; a kabáttolvaj kiskabátban, úgy ahogy jött, lépdelt a rendőr és a góliát közt, kissé most már komoran, de mégis peckesen.

Magam is a kávéházban uzsonnáztam — mily szerencse, hogy kabátom valamely kávéházi fogason sohasem nyerhette el a „legjobb kabát“-nak járó szakértői elismerést, — ennyit láttam a kis történetből. De bizonyosra veszem, hogy a rendőrségen, ahol a rendőr megtette jelentését, már csak a mulatság kedvéért is, föltétlenül fölpróbáltatta a kabáttolvajjal a góliátember kabátját s a szobában egy kissé sétáltatta őt a fogalmazó előtt. Hogy lám, ilyen bolond esetek is vannak!

És bizonyosra veszem, hogy a fogalmazó is elkezdett nevetni, úgy nevetett, hogy még a könnyei is kicsordultak, s a nevetéstől szinte síró hangon jelentette ki:

— Mély sajnálattal kénytelen vagyok önt letartóztatni.

És ha van igazság a földön, majd a tárgyaláson az öreg és komor bíró is, bár előtte már talán nem demonstrálják, csak úgy szóval adják elő az esetet — ugyancsak elkezd majd nevetni s elítéli ugyan őt, akárcsak egy rendes, középtermetű kabáttolvajt, de így hirdeti majd ki az ítéletet:

„A magyar állam nevében a törvényszék Szerencsétlen Flórást lopás büntetének kísérlete miatt mély sajnálattal ennyi és ennyi idejű fogházra ítéli.“

1930

A NAGY ÉNEKES

MÉG A RÉGI BÉKEIDŐBEN történt, hogy a nagy énekes eljött városunkba. Az operában vendégszerepelt. Fellépése előtt óriási plakátokat ragasztottak a hirdetőoszlopokra s némely kereskedés kirakatában közszemlére tették az arcképét. A nagy énekes nem volt szép ember, sőt, kivételesen inkább csúnya. De lélek és intelligencia sugárzott az arcáról. Már akkoriban világhírnek örvendhetett, de nálunk csak a szakemberek ismerték. A nagyközönség tehát semmiféle előzetes érdeklődést nem mutatott fellépése iránt.

Jól emlékezem, hogy a főrendezővel beszélgettem róla, pár nappal az első előadás előtt, amikor még meg sem érkezett. Azt mondta, hogy senki a vezetőségből még nem hallotta személyesen, fogalma sincs, hogy milyen. Félnék, hogy kudarccal fog végződni a vendégszereplés, már bánják is, hogy szerződtek vele, annál is inkább, mert meggondolatlanul hihetetlen nagy fellépési díjba bocsátkoztak bele.

De amikor az első próbán a nagy énekes elénekelte a Faust Mephistóját, mindjárt a bordal után, olyan óriási sikere volt a zenekar, a jelenlévő operai tagok körében, hogy véget érni alig tudó taps és üdvözlőgás keletkezett. Soha még ilyent! Énekben, játékban fenomenális, különösen bámulatos a hangjának ereje és szépsége. A próbáig alig kelt el elővételben a jegyek egyharmada. Persze, rettentő drágák is voltak a jegyek. De a próba után a jelen-

voltak exaltációval rohantak szét a városban s egy-két óra alatt elterjedt a hír: Olyan basszista lép fel az operában, amilyent itt még nem hallottak. Minden várakozást felülmúl! A világ legnagyobb hangú és legszebb hangú énekese. Jobb Didurnál, Saljapinnál, minden eddigi nagyságnál.

Az előadásra már minden jegy elkelt. Felcsigázott várakozással, valóságos szívetdobogtató lángolással várták az énekrajongók a nagy énekest. És mindazok, akik fantasztikumot vártak, a várakozást felülmúló csodát hallhatták. Nem taps, nem éljenzés vagy üdv-rivalgás, hanem őrzöngés volt az, ami kitört. Az emberek felálltak a helyeiken és úgy ordítottak. Éljen, brávó, hogy volt, — ilyen szavak zúgtak, a lábak dobogtak, zsebkendőket rántottak elő s azokat lobogtatták. Leírhatatlan nagy volt a siker. Emlékszem, a nagy énekes heteken keresztül nagyobb volt az emberek előtt, mint bármely hadvezére vagy politikusa a világnak, nagyobb azon zene-költőknél, akiknek műveiben excellált, mindenkinél nagyobb, tudós-ról és költőről nem is beszélve.

És mindennek a nagyságnak döntő oka a hang. E hang elbűvölő szépsége és zengő ereje. Ha meggondolja az ember, van ebben valami különös. Mert hát mit tudott még? Játsszani. De hát, Istenem, vannak drámai színészeink, aki talán tudnak úgy játszani. És mit tudott még? A remek hangjával szépen énekelni. De hát ez annyi, mintha más szépen tud, mondjuk, hegedülni. Tehát a varázss-ereje mégiscsak: a hangja. Ezt szavakkal jellemezni persze alig lehet. Üres frázisok csak, amint az ember felsorolja: szárnyaló ereje olyan, mint a harsonaé; fortéja tömör, mint az érc, fénye szinte vakít, mezza-voceinek lágyága bársonyos... és így tovább és így tovább. Azzal sem tudom közelebb hozni a hanghoz azt, aki nem hallotta, hogy ilyesmiket mondok róla: Volt valami különös színe, ami minden más hangtól megkülönböztette, valami szívhezszóló, valami megrikatóan lírai. Hiába!

De ez a hang érdeklődést keltett sokakban, így bennem is, tulajdonosának az egyénisége iránt is. A legelső kérdés, vajjon hogyan beszél? Azután: a hősi fortissimókhöz képest vajjon milyen erőteljes az, amit mond? Úgy intéztem tehát a dolgot, hogy meg-

ismerkedhessem vele, megvizsgáljam őt s alaposan ki is kérdezzem.

Nem volna érdekes elmondanom megismerkedésünk részleteit. Azt is csak néhány szóval jelzem, hogy egész civil-lényében semmi különös nincsen, olyan egyszerű ember ő, mint más. Nem szép, ezt már mondtam. Szeme, arca értelmes, ezt is mondtam, de megtoldom azzal, hogy beszélgetés közben mindinkább jelentőssé emelkedik az arca az értő számára. Beszélő, lágy, szinte fátyolos hangjában, szavának rezgésében, szemében valami rejtett, mélységes szomorúság feketéllik.

Megbarátkoztunk. Többször voltunk együtt, kettesben is, amikor meghitten beszélgettünk. Szereti a hangját, mint a férfiszépség és erő egy dokumentumát. De néha szégyenli a sikereit. Túlzásnak tartja, hogy valakit egy testi tulajdonságáért annyira istenítsenek. De azért nem szerény, hanem finom, rejtett büszkeséggel telt. De többre tartja magát, mint amit mutatnia, tennie alkalma adódott. Szeretne valamit mégis, valami nagyot, maradandót alkotni. Sajnos, alig van rá reménye, mert nagy énekesnek lenni, — ez is egész embert kíván. Aránylag későn kezdett énekelni. Eleinte kisfizetésű magánhivatalnok volt. Nem eredeti olasz, cseh származású. Egy kis városkában lakott együtt özvegy anyjával, akit a fizetéséből tartott el. Igen szerényen éltek. A hivatalnokoskodáshoz nem volt kedve, szörnyűnek találta azt, hogy annyira alája legyen rendelve másoknak. Anyja sok szemrehányást tett neki, mert lassan emelkedett a fizetése, nem igen voltak megelégedve vele a gazdái. Elviselhetetlenül jelentéktelennek, szürkének, elnyomottnak érezte magát. Az énekbe úgy kezdett bele, hogy valami felszabadító kísérletet próbál. Egyszerű hangja volt, még holmi társasági éneklésre is alig alkalmas. De valami énekértő barátja azt magyarázta neki, hogy gyakorlattal és helyes tanítással minden egészséges orgánum használható énekhanggá képezhető ki. Ennek a tételnek rendkívül megörült. Mert legalább egy fegyvere lesz, valami, amiben mások fölé kerül, valami, miben versenyképes itt-ott a merev, monoklis pofák úgynevezett szépségével. Az is nagyszerű lesz, ha nők előtt néha a kiskocsmában vagy valamilyen szalonban szépen fog dalolni.

És elkezdett tanulni, gyakorlatozni. Otthon, szoba-konyhás lakásukban próbálgatta hangszálait. Anyja szótlanul hallgatta, vagy kiment a konyhába. Anyja, a sápadt, sovány kis öregasszony. A hangja gyorsan fejlődött. Eleinte kissé rekedtes, tisztátalan volt, de a fátyolos felszín mögül csakhamar kicsillant a nemes érc. Ereje napról-napra fokozódott. Félév múlva már úgy zengett a szobában, mint a menyeyi harsona. A lámpa lángja megllobogott s az ablakok üvegei megremegtek.

Amikor este, fáradtan a munkától hazament, levetette a gal-lérját, gondosan becsukta az ablakokat s elkezdett énekelni. Édes-anyja, a sápadt, kedvetlen öregasszony nyugtalanul felállt, elindult a konyhába és szinte gyűlölködve mondta:

— Már megint bőgsz! Jaj, megyek, mert nem lehet hallgatni ezt a rémes bőgést.

És odakünn még zsörtölődött magában:

— Valami borzalmas, hogy milyen hangja van! Hogy honnan veszi ezt a csúf, vastag, bömbölő hangot! Istenem, honnan veszi?

1930

A BESZÉLŐ PAPAGÁJ

TOPCSEKKEL volt dolgom. Szép, magas, fekete ember Topcsek, orra hegyes és hosszú, képe beesett, füle nagy és eláll, vékony két lábszára rettentő hosszú, most, ahogy mindent elmondtam róla, most látom, hogy nem is olyan szép ez a Topcsek. De a felsége határozottan szép asszony, illetve csinos, már olyan izé... hogy is mondjam, kedves. Középtermetűnél valamivel alacsonyabb, lilásvörös hajjal, divatos kövérséggel, már mint az ötven év előtti divat szerint, de legföljebb 85—90 kilóig terjedőn.

Topcseket a kávéházban kerestem, de nem találtam, ezen a délelőttön nélküle szól fel a ház- és telekügynökök kórusa az égre, jajgatván, hogy Uram, csak egy mákszemnyi üzletet! Bejártam az ügynökök karát, megtudtam, hogy Topcsek az Aradi-utca 107. számú ház — sajnos nem eladó! — negyedik emeletének ötödik számú lakásában lakik. Kigyalogoltam oda, föl a negyedik emeletre, — szóval így kerültem abba a szerencsés helyzetbe, hogy kedves neje önagyságát a főntebb elszórt néhány igénytelen jelzővel leírhasam. Persze nem azért, azaz nejének leírásáért kerestem föl Topcseket, hanem mert hallottam, hogy ő tud egy házat. Természetesen olyant, amelyik eladó. Én meg tudtam egy vevőt, mert ismertem egy olyan embert, aki szeretett volna egy házat venni. Mindenestre meg kellett keresnem Topcseket.

— Kit tetszik keresni? — kérdezte gyanakvó fürkészéssel egy

kövérkés hölgy, azaz Topcsekné, miután ötszöri csöngetésemre megnyílt a negyedik emelet öt.

Ahogy házvételről kezdtem beszélni, rögtön kedves lett hozzám, beinvitált a lakásba, várjak egy kicsit, Topcsek nincs itthon, de mindjárt jön. Feltétlenül jön, jönnie kell. Leültetett az ebédlőben, — nevezzük két szobája közül az egyiket így — s éppen szembe kerültem a papagájjal. Igen, gyermekük nem volt, ahelyett tartottak egy papagájt, nem ugyan bölcsőben, de egy méhkas alakú óriási drótkalitkában. Rózsaszínűbe játszó fehér tollazatú volt a papagáj, egy miniatűr rudacskán állt egylábon s minden bizonnyal a braziliai őserdőkre gondolt.

— Szép állat! — jelentettem ki ötperces szünet után, mialatt Topcsek persze nem jött.

— Állat? Hogy mondhat ilyent? — vetette rám szemét az asszony sértődve.

Kérdő csodálkozással néztem rá.

— Mondja, hogy madár. Madár ez, kérem. Egy kedves, aranyos madár. Okosabb ez kérem, mint sok ember.

Nagy vicc, okosabbnak lenni Topcseknél — gondoltam, de nem mondtam ki, mert mégis csak a férje s ha rosszat mondok a férjéről, még azt hiszi, hogy udvarolni akarok neki, holott ízlésem csupán nyolcvannégy kilóig terjed és akkor is legalább közép-termetűben.

— Beszélni is tud ez, kérem — csevegett tovább.

No, erre hirtelen felálltam, dühömben. Mert a beszélő papagáj az az én gyenge oldalam. Sokat hallottam már beszélő papagájról, de egyhez sem volt még szerencsém. Meg voltam róla győződve, hogy a beszélő papagáj ostoba hazugság, olyan valami, mint az élettartamot bemondó kakuk, a haláltjósló kúvik, a bosszúálló hiéna, a négyzetgyököt vonó ló, vagy a hűtlen kígyó, már amennyiben kígyóról és nem nőről van szó. Én még nem hallottam beszélő papagájt, tehát joggal marcangolhatott már évek óta az a kérdés, ugyan micsoda alapon állítják az emberek egy papagájról, hogy beszélni tud, hiszen ha szigorúan mérem, hát némely képviselő

sem tud beszélni! És mit tud beszélni? Azt mondja talán a „hogyan?” kérdésemre, hogy: „köszönöm, jól?”

Ismerem már az ilyen csalásokat. Mindig az a vége, hogy: most éppen nem akar beszélni. Pont úgy van, mint a ligeti mutaványosnál: itt láthatók a sziámi ikrek, az egyik éppen elment sétálni.

De már kezdődött is a produkció, a kövérek asszony odalépett a kalitkához s buzdítóan mosolygott a papagájra. A papagáj nézett rá vissza, ő nem mosolygott, sem buzdítóan, sem lemondóan, de egyszer csak valami éktelen gurgulyázó rikoltásban tört ki:

— Kroá, kroá, kroá, kroá.

Az asszony felkacagott:

— Hallja?

— Igen, hallom.

— Nem érti?

Csodálkozva meredtem rá.

— Azt kérdezte: Ki ez az ember?

— Úgy? Azt kérdezte? Igazán nem értettem. Kár.

Az asszony újra buzdítóan mosolygott a papagájra. És beszélt hozzá:

— Hogy vagy, kis aranyom? Miért haragszol? A bácsi nem bánt.

Az állat... pardon madár újra rikoltott:

— Kroá, kroá, kroá, kroá.

— Hallja? — kacagott az asszony. — Azt mondja: Gazember, gazember! De ne haragudjon, ez nem önnek szól, ezt Topcseknek szokta mondani.

— Úgy? Azt mondta? Érdekes, hogy én nem értem a szavait. Talán rossz a fülem.

— Azért nem érti, mert még nem szokta meg. Csak figyeljen. Persze, hogy szegényke nem tudja olyan szépen mondani, mint egy pap vagy egy színész a Nemzetiben. De azért jól érthető.

A papagáj megint rikoltott:

— Kroá, kroá, kroá, kroá.

Az asszony most rettentően elkezdett nevetni, annyira, hogy

már őt is alig értettem meg, szerinte különben most ezt mondta a papagáj: az ördög vigyen el benneteket.

Kezdtém félni. A papagáj rémes rikácsolásában, — mert hangja aztán volt! — meg az asszony érthetetlen, de megingatathatatlan meggyőződésében, mely szerint egyszer ezt, másszor azt mondta a „beszélő papagáj“, volt valami ijesztő. Fölálltam, meghajtottam magam:

— Megyek. Nincs időm tovább várni.

Az asszony kacagva marasztalt. De én már indultam is kifelé. Elkísért az előszobaajtóig. Amikor a lábam kitettem a gangra, hirtelen ellenállhatatlan ingerem támadt: mereven az asszony szemébe néztem és dühösen elrikkantottam magam:

— Kroá, kroá, kroá, kroá.

Az asszony mosolygó arca rémültségre változott s hirtelen becsapta előttem az ajtót. Már meg is bántam, amit tettem. Mi lesz, ha elmondja az esetet Topcseknek?

El is mondta. Topcsek fölháborodva vont kérdőre másnap a kávéházban. Én azonban ártatlan képet vágtam s mosolygó csodálkozással kérdeztem:

— Hogyan? Hát őnagysága nem értette meg, amit mondtam? Ejnye, hát legyen szíves és magyarázza meg neki az esetet. Hiszen én azt mondtam, hogy: Kezét csókolom, üdvözlöm Topcseket!

1930

CSENDES FALUSIAK

MIKLÓS BÁCSI törpebirtokos. Harpacskószajudáron, a Duna mellett. Van hat hold földje és három hold szőlője. Bérest nem tart, nem engedi Erzsi néni. Erzsi néni a felesége. A háznál Erzsi néni az úr. Ő parancsol Miklós bácsinak, Erzsikének, az asszonylánynak és Etukának, a nyolcéves unokának.

Miklós bácsi reggel háromkor kel. Megeteti a jószágot, már mint a tehenet és a két lovat, moslékot melegít a malacoknak és kihordja a trágyát az istállóból.

Erzsi néni négy órakor kel. A szoknyáját már az udvaron köti meg. Két gyíkszeme kutatva villan keresztül a portán. Pörlekedéssel, kezdi a napot, mert az előző nap este azzal végezte.

— Héj, azt a ... hát a csibéket mért nem eresztette ki az ólból?

Miklós bácsi éppen a sajtárt emeli le az ágas-bogas köcsög-fáról, mert a reggeli fejést is ő végzi. Oldalt pislant az asszonyra. Kivörösödik a nyaka, meg a fülealja, — az arca úgyis vörös. És nem felel.

— A tutyimutyi mindenségét! Ha nem akarja kiengedni az aprójószágot, hát én fölkelhetek korábban is.

— Föl! — és bólint hozzá egyet Miklós bácsi.

Na, erre azt szokták mondani, hogy: csak ez kellett Erzsi néninek!

— Még azt mondja, hogy föl? Hát nem dolgozok én eleget?

Hát nem dolgozom én le naphosszat a két kezem? Nem állok én meg egy pillanatra sem, uraskodni!

— Hát a szád csakugyan nem áll meg egy percre se.

Erzsi néni egy kicsit asztmás, érthető, ha fulladozni kezd a dühtől. Levegő után kapkod. Szólni nem tud, csak a száját mozgatja. Látja ám a szomszédból a sógor, át is szól hozzá:

— Tán imádkozol, Erzsi?

Az asszony ránt egyet a vállán. A köhögése megszűnik. Kiengedi az ólból a baromfit. Reggelit készít az urának, meg Erzsikének, a lányának. Erzsike most jön ki a szobából, álmosan hunyorog.

— No, te még most se aludtad ki magad? — köt bele Erzsikebe az anyja.

Miklós bácsi ebben a pillanatban lép be, hozza a tejet. Leteszi az asztalra. A lányára kacsint. Az elérte a kacsintást és nem felel az anyjának. Bizony ő nem huzakodhat az anyjával. Az ura fönn dolgozik Pesten, néha küld pár pengőt haza, de többször nem küld, itt élnek a kislánnyal az öregek nyakán, hallgatnia kell hát.

A reggeli áll pedig kávéból és kenyérből. Uras étel ez így, faluhelyen, különösen Harpacskószajudáron.

Reggeli után fölkészülnek, Miklós bácsi és Erzsike, hogy menjenek ki a szőlőbe kapocskázni. Fölkészülnek, azaz: Erzsike sietve öltözik, Miklós bácsi pedig szel egy nagy darab kenyeret és egy kisebb darab szalonnát; titokban megtölt egy üveget borral.

Már hét óra, Etuka is fölkel s előkerül a szobából. Erzsike megcsókolja a kislányt s szalad az apja után, az épp fordul ki a kapun.

A SZŐLŐBEN, amerre mennek, mindenfelé dolgoznak már más „polgáremberek“. Nem hagyják abba a munkát, egy felpillantásnyira sem. Csak úgy köszönnek vissza a köszönőknek:

— Adjon Isten nektek is.

Miklós bácsi és Erzsike dologhoz látnak. Szótlanul dolgoznak. Ha a verejték ellepi az arcukat, nem törölik le. Sok a kemény, a földből kinőtt gyökér a szőlőn, attól kell a tőkétet megszabadítani.

Ez volna a kapocskázás. Szakértelem kell hozzá. És erős kéz. Ahogy egy-egy tőke fölé hajlanak, Miklós bácsi és Erzsike olyanok, mint a beteg fölé hajló sebészorvos, igen, villan a kés a sebész kezében, suhan az éles metszőkés az övékében s a szőlőtőke testéről kiirtják a beteg részt.

Számtalan ilyen operáció után a falu felől harangszót hoz a hűvös tavaszi szél.

— Ehetnénk, — mondja Miklós bácsi.

Erzsike fölegyenesedik. És a kendőt megigazítja a fején. Megindul szótlánul a kunyhó felé. Miklós bácsi követi.

Erzsike kibontja a konyharuhából az elemóziát:

— Mindig csak szalonna! — fitymálja az ebédet.

— Talán bizony birkapaprikást óhajtanál, hétköznap, — így Miklós bácsi.

— Azt hát! Nem is örökké szalonnát meg kenyeret.

— Nincs rossz gusztusod, — nevet Miklós bácsi.

Azután a dikó alul előkotorássza a borosüveget.

Erzsike:

— No csak! Egyszer majd rajtakapja ám a mama.

— Akkor igyál pár kortyot te is. Hogy részes légy a bűnben.

ALKONYODIK. Miklós bácsi és Erzsike hazafelé tartanak a szőlőből. Némán ballagnak egymás mellett. Még szólni is fáradtak.

Megérkeznek. Az asztalon egy-kettőre ott párolog kerek cseréptálban a vacsora. Krumplileves.

Miklós bácsi a bicskájával kenyeret apróz a tányérjába, arra meri a levest.

Etukának nem tetszik a vacsora. Nyafog hát, hogy ő nem éhes. Még igaza is lehet, mert a nagyanyja nem is régen jóltartotta kolbásszal.

— Főzhetnél már egyszer rántásos tésztát! — Miklós bácsi nem pillant a feleségére.

Az asszonyban fölforr a méreg:

— Egyen azt, ami van. Úgyis mindent föl zabálunk. Holnap

is tyúkleves lesz ebédre. Már meg is fogtam a tyúkot. Ára nincs a piacon, hát megesszük. Ingyen nem tömöm a városi népek hasába... Készen vagytok már a kapocskázással?

Ez a kérdés Erzsikének szól. Ő felel rá:

— Van még két íz. Az már hétfőre marad.

— Mér' nem dolgoztatok szaporábban? Csak kísértáltak, meg haza sétáltak, én meg itt töröm magam a munkában.

Miklós bácsi feláll. Nem is feláll, hanem csak feltápászkodik. Hatvankét éves, egész nap kint hajladozott a szőlőben, nem csoda, ha fáradt. Csak az akarat hajtja, mert ereje már alig-alig van a nehéz dologhoz. Kimegy az istállóba. Ellátja az állatokat.

Az asszony levágja a másnapra szánt tyúkot. A tűzhelyen forr a víz. A tyúk leforrázva, megtisztítva, ha nem is a bűneitől, de a tollától. Éppen a szétbontásához fog Erzsi néni, amikor így alakul a helyzet: Miklós bácsi jön, belép, a tyúk teste széttárva, Erzsi néni pedig felkiált:

— Jajjaj, teremtőm, mingyárt felakasztom magam! Tele tojással ez a tyúk, és én levágtam. Egész nyáron tojt volna és éppen ez akadt a kezemügyébe!

Miklós bácsi szó nélkül kifordul a konyhából. Bemegy a kamrába s már jön is vissza, kezében egy darab vastag kötelet lóbáz.

Megáll, néz a feleségére, nyújtja feléje a kötelet.

— Maga meg mit akar azzal a kötéllel? Megbolondult? — förmed rá Erzsi néni.

— Hát azt mondtad, hogy föl akarod magad akasztani.

1935

AZ ESŐHOZÓ EMBER

AZ EMBER elszakad a szülőfalujától, még gyerek korában felkerül a nagyvárosba, ott tanul, fiatal úr, majd kávéházi törzsvendég lesz belőle, s — bocsánat — rosszabbá válik, mint az igazi városi ember. Van olyan gonosztevő — ez alatt magamat értem —, aki két évtizeden át nem mozdul a városból, a nyarakat kávéházi terraszokon tölti, elkényesedik s mintha csak minden áron meg akarná kontrázní régi lényét, mindenben túllícitálja az igazi, a bennszülött városiakat. Az ilyen ember csak kádban fürdik, kölnivízzel keni-feni magát, azt hiszi, hogy nyakkendő nélkül mutatkozni barbárság, éjszakánként olvas, többet él a villanylámpa fényében, mint a napon. Az ilyen embernek nézetei alakulnak ki, már mint olyan nézetei, hogy „csak nagyvárosokban lehet élni“, „legjobban Pesten lehet nyaralni“; az ilyen ember visszavonhatatlanul állapítja meg, hogy a falu unalmas, falun sok a légy, nagy a por, este meg a szúnyogok veszélyeztetik a közbiztonságot. Az ilyen ember — még mindig magamról beszélek — lassanként el is hidegül Flóris bácsiéktől, esztendőkön át alig ír nekik, majd később egyáltalában megszünteti a levelezést — még talán ő sértődik meg! — s végül egészen el is akar szakadni a falusi rokonságtól, ha ugyan tudja a gyarló értelmével, hogy legbelül, a lelke mélyén, mit is akar.

Húsz esztendő óta nem láttam Flóris bácsiékat, amikor aztán tavaly Szent István előtt beállítottak hozzám. Messziről, a Tisza—

Maros közéből utaztak fel, hogy a már fölcseperedett gyerekek is meglássák Pestet, mivel hogy még nem látták. Három napot töltöttek itt, a megnézendők és elintézendők sorába engem is beiktattak, tehát felkerestek. Nem nehezteltek rám, az igazat megvallva túlságosan nem is törődtek velem, tudták, hogy élek, semmi különös bajom — s ez nekik elég volt. Két napon át töltöttem el velük néhány órát — ez alkalommal magam is megnéztem Pestet — s búcsúzásakor ezt mondta Flóris bácsi:

— Egyszer már te is lejöhetnél hozzánk néhány hétre. Nem árt egy kis tanyai levegő az ilyen savószínű embernek.

Lám, mondom, hogy nem haragudott rám, még csak meg sem sértett, hanem enyhén savószínűnek nevezett.

Milyen kedves emberek Flóris bácsiék, az asszony s a két gyerek is. A fiatalok vidámak, de az öregek is nyugodtabbak, mint mi városiak, még a panaszaik is arról, hogy hát nehéz sorsuk van, nem holmi ijedt jajveszékelések, hanem mintha csak a tények egyszerű megállapításai lennének. Meg kell őket látogatnom! Most már, miután eltávoztak, szüntelen vágyat éreztem arra, hogy újra lássam őket, beszélgethessek velük, lássam a falut, a tanyát, az ő otthonukat, életüket, állatjaikat, munkájuk végtelen sík területét s a kedélyüket adó derűs kék eget.

Egy esztendőt kellett várnom, mert nyáron akartam megtenni a kirándulást. Az idei esztendő azonban nem ígérte túlságosan vidámnak a viszontlátást. Még a pesti, a kávéházi ember is kénytelen volt az idén szüntelenül foglalkozni az időjárás viszontagságaival. A májuselejei fagy, a későbbi jégverés, majd a hosszú aszály, mindez olyan elemi csapás, melyet mindnyájan éreztünk, melyről itt a nagyvárosban, akár a hatalmas kőházak rejtett szobáiban is sokat gondolkoztunk, s ha volt kivel, beszélünk.

Augusztus vége felé jutottam hozzá, hogy vonatra üljek s Hidaskútig, a Flóris bácsiék tanyájának állomásáig, meg se álljak, majd ott az ő várakozó kocsijukra ülve, folytattam utamat a tanyájukra, szétnézni, megnyugodni, gyerekkori emlékek közt időzni legalább két hétig. Flóris bátyám maga jött elém. Nem mosolygott, amikor meglátott, tekintete azután is komoly maradt. Arca beret-

válatlan volt és kopott volt testén a ruha. A kocsin mellette ültem, lassan ügettek a lovak, beszélgettünk. Hogyan vannak ők, hogyan vagyok én, meddig maradok, miért nem tovább, mi újság általában.

A síkság, amelyen gördült a kocsink, valóban végtelennek s tökéletesnek látszik. Sehol egy domb, egy bucka rajta. Ilyen volt régen is, de mióta erre jártam, a fák megszaporohtak — ennyi változás történt mindössze. A táj szép volt, mert kedves volt. Különböben elismerem, van ebben a síkságban valami egyhangúság is. A föld feketeföld, a termények kevésfélék, tarlót láttam, a búza és árpa tarlóját, s a még álló kukoricát. Tarló, kukorica, tarló, kukorica, legföljebb még sötétszürke, göröngyös szántás. A kukoricát siralmasnak láttam. Még teljesen ki sem fejtett, még eléggé meg sem nőtt s már elszáradtak a levelei, a címere, kicsinyek maradtak a csévék. Silányabb volt ez a termés, mint a hosszú úton — Pesttől idáig — bármerre, ahol a vonatablakból ki-kitekintettem.

Csak bámultam, bólogattam s a tekintetemből kiáradó kérdésre felelt Flóris bátyám:

— Ilyen ez mind az egész határban. Mert három hónap óta nem esett az eső. — Jobbról-balról, akácfák koszorúja közül tanyai épületek falai fehérlettek ki, csillogtak a nyugatról rájuk világító nap fényében. Itt-ott kastély emelkedett.

— Ez is eladott százhusz holdat, — bökött ostorával Flóris bátyám az egyik kastély felé. Nem bírja tovább.

— Hm, hm, — és csak csóváltam a fejem.

Fölnéztem az égre. Nyilván az eső ígéretét kerestem. Így tekintgethetett felfelé Flóris bátyám hónapok óta, naponta számtalanszor. Az ég kék volt. Gyönyörűen, mélységesen kék, több annál, fenyegetően, halálosan kék. Tisztán és kegyetlenül ragyogott, seholt egy fehér felhőfoslányt nem láttam rajta. Flóris bátyám már föl sem pillantott az égre, a lovak elé az úttestre meredt a tekintete, de a szeme szögletével látta, érezte, hogy mit művelek, mit gondolok.

— Nem lesz itt eső már soha. Megváltozott az éghajlat. Elvándorolhatunk más tájra.

Később:

— Nézz rám, ez a ruhám! És kilencven hold földnek vagyok a gazdája.

Már alkonyodni kezdett, amikor a tanyára megérkeztünk. A tanya kis világa élénk volt. Sőt élénkebb a kelleténél, mert ami először tűnt föl nekem — városi embernek — az, hogy rettenetesen sok volt a légy. A pitvaron mindent feketepettyesre leptek be, padot, gyalogszéket, az asztalon heverő edényeket, rongyokat. Bementünk a házba. A tanya régi, alacsonyak a vályogfalú épületei. A szoba mestergerendáját itt-ott súrolta a fejem. A szoba két apró ablakát csukva tartották, pállott szagot éreztem. Kissé megriadtam. A közelgő éjszakára gondoltam. Itt kell majd aludnom. Nekem, aki akkora ablakokat szeretek, melyek kapunak is megfelelnének. Flóris bátyám éppen a béresnét szalajtotta el a gyerekekért s nekem az is eszembe jutott, hogy ma valóságos tömegszállás lesz itt, öten alszunk a szobában s jaj lesz nekem, ha valamelyik alvótársamnak az a jó szokása, hogy hangosan alszik. Különbén is otthon éjjél után szoktam lefeküdni, itt meg már nyolckor be kell majd bújniom az ágyba. Ágyba, melyikbe is? Szétnéztem a szobában. Két, ágyneművel magasra polcozott ágy állott a fal mellett, megvakva nyilván vastag vánkosokkal és dunnákkal. Villany persze nincs. A kis petróleumlámpára ráfűjnek este nyolckor, legkésőbb félkilenckor, nem is olvashatok, végem van.

Így rémülődöttem, alig tudtam értelmes feleletet adni a sorra belépő családtagok kérdéseire. Letelepedtünk az asztalhoz, hozták a vacsorát. Tej, kenyér, rántotta, sárgadinnye. A rántottánál akadtam el. Egy nagy tányért tettek az asztal közepére, abból falatozott mindenki. Nekem — váltig hangoztatom, hogy elkényesedett városivá fajultam, — ez az étkezési mód, hogy úgy mondjam, nem „konveniált“. Zavarom néhány pillanatig tartott csak, mert hamar föl találtam magam. Más mentség nem akadt, mint egy kis ártatlan hazugság. Azt mondtam, hogy koránfekvő vagyok s azért soha sem vacsorázok mást, mint tejet. Egy kis kínálás, erőltetés következett, de csakhamar belenyugodtak — sorsomba. Még egy pohár tejet öntöttem bögrémbe a köcsögből és befejeztem a vacsorát.

Sajnos, jelentéktelen dolgokban sem szoktam hazudni s mivel

most mégis hazudtam s ezáltal gyors és könnyű sikert értem el, felbuzdultam. Sanda pillantást vetettem a fal mellett dagadó ágyak felé s vidám remények lobogtak fel bennem. Valamit majd csak kitalálok és ha megengedem magamnak a füllentést, akkor minden veszedelemtől megszabadulok.

Ebben a pillanatban odakinn heves kutyaugatás hangzott fel.

— Mintha jött volna valaki, — figyelt fel Erzsi néném.

— Nem jött senki, — mondta nyugodtan Flóris bátyám.

— Talán a holdat ugatják! — jegyezte meg féltréfásan az ifjabb Flóris.

— Hát azt már elugathatnák — kesergett Flóris bácsi. — A holdat, meg a napot, meg a csillagokat. Túl sokat ragyogtak már nekünk ezen a nyáron.

Hopp, megvan. Hold és csillagos ég! Először a kérdést vetettem fel:

— Vajjon hol alszom én? — kérdeztem. — Nem leszek túlságosan alkalmatlan?

— Itt velünk, — mutatott Flóris bátyám az egyik ágyra.

— Nem lehetne, hogy én a szabadba aludjak?

Flóris bácsi elcsudálkozott:

— Ugyan minek? — Hát nem jobb itt?

— De nagyon jó itt is, azonban van nekem egy régi szenvedélyem. Rendkívül szeretek kinn a szabadban aludni. A friss levegőn, csillagos ég alatt. Tudja Flóris bátyám, otthon is a szabadban alszom ám. Van egy erkélyem, egész nyáron át ott vettetek magamnak ágyat.

A fiatalok nevettek, Erzsi nénin kis zavart észleltem. Flóris bátyám elakadt:

— Hát... én éppen nem bánnám. De hát hol?

— Akárhol. Ha mindjárt a kazal tövében is.

— Nem, nem lesz az jó. Nem tudsz te kinn aludni.

— Miért ne tudnék?

A nagy lány gúnyosan kacagott:

— Magára ugrik ám a béka.

Flóris bácsi kisebb, de hatékonyabb veszedelmeket sorolt föl:

— Este a kutyák csaholnak, éjjel a kacsák hápognak...

Erzsi néni folytatta:

— Reggel meg már korán sírnak a malacok eleségért. Itt benn meg nyugodalmas csönd van.

— A zaj engem nem zavar. A kutya például a legkedvesebb állatom s a kutyaugatás nekem altatózene.

— Ugyan ne bolondozz! — hitetlenkedett Flóris bátyám. — Azután... ámbár ez talán nem lehetséges, még az eső is eleredhet és akárhol vagy, kiönt majd onnan.

Föllélegeztem. Megvan a döntő érv!

— Hát éppen ez az, amiért kinn szeretnék aludni. Tudja Flóris bátyám, én olyan szerencsétlen flótás vagyok gyerekkoromtól fogva. Amibe én belekezek, az nem sikerül. Amihez én hozzá nyúlok, az eltörik. Ahová én lépek, ott nem nő fű...

— Ne mondj már ilyent.

— De így van. Ezt csak én tudom. Éppen azért én kinn fogok aludni a szabad ég alatt. Mert ha én kinn alszom, akkor majdnem bizonyos, hogy mihelyt elaludtam, beborul, megered az eső és zuhog, hogy ronggyá ázom. Ez szentbizonyos. De nem baj, feláldozom magam.

A család kacagott, Flóris bácsi fanyarul mosolygott, de nem ellenkezett tovább:

— Hát majd kinn alszol a kocsin. Rakj csak szalmát a kocsiba, jócskán — szólt oda az ifjabb Flórisnak —, tegyetek rá pokrócot, én meg majd rád rakom a subámat. Próbáld meg.

— Próbáld meg! — ez kettősen hangzott. Próbáld meg, hogy tudsz-e odakinn aludni, és próbáld meg, hogy az a nagy szerencsétlen mivoltod meghozza-e az esőt, az áldást.

Egész kellemes ágyat vetettek az udvar közepén álló kocsiban. Kikísértek hozzá mindnyájan, lefeküdtem, jóéjszakát kívántunk egymásnak, a család visszatért a házba.

A kutyák valóban csaholtak, de ez nem bántott. Különben is hamarosan elhallgattak. A kacsahápgásra és egyéb neszekre, legalább is hogy azokat halljam, már nem került a sor. A levegő pompás volt, tiszta és hűs, a tejút tömören fehérlett fölöttem, a

csillagok versenyt ragyogtak, hálósobának az egész tájék, leborítva a kicsiny fényektől szikrázó óriási búrával, elsőrangú volt. Lehúnytam a szemem, no, aludjunk. De néha-néha még felpislantottam. Hulló csillag zuhant alá, hirtelen ellobbanó tűzvonalat hagyva maga után. Nana! Azért nem kell magunkat elbízni. Mi lesz, ha egy ilyen hulló csillag pont a fejemre hull. De nem hullott. Elaludtam.

És remekül aludtam reggel hétig. Sőt — az álmok furcsasága! — olyant is álmodtam, hogy egy kis ládába vagyok bezárva, alacsony és szűk térbe, fesszengek, vergődök benne, próbálom felvetni a láda tetejét, hogy kiszabaduljak, de sehogysem tudom, ott kell a ládában összezsugorodva vergődnöm. Ez volt minden baj, ami az éjszaka folyamán ért, no meg, hogy egyszer felébredtem, azt hittem, hogy szobában vagyok, a disznóolat néztem éjjeli szekrénynek s kellemetlennek találtam, hogy túlságosan messze van, nem érem el.

Reggel hétkor már magasan állt a nap. Izzott és süttött, az ég újra kéken tündökölt, sehol egy tenyérnyi felhő nem látszott. Igen, nagyszerűen aludtam, frissen ébredtem, — csak azután éreztem egy kis zavart. Mintha becsaptam volna Flóris bácsiékat, mert hogy az éjjel csak nem érkezett meg az eső.

Három éjszakát töltöttem így a szabad ég alatt. A negyedik napon expresszlevél szólított haza. Utaznom kellett. Amikor csomagoltam, már borulni kezdett délnyugat felől az ég s a feketedő felhőket sűrűn szaggatta meg a villám. Mire a hidaskúti állomásra értünk, úgy zuhogott a zápor, mintha milliárd dézsából öntötték volna a vizet, menteni, ami még kukoricából, répából, krumpliból, legelőből menthető.

— Nehezen bár, de mégis csak sikerült! — büszkélkedtem Flóris bácsi felé fordulva.

Flóris bácsi kimondhatatlanul kedves ember. Ráhagytam, hogy csakugyan az én érdmem az eső. Mert búcsúzáskor így szólt:

— Na hát, öcsém, jövőre is gyere el! De úgy intézd, hogy két-három hónappal korábban érkezzél.

A DERÉK KOZMETIKUS

EZ A VAS az utóbbi időben már a végső nyomorral küszködik. Elsorolom ennek a végső nyomornak főbb tüneteit. Három esztendő óta állástalan. Néha lakása sincs. Ilyenkor alkalmi éjjeli szállásokon alszik, de csak akkor, ha napközben sikerül neki a szálláspénzt megszereznie. Enni leginkább zsebből, vagy staniclíből eszik, sétálván valamely mellékutcán. Cipője rongyos, ruhája piszkos és szakadozó, sőt még az arca is csaknem szakadozó, olyan ő, mint aki most kelt föl hosszú betegségéből s mint aki fölött holnap tartanak ítélőszéket súlyos bűn miatt. Gyakran berepítatlan, a haja fésületlen, egy-egy átvirrasztott éjszaka után még megmosdani sem tud, ilyenkor a képe, a keze piszkos, a körmei feketék, rogyadozó lábán tántorogva jár.

Az olyan embereket, mint ez a Vas, az élet kivetettjeinek szokás mondani. Úgy kell ezt érteni, hogy van egy nagy tenger és ez az élet. Illetve, pardon nem jó. Nem a tenger az élet, hanem a tenger az a mindenség. A tengeren úszik a hajó. Azon utaznak az emberek, esznek, alusznak szórakoznak s ez az élet. Időnként azután, elég gyakran, kihajítanak némelyeket a hajóról a tengerbe. Vagy szűkségből, mert nem jut mindenkinek élet, vagy heccből, szórakozásból, irigységből, bosszúból. Ezek a kivetettek vagy mindjárt elsüllyednek, vagy még egy ideig a tenger felszínén maradnak, úsznak, megpróbálnak visszakapaszkodni a hajóra.

Vas is próbálkozott. Új állást akart szerezni. Na hiszen! Nagy szadisztikus gyönyörűség lehet az ilyent szemlélni. De hát mondom, hogy a heccnek nem kis része lehet a dolgok ily módon való folyásában. Már-már fogja a kapaszkodó a kötelet s újra visszahull. Nincs üresedés, — hallja. Talán ha előbb jött volna. Legalább egy évig szó sem lehet róla. Ugyan, hogy képzele! Sőt ellenkezőleg, elbocsátás lesz. Ha tudna németül, franciául, olaszul és angolul, gépirást és gyorsírást, könyvelni és hegedülni, akkor talán. Ha fiatalabb lenne húsz-harminc esztendővel. Ha nem lenne oly régóta állás nélkül. De azért hagyja ott a címét, majd értesítik. Illetve ne is hagyja ott. Kár bemenni hozzá, már mint az igazgató úrhoz, semmit sem tehet. Hogyan is hívják? Vas? Jaj, az baj. Mert az igazgató urat is Vasnak hívják, a név neki kellemetlen lenne.

A minap már délután öt körül járt az idő, azon a napon még nem evett, az elmúlt éjjel nem aludt, a fenyegetően közelgő éjszakára nem volt már szálláspénze. De tudott egy címet. Dr. Fényesi Aladár. Kozmetikus orvos. Az Andrassy-úton. Osztálytársa volt a gimnáziumban. Legalább tíz éve, hogy utoljára találkoztak. Ez a találkozás is utcán történt, a Fényesi éppen autóból szállt ki, igen elegáns volt és csinos, csak néhány szót váltottak. Mintha kicsit gögös lett volna a Fényesi, a régi Fényesihez képest, de ezzel ő akkor nem törődött.

Hát most elment dr. Fényesihez. Andrassy-út, szép ház, ragyogó üzletek a házban, jó hely! Elsőemeleti lakás, bejárat a lépcsőházból. Csinos, tiszta, reprezentatív szobalány. Alig akarta őt beereszteni. Nagy előszoba. Díszes várakozó szalon, fehérhuzatos karosszékekkel s külföldi szanatóriumok reklámfüzeteivel. A szalon üres volt, nem sokáig kellett várakoznia. Egy bajuszos hölgy távozott a szalonon keresztül, fejét mélyen, de hasztalanul hajtva le. Az ajtóban állt dr. Fényesi, fehér köpenyben. Szép ember, fess ember, szőke haja a fejére simítva fémek fényével csillogott, tekintete nyílt és biztató, szervusz Vas, mondta, a hangja tiszta és lágy, az Isten is kozmetikusnak teremtetted.

— Szervusz, — viszonzotta Vas az üdvözlést s félénken fogadta el a feléje nyújtott kezét, melynek érintése puha volt és meleg.

— Parancsolj! — és már küldte is Vast dr. Fényesi be a rendelőszobájába. — Hát neked hogy jutottam az eszedbe? Foglalj helyet.

Megkínálta cigarettával dr. Fényesi a Vast. Úgy, hogy felpattintotta ezüsttárcáját s nyújtotta feléje. Vas szinte szégyelt a tárcába nyúlni, mert hát a keze, a körmei s a szemközt ülő finom úr éppen kozmetikus.

— Egy kis személyi ügyben voltam bátor, — és zavartan tekintett a kisasszony felé, aki szintén a szobában tartózkodott, mereven ülve egy kis kerek asztalka mellett.

— Annuska, egy percre hagyjon magunkra.

Annuska átsétált egy másik szobába. Vas nekivágott a mondókájának. Legalább ha pár pengőt volna szíves ő, a Fényesi, utolsó kísérlete ez ma.

Dr. Fényesi arca nem komorult el. Barátságos volt, nyájas, szelíd és biztató.

— Kedves barátom, végtelenül sajnálom, pénzt nem adhatok. Egyszerű okból, soha sincs nálam pénz.

Kis szünet, azután megindult valami beszélgetés. Hogy hát hogyan jutott idáig Vas. Pedig milyen jó tanuló volt. Hogy van az, hogy nem tud „elhelyezkedni“. Nehéz, nehéz, de azért ő is hibás lehet.

— Egy ismerősöm, — mesélte dr. Fényesi, de hirtelen kijavította — illetve egy ismerősömnek az ismerőse épp a múlt héten kapott állást. Havi hatvan pengő. Az is pénz, na nem?

Azután egy kis panasz következett. Hogy ez az üzlet sem megy már, ez a kozmetika. Ma-holnap be lehet zárni a boltot. Ma már minden harmadik házban van egy kozmetikus. Orvosok és laikus nők tömegével űzik ezt a mesterséget. A nők meg nem járhatnak sem az orvosokhoz, sem a laikusokhoz, hanem maguk pepecselnek otthon, mert a pénz kenyérre kell.

— Na de így sohasem fogsz állást kapni, — tért vissza Vásra dr. Fényesi. — Ilyen külsővel, barátom, sehol sem vesznek fel. Nagyon elhanyagolod magad! Így, barátom, megbocsáss, bizal-

matlanok az emberek hozzád. Meg aztán, hogy úgy mondjam, beleütköztél a jóízűségbe.

És végignézett Vason a dr. Fényesi, majd elnézett róla, mintha pihenőt tartana, vagy valamin gondolkodnék. Egyszer csak mosolygott, fölállt:

— Na gyere, ülj ide ehhez a kisasztalhoz.

A kis kerek asztalon szerszámok és tubusok heverték s két kis tálban tejszínű folyadék csillogott. Dr. Fényesi egy tartályból meleg vizet eresztett a folyadékokhoz:

— Tedd beléjük az ujjaidat. Csak egész bátran. Úgy. Majd mingyárt rendbe szedlek én, a mindenedet, te... vén lump!

Húsz perc alatt dr. Fényesi tiszta, gusztusos kezeket varázsolt a Vas piszkos, feketekörmű mancsaiból. Azután fölállt, nevetett:

— Még csak nem is tartozol érte semmivel.

És rácsapott a Vas vállára:

— Legalább egy hétig ötven százalékkal több sánszod lesz, hogy egy jó állást elcsípj.

1935

A MACSKA

AZ ÖTÖDIK EMELET — újságot mondok — közel van a padláshoz. Az egérke pedig elcsavargott a padlásról, le egészen az ötödik emeletig. De alig hogy egyet-kettőt szaladt a folyosón, egyszerre csak megállt, mert megijedt. Az jutott eszébe, hogy hátha nem talál vissza a padlásra és sohasem láthatja viszont édesanyját, testvéreit, sem a többi, padláson tanyázó társát. Ijedtében aztán nagy bátran besétált a Györgyék ötödikemeleti kétszobás „össz-komfortos“ lakásába. Ha már itt vagyok, kitombolom magam alaposan, — gondolta az egérke. És mivel legnagyobb egérgyönyörűség a rágcsálás, hát egész éjjel rágott. Rágott seprőt, kefét, rongyot, ládát, mindent, ami a foga ügyébe akadt, még ennivalót is. Tehát rágott és egyúttal emésztett. Reggel aztán, önmagának és dorbérolásának áruló nyomait otthagyva a konyhaasztalon, visszavonult egy kis szunyókálásra a szemetesláda mögé.

— Nagyságos asszony — jelentette a bejárónő, miközben a reggelit felszolgált az ágyban lustálkodó hölgyének — egér van a házban.

— Úgy!

A nagyságos asszonynak ez volt minden észrevétele.

Ez az „úgy“ azonban baljósatszerűen hangzott, természetesen az egérre nézve.

— Fiacskám! — mondta Györgyné délben a hivatalából hazatérő Györgynek.

Először csak ezt, hogy „fiacskám“, hogy a kíváncsiságát fölkelte. Azután mintegy diadallal:

— Fiacskám, egér van a házban! Nem is a házban, mert az még nem lenne baj, hanem a lakásban, Putyimutyi.

György úr semmiért sem haragudott úgy kedves nejére, mint a Putyimutyiért. De óvakodott haragját még csak célzással is tudomására adni az asszonynak. Mert micsoda sértődés következne, Jóisten! Ezért kedélyesen mondta:

— Gratulálok.

— Putyimutyi, cukoreMBER, szerezz kérlek egy macskát, mert elpusztít bennünket az a rengeteg sok egér.

— Útálom a macskát.

— Küzdjed csak le az útálatodat, Putyimutyi. Én is útálom a cigarettafüstöt és te mégis cigarettázol. Különbem nem értem, hogyan lehet olyan csinos kis állatot útálni, mint a macska.

— A macska hűtlen és alattomos.

— Ez csak ráfogás.

— Lehet. Mégis útálom.

— Hát akkor csak szerezz nekem egy macskát, mert én meg szeretem. Különbem sem fontos, hogy te útáloed, én meg szeretem, mert csak az a fontos, hogy a macska szereti az egeret.

Persze, hogy még egy óráig tárgyaltak a macskáról, elég azonban a tárgyalás eredménye, Putyimutyi szerzett egy macskát.

A macska kapott egy csinos, puhára bélelt kosárkát lakásul, néha abban aludt, néha házon azaz kosáron kívül csavargott. Bejárta a kétszobás összkomfortos minden zegét-zugát és ő is rágott.

Amit előde, az egér, épségben hagyott — már pedig sok ilyen hasznos tárgy volt — azt ő rágtá szét. Így mondtam, hogy „előde“, mert az egér mihelyt megérezte a macskaszagot, azonnal továbbállt Györgyéktől. Íme némi felsorolás a macska munkájáról: összerágta Courths-Mahler összes műveit, Zsuzsi néni szakácskönyvét, A nő mint házi orvos című közhasznosat, nem kímélte Gömörvármegye történelmét sem.

Egyik könyv az asszonyé volt, a másik a férjé. A macskának nem lett bántódása, mert ami kárt a Zsuzsi nénivel okozott, azt

helyreütötte a Gömörvármegye történelmével és viszont. Egyszer azonban így szólt György úr:

— Ezt a dögöt agyon fogom vágni.

Ez akkor történt, amikor György úr észrevette, hogy a macska az ő rózsaszín papucsát sem kíméli, s nemcsak hogy rágja, tépi, szaggatja, hanem még be is piszkítja.

— Ne bánts, hisz' olyan édes! — lihegte Györgyné. Ölébe vonta a macskát és símogatni kezdte.

— Dobd le! — próbált György úr erélyeskedni.

— Nem félsz az Istentől, ilyen gorombaságot mondani? Hogy dobjam le. Édes culibajka, hát hogy képzelsz te olyant, hogy én ezt a macskát ledobnám? Legföljebb szépen, gyöngéden letenném. Ezt az édes, hasznos kis állatot, aki kiirtotta a lakásból azt a rengeteg sok egeret.

György úr nem vitatkozott, megcsókolta a nejét, úgy a halántéka táján, és — leginkább a „culibajka“ miatt — lement a kávéházba.

Györgyné, mihelyt férje eltávozott, tüstént ledobta az öléből a macskát és tovább hímezte a zongoraterítőt, melyet Erzsébet mamának, az anyósának, szánt születésnapi ajándéknak.

Ettől kezdve azonban György úr minden nap, reggel, délben és este, kiirtással fenyegette a macskát, Györgyné meg ölébe vonta s rajongó szeretettel kezdte dédelgetni. Az asszony maga is csodálkozott és néha gondolkodott is róla, hogy ugyan mi ez? Hiszen ő nem szimulál, ő csakugyan szereti a macskát, bár csak a férje jelenlétében. Egyébként inkább közönyös hozzá. Többnyire úgy éri őt a szeretetrohamok, hogy a macska szabadon jár-kele a lakásban, vagy hever a dívánon, ő rá sem hederít, — de amint zörren az előszobaajtó zárja, mert a férje megérkezett s már illeszti bele a kulcsot, abban a pillanatban sajátságos izgalommal keresni kezdi a macskát.

Így bánt a macskával az asszony. György úr azonban, bár egyáltalában nem haragudott a macskára, ha csak tehetette végig vágott rajta a botjával, noha ő igen szelíd természetű úriember különben.

— Mivel már nincs egér a házban, hát elajándékoztam a macskát, — jelentette egyszer vacsora után György úr a feleségének.

— A macskámat! — kiáltotta az asszony csaknem sikoltva és a szívére szorította az ölében szundikáló állatot. — Ehhez nem volt jogod, Putyimutyi.

— Akkor jogtalanul ajándékoztam el, de elajándékoztam.

— Culibajka!

— Már holnap reggel viszem.

— Nem viszed, hiába ajándékoztad el, nem viszed, mert ezt az egyetlen nem adom senkinek. Az enyém, az én kedvencem. Más úgy sincs nekem. A tavalyi kalapomban járok, a délutáni ruhámat még az ősszel csináltattam, ha a tükörbe nézek, nem ismerek magamra. Mit mondjak még, hogy kiöntsem a szívem keserűségét? Megelégszem hazai kozmetikával, nem utazom Párisba a filléres gyorsal, hogy rendbehozassam a teinte-met. Én szerény vagyok, én hű vagyok, én bejárónőt tartok, mert ez olcsóbb, mint a cseléd, én örülök ha tíz fillérrel kevesebbet adok a manikűrösnek, mint amennyi jár neki, én engedelmes feleség vagyok, rám te nem panaszkodhatsz, még a szádat sem nyithatod ki, — de a macskát nem adom.

— Holnap reggel viszem, — mondta György úr szelíden.

— Hallod ezt? — kérdezte Györgyné és a macskát még hevesebben kezdte ölelni, — elajándékozott téged ez az útálatos Putyimutyi. De én nem adlak. Asszonyka nem ad téged, te drága jószág, te kis édes.

Igen. Különös eset volt ez a macskával, kezdettől fogva egész eddig a percig. Nem is lehetett volna rajta talán soha eligazodni. Szükséges volt, hogy egyszer már maga a macska is nyilatkozzék. Mit gondol ő? Mi a véleménye úrnőjéről, uráról, mindkettőjükhöz, sőt a hármuknak egymáshoz való viszonyáról?

És a macska nyilatkozott. A maga nyelvén. Hirtelen támadt dühében, — de nem ám az ölelő szorítás miatt, hanem gyöngéd melengetés közben — úgy belekarmolt s beleharapott a Györgyné simogató puha kis kezébe, hogy az felszisszent s a macskát földhöz vágta.

— Tehát reggel viszem, — ismételte meg György úr gépiesen.
Györgyné nem szólt, csak dühös, elkeseredett, tekintetet vetett
— nem a macskára, hanem György úrra.

1935

A SZELÍD EMBER

AZ EMBER, akiről beszélek, soha senkinek rosszat nem tett, legalább is szándékosan nem. De azért nem pipogya. Értelmesen gyakorolja a maga természetes szelídségét. Filozófiája van hozzá. Azt tartja például, hogy béketűréssel is meg lehet élni, bármily meggyőződéssel hirdetik is az emberek ennek az ellenkezőjét. Valakit ok nélkül megbántani, ez rút bűn lenne, ezt így érzi. A sérelmek megtorlásáról is az a véleménye, hogy a megértő megbocsátás a legjobb elintézés, az leszereli az embereket, sőt jóindulatot kelt bennük.

Ez a szelíd ember mindmáig nem is bánta meg a szelídségét, sőt azt állítja, hogy az ő magatartása gyakorlatilag is a legcélszerűbb. Persze nem dicsekszik ő, hanem legfeljebb akkor nyilatkozik, ha megkérdezik tőle, hogy ugyan, miképpen intézi el az indulatait. Némelyek csodálkoznak ezen a szelíd emberen, mások meg is mosolyogják, bár csak a háta mögött, de általában megbecsülik. Talán még leginkább a felesége elégedetlen vele. No nem túlságosan, csupán azért, mert mégis csak jólesne az asszonynak látnia, amint az ura egynémely szemtelen frátert megleckéztet, lehord, esetleg erőteljesebben is megfenyít; az ilyesmi hozzátartozik a férfieszményképhez, így gondolja az asszony.

És talán csak azért, hogy férjéből a szunnyadó hőst csak egyszer is életre keltse, hogy szemtől-szembe lássa, megpróbál néha

haragot gerjeszteni benne. Egy kis ingerkedés, egy kis gyanúsítás néhány igazságtalan vád, — hátha kiegyenesedik egyszer az az áldott, szelíd ember, aki már rosszabb a rossznál, mert csak egyszerűen unalmas a maga szakadatlan szelídségével. Hátha kiegyenesedik, kipirul, a melle kidomborodik, a hangja felharsan és ... ha nem is öl mindjárt embert, ha nem is tör pozdorjává néhány széket, de mond legalább valamit, valami shakespeare-it, mint az a Richárd vagy Othelló.

Egy ilyen próba alkalmával, amelyben persze sok volt az őszinte düh is, a szelíd ember hangulata szokatlanul elnehezült. Valami nem sikerült neki a nap folyamán s az asszony este emiatt illette szemrehányásokkal. Gyámoltalannak mondta. Majd önzőnek, aki nem törődik csak a maga nyugalmaival. Azután ügyefogyottnak, aki mindenhez balkézzel nyúl. Haszontalannak, aki nem is akarja, hogy a fontos ügyei sikerüljenek, mert hátha akkor megnövekszik a munkája s a több keresetért többet kell dolgoznia.

Hullott az ítélet a szelíd ember fejére, a vádak igaztalanoknak érezte, de tűrte, végül aztán elhagyta a nyugalma. Fölállt, fölvette a kabátját — novemberi hűvös, esős idő volt — fejére *tette* és nem *csapta* a kalapját s eltávozott hazulról. Nem éppen világgá, de egy két-háromórás tüntető sétára, megtorlásul. Mielőtt eltávozott, ezt mondta:

— Hát ebből nekem elég volt!

— Hová még? — kérdezte az asszony riadtan, de még mindig haragosan.

— Megyek.

— Ebben az időben?

— Ebben. Még mindig jobb odakünn.

Tehát csak ennyit mondott a szelíd ember, de azért haragos volt. Csak éppen nem nyilvánította a haragját túlságosan. Elég, gondolta, ha egy nagyot jár a csatakos időben, a hideg, a fáradás, az idő múlása, elcsitítják a haragot. Különben is a harag forrása kinyomozhatatlanul sok. A feleségével való szokatlan összekocanása utolsó élménye volt a napi egész sorozatnak. Már úgy kezdődött, hogy Tatay alig köszönt neki vissza. Bors igazgató is illet-

lenül megvárakoztatta. Zsolthy megszegte az ígérétét, amit egy hét előtt tett nagy fogadkozással. Otromba hangú levelet kapott. Egy régóta hajszott összegből, ami jogosan járt neki, önkényesen lecsíptek egy részt. Utcasarki átkelésnél véletlenül szabálytalanságot követett el, felírta a rendőr, s ebben az volt a sérelmes, hogy egyszerre négyen követték el ugyanazt a hibát s a rendőr őt szemelte ki és csak őt írta fel. Ezen a napon szelíd ember már a délelőtti folyamán kísértésbe esett és az az ötlete támadt, amikor Bors igazgató úr szobájában már egy órája várakozott, mialatt Bors úr olyan dolgokkal foglalkozott, amiket bátran felfüggeszthetett volna néhány percre, hogy benyit és odamennydörgi: máskor várakoztassa meg az öregapját, érti? No, de hát lehet ilyesmit csinálni? Szokás ez? És célra vezet ez?

Most, félkilenckor, ahogy az egész különös nap után fáradtan, lehangoltan, mintegy önmagát és minden eddigi cselekedetét megbánva, szelíd ember egymagában ment az utcán, valami homályos szándék mozdult meg benne: elvetni az egészszet, ledobni magáról a természetét, a filozófiáját, a lelkeségét, vagy mijét, úgy lehántani és ledobni, mint valami szűk, szorító, akadályozó ruhát — s felszabadulni, új, más emberré születni. Talán úgy majd jobb lesz. Mintha az idő is kiderülhetne, amely most komor, a lég hideg, jeges esőcseppek hullanak alá s verik az arcát, a szél súrolja a kezét, az utca sötét, a házak falai gyászosak. Haj, haj!

Az utca néptelen volt, sehol egy lélek, csak két lelkecske közeledett szemben szelíd emberrel, egy kislány és egy fiúcska, no meg egy állati élőlény, egy kis kutya. Elöl jött a kislány, körülötte ugrált a kutya s mögöttük néhány lépésnyire bandukolt a fiú. Talán észre sem vette volna a kis társaságot a szelíd ember, aki annyira benne élt még az elmúlt napban, hogy a fejét csóválta, mintha éppen az előbb követte volna el Tatay úr azt a laza, sehideg, semeleg köszönést, a neveletlen. De a kutya táncolt a kislány körül, nagyokat vakkantott, kapkodott ide-oda a szájával, a fiú pedig kiáltva oda szólt a kutyának:

— Harapd meg a bácsit!

Még jó, hogy a kutya nem engedelmeskedett. Rá sem nézett

a bácsira, hanem megint a kislányt táncolta körül, friss vidámakat vakkantva.

A szelíd embert éktelen düh öntötte el. Mert hát ez volt az, ami már sok volt. Még ez a kölyök is? Még ez is szemtelenkedik vele! Szemtelenkedni mer. Hát ő ki? Mi ő? Vagy megőrültek az emberek mind?

A szelíd ember megállt, szigorúan ránézett a fiúra és ráordított:

— Pofonváglak, te taknyos!

A fiú is megállt és csodálkozva, vagy a csodálkozást jól megjátszva, egyszerűen ezt kérdezte:

— Engem?

— Téged, te szemtelen kölyök!

— Miért? Mit csináltam én?

— Ne tessed magad. Tudod te jól.

— Én nem tudom.

— Talán az ördög biztatta a kutyát, hogy harapd meg a bácsit?

— Ó, ó! Én azt mondtam, hogy harapd meg a Málcsit.

Ezzel a fiú a maga részéről már el is intézte a viszályt s futott a kislány és a kutya után.

A szelíd ember zavarba esett, állva maradt egyhelyben és el-tűnődött. Lám, ez a nap betetézése. Igen, legvégül ez az otromba igazságtalanság, amelyet ő követett el egy ártatlan, gyenge fiúcskával szemben. Még hozzá minősített otrombaság, mert a lovagot a hölgye előtt sértette meg. Szeretett volna utána futni és bocsánatot kérni tőle. De csak állt tanácstalanul.

Azután elindult. Rövid sétát tett, az is elég volt. Napirendre tért az események, a világ felett. Már nem haragudott senkire, csak szégyelte magát. Ugyan. Hiszen Tatay például rövidlátó lehet és szórakozott. Bors igazgató pedig mindig túlságosan belemerül a munkájába. A többiek... hát azoknak is megvan a maguk gondja, baja. A feleségére pedig, Isten ments, hogy arra haragudjon. Milyen hálátlanság lenne. Meg azután, az sincs kizárva, hogy valami igaza van az asszonynak.

Szelíd ember az utcai árusnál néhány szép körtét vett, jó drágán, nem sajnálta érte a pénzt, s hazavitte az engesztelő aján-

déket. Már a felesége is egészen jókedvű volt. Úgy beszélt, mintha nem veszték volna össze. És mosolygott. A szelíd ember csakhamar elbeszélte, hogy miként járt félórával előbb, a kutyával, a kislánnyal és a fiúval. És... a homlokát ráncolva, aggodalmas kíváncsisággal nézett a feleségére, vajjon mit szól az esethez.

Az asszony kacagott s nyugodt fölénnyel mondta:

— Azt a kislányt biztosan Juliskának hívják. Vagy Zsuzsinak.

— Azt hiszed? — kérdezte elcsodálkozva a szelíd ember.

— Azt. Bizonyos vagyok benne. Ez, tudod, olyan csibész vicc.

A szelíd ember hitetlenül csóválta a fejét. Lehetetlen! Bár... minden megeshet. Még az is, hogy a felesége téved.

Bizony, ez a kérdések kérdése. És nem az, hogy ki győz. Sajnos, a valóság felderítése már nem állt szelíd ember módjában. Akkor mindjárt utána kellett volna szaladnia a kis társaságnak, bemenni a házba, ahová betértek, és a házmestertől, ha mindjárt egy pengőért is, megtudni, mi a lány neve.

Ezt a szelíd ember végleg elmulasztotta. Marad tehát a marcosó kétség, de... mégis csak úgy kell lennie, hogy vannak esetek, amikor — hogyan is kell ezt mondani? — a kislányt csakugyan Málcsinak hívják.

SZERELMES LEVELEK

VAJJON VANNAK-E MÉG ma is szerelmeslevelek? Van-e még nő, akihez lehetséges szerelmeslevelet írni? Akihez lehetséges még valahogyan így szólni: „Amikor először megláttam Magácskát, valami sajátságos érzés szorította össze a szívemet.“ Vagy: „Érzem, hogy Kegyed nélkül nem lehetek boldog soha.“ De vajjon van-e még férfi, aki meg meri tenni, hogy az igazi érzéseit szavakba öntve, megmutassa magát a nőnek? Mert lehetséges-e, hogy a szerelmeslevélnek egyéb hatása is legyen, mint bosszúság, megvetés és gúnyos kacaj?

A költő, akiről szólok, életében sokszor írt már szerelmeslevelet. Hogy csak a főbbeket említsem, először is ezelőtt húsz esztendővel, bizonyos S. Irén nevű kisasszonynak, akit is, mikor először megpillantott a korzón, „szívét valami sajátságos érzés szorította össze.“ A leány nem volt egyedül. A költő leste őt és hazáig követte. Másnap a ház előtt strázsálta s amikor jött — miután előre doppingolta magát két pohár szilvóriummal — megszólította. „Utcán nem kötök ismeretséget“, mondta szigorúan a kisasszony. Ezután következett a rettentő szenvedés, keserv és bánat, majd a szerelmeslevél. „Mélyen tisztelt Kisasszony!“ — kalligrafikus írással. „Érzem, hogy súlyos bűnt követtem el Kegyed ellen.“ A levélre megérkezett a válasz, az ismeretség megtörtént, de azután — nem lett belőle semmi. Azaz valami mégis: egy esztendeig vergődő egyoldalú sze-

relem, benne néhány levél, a végsőre a válasz így: „Levelet pedig ne írjon, mert az nekem *kelemettlen*.“

A szerelmes levelek tele vannak panasszal, epedéssel, boldogtalansággal, mindennel, ami nem siker. Szerelem, amely viszont-szerelemre talált, aligha kezdődött valaha is szerelmeslevéllel. Akkor már inkább az egészség ilyenforma nyers fölényével: „Ejnye, de csinos pofikád van, angyalom!“ Persze, hogy ez így megtörténhessék, ahhoz szükséges holmi rangbeli különbsége a férfinak és nőnek s a férfi álljon a magasabb polcon. S ha így van, akkor talán még szerelmeslevéllel sem ronthatja el ügyét a férfi. De viszont írhat-e a házitanító szerelmeslevelet a grófkisasszonynak? Vagy a *karzat* kovácslegénye, ha írhat is a primadonnának, ugyan lesz-e „meghallgattatása“? És a töpörtyűt vacsorázó diáknak sincs sokkal több kilátása a primadonnára, mint a kovácslegénynek.

A költőnek is, akiről beszélek, megvolt valamikor az ő művésznő ideálja. „Isteni Művésznő!“ — szólott hozzá a levél. Hogy a művésznő levélben válaszoljon, arról szó sem lehetett. De élőszóval megmagyarázta a költőnek, annak fekete haját csaknem szeretettel simogatva: „De hát hogy képzeled, maga gyermek! Mit szólna a Sanyi, ha együtt látna bennünket?“! Sanyi alatt értendő volt pedig az ifjú szeszgyáros, az öreg szeszgyárosnak a fia, igazságos nevén: Simon. Azt, hogy ez a kis epizód egy vidéki városban játszódott le, csak azért említem meg, mert a vidéki városba is szerelmeslevél miatt került a költő. A faügynök molett nejét próbálta az élőszó varázsán felül még szóvirágos, írott mondatokkal is ostromolni. Az asszony persze — ki tudja, vajjon ruhát, kalapot vagy boát akart-e kiérdemelni a férjétől — megmutatta neki a költő levelét. A költő tehát vidékre, még pedig a „helybeli“ szerkesztőségbe egyenesen a megveretés elől utazott el.

A költő igen sok szerelmeslevelet írt, mindig boldogtalanul epedőt s ez nem csoda. Eleinte szinte kellemesnek találta, ha „gigászi“ érzelmeit kiönthette a papírra. Mert a vers csak haszontalan általánosság, sőt néha hazugság. Istenem, hisz néha azt is meg kell tennie a költőnek, már ha verset ír, hogy azt írja: Föl, föl vitézek a csatára!... Később, mint valamely szenvedély, kártya vagy alkohol, rabjává

tette a költőt a szerelmeslevelek fájdalmas passziója. De végre, pályáját befutván, absztinenssé lett, mint aki leteszi az utolsó poharat, hogy „mától kezdve nem iszom“ és ezt meg is tartja. Nem írt többé szerelmeslevelet. Kiábrándult e mesterségből, megsejtette, bár értelmével soha nem tudta meg a dolgok nyitját; keserű bölcs lett, bár bölcsesség nélkül, no meg öregedett is. Hosszú évek óta nem írt már semmiféle imádott nőhöz levelet, amikor megtörtént vele a kis történet, amit tulajdonképen el akarok róla mondani.

De előbb, ha röviden is, jellemeznem kell a költőt.

Nem csúnya férfi ő, fekete a haja, fogai épek, szeme ábrándosan kék, alakja szabályos, — ha rendes és jó életet élhetett volna s nem lenne az arca túlságosan zilált és sápadt, talán még szép férfinak is beválna, bár ez ízlés dolga. Nem valami nagy talentum ő, nem akkora költő, mint Petőfi Sándor, de írt néhány szép verset is a sok rossz közt és vannak hívei. Verseit persze a közelmúlt magyar szokása szerint hol a konzervatív lapba írta, amikor is *magyar* fájdalomról kesergett, hol a modern revübe, amikor az is megesett vele, ami a magánéletében még soha nem fordult elő: fölháborodott azon — rímtelen szabad versekben! —, hogy *más* emberfiának is kevés a pénze.

Ez tehát az a költő, akivel megesett, hogy valamelyik kártya-klubban a földbirtokos rátette a kezét a vállára és így szólt hozzá:

— Nézze csak, barátom, én ismerem a maga *stílusát*, én magam pedig nem szeretek pepecselni a tollal, írjon meg nekem egy levelet.

— Oh, kérem, parancsoljon velem!

— De természetesen ígérje meg a legteljesebb díszkréciót.

A költő máris becsületszavát adta és kezét a szívére téve esküt is tett. Most a földbirtokos magával vonta a költőt egy üres szobába, megkínálta angol cigarettával, parancsoljon rendelni és fogyasztani, amit csak óhajt, — azután remegő hangon, csaknem könnyezve, kissé italosan is, elmondta szívének tragédiáját. Megismerkedett Iksz kisasszonnyal. Nagyon megtetszett neki a leány, tüzes udvarlásba kezdett. A leány szívesen fogadta az udvarlását, hiszen bőkezű is volt hozzá, elvitte a legelsőrangú üzletekbe s mindent megvásárolt neki, ami csak megnyerte tetszését. De egyszerre csak hűvös lett

a nő, nem is akart tőle többé semmit elfogadni, — mert hát tisztességes, korrekt úrilány! Fel is tárta őszintén az okot, más udvarlója akadt, akibe szerelmes lett. A másik udvarló közismert nagyiparos és jóval gazdagabb nála, a földbirtokosnál. Ő erre szakítani akart a leánnyal, azaz a leány már szakított is vele, — de hát nem tudja őt feledni. Most látja csak, mi volt neki az a nő! Most már persze nem tud vele hosszabb beszélgetésre találkozni, ezért hát levélben akarja elmondani, hogy *mit érez*.

A földbirtokos most elővett a zsebéből egy tétova írással, *rossz* mondatokkal és sok helyesírási hibával megszerkesztett fogalmazványt, hogy nagyjából olyanféle legyen a levél. Még egyszer összefoglalta a tényállást, részletes utasításokat adott, különösen azt kívánta, hogy a levél egyszerű és mégis megható legyen, de stílusával és elmésségével imponáljon is. Ahhoz pedig a legkülönösebben ragaszkodott, hogy az ő fogalmazványának első mondata maradjon a levélnek is első mondata. Szólt pedig ez az első mondat ekképen:

„Most jövök megtörtén az egyik birtokomról, ahová azért vonultam el ódon kastélyom csöndes termeibe és antik bútorai közé, hogy felejtetni tudjam kegyedet.“

Az utasítások szerint annak is benne kellett lennie a levélben, hogy: „Kész vagyok Kegyedért bármily áldozatot hozni, egész vagyonomat, akár az életemet is feláldoznám a Kegyed *szeretetéért*.“

A költő megírta a levelet, a konkrétumokat olyan lírai mondatokkal öntötte fel, melyeket az érzéktelen szívű emberek frázisoknak szoktak nevezni. A földbirtokos, amikor elolvasta a levelet, nagyon meg volt vele elégedve, csupán azon az egy szón akadt meg, hogy: „az *egész* vagyonomat... is feláldoznám“ — úgy gondolta, elég lett volna azt írni, a *fél* vagyonomat. De ezt ő maga írta így, most már hadd maradjon a levélben. Azután hálásan megszorította a költő kezét s ez volt minden honorárium, elváltak. Hónapok múltán, véletlen találkozás alkalmával megkérdezte a költő, hogy lett-e valami sikere a levélnek.

— Oh, hogyne! — kiáltott a földbirtokos öblös hangon. — Nagyon szép levél volt, nagyon tetszett a kisasszonynak. Ki is békül-

tünk, minden *félreértést* elsimítottunk s ma is boldog barátságban élünk.

A költő kissé elmélázott, azután így szólt:

— Különös. Én már életemben sok szerelmes levelet írtam, de őszintén megvallom, hogy egynek sem volt sikere. Ebben sem bíztam. És végre mégis ennek az egynek sikere lett. Különös. Éppen annak, amit a más ügyében írtam. Úgy látszik, hogy más helyett jobbat tud az ember írni. Talán . . . talán azért van ez, mert az ember nem elfogult s szerencsésen eltalálja a *kellő hangot*.

1933

HAZATÉRÉS

A HAJÓ lassan úszik lefelé a Dunán. Csák Ambrus utazik rajta hazafelé. Mehetne vonaton, autóbuszon, akár autón is. De ő a hajót választotta, hadd újuljanak fel már az úton a régi emlékek, amint lassan tekintete elé vonul a soha el nem felejtethető táj. Jobbról a dunántúli dombsor szakadozott, agyagbélű teste látszik, balról a végtelen alföldi síkság fővenyes, cserjés széle. Amint a fedélzeten áll és szénéz Csák Ambrus, úgy tűnik fel neki, mintha réges-régen, huszonhat esztendővel ezelőtt, csak ezért a várakozásteljes, boldog visszaérkezésért szökött volna meg hazulról.

Most életében először érzi magát gazdagnak. Elsőosztályon utazik a falujába, ahol egyszerű parasztcsalád gyermekéül született s ahonnan mint fiatal legényke bujdosott el. Mert tudja már, hogy nem a szalmakazal lángja úzte el, a szalmakazalé, amelyet felgyújtott, hanem valami mélységes vágy, valami indulat, kívágni magát a röghözkötöttség állapotából s ha nem is meghódítani a világot, de mégis diadalmaskodni rajta s egyszer, bármily későn, ha csak vendégül is, szabad és felszabadult emberként ide visszatérni. Hiszen... ha keményen bánt is vele az édesapja, csak nem verte volna agyon azért a néhány villa elégett szalmáért.

De vajjon nem késő-e már a visszatérés? Él-e még az édesanya? Huszonhat esztendő nagy idő. Ő is már negyvenöt éves, az apja hatvannyolc, az anyja... nem is tudja pontosan, úgy hatvan

körül lehet... Csillog előtte a Duna kanyargós, széles szalagja. Ez volt az útirány, csak éppen hogy fordítva, huszonhat évvel ezelőtt is. Akkor a parton ment gyalog. Hosszú út volt, három napig tartott, amíg a fővárosba ért. Kétszer evett a három nap alatt. A szabad ég alatt aludt. Szerencséjére nyár volt, úgy őszbe hajló nyárvége. Még csak fáradtságot sem érzett, amikor Pesten, a nagycsarnoknál, az első munkát felvállalta. Egy kosár paradicsomot vitt... erre nagyon is emlékszik, a Remete-utcába.

Amint így a másféle emlékeit idézi, szinte elfordul előle a táj, ő elhagyja a fedélzetet s lesétál az étterembe. Leül a kényelmes pamlagra, már ott áll előtte a pincér. Ebédet rendel és egy üveg sört. — Paprikás pontyot tetszik, vagy paprikás csirkét? — mulatságos, hogy ezt kérdezi a pincér, mert eszébe jut a huszonhat év előtti kérdés: Éhes, fiatalember? ... Ezt az öregasszony kérdezte, akinek a paradicsomát hazaszállította.

Kedves öreg néni. Persze, hogy éhes volt ő akkor. A néni adott neki vajaskenyeret. Nagyon ízlett neki a vajaskenyér, pedig odahaza soha nem kellett neki sem a vaj, sem a tej, utálta mind a kettőt... A néni látta, hogy kiéhezett, hogy munka nélkül való, tűnődött a sorsán. Még egy nagy karéj kenyeret adott neki, bár azt már nem kente meg vajjal. És fát hordatott fel vele a pincéből. Azután megjavíttatta vele a takaréktűzhelyet. Mindezek után ebédet kapott. Majd, amikor megebédelt, kezét nyomott a kezébe a néni, hogy súrolja, pucolja meg jól magát, legalább is a kezét. Még kötenyt is kötött a derekára... hogy nevetett!... és így szólt: Nyomkodja még át fiatalember, ezt a kis paradicsomot; az én kezem olyan gyenge, ha én nyomom át, szemébe kerül a java. Ő akkor leült a konyha közepére, kezébe vette a szitát és nyomkodni kezdte a paradicsomot. Egyszer csak elaludt. Ott aludt el a széken ülve. És a szobában ébredt fel, a dívánon. Félálmában csakis a néni támogathatta el odáig. Mire felébredt, már kész volt a paradicsom, áttörve a szitán, üvegekbe töltögetve, ki is gőzölve, pedig az nagy munka lehetett.

A néni azután addig faggatta Ambrust, míg az elmesélte neki szökése történetét. Hogy összekoccant az apjával s esztelen

dühében felgyújtotta a szalmakazalt. Szent Isten! — a nénike összecapta a kezét és riadtan pislogott rá. No, csak kis kazal volt, magánosan állt a szérűskertben. Így védte magát Ambrus és akkor kicsordult a könnye s elsóhajtotta a szíve bánatát: Mert nem szeret engem senki; földterhe vagyok én a szüleimnek!

A nénike csóválta a fejét. Nekem meg senkim sincs, akit én szeressek — panaszkolta. Az egyetlen fiam meghalt, éppen tizen-nyolc éves korában; az uram is meghalt két év előtt. No, ez baj, baj, de nem olyan végzetes, mert — így szötte tovább a nénike megenyhülve — nyugdíjat kapok ám utána.

A nénike, mintha mesében történt volna, ott tartotta fia gyanánt Ambrust magánál, míg otthonról érte nem jönnek. A konyhán adott neki szállást, alkalmi munkákat is szerzett Ambrusnak s nem-sokára elhelyezte őt egy nagy gyárban. Cérnagyár volt, angol érdekelttség tulajdona. Így érthette el később, hogy egy munkáscsoporttal kivitték Angliába. Szívesen ment, hiszen egyetlen pártfogója, az öreg nénike, meghalt. Külföldön mintha mindenáron kedvezni akart volna neki a sors. Jól keresett, takarékoskodott, betársult egy üzembe, elkerült Transvaalba s ott most cérnagyára van. Csak az ajándékokkal, amiket a bőröndjében visz magával, megvehetné a fél falut.

Csák Ambrus az étterem ablakán is kinéz. Gépiesen megette az ebédjét, megitta az üveg sörét, csak azt hallja, amint a pincér kérdezi:

— Parancsol még egy üveggel?

Csák Ambrus csak a fejével bólintja, hogy igen. Mert nem baj, hogy egy kicsit majd kellemesen bódult lesz a szeszől. Nem baj, hisz' egy ismerős szakadék a túloldalon figyelmezteti, hogy már egészen közel jár a falujához. Ennek a szakadéknak láttára hevesen dobban meg úgyis a szíve . . . Milyen különös is ez az út, az ő váratlan megérkezése! Talán nem is hisznek majd a szemüknek, szülők és testvér, amikor őt így őszülő hajjal, beretvált arccal, angol szövű útiruhában meglátják s ha megszólal, hallják, hogy idegen már a magyar beszéde. De . . . ez a különös és erre tudatosan még nem gondolt . . . hogy akkor, régen, a szökése után, még egy esz-

tendcig élt Pesten és ... nem keresték, nem tudakozódott utána senki. Csakugyan oly könnyen belenyugodtak abba, hogy eltűnt? Bár ... azt is hihették, hogy meghalt. Fájdalom szorította el Ambrus szívét, mintha önmagát újra sajnálnia kellett volna s egy röpke kis gondolat villant át az eszén: mi lenne, ha ki sem szállna K.-án, hanem menne a hajóval tovább, délfelé, ott egy ismeretlen városban partra lépne, sétálna egyet, majd megfordulna és utazna vissza új hazájába.

De mosolygott:

— Az édesanyám azért bizonyára megismer, mihelyt meglát. Ha ugyan él még, szegény.

K. község, hajóállomás, a pestmegyei parton. Kocsi nincs az állomáson. A falu nem fekszik egész közel, Ambrus gyalog indul neki az útnak. Mohón szívja magába a táj képét, érzékeli a tárgyakat. Már semmi sem tetszik neki annyira, mint messziről, a hajó fedélzetéről tetszett. Mintha a gyermekkorában csalódott volna. Egy parasztkocsi zörög el mellette, ellepi a por a ruháját, szeme, szája is teleszűrődik porral. Zavartan néz körül. Az út mentén jobbra a régi temető. Legokosabb, ha átvág rajta. Gyepes a talaj s a temetőn át még rövidebb is az út, a düledező kapu feliratára esik a tekintete: *Feltámadunk*. Rozsdás, elkopott betűk, inkább csak kitalálható, mint olvasható a szó. Egy kis emelkedésen áll a kapu, nem is kell kinyitni, mellette is be lehet lépni a temetőbe, korhadó fejfák közé.

Csák Ambrus lassan lépdel a sírok közt húzódó gazvert gyalogösvényen. Jobbra-balra száll fürkésző tekintete, a fejfák és kőemlékek feliratait nézi, most veszi észre, hogy szorongás gyötri. Jaj, ha az apja, édesanyja, vagy testvéröccse neve áll valamelyiken. Ismert nevekkal találkozik, egy megélt és eltűnt világgal. Letér az ösvényről, fölfelé jár a horpadt sírok közt; a temető szélén, árokparton, egy fejfa: Farkas Rozál ... Emlékszik rá. Mérget ivott. Ide temették, a pap nem akarta beszentelni, két héttel azelőtt temették el, hogy ő világgá bújdosott.

Itt, az árokparton az egyik sír végébe márványkövet állítottak. A sírt egészen ellepte a dudva. De az emlék kiemelkedik a gaz közül, ráesik a tekintete, olvassa a feliratot:

Csák Ambrus, élt tizennyolc évet, meghalt 1912 június havában. Nyugodjék békében, mi is nyugszunk tőle.

Csák Ambrus, mivelhogy úgy is szorongott, nem dőbben meg. Inkább csodálkozik. Hirtelenében nem is tud számot vetni azzal, amit maga előtt lát, úgy tűnik fel neki, mintha valahol messze hallgatná, amit egy más ember beszél el neki. Egyszerre nyers, gúnyos hang üti meg a fülét. Valóság, érzi, hogy valaki szól hozzá, ő megfordul és csak jóval elhangzásuk után érti meg a szavakat:

— Tetszik önnek ez a sírfelirat, uram?

Egy rikító eleganciával öltözött fiatalember áll Ambrus mögött, azaz most már előtte, alig néhány lépésnyire. Ambrus csak bámul a fiatalemberre. Az megindul feléje, megáll, összeüti a bokáját s a kezét nyújtja:

— Krudélyi, segédjegyző.

Ambrus kezét fog a fiatalemberrel s valamit mormol. A nevét, angolos új nevét mormolja, mivelhogy a Csák nevet, amely angolok számára kimondhatatlannak bizonyult, más névre változtatta.

— Feltűnt önnek is, ügyebár, az a tréfás felírás? Akad itt még néhány hasonló. De hiszen ismerjük ügyebár, a sírfeliratok humorát.

A fiatalember kacag és folytatja:

— Akár a vicclapokból is. „Itt nyugszik Kis, aki volt csis-Madia mester Mis-kolcon.“ Hehehe. Avagy: „Itt nyugszom én olvasod te, olvasnám én, nyugodnál te.“ Nem rossz, mi? Ha érdeklik uram az ilyesmik, mutathatok még egyet-kettőt.

— Nem, nem! — tiltakozik Csák Ambrus hevesen.

— Bocsánat, azt hittem. Mivelhogy úgy el tetszett mélázni ezen az egyen... A faluba tetszik talán?

— Igen. Azaz hogy... még nem is tudom.

Kis hallgatás után, mialatt önkénytelenül is megindultak mindketten ki a temetőből a falu irányában, megszólal Ambrus:

— Azért... az a felirat mégis érdekelné. Nem mintha tréfásnak találnám...

— Hát ez az, kérem! Magam sem vagyok az efféle humor kedvelője, ne tessék rólam azt hinni. Hiszen ha alkalmunk lesz alaposabban megismerkedni egymással...

Itt a segédjegyző megáll, mégegyszer végignézi Ambrust s nagyon meg van a külsejével elégedve. És folytatja:

— Én, uram, egyszerűen ízléstelennek tartom azt a sírfeliratot. Én fel is hívtam már rá a főjegyző úr figyelmét, bár tudott róla, mert a felirat közismert a községben s azt proponáltam, hogy közigazgatási úton távolítsuk el az ominózus sírkövet.

Ambrus legyint:

— Fölösleges.

— Na igen, a főjegyző úrnak is ez a véleménye. Egye a fene, mondja. Különben egy elég haszontalan fickót bélyegez meg a felirat. A legényke, amint mondják, súlyosan összeveszett az apjával, meg is akarta ütni...

— Csak nem? — riad meg Ambrus.

— De igen, igen. Így beszélnek, s így is adja elő a család. De hát az öreg volt az erősebb és kiverte házából a fiát. Az meg eszeveszett dühében felgyújtott egy szalmakazlat...

— És... Talán csak nem okozott tűzvészt?

— Na, nem rajta múltott. Szerencsére a kazal magánosan állt egy nagy szérűskert közepén. Különben csak az Isten őrizhette volna meg a községet.

— És mi lett azzal a... fickóval?

— A fickóval? Hát az elbujdosott, kérem. Hazatérni nem merészelt, máshova meg, úgy látszik, nem mehetett, beleölte hát magát a Dunába. Ámbátor az is lehet, hogy csak fürödni akart a gyámoltalan s úgy kapta el a víz. Ténydolog, hogy két hónap múlva kifogták lejjebb, Kalocsánál...

— És?

— És eltemették!

— Nyugodjék békében.

— Úgy van. Ezt a jámbor kívánságot fejezi ki a felirat is. Csupán az a frivol benne, kérem, hogy az apa odavésztette a sírkőre azt a számszámot is, hogy... hogyan is?

— Mi is nyugszunk tőle.

— Na igen. Hát ez, kérem, határozott ízléstelenség volt a szülőktől. Mondom, hogy el kellene távolíttatni a követ, de az is

nehézséget okoz, hogy az a Csák János, az elhalt Ambrus apja...

— Él még az apa?

— Hogyne. Nagyon is él. A község leggazdagabb polgára. Éppen ez a baj, már ami az eltávolítást illeti.

— És az anya?

— Az is él.

Csák Ambrus megáll:

— Köszönöm, uram, de... innen már vissza is fordulok.

— Ugyan! Nem tetszik hozzánk ellátogatni a faluba?

— Nem. Nem tehetem. Dél felé utazok s csak egy kicsit meg akartam szakítani a hosszú és unalmas hajóutat. Majd az állomási vendéglőben megvárom a következő hajót.

— Nahát, igazán sajnálom. Pedig kár, mert nagyon kedves kis falu ez a K.

— Bizonyára. Bár... kissé unalmas lehet.

— Hajhaj! Különösen nekünk, akiknek benne keil élnünk. Nahát, igazán sajnálom.

Ambrus még áll, habozik:

— Még egy kérdést.

— Tessék.

— Az anyja... annak a... fiúnak az anyja, az csak megsiratta a fiát?

— Nahát az természetes! Hogyne siratta volna meg. Ámbátor... — s most elneveti magát a segédjegyző — én nem voltam jelen. — És kihúzza magát, mutatja, hogy csak rá kell nézni, hiszen ez már fiatal kora miatt sem lett volna lehetséges. És még megtoldja:

— De hát tessék elhinni, az idő sok mindent feledésbe borít. Olyan vidám, mosolygós öregasszony kérem, az a Csák Jánosné, amilyent alig látni itt a faluban.

Ambrus megfordul és mintha megsértette volna a hetyke Krudélyi, köszönés nélkül siet visszafelé, a hajóállomás irányában.

AZ ÖZVEGY

MÁR KÉT HÓNAPJA, hogy Milka néni felköltözött Pestre s a D.-utcában lakik. Kéthetenként meglátogatom és elbeszélgetünk egy óráskat. A beszélgetés abból áll, hogy én hallgatok, mert nem jutok szóhoz, ő meg szidja Pestet, ezt a modern Szodomát.

Tegnap egy levelezőlapot hozott a postás, melyben Milka néni megkért, hogy a délután folyamán látogassam meg. „Kapsz jó uzsonnát is“, — írta, szóval az uzsonnáztatáson kívül még valamit akart a néni. Ugyan mit? Mi lehet neki annyira sürgős, ha hat fillér költségbe verte magát?

Milka néni igen alkalmas lakást talált magának a D.-utcában. Elsőemeleti lakás, tehát nem kell Milka néninek sok lépcsőt járnia, amit sohasem szeretett, meg falun különösen elszokott tőle. Az ablakok az utcára nyílnak és világos a lakás, mert szemben vele üresen áll egy jókora telek. Az igaz, hogy nyomban a telek mellett egy ötemeletes ház mered az égnek.

Már megérkeztem a kurta D.-utcába s már láttam, hogy Milka néni nyugtalanul vár rám. Kihajolt az ablakon s mikor ő is meglátott engem, integetni kezdett.

— Szervusz! — hangzott fel e pillanatban mellettem.

Oldalt fordulok, hát egy régi pajtásom nyújtja felém üdvözlésül a kezét.

— Szervusz — mondom én —, hát te hogy' kerülsz ide?

— Itt lakom, — mutatott a régi pajtás a nagy ötemeletes házra.
— Mióta? — kérdeztem én, csakhoggy éppen kérdezzek valamit.
— Most május elseje óta. Megnősültem, tudod, és hogyan is mondják, otthont alapítottam. Vagy másképp: fészket raktam. Itt a fészek a kaputól balra. Három ablak a földszinten. Jó lakás. Nézd meg egyszer. Látogass meg bennünket! És te?

— Ide megyek a nagynénémhez! — föltekintettem Milka néniére.

És köszöntöttem a nénit, pajtásom is megemelte a kalapját. Milka néni alighogy megbiccentette a fejét. Pedig nagyon is nyájas, barátkozó természetű öregasszony. Úgy látszik, most rosszkedvű, valami baj érhetette.

— Hát szervusz, kérlek, alkalom adtán majd teszem tiszteletemet, — búcsúztam el a pajtásomtól.

Odafönn csöngetnem sem kellett, Milka néni már előre ajtót nyitott és úgy várt rám:

— Te ismered ezeket? — kérdezte rögtön, szigorú, szinte feddő hangon.

— Igen, a férfit. Együtt jártunk gimnáziumba.

— Na, szépeket tanulhattatok ott! De csak gyere be!

Bementünk a szobába.

— Ül le! — dirigált a néni. — Akkor hiába hívtalak. De ne ijedj meg, uzsonnát azért kapsz. Majd szépen meguzsonnázunk, egy kicsit elbeszélgetünk, hiszen te úgyis sietsz, mint mindig, azt azonban, amit tulajdonképpen közölni akartam veled, most már el se mondom.

— De bizony mondja el, Milka néni, mert ugyancsak föl-keltette bennem a kíváncsiséget.

— Nem mondom én. Ha már neked barátod az illető úr.

— Milka néni, mindjobban bámulok és mindinkább kíváncsi vagyok. A barátomról van szó?

— Senkiről nincs szó! Mondom, egy mukkot nem beszélek. Hallgatok, mint a csuka. Tudod, hogy nem szeretem a pletykát, falusi asszony vagyok.

— Éppen azért talán nem zárkózik el egy kis pletykától.

- Engem most már hiába faggatsz.
- Elemészt a kíváncsiság.
- Engem meg elemészt a fölháborodás.
- Úgy? Talán valami rút dolgot követett el a barátom?
- Nem nyilatkozom.
- Kár.

— Bizony kár. Sajnálhatod. Mert tanulhatnál is, ha elkezdenék mesélni.

— Milka néni, most már én megzsarolom magát. Ha nem mond el mindent, akkor én innen egyenesen lemegyek hozzájuk és...

— Te! Isten őrizz, hogy ezt megtedd. Csak nem keversz engem valami rút viszályba, ártatlanul? Hisz én nem mondtam neked semmit. És amit mondtam, azt is letagadom. Az persze egészen más lenne, ha nem ismernéd azt az urat.

— Tegyük fel, hogy nem ismerem. Az, hogy együtt jártunk iskolába, hogy ötvenként egyszer látjuk egymást és azt mondjuk szervusz, az semmi, az nem barátság, ha akarom, még csak nem is ismeretség. Éppen csak hogy a nevére emlékszem. Azt sem tudom, hogy milyen pályára ment és most mi a foglalkozása. Mindössze annyit tudok róla, hogy itt lakik rézsút szemben, május elseje óta s hogy fiatal házasság a nevével.

— No, ennyit én is tudok. Látom néha hazulról elmenni vagy hazatérni őket. A nő szép asszony. Igazi pesti nő. Mind a ketten belepasszolnak ebbe a Szodomába!

A néni arca itt megvonaglott s a szeme megvillant, csaknem szikrát vetett. Mit művelhettek ellene azok a szerencsétlenek?

— Persze tinektek, pestieknek, jó minden. Nektek, ne haragudj meg érte, vastag bőr van a képeteiken. Én sok mindent megértem falun is, de hát ami itt megy, arról soha nem is álmodtam.

Hallgattam. Rágyújtottam egy cigarettára s hágytam Milka nénit. Úgy gondoltam, hogy ha faggatom, akkor esetleg semmit sem tudok belőle kipréselni. Bár ez sem biztos. De ha nem mutatok tovább érdeklődést a sérelme, a dühe iránt, majd csak kirobban az belőle.

Milka néni kiment a konyhába, hogy megfőzze a kávé. Én

azalatt kihajoltam a nyitott ablakon s lenéztem az utcára. Odakünn meg főtt a kávé s a néni már bejött a szobába. Nem állhatta meg, hogy még egy kicsit ne erősítgesse, hogy ő most már nem mond el semmit, de semmit az égvilágon.

— Pedig én arra is meg akartalak kérni, — beszélt Milka néni, — hogy... illetve csak meg akartam kérdezni tőled, hogy nem kellene-e a rendőrség figyelmét felhívni az ilyesmire.

Most kellett volna kérdeznem, magamból kikelve, hogy hát mire, az Istenért. De konokul hallgattam, az ablaktól elfordultam ugyan, a nénire azonban rá se néztem. Csak hadd vívja meg ő a küzdelmét önmagával egyedül, segítség nélkül. Beszélt is tovább:

— Tudod, falun sem angyalok laknak. Ott is hall az ember csudálatos dolgokat, amiktől a szeme-szája eláll. De csak hall! És nem lát. Mert a falu azért nem egészen Szodoma. Hanem a nagy város! Ez a kis dunamenti Páris! Ó, ó, ó!

Mindent ráhagytam a nénire. Ő kis szünet után folytatta:

— Tudod, hogy én is voltam asszony.

— Tudom, Milka néni.

— Az igaz, hogy régen. Már negyven esztendeje. És, sajnos, csak három évig.

— Szegény Tóni bácsi.

— Hagyjuk őt, — legyintett Milka néni. — Nem róla akarok beszélni. Én őt már régen eltemettem és elfeledtem. És én már régen megnyugodtam. De legalább ne zavarja a világ! Legalább meghagynának az én nyugalomban. Végre egy nőben szemérem-érzés is van! Sajnos, nem mindegyikben.

— Bizony nem, Milka néni.

— Csak ne légy te olyan kezes bárány. Ne hagyj te mindent rám. Úgyis tudom, hogy te engem vén bolondnak tartasz.

— Hogy mondhat ilyent, Milka néni?

— Mert te most azt hiszed, hogy én csak a számat jártatom. Hogy én csak egy összeférhetetlen teremtes vagyok. Hogy én rémeket látok. Hogy azok ott lenni nem követtek el semmit. Hát csak hidd.

Milka néni sápadt volt. A tekintete elborult, már megijedtem,

hogy sírni kezd. Fölállt és kiment a szobából. Azután kis idő múlva már behozta a kávé és a kalácsot. Uzsonnázni kezdtünk. Milka néni közönyös dolgokról szólt néhány szót. Elég erős-e a kávé? — kérdezte. — Puha-e a kalács? És hogy jól ki van-e sütvé. Mert ő tudja, hogy én milyen kényes vagyok és hogy az erős kávé szere-tem. Azután megint csak rákezdte:

— Tudod, hogy azok mit művelnek esténként ott lenn? Nyitott ablak mellett! Hogy az embernek lesül a bőr a képéről.

Milka néni keze úgy reszketett, hogy kilötytett a csészéjéből a kávé, pedig a felét már megitta.

— Példátlan, kérlek. Egyszerűen borzasztó, nem lehet túrni! Szodoma! És Gomorrha!

Milka néni suttogóra fogta a hangját, mintha attól kellett volna tartania, hogy valaki idegen meghallja a szavát. És beszélt, beszélt. Érdekes, felette érdekes és valóban furcsa részleteket mondott el a fiatal házaspár életéből.

— Na, mit szólsz mindehhez? — kérdezte Milka néni és szigorúan nézett rám, nehogy védeni próbáljam a bűnösöket.

— Megdöbrentő, — mondtam én.

— Szép, hogy elismered.

Egy kis csend következett. Milka néni fölállt:

— Még egy kis süteményt is kapsz.

És kiment a szobából.

Alighogy kitette a lábát, én hirtelen az ablakhoz léptem s kihajoltam rajta. Ellenőrizni akartam Milka nénit, mert hihetetlennek éreztem mindazt, amit elmondott. Abban az irányban néztem, amerre a barátom lakásának három ablaka nyílt.

Az ablakok nyitva voltak, de a szobákba nem lehetett belátni. Persze. Hiszen egész rézsút estek azok az ablakok. Még megpróbáltam, hogy jobban kihajoljak, majdnem kibuktam az utcára, de hát hiába. Mindössze a hozzám legközelebb eső szoba falából lehetett egy arasznyit látni. Milka néni talán még ennyit sem láthatott a lakásból. Nem láthatott ő ott sem Szodomát, sem Gomorrhát, még azt sem láthatta, hogy a fiatal házaspár egymással szemben ülnek vagy állnak és beszélgetnek.

De már jött, hozta a süteményt. Amint meglátta, hogy kihajolok az ablakon s a nyakamat forgatva lesek a búntanya felé, riadtan kiáltott rám:

— Mit csinálsz?

— A . . . a . . . rollót akartam lehúzni.

Milka néni sötét arccal, tompa hangon mondta:

— Hagyd csak, még elrontod.

Megettem három süteményt. Milka néni nem evett. Sóhajtozott. Majd váratlanul ezt mondta:

— Hiába. A szegény özvegynek senki sem hisz. Özvegy-asszonynak föld alatt a pártfogója.

Csakhamar fölálltam és elbúcsúztam. Nem marasztalt. Kikísért az ajtóig, de — ezúttal először —, nem engedte, hogy megcsókoljam a kezét.

ÖSZINTE BÍRÁLAT

AZ ÍRÓ elbeszélést írt, mely aztán meg is jelent egy folyóiratban. Egy fogságba jutott emberről szólt a történet, akinek mikor őrei nem vigyáztak rá elég éberen, sikerült a fogságból megszöknie. A szökés után napokon át tartó izgalmas menekülés következett, sivatagon, majd egy erdős rengetegen keresztül. Útjában a hős szörnyű szenvedéseket viselt el, rettegett a vadállatoktól és az üldözőktől, lábát feltörte az éles kő, testét megsebezte a tövis, a menekülésben elfáradt s mivel táplálékhoz nem jutott, gyötrelmesen éhezett.

De az eset szempontjából, amelyet el akarok mondani, sőt magában a novellában is, nem a fogság, a szökés és az éhezéssel terhes menekülés volt a fontos, hanem a végső megszabadulás, az a történés, amikor a hős az ötödik vagy hatodik napon eljutott egy kunyhóba, ott barátságosan fogadták, leültették s mindjárt ennivalóval kínálták meg, mégpedig egy köcsög friss tejjel s egy nagy karéj kenyérrel. Ez a részlet, már mint ahogy az elgyötört ember végre megpihent, ahogy meglátta, megízlelte s azután inni kezdte a tejet, ahogy harapta, rágta s nyelte a kenyeret — ez volt az elbeszélés csúcspontja. Ezt a részt, — mármint a tejivásról s kenyérevésről szólót — valósággal habzsolni lehetett, különösen a megfelelő előkészítés, a hosszú éhezésnek élethű ábrázolása után.

Sajnos, ezt a tejivást és kenyérevést nem ismertethetem tüze-

tesen, mert szó szerint kellene a szövegre emlékezmem, minden változtatás gyengítene az eredetinek erején. Valahogy, szinte körmondfont művészettel, a látás, a szaglás, az ízlelés, mindenféle lehetséges érzékelés és az értelmi gondolkodás számára történtek itt pompás közlések az evésről. Hogy zöldmázos volt a köcsög, a tapintása hús az érintő ujjaknak. A köcsög belseje sárgásbarna, de ebből csak egy kis karika látszott, mert mint parányi tengerszem a völgyben, terült el a köcsögben a tej, a fehér tej, ott, ahol a köcsögöt éri, halványkék széllel. Az első korty, mint a megváltás, szinte mennyei harsona kísérhetné. Azután a tej íze, lágyan símuló súrolása az ajakhoz, nyelvhez, ínyhez, torokhoz, a tej kortyonként ömlik, most mintha megtöltené az egész szomjas testet, mintha fürdő vagy kenet lenne még a végtagoknak, még az ujjaknak is. Egyszerre oltott szomjat és éhséget, reményt keltett, erőt adott, új színnel öntötte el a világot. És a kenyér! Ahogy omlott és tapadt s ahogy bizsergette a szájpaddlás nyálkahártyáját.

És még sokféle, kár lenne többet mondani, talán ennyiért is kár, mert én beszélek a saját szavaimmal, homályos emlékezés alapján, az eredeti szöveg részletesebb s mégis egyszerűbb, semmi szószátyárkodás benne, csupa eleven életrekeltés, pompás.

Mondtam is az írónak, hogy kitűnő elbeszélést írt, műve mindenkinék, akit csak tudok, igen tetszik, engem valósággal elragadott.

— No és önnek, Barnabás úr, hogy tetszett?— kérdezte az író, szokásától eltérőleg, a velünk ülő harmadikat, m'vel az mélyen hallgatott.

Barnabás urat egy kis zavar öntötte el. És ez elég is lett volna, már egy szót sem kellett volna felelnie. De Barnabás úr úgy vélte, hogy ha már kérdezték, illik nyilatkoznia:

— Há-át nekem is tetszett. Tetszett, de-e-e...

— Azaz nem tetszett. Rendben van, nincs semmi baj.

Barnabás úr azonban, ha már ennyit mondott, meg is akarta indokolni a véleményét:

— Tudja, író úr, a novella jól indul, sőt a folytatása is jó, de megbocsát, a vége, mintha a vége...

— Szóval a vége rossz.

Barnabás úr elpirult, arca vonaglani kezdett. Szólni akart, de csak nyögő hang tört fel belőle. Azután hallgatni akart, mégis beszédre szánta el magát. Közelebb hajolt az íróhoz és halkán, csaknem hang nélkül sóhajtotta:

— Uram! Van önnek fogalma arról, hogy mennyire utálok én a tejet?

1936

A RÉGI VILÁG DÍCSÉRETE

HEJ, MÁS VILÁG volt az, harminc esztendővel ezelőtt! — sóhajtott fel Tóni bácsi, aki mostanában megint feljött néhány napra Harpacskószajudárról, kies alföldi szülőfalujából.

Igen, felsóhajtott Tóni bácsi, mert valami nem tetszett neki, talán keveselte — a pénzemet.

— Ha csak száz koronája volt az embernek, már úgy élt, mint egy gróf! — emlékezett régiekről Tóni bácsi. — Húsz fillér volt egy kávé, kocsiderék habot adtak rá. A zsemlye akkora volt, mint ma egy cipó. A trafikban húsz fillér volt öt darab memphis, de olyan ám, mint a valódi egyiptomi: szép sárga, száraz dohány benne. Hatvan fillérért úgy megvacsorázott az ember a kiskocsmában, hogy nem tudott felkelni az asztal mellől.

— Olyan rossz ételt adtak? — évődtem Tóni bácsival, mert én is keveseltem a pénzt, azt, amit ki tudtam belőle vágni.

— Rosszat adtak? Még hogy ilyen káromlásra mered nyitni azt a modern szádat!... Olyan *sokat* adtak! Úgy ám. Azután tíz korona volt egy pár cipő. Az ember egy esztendeig hordta.

— Mert csak az az egy pár cipője volt s másikat nem tudott venni?

— Ördögöt. Mert olyan erős volt. Egy esztendeig hordta az ember, akkor is úgy kellett a handlénak szinte vadonatújan eladni.

— Mert másképpen nem tudott az ember egy koronát szerezni?

— Ugyan te, te korunk gyermeke! Hanem mert már *megúnta* az ember. Nem győzte az ember kívánni, hogy elszakadjon. Pedig mondom, hogy az ember egy esztendeig hordta furtonfurt.

— Talán a hóna alatt tetszett hordani, Tóni bátyám?

— Nem, öcsém, hanem a lábamon. Vízben, sárban, porban.

— Nagy volt a sár? Volt akkora, mint manapság Harpacskó-szajudáron?

— Dehogyan volt. Inkább úgy ragyogott az aszfalt, mint a tükör. Az ember akár megnézhetette magát benne, harminc évvel ezelőtt.

— Akkor még érdemes is volt talán, hogy az ember megnézze magát. Nem úgy, mint ma.

— Ne komiszkodj, öcsém! A ruhát ingyen kapta az ember. Akármelyik szabónak lefizetett az ember tíz koronát, hát csinált az ruhát, egyszerre három rendet is, részletre, a legfinomabb angol kelméből.

— És az ember abban éltette a hazát.

Erre a csípésre Tóni bácsi nem is reflektált, hanem emlékezett, illetve merengett tovább:

— A részletet aztán hol fizette az ember, hol nem.

— Esetleg talán kölcsön is kért a szabótól, mikor az a részletért jött esdekeln.

— Nem kellett attól kölcsön kérni. Az ember csak alákanyarított egy váltócskát két cimborájával, mondjuk úgy hatszáz koronácskáról, hát harmadnap már kezében volt a pénz.

— Legalább kétszáz koronát fizettek ki rá.

— Hát ami igaz, az igaz, az egészet bizony nem fizették ki. Mert hát a szövetkezetnek is kellett valamiből élni.

— Másképp nem bukhattak volna sorra, ha előbb egy kicsit nem éltek volna.

— Buktak, buktak. Csakhogy harminc-negyven esztendővel ezelőtt öcsém, az emberek fölfelé buktak.

— Talán még az iskolában is, nem? Jól van, Tóni bácsi. De most majd kérdezek valamit, ha szabad. Azt mondja meg, hogy a töltött káposzta jobb volt-e akkor, mint ma?

— Micsoda? Hogy jobb volt-e? De még mennyivel jobb!
Egészen más íze volt bizony annak is.

— Vagy a bácsi lett azóta harminc évvel öregebb.

Tóni bácsi meghökkent. Kicsit ráncolta a homlokát, de kivágta magát. Mert nem ostobák ám ott Harpacskószajudáron az emberek.

— Az igaz. Öregedtem. De nem ám harminccal, hanem hatvannal.

Mosolyogtam, pardon vigyorogtam. És akkor Tóni bácsi diadalmasan:

— Úgy úgy, öcsém. Maholnap már majdnem olyan öreg leszek, — mint te!

1936

ERKÖLCS

BAMBULA URAT éjjel 12 órakor, amikor éppen hazafelé tartott a Körúton, megszólította egy nő. Bambulát ez a kis kövér nő már egy év óta ismerte, hónapok óta nem látta s most nagyon megörült neki. Szapora beszéddel elmondta a helyzetet: vidéki színtársulatnál játszott az utóbbi hónapokban harmadrendű szerepeket, valami miatt valakivel összeveszett, hirtelen pakolt, fölutazott Pestre, csomagját a pályaudvaron hagyta, a barátnőjét azonban, akinél meg akart szállni, nem találta otthon, mert kórházban fekszik betegen, neki magának nincs pénze, késő délután érkezett, azóta semmi nem sikerült, nem is vacsorázott, nincs egy pengője sem és ami a legszörnyűbb, nincs szállása, rettenetes, mit csináljon, így kétségbeesve nekivágott az utcának, nna!

Bambula úr már nem is örült a nőnek, sőt egészen meg volt döbbenve az eseten. Rettentő helyzet csakugyan, ő is mit csináljon most, aligha tud segíteni a szegény hajléktalanon. Mert Bambula úr 32 éves volt ugyan, de még nőtlen s öreg mamájával lakott egy kétszoba-konyhás lakásban, ő szállást a nőnek nem adhat.

— Talán valami szállodában lehetne. De nincs úgy-e magánál pénz?

— Nincs. Éppen ez a baj.

— És nálam sincs.

— Vigyen el magához.

— Nem lehet, szívecském, mert a körülmények . . .

És elmondta a körülményeket.

A nő megértette, nem is kérte tovább, ő maga is belátta, hogy inkább el kell neki pusztulnia, inkább meg kell fagynia a téli éjszakában, semhogy egy szobában lehetne a férfival olyan lakásban, amelynek a másik szobájában a férfi mamája alszik.

— Kétségbeejtő — sópáncozott Bambula úr, de a kétségbeesésére egy kis haladékokat akart nyerni, ezért ezt indítványozta:

— Menjünk be egy kávéházba.

Bementek egy kávéházba, de nem a közeli Abbáziába, vagy Kovácsba, mert ott ismerősökkel találkozhatott volna Bambula úr, például a bank valamelyik igazgatójával s az mégis csak furcsa lenne, ha éjnek idején látják a följebbvalói egy fiatal és csinos nővel kávéházban, kettesben. Még rosszra gondolnának, rossz alatt persze valami barátságféle értendő, ami egy felnőtt férfi s egy nő között lehetséges. Bementek egy kisebb kávéházba s ha már azt mondtam, hogy „kisebb“, akkor nem is mondom meg, hogy hová, mert egy kávéházra az a jelző, hogy „kisebb“, bizonyára sértő.

Bambula úr feketét ivott, a nő pedig — aki éhes volt — debrecenit rendelt; Bambula úr a pénzét számolgatta, ennyire még tellett. Csak benn a kávéházban látta, hogy a kis nő milyen hiányosan van öltözve a hideg ellen. Egy nyersselyemruha volt rajta, kékszínnű és kissé viszontagságos, afölött pedig egy fekete kep. Szörnyű — szörnyűlködött Bambula úr —, csoda, ha meg nem hűlt szegény máris és ha tüdőgyulladást nem kap. Mit lehet csinálni, mit lehet csinálni? No de ilyen megoldhatatlan probléma!

Az eszmék sorozatán futott végig Bambula úr, végülis nem volt más tennivaló, mint amit azután meg is cselekedett. Fizetett s elindult a lánnyal a külső Andrássy-út egyik mellékutcájába, egy nőtlen barátjának s bankbeli kollégájának lakására. Fölzörgette a cselédlányt s kopogtatott Prokop úr ajtaján. A riadt kérdésre bekiáltott Bambula úr:

— Én vagyok, Bambula, kérlek, végy magadra valamit, mert egy nővel vagyok itt.

Prokop úr morgott, magára terítette a télikabátját s ajtót nyitott.

A váratlan vendégek beléptek. Bambula úr bemutatta egymásnak Prokop urat s a kis nőt, azután ő is előadta a helyzetet :

— Kérlek, a kisasszonynak nincs lakása s ma éjjelre szállás kell neki, mert a rettentő hidegben s ebben a vékony lebernnyegben...

A nő kijavította:

— Kepben!

— ... szóval, ebben a kepben megfagy. Én, tudod, magamhoz...

— Igen, tudom, az anyádnál lakol.

— Igen. Szóval, bocsáss meg, más mód nem állt rendelkezésemre, gondoltam hát...

— Igen, itt a dívánon, ha az megfelel, alhat a kisasszony, illetve, ha elfogadja, talán még helyesebb, ha én alszom a dívánon, kegyed pedig az ágyban.

— Ó, ó, nekem mindegy. Jó lesz nekem a díván is.

Nagyjában ezzel a dolog rendben is lett volna, de Bambulát aggályok nyugtalanították.

— Jó, jó, de én nem így gondoltam.

— Hát?

— Kérlek, megbocsáss, de nem hagyhatok egy fiatal leányt egyedül veled. Nagyra becsüllek, de ekkora bizalmam nincs benned.

— Hát hogyan képzeled? Talán te is itt akarsz maradni?

— Hát... én ittmaradhatnék, mert én magamért jótállok, de te...

— Ű-úgy? Szóval, te ittmaradsz, én meg menjek el. Nem mondanád meg, hogy hová?

— Kérlek, ne légy ideges. Én már minden részletet jól kigondoltam. Nálad biztosan van pénz, te elmehetsz egy szállodába is.

— Először is nálam biztosan nincs pénz. Kinek van ma pénze? Két pengő az egész vagyonom.

— Az baj. De még akkor is van egy megoldás. Te elmehetsz például a Lovacska-klubba. Akárhányszor előfordult már, hogy ott töltötted az egész éjszakát, kártyáztál, vagy kibiceltél.

— Én hát menjek el, te pedig itt maradsz. Menjek el éjnek idején a saját lakásomból.

— Én veszélytelenül itt maradhatok, mert én becsületszavamra kijelentem...

— Én is becsületszavamra kijelentem, mit szólsz hozzá?

Bambula úr kissé megzavarodott. Azután elhárító mozdulatot tett a kezével.

— Eh! Az ilyesmit nem lehet becsületszavakkal elintézni. Nem bírná el a lelkiismeretem, hogy a kisasszonyt ilyen helyzetben...

— Tudod mit? Az én lelkiismeretem sem bírná el. Nekem is van erkölcsi érzékem. Ezért kár is tovább csúrní-csávarni ezt az egész ügyet, én elmegyek, jó, de te nem maradsz itt. Engem megölné a lelkiismeretfurdalás. És különben is, igazán komikus eset lenne. Én hajlandó vagyok bármilyen áldozatra, de ökö, az nem vagyok.

— Jó. Elmegyek én is. Megyek haza.

— Ohó! Haza, azt nem! Mert ki biztosít engem arról, hogy egy hirtelen kanyarulattal nem térsz aztán vissza az én saját lakásomba?

— Igaz. Nem annyira ez, mint inkább az, hogy engem nem biztosít semmi arról, hogy *te* nem térsz vissza. Nekünk együtt kell maradnunk. És együtt megyünk majd reggel a hivatalba.

A fiatal és csinos nő, aki még csak nemrégén vidéki kis társulatoknál harmadrangú szerepeket játszott, az egész beszélgetés alatt tekintetét a padlóra tűzve hallgatott. Most elérkezettnek látta a pillanatot a kitörésre. Fölugrott:

— Nem, nem, nem! Ezt nem fogadhatom el. Csak maradjanak, csak maradjon, Prokop úr, ezt nem kívánhatom. Inkább elmegyek én, nem bánom, akármilyen lesz is, nekimegyek a Dunának!

Meghatódva erőlködtek a lovagok. Ó, hogyan is gondol ilyesmit! Már hogy ők elengedjék! Csak maradjon nyugodtan, üljön le, ők rögtön mennek s aztán szépen lefekhetik. Addig alhat, ameddig jólesik. Még hogy a Dunának! Isten ments, ebben a hidegben. Megölné őket a lelkiismeretfurdalás.

Azután még nyúlték egy kissé a közös elhatározást, megbeszéltek mindent, hogy mit fognak csinálni a Lovacska-klubban, végre is ott remek karosszékek vannak!... A fiatal és csinos nőnek

el kellett fordulnia, mialatt Prokop úr felöltözött. Az egész öltözködés alatt mind a hárman szótlanok maradtak. Amikor Prokop úr elkészült, csak ennyit mondott fojtott dühvel:

— Mehetünk!

Elbúcsúztak a fiatal és csinos nőtől, az ajtóban udvariaskodtak, hogy:

— Kérlek, parancsolj!

— Én vagyok a házigazda, kérlek!

Végre is elmentek. A fiatal és csinos nő a becsukódó ajtóra vetette a tekintetét. Azután fölugrott, egyet nyújtózott és föl-alá sétált bosszús indulattal, majd megállt és elkezdett kacagni, oly alaposan, hogy már elsőrendű művésznőnek is beillett volna:

— Haha! Milyen szamarak! Istenem, milyen szamarak. Ha már egyik sem maradt itt, legalább mind a kettő itt maradt volna! És leült az ágy szélére és vetkőzni kezdett.

1936

BALESET

MARGIT fölkiáltott:

— Jaj gyerekek, mennyit cigarettáztok! Ez már botrány!
Csak akkor eszméltünk rá, hogy a kis szobában alig látjuk egymást a füsttől.

— Nyissuk ki az ablakokat! — hangzott el az indítvány.

Most aztán szűnjön a duma. Szűnjenek meg a mókák, komoly szellőztetés következik. Különben is már — szégyen és gyalázat — a négyusviceknél tartottunk. Az igaz — s ez legyen a mentésünk — inkább Károlyon mulattunk, aki a vicceket elmondta. Hogy milyen rosszul adta azokat elő. Némelyikbe még bele is sült. Végül már azon is nevettünk, hogy Abessziniában márciustól októberig esik az eső. És hogy úgy esik, mintha öntenék. És hogy fölülről lefelé esik.

Odakünn meg a hó esett. Mert hogy tél volt, február. Szép fehér hó hullott alá s elborította az utcát, a kis Barcsay-utcát, ahová ablakunk nyílt.

Jó, nyissuk ki az ablakot. Az igaz, hogy odakünn hideg van, fagypont alatti a hőmérséklet, de idebenn meg túlságos a meleg.

Nem fázunk meg vajjon? Eh, szó se róla. Különben is, ha valaki megfázna... ebsont beforr. Nagy a kedély s az megvéd minden baj ellen.

Margit kinyitotta az ablakot. A füst elindult kifelé, a hideg

elindult befelé, mi mindnyájan, mind az öten, az ablakhoz tódultunk. (Jancsi, a nyavalyás, persze hogy magára terítette a télikabátját.)

— Milyen szé-é-ép!

Mi más lett volna szép, mint a hó? Hullott, ringott, lengett, szállingózott, méltóságteljes lassúsággal, csöndben süllyedt a hó. Kár, hogy a szép fehér szőnyeget otromba emberlábak tapodták meg, fekete foltokat ejtve rajta. Jött például egy férfi. Közvetlenül az orrunk előtt és alatt haladt el, — földszintes volt a szoba — rá-rálépett a hóra s Károly újra mókázott:

— Nem tud vigyázni?

A férfi ránk sem hederített, sietett tovább. De azért mi nevetünk. Azon is neveltünk, hogy a kabátja gallérját felhajtotta s a nyakát kínos igyekezettel húzta be, félt a hópelyhek hideg csiklandozásától. Azon még jobban neveltünk, hogy néhány lépéssel az ablakunk után megcsúszott. Ha elesett volna!

Csoda is, hogy nem esett el, mert a szomszédos ház előtt egy kis domborodása kezdődött a járdának. (Talán valami cső fut alatta.) A trachit-kockák kemények és simák, a hóréteg meg vékony, mi sem könnyebb, mint a domborodás lejtőjén megcsúszni és elvágódni.

Jött egy másik férfi. Ennek már feszülten, kaján röhejkészséggel vártuk a sorsát. Ez is megcsúszott, kétszer is, de végül is megúsza a síkos szalagot, haragosan pillantott rá vissza, azután lépteit meggyorsítva sietett tovább az Almássy-tér felé.

Jött egy nő. Egy kis cseléd. Födetlen fővel, tarka kendővel a vállán, igen helyes kis lány volt. Piros volt az arca, az orra, s a pajzán hópelyhek ellen mosolyogva pislogott. Nem szeretnénk, ha elesne. Ő is megcsúszott. Egész sikkesen. De azért rajta is neveltünk. Meghallotta a kacagásunkat, visszanézett s pá-pát intve a kezével, futni kezdett.

— Elég volt. Most már becsukhatjuk az ablakot.

— Dehogy is csukhatjuk. Itt még történik valami hecc. Azt megvárjuk.

— Már egészen kihűlt a szoba.

— Nem baj, a multság megéri.

Még két ember jött s ment el, ezek is megcsúsztak. Megtántorodtak, meginogtak, az egyik sziszegve szitkozódott, de mind a ketten lábon maradtak. Egy öreg nő gondosan kikerülte a veszélyt, de úgy, hogy a járdáról letért a kociútra. Brávó, mámi, ha így folytatja, százéves koráig nem történik semmi baja!

Ekkor következett a feketekalapos, sápadt, felöltös fiatalember. Barázdás, borotvált arca komoly, sőt komor volt s szemének villanása haragos. Ez a mi emberünk! Bár járása kemény és öntudatos, szinte hetyke.

A fiatalember jött. Ajkát összeszorította, sandán pislogott fel ránk. Micsoda banda ez, kik, mik lehetnek? — gondolhatta rólunk, ahogy ott az ablakban álltunk, valóságos embercsokorban, hármunk feje szinte lelógott a párkányról. És a fiatalember bátran vágott neki a síkos szalagnak. Hát megcsúszott. Egészen kilendült függőleges helyzetéből, de ügyesen egyensúlyozott a két hirtelen szétvetett kezével. Újra megcsúszott. Bravúrral védekezett, konok volt, harmadszor, majd negyedszer is megcsúszott, akkor már úgy, hogy hanyattvágódott.

Rettentőet nyekkent. Kitörni készülő röhejünk elakadt. Várjunk csak, mi is történt, hiszen a póruljárt fiatalember fölajdult. Mozdult, tápáskodott, de visszahullott. Valaki loholt hozzá a túlsó oldalról. Mások is feléje tartottak, ki futva, ki csak sietve. Megfogták, emelték, talprasegítették. Nem tudott megállni a lábán s támogatóira omlott. A falhoz vonszolták s leültették egy pinceablakba. Közel ült hozzánk, jól láttuk és hallottuk őt. Az arca eltorzult és még sápadtabb lett, mint azelőtt volt. Sziszegett, nyögött, fájdalom gyötörte. Egy kis csoport verődött össze körülötte, ő a lábát tapogatta, mások is vizsgálták, már látták, hogy eltört a lába. Na hiszen, vége a mulatságnak. Szegény.

Előkerült a rendőr. Már sietett is a sarki fűszereshez, hogy telefonáljon a mentőkért. Visszajött. Kicsöngette a házmestert, akinek hatáskörébe tartozott a veszélyes járdarész. Az már odabenn sejthette nagyjából, hogy miről lehet szó, mert a hóna alá szorított egy pléhedényt, mely tele volt fűrészporrall.

— Eső után köpönyeg! — jegyezte meg valaki.

Mire a rendőr fölírt a házmestert, már megérkeztek a mentők. Egy formasapkás legény ugrott le az autóról, utat engedtek neki. Ő kérdezgette először a sérültet. Majd a rendőr vette át a szót, kezében a notesszal és a ceruzával. Mi a neve? Hol lakik? Hány éves? Nős, vagy nőtlen? Vallása? És a foglalkozása?

És most sem nevettünk. Nem illet. Nem volt való. Senki sem nevetett. Foglalkozása?

— Az Olimpia-orfeum tagja.

Miféle tagja? Portás, szolga, tisztviselő abban az orfeumban, vagy miben?

— Kötéltáncos!

1936

IKREK

TERMÉSZETES, hogy úgy hasonlítottak egymáshoz, mint egyik tojás a másikhoz. Az egyiket különben Rezsőnek hívták, a másikat pedig Dezsőnek s rajtuk kívül csak az édesanyjuk tudta, hogy melyik a Rezső és melyik a Dezső. De hogy miért Rezső az egyik és miért Dezső a másik, azt még ő sem lett volna képes megindokolni, csupán az anyai ösztöne igazította el.

Együtt jártak iskolába, elemibe is, reálba is, itt Pesten. Egyformán öltöztették őket. Iskolai pajtásaiknak sok mulatságos esetük, tanítóiknak és tanáraiknak nem kevés bosszúságuk volt velük. Körülbelül egyformán tanultak is, mindkettőjüknek jó érzéke volt a nyelvekhez és rossz a mennyiségtanhoz, tudtak valamit zenélni, egy kicsit rajzolni.

Az érettségi után közös pályát választottak, azaz beléptek apjuknak, az öreg Blumnak jólmenő üzletébe s az apa halála után társtulajdonosokká váltak.

Most már nem az édesanyjuk vásárolta a ruhájukat, hanem ők maguk öltözködtek, de ha már eddig egyformák voltak a külalakjukban is, ezután is közös szabóhoz és közös cipészhez jártak, ugyanabból a szövetből rendelték a ruháikat s ugyanolyan formára szabatták a cipőiket. Szóval semmiképpen sem óhajtottak valami jelet mutatni a kívülvilág felé, amely által legalább néha meg lehetett volna különböztetni őket egymástól.

Együtt jártak a kávéházba, egyformán raccsoltak, ugyanazokat az újságokat olvasták, szerették Vázsonyit, tisztelték Tiszát, a háborúban persze hogy fel voltak mentve a katonai szolgálat alól, szidták a kommünt, dohogtak az ellenforradalom alatt; az egyik egyszer azt mondta, hogy a legszebb könyv, melyet életében olvasott, Ujvári Péternek „Mécs mellett“ című regénye s aki e kijelentés fültanúja volt, az később, hogy valamikép megállapítsa már egyszer, melyik az egyik és melyik a másik, egyiktől is, másiktól is tízszer érdeklődött a kedvenc könyve iránt s mindannyiszor azt a választ kapta: Ujvári Péter, Mécs mellett, — az érdeklődő végre is kétségben maradt afelől, hogy mindkét Blumnak ugyanaz-e a kedvenc könyve, vagy véletlenül mind a tízszer ugyanazt az egy Blumot kérdezte-e meg.

Mindig makkegészségesek voltak. Java férfikorukban magyaros bajuszt és kis oldalszakállt növesztettek. Egyidőben kezdtek öszülni. Az egyik egy kicsit meghízott, három kilóval nehezebb lett a másiknál. Ebben az időben — s ez legfeljebb két esztendeig tartott — meg lehetett őket különböztetni, de csak akkor, ha együtt voltak.

Egyszer a törzskávéházukban ültek s olvasgattak. (Mindkettőnek ugyanaz a napilap volt a kezében.) Rezső fölnézett egy pillanatra az újságból. (Vagy Dezső?) Éppen akkor sétált keresztül a kávéházon egy elegáns fiatalember, közös ismerősük. A fiatalember hetykén nézett a Rezső szemébe és — nem köszönt neki. Rezső akkor így szólt Dezsőhöz:

— Miért nem köszön nekem ez a Gosztonyi, ez a szemtelen fráter?

Nyugodtan kérdezte ezt, mert nem volt izgékony ember. Dezső is nyugodtan felelt:

— A mult héten kölcsönkért tőlem húsz pengőt, becsszóra!

— Ja-a! — mondta Rezső és tovább olvasta a vezércikket, egészen az utolsó mondatig: Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.

A számtalan influenzajárványt is sikeresen megúszták. Mindössze annyi bajuk esett, hogy az egyik tizennyolcban, a másik meg

huszonkettőben volt beteg, néhány napig, amikor is csak a beteg feküdt, a másik fenn járt.

Egy kis hypochondriás felélem szorongatta azután őket minden újabb járvány alkalmával. Harminckettő tavaszán, amint megint együtt ültek a törzskávéházukban, az egyikük eltüsszentette magát s nyomban utána egy kis melegséget, majd forróságot érzett egész testében. Elővette a zsebóráját, megfogta a másik csuklóját s ajkának hangtalan mozgásával számolni kezdett.

— Mit csinálsz? — kérdezte a másik.

— Azt nézem, hogy nincs-e lázad?

Nagyobb baj ezúttal sem történt velük. Éltek tovább, polgári jólétben, nyugodtan. A közelmúltban már a hatvanadik életévükön túl jártak. A munkába is, az életbe is kissé belefáradtak. Már-már ott tartottak, hogy más-más ruhában, legalább is más-más nyakkendőben fognak mutatkozni a világ előtt. Keveset dolgoztak és sokat sétáltak, féligmeddig nyugdíjazták magukat. Az üzlet ment magától is, de meg ott volt Ságodi, a cégvezető.

Leginkább a Dunapartra jártak ki, derűs időben. Leültek egy padra, süttették magukat a nappal és beszélgettek. A beszélgetés mindannyiszor úgy folyt le, hogy ültek, átnéztek Budára s egyikük is másikuk is szólt egy-egy szót, összesen hármat-hármat, mire eltelt két óra, felálltak tehát és indultak haza.

Megesett már, hogy az egyik negyedórával előbb ment ki a padhoz, mint a másik. Az is előfordult, hogy az egyik kiment a padhoz, a másik meg otthon maradt. Nem csoda, hiszen olyan rohamosan változik a világ, hogy a legkülönösebb dolgok történnek benne.

Egyszer az egyiket, Rezsőt, vagy Dezsőt, elütötte egy autó. Súlyosan megsérült, szanatóriumba vitték, két hét múlva meghalt. Ettől fogva a másik, Rezső, vagy Dezső, már csak egyedül volt látható. Egyedül volt otthon, egyedül ment be az üzletbe, egyedül ment sétálni, egyedül ült a padon.

Ha valakivel találkozott, mindig panaszkodott szegény fivérének a halála miatt. Szegény Rezső! sóhajtotta. Tehát Rezső halt meg és Dezső maradt életben.

— Borzasztó, borzasztó! — ismételte. — Borzasztó eset.
Hát persze, hogy borzasztó, — ezt csak megerősíthette az,
akivel éppen beszélgetett.

De ez még semmi. Hanem ami a legborzasztóbb! Ezt különösen kiemelte Dezső. Megállt, megragadta a kabátját annak, akivel éppen beszélt, az arca eltorzult, a hangja rekedtté vált s úgy magyarázta:

— A legborzasztóbb, ha meggondoljuk, hogy az az autó éppen úgy elgázolhatott volna engem is!

1936

A KONOK EMBER

A KONOK EMBER este tizenegykor levetkőzött, felhúzza a zsebóráját, visszatette az éjjeliszekrényre és lefeküdt. Lesrőfolta a villant és pár perc múlva már aludt. Ekkor belopódzott hozzá a tréfás ember, a barátja, akivel közösen tartottak egy háromszobás garzonlakást s előreigazította az óráját pontosan két órával. Konok ember reggel öt órakor véletlenül fölébredt, fölsrőfolta a villant, megnézte az óráját, az hetet mutatott. Csodálkozott, hogy már hét óra és még sötét van, de hát hiába, hét az óra s ő fölkelt és elkezdett öltözködni. Öltözködés közben így morfondált:

Különös égi tünemény! Ügylátszik, teljes napfogyatkozás van. És érdekes, hogy nem tudtam róla előre, nem olvastam róla a lapokban. Bámulatos jelenség, van benne valami félelmetes. Mert mindenesetre félelmetes, amikor fényes nappal egészen sötét van.

Konok ember rendes tempóban elkészült az öltözködéssel s elindult, hogy előbb a törzskávéházában megreggelizzen, azután bemenjen a hivatalába.

A kapu még zárva volt. Csöngetett. Az álmosan elővándorló házmeisteren csak mosolygott, nem tett annak szemrehányást. Az utca amelyben lakott, sötét volt és néptelen s ahogy a Körútra ért, látta, hogy a villamos sem jár még. Ezen megint csodálkozott a konok ember s az első sarkon megnézte az utcai órát. Az utcai óra félhatot mutatott. Elnevette magát:

— Micsoda krumpli! Óriás krumpli.

És óvatosságból megint megnézte a saját óráját, — tehát nem is volt olyan végtelenül konok! — Azon félnyolc volt.

Elment gyalog a törzskávéházig, a kávéházat még sűrű sötétség töltötte meg s az ajtaja zárva volt. Ez már bosszantotta konok embert. Szemtelenység! Ostobaság! Mindenesetre várt azonban, az ajtó előtt föl-alá sétálva.

— Nahát, disznóság! Összeszidom az egész személyzetet. Ki akarom olvasni a lapokat, egy óra múlva a bankban kell lennem, el fogok késni miattuk.

Jóideig sétált még, miközben néha felmordult:

— Érthetetlen.

Nyolc, azaz hat órakor kinyitották a kávéházat.

— Micsoda dolog ez? Mi van ma? Kilenckor nyitják a kávéházat?

— Ne tessék már viccelni. Ügylátszik, lumpolni tetszett.

— Ne fecsegen! Hol a főnök?

— A főnök úr majd csak déltájban jön be.

— Hallatlan.

— Kérem, most öt perccel mult hat.

— Úgy? Maga azt hiszi? Példátlan.

— Becsszavamra mondom. Tessék nézni.

A főpincér mutatta az időt pompás aranyóráján. Konok ember fújt egy nagyot. Ő is megmutatta az időt a saját óráján: öt perccel mult nyolc. Nna?

— Ügylátszik az óra is ivott egy kis pezsgőt, — kedélyeskedett a főpincér.

Konok ember mondani akart valamit, de torkán akadt a szó. A pincér pedig a maga módján szötte tovább:

— Tessék azt a krumplit a földhöz vágni.

Szörnyűség! Ezek az örült emberek. És még hozzá milyen szemtelenek. Úgy látszik, hogy a napfogyatkozásnak valamilyen kozmikus hatása van az emberi lélekre. No meg az értelemre.

Konok ember további vita nélkül leült, megreggelizett, a lapokba csak éppen hogy belekukkantott és sietett a hivatalába.

A bank kapuja még zárva volt. Konok ember csóválta a fejét és mit tehetett mást, megint sétálni kezdett föl-alá, mint a kávéház előtt. Amikor megnyílt a kapu, gyorsan befordult rajta, dühös pillantást vetett a portásra s rohant föl, elsőemeleti szobájába. Persze elsőnek érkezett, még senki más nem volt benn, nem is lehetett a hivatalban.

— Majd adok én nekik! — mondta magában, az alárendeltjeire gondolva.

Azután nyomban:

— Érthetetlen, hogy az igazgató urak s a méltóságos vezérigazgató úr is bedőltek ennek a kis csillagászati tüneménynek, — mormogta szelíden, a feljebbvalóra gondolva.

No de nemsokára jött Spatz úr, a levelező.

— Hallja, Spatz!

És következett a lecke. Hogy ez mégis csak indolencia. Visszaélés a bank türelmével. Ha ez még egyszer előfordul. És így és úgy.

Spatz úr néha megpróbálta, hogy közbedadogjon valamit. De a konok ember beléje fojtotta a hangot.

— Egy szót se! Nem vagyok kíváncsi a kifogásaira.

Sorra következett aztán a konfliktus Schmack úrral, Ságodi úrral s Bunkófejeővel.

Igen, még Bunkófejeővel szemben is hajthatatlan volt konok ember, csupán enyhébb szavakkal s szelídebb hangon korholta őt, no meg tegezte, mivel az nem „fejű“ volt, hanem „fejeő“ s konok ember már régen, lehetőleg az első alkalomkor, kitüntette magát azzal, hogy azt mondta neki: szervusz.

Még az a kis különbség is adódott, hogy míg a többi alárendelt kétségbeesetten és szótlánul támolyogtak ki konok ember szobájából, addig Bunkófejeő nevetve jött ki onnan s az ajtóból a többiek fülehallatára fesztelenül, hangosan szólt vissza:

— Akaszd fel magad, kérlekálásson.

Két pillanat múlva sápadtan állt a nyitott ajtóban konok ember:

— Mit mondtál kérlek?

— Én?

— Igen, te.

Bunkófejeő föltette a monokliját, előrevetette a jobblábát s konok ember szemébe nézve szinte kedves mosollyal szólt:

— Én, kérlek, egy mukkot sem szóltam.

Konok úr csak igen rövid ideig habozott. Bunkófejeő még tódította is:

— Itt kössenek föl, ha egy szót is szóltam.

És a hangjából, arckifejezéséből, mosolyából tisztán kiérződött, hogy ezt is így érti: téged! Már hogy „kössenek föl téged, ha én egy szót szóltam“.

— Bocsáss meg. Úgy hallottam, mintha valami sértő kifejezést használtál volna. Úgy látszik, tévedtem.

— Csakis! — kacagott Bunkófejeő.

És konok úr el is hitte, hogy Bunkófejeő nem mondta azt, amit ő egész tisztán hallott.

Persze, hiszen már a történet elején elárultam róla, hogy nem is volt ő olyan végtelenül konok.

1937

AZ OROSZLÁNVADÁSZ

VACSORÁNÁL az oroszlánvadász mellett ültem. Örültem a szerencsének és kérdések tömkelege kavargoit a fejemben, olyan kérdéseké, melyekkel mohó kíváncsiságomban el akartam árasztani az oroszlánvadászt s melyekre csak így halk kettesben remélhettem őszinte válaszokat. Megvallom, hogy kissé félén . . . hogy is mondjam, ideges ember vagyok s mindig szörnyen imponáltak nekem a bátrak, azok, akik a halált semmibe sem veszik s veszélyes és veszélytelen helyzetben egyformán nyugodtak. (Azt még csak megértem, hogy a veszélyben valaki nyugodt, de hogy veszélytelen helyzetben hogyan őrizheti meg valaki a hidegvérét, az nem megy a fejembe.)

Az oroszlánvadász nyugodt embernek látszott, még így békés társaságban is, többszáz kilométernyire akár az állatkerti oroszlánoktól is. Ezenfelül, ami pedig oroszlánvadászra nem okvetlenül kötelező, hatalmas erejű is lehetett. Igazi atléta, izmos nyakkal, széles vállal, domború mellkassal, vasöklökkel. Termetre nézve magas, láttam egy-két perccel előbb a pipázóban, amikor közvetlenül a vacsora előtt megérkezett. Akkor még nem vettem észre, hogy az arcán óriási forradás formájában viseli emlékét egyik nagyon is kockázatos kalandjának.

Az oroszlánvadász épp úgy ült az asztalnál, ahogy én, vagy a többiek, épp oly gyöngéd mozdulattal vett az előételből — sajtos

szufléből —, mint más, sőt olyan kecsesen, mint egy asszony. Ez számomra az érdekességét csak fokozta. Amikor a felszolgáló szobalány másodszor tartotta eléje a tálat a szufléval, szerény mozdulattal hátrította azt el magától. Tehát mértékletes is! — gondoltam. Megtörölte a száját a szalvétával, szelíd, kék szemével az éppen beszélő úr arcába nézett s szinte áhitattal hallgatott.

Talán nagyon is szükséavú az oroszánvadász — aggódtam én. Ha túlságosan faggatom, hát még . . . ha nem is lő le, de egy nyers felelettel csendre int.

A sültből is csak egyszer vett az oroszánvadász. Fácán, — lehet, hogy a madarakat nem szereti. Megpróbáltam, hogy udvariaskodással szerezzem meg a rokonszenvét. Mikor a borosüveg után nyúlt, én gyorsabban az oroszánnál, tehát olyan gyorsan, mint egy tigris, felugrottam, elkaptam az üveget és töltöttem neki. Enyhén megfogta a kezemet s megakadályozta, hogy két-három gyűszűnyi bornál többet lódítsak a poharába. De rám mosolygott. És ivott. Ekkor tettem fel az első kérdést.

— Hallom — kezdtem, a füléhez hajolva —, hogy egyszer hajótörést szenvedett az Indiai-óceánon . . .

Bólintott, hogy igaz.

— . . . és huszonnégyórán át úszkált a tengeren egy szál deszkába kapaszkodva.

Újabb bólintás.

— Mit érzett akkor?

És hogy feleletéhez segítsen, kissé részleteztem a kérdést:

— Mit érzett akkor, ég és föld, pontosabban élet és halál között lebegve mindaddig, míg az a bizonyos mentőhajó észre nem vette és ki nem halásztá?

Csodálkozva nézett a szemembe. Látszott, hogy nem tudja, mit feleljen. Mintha nem is értené a kérdést.

Tulajdonkép azt akartam tőle kérdezni, hogy félt-e akkor. Mert én, őszintén szólva, hasonló helyzetben idegsokkot kaptam volna. De ezt így magyarul megkérdezni nem mertem, hátha megsértem. És csak úgy kertelve újra eldadogtam:

— Milyen érzés volt az, ott egyedül, elhagyatva, a nyílt tengeren?

Ő igen nyugodtan azt felelte:

— Nem volt valami kellemes.

Ebben a pillanatban eléje tartották a süteményt. Ő kivett egy darabot és falatozni kezdett. Én hallgattam. Felhagytam a további kérdezősködéssel. Nem lehet ebből az oroszlánvadászból még harapófogóval sem kihúzni semmit — állapítottam meg. Ma este nem sokat fogok tanulni. Sőt megbuktam. Pedig mennyi kérdést agyaltam már ki! Mi annak a forradásnak a története, ott az arcán? Mi veszélyesebb ellenfél, az oroszlán, vagy az elefánt? Hogyan történt az eset, melyről már hallottunk, hogy egyszer a lövése nem talált, az oroszlán rárohant s letépte? Félt-e akkor? Hogyan szabadult meg? Mi az a vágy, szenvedély, amely ily kaland után is tovább űzte, hogy újra, meg újra kockára tegye az életét? És még sok kérdés, ezek a legegyszerűbbek, a feleletek nyomán támadna majd a többi. De hát hiába. Egy oroszlánvadással állok szemben, aki oly nyugodt, oly fölényes, hogy nem szívesen beszél a kalandjairól és általában önmagáról.

Vacsora után a pipázóban feketéztünk, cigarettáztunk, ő is, és éiénk beszélgetés kezdődött. Az oroszlánvadász, mintha csak ravasz fondorlattal tette volna, mielőtt bámulói elkezdtek a faggatást, maga kérdezősködött, termésről, időjárásról — hiszen éveken át volt távol és egy hete, hogy megjött — és a gazdasági viszonyokról.

A jelenlévők azonban nem sokáig hagyták magukat, végül mégis kiugratták a bokorból, ha nem is a nyulat, de az oroszlánt.

— Hagyjuk ezt, öcsém — vágott neki egyenesen Tamás bátyám. — Neked kell itt egyet-mást elmondanod. Mindjárt azt, hogy hogyan és miképpen szerezted azt a szép billogot ott a képeden?

A kérdésre muszáj volt felelni. Hát persze, hogy oroszlántól eredt a „billog“. Az utolsó pillanatban, sőt az utolsó pillanat után, sikerült megölnie a fenevadat. Sikerült még egyszer, a földön fekvő, az oroszlán alatt, elsűtnie a puskát.

Azután mesélt tovább az oroszlánvadász. Egyszerűen és szerényen. Megvárva a kérdést és a nógatóst, mintha leplezni akarná

a hősiességét. Ez a sérülési eset úgy történt meg vele, hogy előzőleg megbetegedett tropikus lázban. A betegség nagyon megviselte. Sokáig tartott a lábadozása s mielőtt teljesen felépült volna, könnyelműen és mohón új vadászatra indult. Hosszú, fárasztó bolyongás után látta meg az oroszánt. Puskáját vállához emelte, akkor vette észre, már későn, hogy a keze reszket. Ugyanakkor egy kis szívdobogást is érzett. És az oroszánt elhibázta.

Következtek azután más oroszán-történetek. Nemcsak a saját esetei, hanem a másoké is. A másokét mintha szívesebben adta volna elő. És más afrikai vadakról is beszélt. Elmondta, hogy néhány esztendő alatt harmincnégy oroszánt lőtt. Hogy elefántra, orrszarvúra és vadbikára is vadászott. Hogy veszélyesség szempontjából első helyen áll az elefántra való vadászás. Mert az elefánt, ha szembefordul a vadással s rá akar rohanni, igen kis felület az, amelyen találni kell, hogy a lövés halálos legyen. Alig nagyobb az a felület egy tányérnyinál a homlok közepén. Az elefánt rohánása közben ez a felület ide-oda mozog, a távolság pedig igen nagy.

És így tovább, halkan, szépen, értelmesen adott elő az oroszán-vadász, sohasem a vadászélményre, hanem inkább a természetrajzi tanulságokra fordítva figyelmét. De csak annál jobban elbűvölt bennünket. Bátor és emberséges férfi. Más földi halandó idegei hangosan cicerázának olyan helyzetekben, amilyenekben ő lefeküdt és aludni tudott. Embereivel is mindig igazságosan bánt. De még az állatokkal is, még a fenevadakkal is!

Szóval tetszett nekünk végtelenül ez az ember, ez az oroszán-vadász. Elhallgattuk volna reggelig. (No, hiszen majdnem addig hallgattuk.) Valósággal büszkék voltunk mindannyian, hogy a körünkben időzik és velünk beszélget. A nők szerelmes tekintettel néztek rá, annál is inkább, mert még csinos is volt. Az a sebhely az arcán semmit sem rontott rajta s mivelhogy ismertük az eredetét, még fokozta külsejének érdekességét. Nem is tudtuk, hogy megbecsülésünkkel, szeretetünkkel, hogyan árásszuk el.

— Akar még egy csésze feketét? — kérdezte a háziasszony s fogta a feketekávés ibriket, hogy öntsön neki.

— Köszönöm.

— Barackpálinkát vagy konyakot? — kérdezte a házigazda.

— Köszönöm, nem kérek.

— Parancsolj! — nyújtotta felé a házigazda már vagy tizedszer a cigarettadobozt, mely még félig volt sztambulokkal.

Kivett egy cigarettát, a szájába tette és rá akart gyújtani.

— Fordítva van a cigaretta! — próbált mindannyiunkat túlszárnyalni az udvariasságban Pista, egy húszéves fiatalember.

Mert a cigarettát fordítva vette a szájába az oroszánvadász, úgy, hogy nem az a vége került az ajkai közé, amelyiken a kéknymásos felirat látható.

Az oroszánvadász kivette szájából a cigarettát, megnézte, s visszatette a szájába, de ugyanúgy. És rágyújtott.

— Nálam ez már a rendes — mondta. — Így szoktam meg. Éppen akkor vagyok ideges, ha nem így csinálom.

Enyhe csodálkozással mosolyogtunk. Amire ő megmagyarázta az apró furcsaságot. Mégpedig egyszerűen, érthetően, őszintén. És oroszánvadászhoz méltó rettenthetetlen bátorsággal.

— Nálunk ugyanis a feleségem kezeli a pénzt. És nagyon haragszik az olyan szerinte haszontalan pénzpocsékolásért, mint a dohányzás. Nem engedi meg, hogy mást szívjak, mint olcsó cigarettát. Titokban kell rágyujtanom, ha gusztusom támad néha egy-egy jobb cigarettára, például sztambulra. Akkor is reszketnem kell, mert a feleségem rajtakaphat. Jaj nekem, ha észre veszi a kéknymásos áruló szót, hogy: Stambul. Én tehát úgy csinállok, hogy fordítva gyújtok rá, így a veszély jelentékenyen kisebb, mert ugyebár, néhány szippantás után a „Stambul“ szó szépen elég, én nyugodtan szívhatom a cigarettát tovább s a feleségem kíváncsiskodására: mondd fiam, mit szívsz már megint? — szemrebbenés nélkül állíthatom, hogy leventét.

CSALÁD

ÚGY, AHOGY A KÖNYVBEN írva van, a feleség és az anya, szóval a meny és az anyós, nem szívelhették egymást. Egyik sem mérgezte volna ugyan meg a másikat, mert szelídek voltak mindketten s ellenségeskedésük abban merült ki, hogy mindkettőjük fájdalmat érzett a másik miatt. Mindkettőjüknek fájt, hogy a másik — nem szereti őt. Mert ha szeretné — így képzeltek —, akkor semmi baj nem lenne. Hármában együtt még csak el-elszimulálgatták a jókedvet, még tréfálkoztak is, de amelyik asszony kettesben maradt a férfival, az rögtön rátért a tárgyra:

— Figyelted, jóanyád hogyan ette máma a levest? — kezdte a fiatalasszony. — Mintha mosogatóvíz lett volna. Mert én főztem. A felét ott is hagyta.

Egy órával később meg az anya sompolygott be a fia szobájába s csak az ujjával bökve a lakás másik része felé, ahol „annak a nőnek“ tartózkodnia kellett, így susogott:

— Sokallja a villanyszámlát! Már hússzor is emlegette máma. Hogy tönkre kell menni, annyi a kiadás. Már az is fáj neki, ha esténként kicsit olvasok az ágyban. Hát tehetek én róla, ha nehezen tudok elaludni?

Szóval a férfi, ahogyan mondani szokták, két malomkö közt őrlődött. Annyi ilyen panaszt, vádat, suttogást kellett végighallgatnia, hogy az több volt a soknál. Ha nem felelt, vagy kitérő választ

adott, akkor a panaszkodó kielégületlen maradt s éreztette vele, hogy a másik fél cinkosának tartja. Igazat pedig egyiknek sem adhatott, mert az ellenséges cselekedet lett volna a másikkal szemben, már pedig ő szerette a feleségét is, az anyját is.

Magyarázat, csitítás, szép szó nem használt semmit. Még pillanatnyi hatást sem ért vele. Legfeljebb egy kicsikét, az édesanyjánál. Mert a felesége volt az önfejűbb. Az édesanya viszont, ezt be kellett látnia, ingadozásai és elernyedései mellett is a kitartóbb gyűlölködő.

Ily előzmények után a férfi megbeszélte Máriával, az asszony-nővérével, hogy az veszi majd magához az édesanyjukat. Persze ez az öregasszonyon is múlt. Az pedig ugyancsak védekezett. Ott akart maradni a menyé mellett, mert hiszen, ha elmegy, az kész vereség a harcban, még hozzá nyílt elismerése is a vereségnek. Ravaszsággal kellett tehát élni. Rá kellett fogni az öregasszonyra, hogy nem kielégítő az egészsége, köhécsel is, nincs jószínbén, okvetlenül szüksége van a jó levegőre. És mivel Mária pestkörnyéki kisvárosban lakik, oda kell költöznie, ha nem is örökre, de egy ideig tartó üdülésre.

A férfi azután kéihetenként meglátogatta az anyját. A felesége ezt is rossz szemmel nézte. Nem szólt ugyan neki, de, ha csak lehetett, minden egyes látogatást igyekezett megakadályozni. Legalább is elhalasztani. Hisz' a mult héten voltál künn, — mondta — olyankor is, amikor már történetesen három hete nem járt az anyjánál a férfi. Vagy: holnap nem mehetsz ki, mert tudod, hogy fontos dolgokat kell elintézned. Máskor: majd kimégy a jövő vasárnap, ilyen esős hideg időben még meghűlnél, nem engedlek ilyenkor utazgatni. Megtörtént látogatás után pedig az asszony rosszkedvű volt, tele gyanakvással és aggodalommal. No, mit beszéltetek rólam? — kérdezte az urát gúnyosan. Nem mondta jóanyád, hogy rossz színben vagy, fogytál, nyilván nem adok neked enni?

Az öregasszony ott maradt Máriánál, ott volt már egy esztendő óta. Jól érezte magát, megbarátkozott a vidékkel, a vidéki élettel is, nem kívánczozott vissza a fiához és a menyéhez. Ily hosszú idő alatt a harci szünet csaknem békévé alakult át. Az öregasszony

már érdeklődni kezdett a menyé iránt: Hogy' van Gizi? Egészséges? A férfi már várta, hogy egyszer csak így szól az anyja: Igazán kijöhetne már egyszer.

A fiatalasszony pedig, amikor hazajött a férje egy látogatásról, csendesen elmélázott és mosolyogva szólt azután: Én nem haragszom ám a mamára, nehogy azt hidd. Nekem csak az fáj, hogy... És ekkor valami enyhe panasz következett, az fáj neki szegénynek, hogy amikor az öregasszony eltávozott, őt meg sem csókolta. És még valami fáj, hogy arra a gyönyörű szép sötétkék ruhára azt mondta, hogy rossz a szabása.

Mindezek után, talán már nem is váratlanul, így szólt a fiatalasszony az urához.

— Holnap délután lesz időd, menj ki az édesanyádhoz.

— Őt napja, hogy künn voltam.

— Azért csak menj ki. Tököt akarok eltenni télre, s ő tudja a receptet. Az övé oly remek volt mindig, hogy jobb volt, mint a friss tök. Kérd meg, illetve én kéretem, hogy diktálja le neked a receptet. De pontosan írd ám le!

— Jó.

Hogyne diktálta volna le a mama a receptet. Még csak azzal sem védekezett, hogy már nem tudja, még csak nem is akadozott, hogy hát hogyan is van, hogyan is kezdje. Hanem rögtön, az első kérésre, mosolyogva kezdte el:

— Írd hát, van papirosod?

— Van, van. A noteszomba from.

És következett a recept, öregesen, sőt öregasszonyosan megfogalmazva, így:

„A tököt megmosni, meggyalulni. Áll sóban félóráig. Húsz percig, az is elég. Akkor kicsavarja. Lábasban zsírt tesz oda, három kiló tökhöz jó fakanál zsírt. A zsírba vöröshagymát aprít és megpirítja világos sárgára. Most beletesz egy kis pirospaprikát, most bele teszi a tököt és dunsztolja tizenöt percig. Összevág apróra kaprot és azt is bele teszi, azzal együtt dunsztolja. Akkor beleszórja az úvegekbe, kevés szalicilt a tetejére, leköti és újra kidunsztolja. Jól leköti, dupla papírral, semmi más nem kell hozzá, víz sem.

Télen kis rántást kell hozzá csinálni, bele kis tejet, ha felforr, akkor a tököt bele, kicsit kavarni és kész. Igaz is, tizenöt percig gőzölődjön az üvegben.“

— Ennyi az egész. Jól leírtad? No hát csak add oda neki. Remélem sikerül jól megcsinálnia, nem nagy boszorkányság. Majd azután... én is megkóstolom egyszer a télen.

— Köszönöm, mama, — hálálkodott a férfi és örült, hogy megtörtént az anyja és felesége közt az első közeledés.

Jól beköti dupla papírral, hisz' ez már levelezésnek is beillik. Mi lesz majd erre a Gizi válasza?

Otthon a fiatalasszonynak ez volt az első kérdése:

— Nem felejtetted el a receptet?

— Nem. Azért mentem ki.

Az asszony elégedetten mosolygott:

— Olvasd fel.

Majd elkérte a kitépett noteszlapot, hogy mielőtt elfelejtené, ő is elolvassa.

— Jaj, milyen az írásod, mint a macskakaparás.

— Ez? Kalligráfikus írás, kérlek, kalligráfikus.

És összenevettek.

Néhány hét múlva elérkezett a tök idenye. Akkora kupacok álltak belőle a csarnokokban, a piacokon, mint a szénaboglyák. Az asszony bevásárolt és hozzálátott a téltre való főzelék elkészítéséhez. Újra és újra elolvasta a receptet, tanakodott rajta, most az utolsó percben, hogy jó-e? Nem maradt-e ki belőle valami, csak úgy véletlenül, nehogy hibátlanul sikerüljön a nagy művelet. Még a nővérehez is elszaladt, aki kitűnő háziasszony, remekül főz. Egy kis ellenőrzésre szaladt el, megmutatni neki a receptet. Hát... a recept nyilván jó, ez volt a nővér szakszerű véleménye.

Három hónap múlva bontotta fel a fiatalasszony az első üveg tökfőzeléket. Elkészítette. Friss sertéskarajjal tálalta. Kifogástalanul jó volt.

— Na látod! — mondta a férj elégedetten, ebédkor.

Ez a két szócska magában foglalta azt is, amit elhallgatott: Látod, hogy milyen jó a mama, milyen szeretet tölti el irántad.

Az asszony nem szólt. Tárgyilagos volt. Ami igaz, az igaz. Ez egyszer! Ő is elhallgatott azonban valamit, hadd legyen már végre béke: az anyósa oly hiú a főzéstudományára, hogy nem volt szíve rosszul diktálni a receptet.

— Főztetek már tököt? — kérdezte érdeklődve az anya egyszer.

— Főztünk ám.

— No? Nem rossz?

— Kitűnő. Nagyon köszöni Gizi a receptet.

— Kitűnő? — mélázott el az anya és mintha kételkedett volna ebben.

De ő is elhallgatta, amit gondolt: Csodálom, hogy nem rontotta el, ha másképp nem, mert a recept jó, hát szándékosan.

1937

VITETEM A KOFFEROM

MEGINT HAJÓN utaztam Harpacskószajudárra, mert úgy olcsóbb. A kisebbik kofferomat vittem magammal, de úgy megtömtem, hogy elég volt itt Pesten kicipelnem a hajóállomásig. Hogy a hajónak hogyan esett a teher, azzal azután, elterpeszkedve az étterem dívánján, éppenséggel nem törődtem. De aggódva gondoltam néha az út végső szakaszára, tudniillik Harpacskószajudárnak nincs hajóállomása, a szomszéd falunál köt ki a hajó s onnan háromkilométernyi a távolság. Kocsin nem megyek, mert az részt nem szokott lenni az állomáson, részt ha van is, drága. Hanem majd felfogadok valami alkalmi hordárt. Mert hogy magam cipeljem a koffert, ahhoz egy csepp kedvem sem volt.

Alkalmi hordárokból ezúttal igen gyenge volt a kínálat. Még az én megszokott cigánylegényem is hiányzott. Csupán négy fiatal gyerek fogott közre, azok ajánlkoztak, egymást el-eltaszigálva melőlem. Kiválasztottam közülük a legnagyobbat, az is kicsi volt.

— Mi jár neked? — kérdeztem a gyerektől, nehogy villogjunk később a munkabér miatt.

— Amennyit tetszik adni — pislogott fel rám.

— Hohó! Ilyen szerződést nem kötünk. Mert ha csak húsz fillért adok, akkor majd többet kérsz. Tetszeni pedig, ahogy így végignézek rajtad, tíz pengőt tetszene adnom, azt pedig nem tehetem. Állapodjunk hát meg.

— Negyven fillér.

— Szamár vagy. Miért kérsz te negyven fillért, amikor ennek az útnak taksája van s az ötven fillér. Kapsz ötvenet, gyerünk.

A gyerek mosolygott és nyúlt a kofferomért.

Elindultunk. A gyerek vitte a koffert, én meg kényelmesen sétáltam utána.

No, persze. Az ember egy kényelmes utazást nem ront el a végén azzal, hogy maga cipelje a nehéz kofferjét, égesse a tenyere bőrét, erőltesse a karizmait s lihegjen, mint egy rossz gőzgép. Meg nem is illik felnőtt s csaknem úriembernek csak úgy teherrel ballítani Tóni bácsiékhoz. Még talán röstelkednének is az ilyen rokon miatt. És Tóni bácsiék a falu közepén laknak, végig a Templom utcán ismerősökkel találkozónak, no meg nénikék néznének ki mindenfelől a kerítések mögül s ezek valamennyien rögtön degradálnának és besoroznának a vándorló legények kategóriájába. Szóval, alkalmazkodni kell a világhoz.

Ment tehát a gyerek elől, vitte a kofferom, én meg mentem utána. Jól megnéztem a gyereket. Vékony a meztelen lábaszára, mint a pipaszár. Különben jóalakú, csinos gyerek, csak egészben olyan vézna. Nehezére is esik az a koffer. A jobbkezzével lógatja, de erősen balra kell dőlnie, hogy az egyensúlyt tartsa. És igen hamar átv teszi a terhet a balkezébe.

— Nehéz, mi? — kérdeztem tőle.

— Nem nehéz az.

— Hány éves vagy?

— Tizennégy.

A gőzmalomnál rákanyarodtunk a Szajudár felé vivő útra. Innen még alig látszik a falu. A gyerek megállt, most már a vállára erőltette a koffert. Úgy vitte. A koffer erősen belevágott a testébe. Különös helyzet. A koffer nehéz, a gyerek gyenge, mint a mezők lilioma, én meg erős vagyok, mint egy bivaly. És a gyerek cipeli kivörösödve, szuszogva a terhet. Én meg csak úgy libegek a nyomában. Még szerencse, hogy nincs nézőközönségünk. De azért magam előtt is elszégyeltem magamat:

— Add ide azt a koffert, — szóltam rá — s te pihenj egy kicsit.

— Bírom én — erősködött a gyerek.

— Jól van, bírod, mégis csak nehéz az neked. Majd úgy csináljuk, hogy egy darabon én viszem, azután megint te.

És megfogtam a koffert.

— Tessék csak hagyni! — mondta a gyerek s a hangjából kiéreztem, hogy meg van hatva. Ilyesmi talán még nem történt vele. Már hogy így kíméljék.

Elvettem tőle a koffert és vittem én.

Azután beszélgettünk. Kikérdeztem. Iskolába már nem jár. Csak úgy dolgozgat otthon. A szülei szegények. Különösen tragikusát nem adott elő. Kicsit hencegett, hogy elbírt ő már nagyobb terhet is.

Tőlem bírhatott. Vihette a másét, de ha ő bennszülött néger is, én nem vagyok gyarmati fehér, az én kofferomtól ő ne roska-
dozzon.

Jó darabon vittem a terhet. Még nekem is nehéz volt. Ez azonban csak arra bírta, hogy annál inkább vigyem. A gyerek zavartan, kissé szégyenkezve ballagott mellettem.

— Tessék már ide adni! — kínálkozott újra és újra.

Most vitte ő. Majd megint közbeléptem én:

— Add ide!

— Tessék csak hagyni. Elviszem én ezt már végig.

— Dehogy viszed. Minek vinnéd?

— Csak. Hadd vigyem én.

Amikor el akartam tőle venni a koffert, védekezett. Letette a földre, szorosan magához vonva.

— No, nézz ide, nyugodj te csak bele a sorsodba. Váltogatva visszük s hogy ez ne fájjon neked, kapsz tőlem még tíz fillért. Jó lesz?

A gyerek megzavarodott. De leszereltem. Átadta a koffert. Irult-pirult s úgy poroszkált mellettem, mint egy hű kiskutya.

Már régóta Szajudár határában jártunk. Bozontos akácok közül mind közelebből látszott a falu három tornya. A faluval határos mezőn ifjú sportolók treníroztak, azaz mivel éppen pihentek, hát a fűben elheveredve nézelődtek, beszélgettek. No most, ahogy

majd elhaladunk mellettük, közvetlenül közelükben, mi legyen a helyzet? Ezen tünődtem. Megszólnak-e majd, ha látják, hogy mekkora erős ember vagyok én és ez a vézna gyerek viszi a kofferomat. vagy kinevetnek-e, ha látják, hogy én cipelem a terhet, a gyerek pedig, az alkalmi hordár, csak úgy lejt mellettem az én pénzemért.

Választottam. Vittem a koffert én.

De mi történjék benn a faluban? Erről nem tudtam dönteni. Eszembe jutott, hogy esetünk csaknem azonos az aesopusi mese apa-fiú-szamár esetével, akik bármit csináltak — már mint az apa és fiú — mindenképpen rossz volt.

A falun keresztül váltogatva vittük a koffert. Tóni bácsiékhoz azonban mégis csak úgy állítottunk be, hogy a fiú vitte azt, én meg úgy frissen, könnyedén léptem be az udvarra. Megbotránkozásra tehát nem adtam okot.

A gyerek megkapta a pénzt, ötven meg tíz és még tíz fillért, összesen hetvenet, — tíz ebből borraavaló volt. Megköszönte és máris eltűnt.

Persze nyomban megkérdezték:

— Mennyit adtál neki?

— Ötven fillért — hazudtam.

Tóni bácsi ezt helybenhagyta, de a nők, az anya és leánya, megróttak:

— Elég lett volna harminc is! Nem kell őket elrontani.

Ez azonban még semmi. Hanem elmeséltem a teherhordás módját. Hogy több mint az út felén magam cipeltem a koffert, lévén gyenge a hordár. Lett aztán kacagás és csúfolódás.

— Jót röhög most rajtad a kölyök! — ez volt Tóni bácsi megjegyzése.

— Nem baj — védtem én magamat. — Meg talán nem is nevet ki.

— Azt csak te gondolod, író úr. Én meg biztosan tudom, hogy kiröhög. Bolondnak tart az téged.

Dühre gyúltam. Vitába akartam szállni Tóni bácsival, a szőrös szívű kulákkal:

— Maga szerint mi lett volna a helyes?

Tóni bácsi megfelelt:

— Ha autón jöttél volna, a kofferoddal együtt, egészen idáig a kapuig.

— No igen. Csakhogy ezt nem tehettem.

— Miért nem? — kérdezte Tóni bácsi kaján csodálkozással.

— Mert nincs pénzem.

— No látod! — s következett Tóni bácsi meglepő véleménye.

— Akkor meg mit kérdezed, hogy mi lett volna a helyes? Mintha te nem is tudnád, hogy akinek pénze nincs, az bármit bárhogyan csinál is, helyesen sohasem cselekedhetik.

1937

A GONDOS CSALÁDANYA

PESTI CSALÁDNAK, bármily különösen hangzik is ez, nem ment jól a sora.

A családapája keveset keresett, a család tehát nélkülözött, a családanya pedig részben a gyerekekkel, főképpen azonban a férjével, szóval a családapával, zsörtölődött.

— Hogy te milyen ügyefogyott vagy! — mondogatta naponta többször az asszony a férjének.

— Látod, annak a Bunkófejeőnek ezer hold földje van. A Schwarzenbergnek meg mogyorótörőgyára, amely most még jobban jövedelmez, mint ezelőtt.

A szemrehányások és példálódzások azonban semmit sem javítottak a helyzeten, mely — közgazdasági szakértők szerint — a világgazdasági válságból fakadt.

A férj keresete hétről-hétre csökkent, az élelem, a ruha, a cipő és egyébek ára pedig hónapról-hónapra emelkedett. Úgy, hogy a Pesti család már tisztára abból a különbségből élt, ami a „hétről-hétre“ és a „hónapról-hónapra“ közt mutatkozott.

Ez persze kevés a létezéshez. Adósok voltak tehát már több-hónapi házbérrel, a háziúr már meg is küldte nekik a házmesterrel a demarsot, amely így hangzott: no, mi lesz?

Tartozott ezenfelül a Pesti család a villany árával, a gáz árával, fehérneműrészlettel, ebadóval, telefondíjjal, kölcsönkért és kapott,

kölcsönként és nem kapott pénzekkel, tartoztak egyenként és összesen az általános viszonyokban való megnyugvással. A nagyobbik gyerekek kilyukadt a harisnyája, a kisebbiknek a cipője, a középsőnek — igaz, hogy verekedés közben — a bőre.

Pesti családon már csak valami csoda segíthetett. Szerencsére a csoda elkövetkezett. Egyszer a nyitott ablakon át — éppen amikor a családanya zsémbéskedése autóbúgást és villamoszakatolást túl-harsogva kihallatszott az utcára, hogy: látod, milyen mámlasz vagy te, a Kovácsot tegnap elütötte egy bicikli s most szép összeget kap majd balesetbiztosítás folytán, — szóval éppen egy ilyen példálódzás alkalmával beröppent Pesti családhoz a Jótét Angyal.

— No, szegény Pesti család, — szólt a Jótét Angyal — most megsegítek benneteket!

A gyerekek nagyon megörültek a mókának, anya és apa azonban bizalmatlanul bámulták a nagyhangú angyalt s szentül meg voltak győződve, hogy csak valami szélhámos lehet. Talán a Kátai akar velük valami komisz viccet csinálni.

Bizalmatlanságuk azonban hamarosan eloszlott. Számot vetettek ugyanis az eset különös előzményeivel. Az angyal nem az ajtón jött be, mint egy rendes szélhámos, hanem az ablakon, még hozzá emeleti, utcára nyíló ablakon, tehát nem is jött, hanem repült, továbbá sem Kátaihoz, sem más kedves ismerősiükhöz nem hasonlított, meg aztán látták a saját két szemükkel, hogy az angyalnak fehér-tollú óriási szárnyai vannak.

— No, mondd el, szegény Pesti Ember, hogy mik a bajaitok és mi mindenre volna szükségetek! — biztatta a zavartan mosolygó Családapát a Jótét Angyal.

Az angyal hangja szelíd volt, de határozott. Hogy igazi angyal, az most már több volt a bizonyosnál, mert egészen idegenszerű kiejtéssel beszélt.

A családapá nagy akadozva, dadogva, elkezdte felsorolni a bajokat. Majd az angyal biztató tekintetétől nekibátorodva azt is kezdte mondogatni, hogy mivel, illetve mennyivel lehetne segíteni ezen is, azon is,

Mialatt a Családapa beszélt s a Jótét Angyal bólogatva türelmesen hallgatott, a családanyának újra csak aggodalmi támadtak:

— Jaj, ha már jött ez a drága angyal, — sopánkodott — nehogy meglógjon nekem!

Azután:

— Jaj, mit lehetne csinálni, hogy legalább addig nálunk maradjon, amíg mindent elintéz?

Egyszer csak fölcsillant a szeme az anyának, odalépett a nachtkasznihoz, kivette fiókjából a nagyollót és visszasompolyogva az angyal mögé, erélyes és ügyes mozdulatokkal, akár csak egy elfogott gólyának, hirtelen lenyírta a szárnyait.

Az angyal fölszisszenve fordult meg, de a mama mosolyogva igyekezett őt megnyugtatni:

— Ne haragudjon, kedves, de hát ami biztos, az biztos!

1937

ÖREG BOSNYÁK

JUSZUFOT néhány héttel október előtt fogták el. A harctérről igyekezett hazafelé, jól megérdemelt szabadságra, de Pesten egy kis pihenőt tartott; elment a Zöld Vadászbba, ott cselédleányoknak udvarolt, az egyik miatt összekoccant egy civilvel s azt oldalba szúrta.

Nagy baj nem történt, mert a civil a saját lábán sétált el a viadal színhelyéről. Juszufot azonban elfogta az őrző s bevitte a katonai rendőrségre.

Juszuf nem is tiltakozott az őt kihallgató Konka főhadnagy előtt, hogy bizony agyon akarta szűzni a másik legényt. Az ügy tehát komoly volt. Juszufot a parancsnokló ezredes is ki akarta hallgatni, így hát nem küldték át a hadbírószághoz, hanem bedugták a kirendeltség fogdájába. És mivel nagyon csendesen viselkedett, az aktája meg egy egész aktahalom legaljára került s úgy lapult a fiókban, hát szépen megfeledkeztek róla.

Elkövetkezett az a bizonyos október, amely történetünkben csak azért fontos, mert Juszuf börtöne megnyílt s azt mondták, neki jóakarattal, de egy cseppet sem finoman: mehet a fenébe.

Juszuf csak a fejét rázta és csak nagynehezen bökte ki szóval is, hogy nem érteni jól mágyárul.

Konka főhadnagy előbb káromkodott, azután valahonnan előkerített egy másik bosnyákot, aki tudott magyarul, s megparan-

cselta neki, értesse meg a Juszuf nevű dúvaddal, hogy szabad. Hogy kitört a forradalom, mehet, ahová akar.

Ez a másik bosnyák hosszasan magyarázgatott Juszufnak, azután a főhadnaghoz fordult:

— Főhadnagy úrnak alázatosan jelentem, azt mondja, hogy nem megy.

— Nem? — Konká főhadnagy elcsodálkozott.

— Azt mondja, hogy neki életében még ilyen jó sora nem volt. Nem kellett dolgoznia és kapott enni. És hogy nagyon megvan elégedve a kosztal.

A főhadnagy még javában csodálkozott, amikor Juszuf megfordult, visszaballagott a fogdába és végighevert a priccsen.

Ekkor állított be az irodába Konká főhadnagy felesége.

— Most már mit csináljak ezzel a vén bosnyákkal? — szölt Konká s tanácsotváróan nézett a feleségére.

Konkáné gondolkozott. Még a tenyerét is keresztbe tette a szája előtt:

— Megvan! — kiáltott fel.

— Mert én sajnálom ám ezt a vén Juszufot, — beszélt tovább a főhadnagy. — Ez olyan ostoba, hogy azt sem tudja, merre induljon, ha kikergetem a fogdából.

— Felfogadjuk kertésznek — jelentette ki Konkáné.

Konkának volt ugyanis egy kis házuk Zuglóban és ahhoz egy százötven négyszögöles kert tartozott. A bolgárok pedig kitűnő kertészek, már pedig bolgár, vagy bosnyák, az Konkáné szerint nagyjából mindegy volt.

Így került Juszuf Zuglóba, Konkákhoz.

Nem is lett volna vele semmi baj. Megtermesztett ő mindent, amire a háznál szükség volt. És ellátta a baromfiakat. Olyan ólakat szerkesztett, mintha világéletében egyebet sem csinált volna. Cselédet sem kellett tartani Konkánénak, kitakarított Juszuf, de úgy, hogy ragyogott a lakásban a padló, ablak, kilincs, bútor. Még el is mosogatóit. Sőt főzött is, nem egyszer. Magyarul is beszélt már.

Csak hát... Juszuf is ember volt. Erényekkel és hibákkal teljes. Az igazi, a legfőbb hibája az volt, hogy néha ivott. És ha

ivott, akkor megvadult. Káromkodott, de olyan csúnyán, hogy Konkáné belepirult a hajatővéig. És verekedett. Néha ivott, ez úgy értendő, hogy minden vasárnap ivott, leitta magát és a rendőrök állították elő az őrszobára.

— Kibírbatatlan ez a Juszuf. Nem tudom, mit csináljak vele, — sópánkodott Konkáné, — pedig úgy megszoktam, hogy szinte nélkülözhetetlen a házban. És ha elküldöm, nem tudom, mi lesz belőle. Még valami gyilkosságba keveredik. Meg azt sem tudom, hogy kit, mit kapok a helyébe. Mert ez, ha józan, olyan becsületes, hogy aranyat lehetne rábízni számolatlanul.

— No, majd én beszélek Juszuffal, — ígérte Konka, immár főkönyvelő úr.

Szombaton délután megszólította a kertben foglalatostkodó öreget:

— Juszuf, ide hozzám!

Juszuf megállt mereven Konka előtt és, amint életében mindig, ha valamelyik gazdája előtt állott, haptákba vágta magát:

— Parancsára, főhadnagy úr.

— Pihenj!

Juszuf elengedte a törzsét csípőben.

— Juszuf, te hálátlan gazember! Te semmirevaló öreg csirkefogó. Miért iszod le magad minden vasárnap?

Juszuf előre hajolt. Elfelejtette a katonásdi játékot. Az arcán nem volt egy szikrányi tisztelet sem. Sercintett egyet és megvetéssel mondta:

— Még maga kérdi?

Konka meghökkent. A szokatlan hang egészen kivette a sodrából. Hebegett:

— Miért ne kérdezhetném?

Juszuf fenyegetőleg rázta az öklét, bár nem a Konka, csak a saját orra előtt:

— Mikor én oda bekerültem, akkor azt hittem, hogy végre rendbe jön minden. Ha néha kérdeztek is tőlem mindenfélét, azért nem bántottak. Adtak enni, meg tiszta ruhát, meg kvártélyt. Először életemben nem volt gondom semmire. Akkor jött maga, azt

mondta, hogy menjek a fenébe. Hova menjek én haza? Nekem nincs mama! — Juszuf kezdett megint hibásan beszélni magyarul. Nincs nekem atya, se feleség, se gyerek, se ház, se föld.

— Bolond vagy, — mormogott Konká.

— Én voltam úr ott az areszt. Egész nap csak gondolkoztam, meg aludtam. Azután maga hozta ide engem. Ásni, kapálni, mosogatni. Azt se tudom, miért.

— Hiszen elmehetsz!

— No. Most innen is elmehetsz. Hová? Oda én, ahol voltam úr, areszt, már vissza nem talállok.

Konka nem felelt, csak intett Juszufnak. Az még egyszer végignézett a gazdáján, majd hátat fordított neki és indult.

— Beszéltél vele? — kíváncsiskodott Konkáné.

— Beszéltem.

— Megígérte, hogy nem iszik többet?

— Miért ne inna? Neki is van oka az ivásra. Valamikor nagy úr volt.

Konkáné elmerengett ezen. És mivel azt hitte, hogy otthon Boszniában volt nagy úr az öreg Juszuf, még ezt mondta:

— Talán kellene szegénynek egyszer egy új ruhát csináltatni. Mindig a te rongyaidban jár.

1938

DEBRECENI BOLT

KOCSI KANYARODIK a bolt elé. Asszony hajtja a lovakat. Pirosképű, parázsszemű, testes nő. Negyvenen túljáró. A boltos, meg a segéd is, figyel az üvegajtón át ki az utcára. A boltos komor tekintete megenyhül, Temesiné, a gazdag paraszttasszony az érkező. Az asszony lelép a kocsirol, abrakos tarisznyát húz elő az ülés alól, kiakasztja a lovak szájából a zablát, felköti fejükre a tarisznyát. Körülnéz a kocsin, még az oston is igazít egyet s csak azután indul meg, nagykomótosan, a boltajtó felé. Még az ajtóban is megáll, visszanéz, tekintete körében felbukkan nem messze a nagytemplom, de ezt észre sem veszi, nem siet, úgy nyit be a boltba, mintha éppen oda is csak úgy betévedne.

Demeter úr, a bolt tulajdonosa, ugyancsak nagy nemtörődömséggel pislant fel a pénztárkönyvről. Legalább így látszik. Ne gondolja a vevő, hogy nagyon is megörült az érkeztén, hogy sürgősen kell neki a pénz. Mert akkor aztán irgalmatlanul alkuszik.

— Adjon Isten, — köszön Temesiné nyájasan.

— Azt, ami nincs! — így toldja meg Demeter, tréfásan. — Mi jót hozott Temesiné asszonyság?

Ezt kérdezi nagy politikusan, nem pedig, hogy mivel szolgálhatna.

Temesiné nevet:

— Magamat. Egészben. Talán nem lesz kevés.

— Széket az asszonyságnak, te mafla! — kiált Demeter úr Misára, az inasgyerekre. Majd kilép a ketrecéből, odasétál Temesinéhez és kezét nyújt az asszonynak.

Misa ugrik a székért, már le is teszi a pult mellé. Temesiné előbb levei a nagykendőjét, a fejkendőjén csak lazít egy kicsit. Azután nagy fohászkodások között leül.

— Hideg van, — mondja végül és összedörzsöli a kezét.

— Maga hozta, asszonyság, — tréfálgatik Demeter. — Itt a városban különben meleg volna. De a vidékiek mind behordják a hideget.

— Az — hagyja helyben Temesiné. És Misa felé fordul. — Ejnye, lelkem, szaladj ki már, azt' dobod a lovak hátára a pokrócot.

Misa szalad. Buzgólkodik a lovak körül. Engedelmes is, de meg szereti is a lovakat. Ha így állatot érez maga mellett, rögtön facsar a szívéen egyet a honvágy, a Hortobágy után. Ott számadó juhász az apja.

Temesiné ügyel kifelé, az ajtó ablakán át, hogyan végzi dolgát a gyerek.

— Jóképű, ügyes kis gyerek, — dicséri Misát.

— Csak nehéz a felfogása, — így Demeter.

— Nem baj az. Amit nehezen tanul az ember, azt nehezen is felejt, — bölcselekszik Temesiné. — A szén is nehezebben gyullad, mint a fa, de azután tovább is ég.

Demeter úr int a segédnek, hogy foglalkozzék már ő is a vevővel. Mert az magától ugyan nem kér semmit. Ől az üzletben, mintha csak vizitelni jött volna. Ő, Demeter úr, nem ajánlhatja a portékáját. Így véli. Mert akkor meg éppen nem vásárol az asszonyság.

A segéd levesz a polcról egy vég rózsás selymet, mintha csak úgy foglalatostkodna vele. Forgatja, kibontja, aztán meglengeti a pulton át Temesiné felé:

— Ezt tessék megnézni, asszonyság!

Temesiné csakhogy felpislant, oldalt fordulva:

— Azt' kinek volna az a rózsás holmi? Talán csak nem nekem? Nem vagyok én kislány.

Most már Demeter úr is segít:

— Hát a Juliskának.

— A Juliskának?

— Annak bizony. Maholnap már úgyis elviszik a háztól. A multkor láttam. Anyányi nagylány már az.

— Hát — Temesiné felkacag, — abban járok, na. Kérők voltak ám nálunk vasárnap.

— Nocsak! — s inkább örvendező, mint csodálkozó a Demeter úr ábrázata.

Hiszen akkor szép vásárra van itt kilátás, — véli. A pénz meg ugyancsak kell. Holnap jár le egy négyszázpengős váltója.

— Csak más faluból való a kérő.

— Az nem baj.

— Nem. Már hogy nem ismerte a Juliska azelőtt. A Gál-fiú, H.-ból. Az küldte a kérőket. Gazdag is, meg árva, mindjárt beülhet Juliska a vagyomba. Nem kell szegénykének senki halálát lesnie. Tegnap aztán ő maga is eljött, ez a Gál Jóska. Mert hogy szívesen fogadtuk a kérőket, kínáltuk őket pálinkával, süteménnyel. Így aztán kisejtette a hajlandóságunkat.

A segéd most már nekilát alaposan s nagy buzgalommal rakja Temesiné elé a vég vásznakat, a finomszálú gyolcsot, abroszokat, damaszt türülközőket.

— Olyan bolyhosat is mutasson ám, lelkem, mert a Juliskám olyant óhajtana.

Delet harangoznak a nagytemplomban. Temesiné már egy órája ül, álldogál, megint leül. Az üzletbe vevők jönnek, a vevők mennek, ő még mindig csak mustrálgat. Még semmit sem vásárolt. De gyakran tekint az ajtó felé.

Demeter úrnak meghozza a cseléd az ebédjét. Behúzódik a rács mögé. Lassan eszik, étvágytalan. Attól tart, hogy estig is elturkál Temesiné, azután mégsem vesz semmit.

— Jöhetnének már, — szólal meg egyszer csak Temesiné. — Az uramnál az elemózsia, én meg ugyancsak megéheztem.

A segéd is elmegy ebédelni. Misa meg hátul a raktárban papirosból fal valamit. Temesiné álldogál, ásít néha egyet. Felel Demeter

úrnak. Kinéz az utcára. Elegáns úrinőként akad meg a szemé. Egy subás, kerekkalapú hortobágyi atyafi ballag el a bolt előtt.

No, hál' Istennek. Megérkezett Temesi, meg a lányuk, a Juliska. Beállítanak a boltba. Elöl jön az ember, utána félénken, mint egy madárka, tipeg Juliska.

— Ha megengedné Demeter úr, megennénk itt ezt a kis mi-egymást, — Temesiné már bontja is a pakkot, melyet Julis tett le a pultra.

— Talán oda hátul együnk, édesanyám, — ezt Juliska ajánlja.

— Már csak megesszünk itt. Nem megyek én egy tappot sem, — erélyeskedik Temesiné.

Misa két széket hoz. Temesi is leül hát. Juliska azt mondja, hogy nem fáradt. De enni sem akar semmikép, azt is mondja, hogy nem éhes.

Félórát falatozgatnak, kolbászt, kenyeret, meg füstölt húst. Akkor aztán Temesiné újra kezdi a válogatást. De most már a lányát is bele akarja vonni:

— Nézd csak, Juliskám... Jó lesz ez a törülgető, édes lányom?... Elég erős ez a lepedőnek való?

— Ahogy édesanyám gondolja, — ez mindig a Juliska válasza.

És föl nem pillant, csak lesütött szemmel áll. Eközben a szoknyáját morzsolgatja.

Demeter úr nekividámodik. Mort remél. Temesiné nem csak válogat, hanem alkuszik is már. És van mire, mert egész halom áru fekszik a pult végén félrerakva.

A segéd is visszaérkezik. Demeter úr ettől kezdve csak úgy segédkezik a vásárhoz. Legfőképp számol. Minden öt percben nő a számla. Mégis csak igaz az a közmondás, hogy ahol legnagyobb a szükség, ott legközelebb a segítség, — mereng el.

— Talán mára már elég lenne, — véli Temesi.

A segéd újabb és újabb végeket hord elő a raktárból. Lengeti a nők felé a selymeket. Az arca kipirul, a szeme ragyog. Valósággal lázban ég. Bűvöli mindenképp az anyát és a leányt. Arcuk elé emeli a selymeket, hol egyiknek, hol a másiknak, hogy lássák mennyire szépíti az őket. Ha tétováznak, az ajtóhoz cipeli egyiket, vagy a

másikat, a kezüknél fogva húzza őket. Kinyitja az ajtót és úgy mutatja a portékát.

— Csukja már be az ajtót, lelkem, — mondja ilyenkor Temesiné.

— Mind bejön a hideg. Aztán úgysem vásárolunk ma már semmit, pénzünk sincs több.

Demeter úr, aki hátrakerült, elősiet ezekre a szavakra:

— Majd behozza Temesiné asszonyság. Jó pénz nekem Temesi gazduram.

Temesi csavar egyet a bajuszán:

— De a nemjódat, engem adósságba ne keverj, te asszony! Mert megtáncoltatom a hátadon az ostort.

— Vagy én a magáén, — kacag Temesiné.

De hiába mutatja azután neki a segéd a legszebb holmikat, csak a fejét rázza, hogy ma már nem vesz semmit többet.

— Tessék bepakolni, aztán számoljunk, — szól könnyedén Temesiné.

Temesi fizet. Míg leszámolja a pénzt, dohog:

— Csak lánygyereket ne adna az Isten a szegényembernek. Egy hold szántó árát elvásárolták ezek ketten, cafrangokra.

Senki sem hallgat rá. Nem is felel hát neki senki. Demeter úr boldog. Örül a jó vásárnak. Kegyesen megcsipkedi a Juliska képét és ezt kérdezi:

— Szép-e a vőlegény?

Juliskát zavar önti el, kicsit hallgat, aztán feleli:

— Szégyeltem ránézni.

ANNA NÉNI NEM TÉVEDHET

ANNA NAGYNÉNÉNK már a lépcsőházban törülgette szeméből a könnyeket. Előgyakorlatokat végzett, hogy annál jobban sikerüljön neki anyánk elszomorítása.

— Szegény Amál! — zokogta aztán, miközben leült. — Szegény, szerencsétlen Károlyunk.

— Csak nincs valami bajuk? — szorongott anyánk.

— Ó, óh! — Most jövök a szanatóriumból. — Nagynéném szünetet tartott. Lehet, hogy csak az orrát akarta kifűjni, de lehet, hogy a hatást akarta fokozni.

Amál a sógornője anyáknak és így Anna néninek is. Károly, az Amál férje, a mi nagybátyánk. Már hallottunk arról, hogy Amál néni bevonult a szanatóriumba; a manduláját akarta kioperáltatni, mert az nemcsak hogy nem volt egészséges, hanem különféle testi zavarokat is okozott.

— Beszélj már! — nógatta anyánk türelmetlenül Anna nénit. — Sírni ráérsz azután is.

— Ó, óh! — zokogta Anna néni.

— Dehát mi történt?

— Amálnak vége.

— Meghalt?

— Még él — és Anna néni lemondóan legyintett. Hogy él ugyan, de már nem sokáig él.

— És mit mondanak az orvosok?

— Az orvosok nem számítanak. Elég, ha én láttam szegény Amált.

Közbeszóltam:

— Attól még nem kell okvetlenül meghalnia. Azt még kibírja talán.

— Csak te fogd be a szád, te gonosz csont, — förmedt rám a nagynéném. — Hiszen te nem sajnálsz senkit.

— Különösen azt nem, akinek nincs semmi baja, — feleltem én.

— Nincsen. Szóval én hazudok. Én nem is voltam a szanatóriumban. Szegény Amál nem is fekszik ott.

— Feküdni feketik. De még élt, amikor a néni ott volt.

— Akkor még élt. De az utolsókát lélekzette, érted? Most már halott. Akárhogyan is komiszkodsz te velem.

A néni újra zokogni kezdett és most megint nem lehetett tudni, hogy Amált siratja-e, vagy csak nagyon megsértődött. Anyánk is elkezdett sírni, mire Anna néni látván, hogy célját elérte, fölkapta az esernyőjét az asztalról, fejébe csapta a kalapját és köszönés nélkül elrobogott.

Anyánk csak sírt tovább. Magára kapkodta a fekete ruháját. Még fekete harisnyát is húzott. Úgy gyászba öltözött, mintha már temetésre menne. Azután sietett ki a szanatóriumba. Azt a mulya Károlyt vigasztalni. A cél persze nemcsak ez lehetett, mert öltözködés közben elszipogta:

— A halotról is meg szabad mondani az igazat. Bizony az az Amál, az én megboldogult sógornőm, nem érdemelte meg, hogy én most sajnáljam. Ki látott olyat, hogy egy ilyen vénasszony kivettesse a manduláját. Hát nem istenkísértés az ilyesmi? ... De hogyha magával nem törődött, legalább azt a szegény Károlyt kímélte volna. Mennyi kiadása lesz most annak a szerencsétlennek. Ámbár a hivatalban biztosan kap majd valami segélyt. De csak el ne pazarolja az a Károlyt azt a pár pengőt holmi cifra ceremóniákra. Hiszen olyan könnyelmű. Amálnak meg már úgyis mind-egy, sajnós.

Anyánk sietve készülődött ugyan, mégis én távoztam el előbb

hazulról. Nem tudtam hallgatni ezt a beszédet. És mivelhogy az ember mégsem haragudhat a saját édesanyjára, magam is a nagynénémre, a vészmadárra voltam dühös. Hej, de micsoda vészmadár! A kuvik hozzá képest éneklő kanári.

Anyánk örömtől sugárzó arccal beszélte el este a vacsoránál, hogy Amálnak, hála az Istennek, semmi baja. Az igaz, hogy megoperálták, de az operáció jól sikerült, Amál szépen gyógyul, ma már ennie is szabad volt, persze csak folyékony ételeket.

— Na tetszik látni!

Anyánk mentegetődzött.

— Mindennek ez az Anna az oka. De azért rá sem szabad haragudni. Neki már olyan a természete, hogy mindig rémeket lát. És mindenkit temet. Meg Amált különben sem szereti, mert szegény lány volt, amikor Károlyunk elvette és még sem akar alkalmazkodni a családi rendhez.

A családi rendhez. No erről már én is gúnyosan kíváncsiszkodtam:

— Ugyan! Hát mi nálunk a családi rend?

— Az öregebbek tisztelete! — válaszolta anyánk komolyan.

— Amit az idősebb mond, annak szentírásnak kell lennie.

— Még ha Anna néni mondja is?

— Akkor is.

— Szóval. Amál néni úgy alkalmazkodhatott volna ezúttal a családi rendhez, hogy csakugyan meghalt volna.

Anyánk rosszalólag csóválta a fejét:

— Ne túlozz! Csak ne túlozz!... Mindenesetre különös eljárás, hogy valaki délután kettőkor még haldoklik, hat órákor meg már semmi baja. Anna nem egykönnyen bocsájtja majd meg Amálnak, hogy így félrevezette.

AMÁL egy-kettőre felgyógyult s mint minden családi eseményről, erről is sokat beszéltek minálunk. Csak Anna néni hallgatott konokul a tereferéknél. A szájaszélét keskenyre préselte össze, ha

Amálról esett szó. Majd a homlokát ráncolta és izgett-mozgott a széken.

Én még mindig nem engesztelődtem meg a nagynéném iránt, anyánk békítő magyarázatásai után sem. Sőt egy alkalommal nekibátorodtam és ingerkedni kezdtem vele:

— Találkoztam ma Amállal az utcán, olyan üde, egészséges és fiatal, hogy öröm ránézni. Elél az száz évig is.

— Már megint kezdod?

— Mit kezdek? Én nem értem a nénit? Én csak azt mondtam, hogy Amál pompás színben van.

— Nem érdekel.

— De azt csak belátja Anna néni, hogy tévedett, amikor nála járt a szanatóriumban?

— Én semmit sem látok be. Én nem szoktam tévedni!

— Ne-em? Akkor az egyszer sem tévedett?

— Tudod mit? Nem!

— Talán még azt sem ismeri el, Anna néni, hogy Amál él. A nagynéném rámnézett szigorúan:

— Az én számomra meghalt! — mondta egyszerűen.

1938

A BETEG

VALAHOL, vidéki városkában jár a postás. Valahová, egy házba, bead egy levelet, Pestről érkezett, felbontja a címzett és olvassa: „Ilonkát tegnap megoperálták... Holnap megint írok, akkorra talán már többet tudok...”

Itt Pesten, egy lakásban, cseng a telefon, egy asszony leemeli a hallgatót s megindul a beszélgetés: „Az operáció sikerült, de még nem tudni, hogy...”

A klinika bejárata előtt autotaxi áll meg. Öreg házaspár mocomrog ki belőle, nyolcvanon felül járhatnak mind a ketten. Az öregasszony a soffőrrre pillant, az elérti: „Egynyolcvanöt” — mondja. Az öregúr a markában szorongatott kétpengőst odanyújtja a soffőrnek: „A többit tartsa meg!” Most megfogja az öregúr a felesége kezét, igen, a kezét és nem a karját, befordulnak a kapun, kéz a kézben, mintha két kistestvér lennének, s a kapus fülkéjéhez totyognak: „Szankó Bálintné keressük...” „Az unokámat” — toldja meg magyarázólag az öregasszony és görcsösen szorítja az ura kezét. A kapusnak nem kell felütnie a mutatókönyvet, hiszen két nap óta szakadatlanul Szankó Bálintné iránt érdeklődnek tőle: „Bé pavillon, első emelet, ötös szoba.” A kapus kilép a fülkéből, kezével mutatja az irányt. „Köszönjük” — mondják az öregek egyszerre; az öregúr aprópénz után kutat a zsebében, aztán azt gondolja: „majd holnap”. És megindulnak, megint csak kéz a kézben, a B.

pavillon felé. „Istenem, csak Ilonkának ne legyen valami nagy baja“ — sóhajtja az öregasszony. „Nincs komoly baja, nem érted? Nem is lehet!“ — mordul a feleségére az öregúr, de olyan szigorú meggyőződéssel, hogy az magabiztatásnak is beillik.

GALLUS TANÁR a szobájában ül, előtte halvány férfi áll, rogyadoznak a térdei.

— Még nem tudok semmi bizonyosat, de... nem hiszem, hogy rosszindulatú lett volna a daganat — mondja a tanár.

— Tanár úr, könyörgöm, az igazat akarom tudni.

— Azt hiszi? Én kételkedem ebben. Maga, fiam, valami vigasztalót szeretne hallani.

— Igen. De... a leglesújtóbb bizonyosság is jobb, mint ez a kétségbeejtő bizonytalanság.

— Nono! Lásza, én ezt is másképp gondolom. De majd... mindjárt meglátjuk, talán már elkészültek a szövettani vizsgálattal. Szankó Bálintnak hideg fut végig a hátán.

— Addig is üljön le! — ezt szinte vezényelte az orvostanár. És még utána mormolta csak úgy magának: Milyen gyenge idegzetű emberek!

A tanár füléhez emelte a telefon kagylóját, megnyomott egy gombot. Szankó már ült, de megkapaszkodott a szék karfájában. Előrehajolt, a szája mozgott, hangtalanul beszélt magában: Istenem, Istenem, csak most az egyszer segíts!

A laboratóriumban Kovács doktornő éppen a kezét mosta. Egy perccel előbb fejezte be a vizsgálatát a bé pavillon elsőemeleti ötös betegnek, illetve a kioperált részből szelt metszetnek. Vidám kis dalt dúdolt. Nem érdekes az eset. Mint kutató, jobban szereti a komplikációkat, de mivel mégis csak egy ember reménye, üdve, élete függött a vizsgálat eredményéhez, hát örül, hogy az eset érdektelen. A lelet „negatív“. Hála Istennek, szegény asszonykát a félelmen kívül nem érte más baj.

A telefon berreg, a doktornő abbahagyja a dúdolást, de a kezét

tovább mossa s csak amikor már meg is törülközött, akkor lép a készülékhez:

— Halló!

— Itt Gallus. Kész a szövettani vizsgálat a bé elsőemeleti ötről?

— Jónapot, tanár úr. A vizsgálatot éppen most fejeztem be. Negatív.

— Köszönöm — s a tanár máris letette a hallgatót.

Enyhe mosollyal fordul a reszkető férjhez:

— Nincs komoly baj. A felesége tíz nap múlva, minden valószínűség szerint, már haza is mehet.

— Köszönöm, tanár úr — hálálkodik Szankó, — kedves, jó tanár úr!

És Szankó a tanárhoz lép, megragadja kezét s ha a tanár el nem húzza, talán meg is csókolja.

— Nem kell mindjárt úgy megijedni — mondja a tanár szinte feddően és ... már más betegére gondol, aki a földszinti közösben fekszik s ma reggelre minden látható ok nélkül lázas lett.

A TÁLALÓBAN az ápolónő kakaót főz az ötös szobában fekvő betegnek. Igen, az orvos úr éppen az imént figyelmeztette, hogy a beteget jól kell táplálni ... Az ötös szobában még két ágy van. Az egyesen egy frissen operált beteg fekszik, még csak most ébredzik a narkózis kábulatából. Felnyitja a szemét, első tekintete a kettesre esik. Sorstárs, gondolja, vajjon hogy van? A hármas ágyon fiatal lány ül. Ő már holnap elhagyhatja a klinikát, tegnapelőtt vették ki a manduláját, sebe szépen gyógyul, mehet.

Szankóné lassan megemeli a fejét, körülnéz. A lányka megkérdi:

— Hogyan érzi magát?

— Köszönöm — feleli Szankóné halkán.

— Fájdalma nincs?

— Most nincs. Nem érzek semmit, csak kissé gyenge vagyok. Ó-óhh!

— Talán mégis fáj valamije.

— Nem, nem, csak ... el vagyok keseredve.

— Miért?

— Hát ... tudja, ilyenkor eszmél rá az ember, hogy milyen egyedül van a világon. Nem törődik velem senki. A férjem nincs itt. Isten tudja hol kószál. Itt hagyják az embert egyedül, amikor halálos beteg ... A nagyszüleim sem jöttek el, pedig várom őket. Már itt lennének, ha az első vonattal indultak volna ... Az ápolónő sincs itt soha. Az alorvost meg csak vizitkor látom ...

— Mindjárt vizit lesz. A tanár úr is bejön. Ó, én imádom a tanár urat. Nem is fájt, amikor lecsípte a mandulámat. A tanár úr tegnap össze is szidott, mert beszéltem.

— Ó-óh — és Szankóné nyugtalanul néz körül, mintha valamit keresne, mintha fel akarna kelni.

— Tessék csak nyugodtam maradni. Nem szabad mozognia. Ha valamire szüksége van, szívesen segítek. Parancsol valamit?

— Igazán kedves maga. Milyen csodálatos. Egy idegen. Mások meg nem törődnek velem. Mintha már nem is lennék. Talán már eszükbe sem jutok ... Ugyan, legyen olyan szíves, adja ide a kézitáskám. Benne van a kozmetikám — az asszony most mosolyog — meg a kistükröm. Egy kicsit kikészítem magam.

AZ UZSORÁS

AKKORIBAN kis állásom volt egy nagy hivatalban, a keresetem némi külön munkával száznyolcvan koronára rúgott havonta. A mai fogalmaink szerint ez már szép fizetés. Pengőben jelentene vagy kétszázötvenet s ennyi pénzből már meg lehetne élni. Megélni pedig, — ez, hogy újat mondjak, nagy szó. Ötven pengő haviból futja a házbér, van fedél, ágy. Havi hetvenből, kettőnek, kitelik a koszt. És ez még csak százhusz. Marad ruhákra és egyebekre százharminc. Néha még újságot is lehet venni, bár nem érdemes; néha könyvet is lehet vásárolni, egy-egy filmet is meg lehet nézni, a nagyobb utakat villamoson lehet megtenni. És hogy ha biztos ez a kétszázötven pengő az emberi kor legvégső határáig, hát páholyban ül az ember, onnan nézi a világ vérző arénáját — így mondom, gyönyörűszépen, — úr az ember, akkora úr, hogy azt csak azok tudják, akiknek havi százötvenen, százhuszon, sőt százon alul marad a keresetük.

Így látom én ezt ma. De akkor! Fiatalember voltam, — pesti fiatalember — s hittem, hogy csak úgy szép az élet, ahogy bohém grófok s rideg faügnökök élik. Élet, ez számomra olyan folyamatot jelentett, melybe beletartozik a kocsikázás, az éjszakai mulatóhely s a vendéglőbe járás. Pontosan emlékszem rá, hogy hatszáz koronát tartottam létminimumnak. Ennyin alul — állapítottam meg, — intelligens embernek lélekzetet sem lehet vennie. Pokoli módon nélkülöztem tehát a havi száznyolcvanommal, nyomorogtam, sanya-

rogtam, szüntelenül a végpusztulás szélén lebegtem. Pedig a kocsi-kázásig s mulatóhelyig, ezekig az életeszményekig, el sem jutottam. A kultúremler életprogramját csak annyira tudtam megvalósítani, hogy naponta négyszer-ötször ültem a kávéházban. Már most csináljunk megint egy kis számadást. Egy kávéházi széánsz feketekávéval s a megfelelő mennyiségű princeszásszal, esetleg a kivételesen majdnem minden alkalommal elszívott két-három hyksosszal, egy koronába került. Napi öt korona, ez havi százötven korona. Csak kávéházra. Maradt tehát lakásra, kosztra, ruházkodásra, mosatásra, borbélyra, fürdőre, cipőtálpalásra, aszpirinre és brómra havonta harminc koronám. Ez bizony nem volt elég. Ezt még azok is tudják, akik a mai időközön való túlságos elcsudálkozásukban olyasmiket mesélnek a régi világról, hogy: öt koronáért lehetett egy pár cipőt venni, még pedig olyant, amely két évig eltartott, de még két év alatt sem szakadt el, hanem az ember végre is úgy megúnta, hogy levetette s eladta a handlénak hatért; meg hogy negyven fillérért a Vörös Csibuk-ban akkora bécsiszeletet adtak kovászos uborkával, hogy csakis úgy lehetett megenni, ha az ember előzőleg két napig koplalt, akkor is ott maradt a fele, illetve az ember bepakolta, elvitte haza, másnap még egy jót lakmározott belőle, a maradékot pedig elajándékozta a viceházmesternek, aki hétszemélyes családjával azon élt egész nap.

Mit csináltam tehát? Azaz hogyan tudtam mégis megélni a havi harminc koronából? Hát nehezen, nagyon nehezen. Csak a szobáért fizettem negyvenet. Szóval adósságot csináltam. Kölcsönöket vettem fel, leginkább váltóra, kisebb pénzintézetektől. Az ország legkülönbözőbb helyein szerepeltem a takarékpénztárak mint szövetkezetek könyveiben adósként. Még ma is őrzök emlékül néhány felszólító-levelet, például az Érmihályfalvi Takarékpénztárét s ma már kellő, bár kései ijedelemmel olvasom a szöveg fenyegető végső szavait: „...különben kénytelenek leszünk Ön ellen a peres eljárást haladéktalanul folyamatba tenni.“ Különösen ez a „haladéktalanul“ imponál nekem. Ebben valami kérlelhetetlen szigort, valóságos kegyetlenséget érzek. Elismerem persze, hogy ez gyerekes megfeledekezés korunk módszereiről, mert ma már

komolyan szigorúnak csak az olyan fenyegetést tartjuk, mint például: — „...különben elraboltatjuk Önt és elhurcoltatjuk földalatti kínzókamránkba, ahol is a bőréből fogjuk lenyúzatni a még esedékes kétszázhetvenöt pengő kilencvenhárom fillért és járulékait.“

Pénzügyi műveleteimet persze, a jobb jövő reményében végeztem. Hiszen biztos, ugyebár, hogy ha már egyszer valaki született, él, vágyakozik és törekszik, akkor el is éri azt a havi hatszázat, illetve ezret, mert ne alkudjunk lefelé, ne elégedjünk meg a kevesebbel, maradjunk csak annál, ami elégségesnek látszik. Feltétlen eléri az ember, ugyebár, ezt a csekélységet és akkor egy-kettőre lefizeti, amivel a jobb jövőt megterhelte s megy tovább minden, mint a karikacsapás.

A különféle takarékpénztárak mint szövetkezetek, meg a hivatal, ahol állandóan előlegeket szedtem föl, azután az egyes alkalmi magánosok, — különös egyének, akik nem költötték el az egész keresetüket, — mindezek egyszerű, rideg, gépies hitelezőim voltak. Akadt azonban egy mindenkori végső támaszom, afféle gyorssegélyező, életmentő, szerencse küldötte és balsors elhárító, akit az őt megillető valamennyi díszítő jelző elhagyásával röviden uzsorásnak neveztünk, mi mindnyájan a hivatalban, adósok, kölcsönvárományosok és elutasítottak. Különben hivataltársunkat tisztelhattuk benne, a segédhivatalban működött, mint kinevezett tisztviselő, tűrhető, ha jól emlékszem, havi százhusz korona fizetéssel. Uzsorás volt és angyal egyszemélyben; angyal, mert segített rajtunk, szeretett bennünket s mi szerettük őt, uzsorás, mert pénzzel segített rajtunk, az igazi angyalok szokásaitól eltérőleg, s a pénzt kamatra adta kölcsön. Persze magasabb kamatot szedett a törvényesnél, a perelhetőnél, a megengedettnél, vagy — már nem is tudom, hogyan tiszteljem a szokásos kamatlábat. Jóval magasabb kamatot szedett a törvényesnél, de hát, Istenem, mi az értelme ennek a szónak, hogy magas, magasabb! Magas-e a kamat, ha arról van szó — milyen példát is találjak ki? — teszem ha arról van szó, hogy Budán egy kávéházban, például a Philadelphiában vár rám Morgan úr, azt üzente, hogy azonnal keressem föl, ad egymillió dollárt, de sicssek, mert csak négyig vár, félőtkor indul a vonata és utazik vissza New-

Yorkba; négyig vár, most pont fél négy, ha elkések, nem lesz egy millió dollárom, gyalog már nem mehetek, villamosra, autóbuszra, autotaxira, illetve abba a korba helyezve a példát, konflisra nincs pénzem, odalépek hát valakihez, akit csak úgy futólag ismerek s éppen ott ül a kávéházban, mert hát csakis kávéházban történik az egész dolog, itt a pesti oldalon, messze a Philadelphiától, odalépek az illetőhöz, adjon nekem kölcsön egy koronát, mire ő . . ., illetve ne is így szerkesszük meg a példát, alakítsuk csak még konkrétabbá: nem futólag ismerem az illetőt, hanem nagyon is jól, sajnos, már kértem tőle egyszer két koronát s mivel véletlenül csak olyankor találkoztam vele, amikor nem volt nálam pénz, még mindig tartozok neki. Ezek után odalépek hozzá s azt mondom: kérem, adjon csak nekem sürgősen kölcsön egy koronát. Hát nem ad. Védekezik. Bocssásk meg, de még a multkorit sem . . . Különben is nincs pénze, egy koronája van s abból kell kifizetnie a feketekávéját. Adja ide azt az egyetlen koronáját. Hát nem adja, nem adhatja, hogyan is lehetne ilyesmit kívánni, ez már több a soknál. Ígérem, erős-ködök, hogy két órán belül visszakapja a koronát. Ugyan, hagyjuk már abba! Ha megmondom, mire kell a pénz, hogy egy óra múlva milliomos leszek, kinevet vagy talán megrémül, mert azt hiszi, hogy elment az eszem. Nem beszélek hát erről, hanem — sietni is kell! — egyszerűen üzleti ajánlatot teszek neki. Adja ide a koronát, két óra múlva kap érte huszat. Zálogul nála hagyom a pénztárcámat, melyben pénz nincs ugyan, de vannak benne iratok, amelyekre feltétlen szükségem van, bizonyos lehet hát benne, hogy kiváltom azokat. Mondjuk, hogy megtörténik az üzlet. Megérte-e nekem az az egy korona a huszat? Uzsorás volt-e a kölcsönadó, kifosztott-e engem? Nem úgy áll-e a dolog, ha nagyon firtatjuk, hogy még én csaltam meg őt? Hát csak ezt akartam megállapítani. Száz példát tudnék még elakadás nélkül leírni, melyek mind azt bizonyítanák, hogy nem lehet valakit csak úgy könnyelműen megvádolni magas kamat miatt . . .

Szóval, amint magam is észreveszem, védem az uzsorást. Az uzsorás ott ült a hivatalban, az Irattárban, segédje volt az irattárosnak. Egy rozoga nádszéken ült, hosszú deszkaasztal végében, aktacsomókra

piros ceruzával számokat írt s az aktákat bejegyezte név, tárgy és szám szerint egy nagy könyvbe.

Reggel nyolctól délután kettőig gépíes szorgalommal dolgozott. Munkáját csak akkor hagyta abba, amikor megette a tízórait, ami nem volt más, mint egy csupasz zsemlye. Meg amikor végigjárta az ügyfeleit. Ilyenkor kivett a retiküljéből egy kis noteszt, még hozzá női noteszt s azt kezében tartva végigsétált a különféle ügyosztályokon.

— Hogy van, Frey? — kérdezte az egyik hivatalnoktól. — Remélem jól, hiszen még csak huszonhetedike van.

Ez enyhe gúny volt, mert huszonhetedike a fixfizetésűeknek mindenütt a világon igen magas dátum. De valamit jelentett is, hogy Frey ne kérjen tőle kölcsönt. Freynek jómódúak a szülei, náluk lakik, a fizetése csak zsebpénzre kell neki, elégedjen meg ennyivel, ne költekezzen esztelenül. Tehát az uzsorásnak ilyen szempontjai is akadtak. De még mennyire. Mert két perccel később az elnöki-ben ezt mondta Bálint segédfogalmazónak, aki húsz koronát kért tőle elsejéig:

— Nem adok. Egy vasat sem adok. Maga nagyon rosszul néz ki. Sovány, sápadt, gyűrött. Feküdjön le naponta korán s aludja ki magát. A nyári szabadságra okvetlenül el kell utaznia valahová, hogy egy kicsit összeszedje magát. Majd akkor, ha hiányzik valami a nyaralási költségekhez, majd akkor jöjjön hozzám.

Kurtákkal, az üzembesorozó-nak nevezett ügyosztályban létesült egy kisebb ügylet, így:

— Öt koronát adok, de szigorúan harmincegyedikéig. Ha nem adja meg pontosan, rögtön, ahogy a fizetését megkapta, sohasem kap többé.

Kurták szakdíjnok úr próbált alkudni, húszról leszállt tizenötre, majd tízre, de csak ötöt kapott. A zUzsorás egy kerek ötkoronást tett ki az asztalra, beírta a noteszába, nyugtát nem is kért. És nyomban libegett tovább, be a Szontág aligazgató úr szobájába, egy kis csevegésre. Bár mit lehet tudni, talán ez is üzleti út volt, mert azt beszéltek, hogy Szontágh aligazgató úrnak is kölcsönzött az Uzsorás egyszer, még pedig egy tételben, hatszáz koronát. Bizonyos, hogy

ez és titokban más nagyfejúeknek nyújtott kölcsönei tették lehetővé, hogy a hivatalban fesztelenül, egész nyíltan folytatta üzemét. Sőt az egyik nagyfejűről azt is rebesgették, hogy törlesztett ugyan az uzsorásnak, de kamatot nem fizetett s valami ilyesfével magyarázta a dolgot: nézze, kedves Vilma, a magas kamat tulajdonképpen azért jár, mert a kiadott pénz bizonytalan. Az helyes, ha egy díjnok, egy szegény ingataglétű ördög akár a dupláját fizeti vissza annak, amit maga ad neki, no de hát én! Nálam a pénze, ugyebár, jobb helyen van, mintha otthon tartaná; vannak kérem, svájci bankok, ahol a betevő fizet őrzési díjat; hát a mi esetünk pontosan ugyanaz. Igen, ezek a nagyfejúekkel kötött pénzügyek, ezek lehettek az uzsorás fenntartó pillérei, semmiesetre sem a munkája, mert munkát végez más is és még kevésbé a női varázsa.

Ámbár azt sem lehet állítani, hogy az uzsorásnak nem lett volna női varázsa. Szép nem lehetett akkor sem, ha nem is a magam ízlése alapján mondok róla ítéletet. Magas volt, sovány volt, az arca csontos, a nyaka vékony és hosszú, a hangja férfias, ha nem is bariton, de több mint alt, még öltözködni is túlságosan egyszerűen öltözködött, sötétszürke és fekete színekben, azzal a harminc év körüli eléggé alacsony életkorával. Ilyen volt ő, Vilma, az uzsorás, nekem nem tetszett, de Ulmer kollégámnak például tetszett, mert Ulmer többször kijelentette, — különösen amikor sürgős elintézni valója akadt s az ügyfél már egy órája várt a szobája előtt, — hogy ő nem szereti a szép nőket, mert a szép nők ostobák és hidegek, sőt, ő mondta, nem én, — rosszlelkűek; ezt Ulmer az uzsorás előtt is hangoztatta, nem lehet tudni, udvarlási vagy elriasztási szándékkal-e, mert ez attól függ, hogy az uzsorás önmagát a szépek közé sorozta-e, de azt sem lehet tudni, hogy az ilyen kijelentések nem következőnapra kölcsönkérést előztek-e meg.

Mondjuk talán mégis úgy, ahogy a nők szokták egymást ócsárolni: az uzsorás nem volt szép, de kedves volt. (Megjegyzem, hogy a vicces Pfisterer szerint ez a meghatározás is úgy hangzanék: nem volt ugyan szép, de kedves sem volt.) A kedvességgel is úgy áll a dolog, hogy hát az is relatív, mégpedig ilyenképpen: akinek adott kölcsönt, annak kedves volt az uzsorás; akinek kevesebbet adott,

mint amennyit az illető kért, annak nyilván „elég kedves“, „tűrhető“, „megjárja“, „nem is olyan ellenszenves“ lehetett. Akinek meg nem adott, a szerint biztosan még a testi külseje is így festett: a nyaka öt centivel hosszabb, mint amilyen hosszú, a súlya tíz kilóval kisebb, mint amekkora, éveinek száma ötven, hangja mint egy pipás falusi kántoré.

Én bizony egész tárgyilagos tudtam lenni ebben a kérdésben, így ítélkeztem: az Uzsorás semmiesetre sem csúnya, de minden esetre nagyon kedves, azaz nekem mindig adott kölcsönt; néha törlesztettem is valamit, nehezen, de azután új adósságot csináltam nála, a tartozásom felnőtt egy ízben háromszáz koronára, úgy, hogy nem sok hiányzott ahhoz, hogy az Uzsorás szép is legyen. Üzleti viszonyunk mérlegéül lehetett felállítani: az uzsorás nyaka hosszú ugyan, de hasonlatos a hattyúéhoz; alakja angolos, hangja érdes... akarom mondani érdekes, öltözeke pontosan kifejezi nemes egyszerűségét, azaz „no, mennyi kell?“, „jó, majd adok“.

Miután mindez így állt, megbetegedtem. Mégpedig alaposan. Kezdődött a betegség néhány tüsszentéssel, orrom kivörösödésével, szemem könnyezésével s fejem fájásával. Senki sem törődött velem, illetve a betegséggemmel, csupán egyes kivételek akadtak. Így Kosatzky, aki dühösen nézett rám:

— Miért nem maradt otthon? Maga influenzás! Még majd mást is megfertőz.

Más alatt, akiért őszintén aggódott, persze önmagát értette a derék Kosatzky.

Hát én nem maradtam otthon s eszem ágában sem volt, hogy hazamenjek. Hogyan is tudnék én egy kis hónapos szobában napokon át hencseregni. Még egészségesen valahogy talán, de így betegen! Meg azután, mit szól majd Szontág aligazgató úr, közvetlen főnököm, ha hazamegyek egy nyavalyás kis náthával. Sőt már szólt is:

— Jobb lenne, ha hazamenne s otthon maradna néhány napig.

Egyelőre ezt *szólta*, de még mindig kérdéses maradt, mit szól majd. Mert Szontág aligazgató úr, — Isten nyugosztalja, — igen barátságos ember volt, mosolyogva beszélt hozzánk, urazott mindnyájunkat, a legkisebbeket is, kezét fogott velünk minden reggel,

amikor jött, csupán tréfás, szelíd megjegyzést tett, ha valaki elkésett, de talán éppen azért a legkisebb hiba vagy mulasztás miatt is a leg-súlyosabb minősítést adta le rólunk, írásban és titokban, így: egyszerű késtél, ő mosolyogva vigasztalt, na nem kell röstelkednie, mindenkivel megesik, jelentés pedig „állandóan későn jár ; beteg“ vagy, ő küld haza, menjen azonnal s feküdjön le, hisz’ alig áll a lábán, jelentés „állandóan betegeskedik, csekély ok miatt is távol marad a hivataltól.“ Szóval Szontág úr szerint menjek haza, de mi lesz majd a jelentés Szontág úr szerint. Tehát még mindig nem mentem haza. Délután azonban, mikor már tüzelt az arcom, lázam is lehetett, betoppant hozzám az uzsorás:

— Szent Isten, maga beteg! Azonnal menjen haza, feküdjön ágyba.

— Nem megyek, — makacskodtam.

— Dehogyan is nem megy.

És már szaladt is, berontott az igazgatóhoz, — tehát nem Szontág-hoz — az igazgató nem is hivatott maga elé, hanem ki-üzent: rögtön menjek haza, majd kiküldik hozzám az orvost.

Ez már parancs volt, mentem is tüstént, nem ugyan haza, hanem a kávéházba, ott még egyszer megreggeliztem s amikor már szédültem a rosszullettől s kezemmel az érverésemet tapogatva azt percenként százhusznak találtam, elvándoroltam hónapos odumba.

Tudja Isten, mi bajom lehet, majd jön az orvos és megmondja, — elmélkedtem s egykettőre mély álomba merültem, mert bizony alvási „restanciám“ nagyobb volt, mint hivatali asztalomon az elintézendők halmaza. A gyönyörűszép júnói alakú nő gyönyörűszép, de végtelenül közönyös ábrázatával, sőt nem is azzal, hanem kecses kezével már vagy ötödször húzta el szám elől az üres korsót, melyből inni akartam, hogy gyötrő szomjúságomat enyhítsem, elhúzta, pedig fölösleges volt elhúznia, mivel a korsó üres volt, — amikor halk kopogtatásra ébredtem. Megjött az orvos. Megvizsgált, harminckilences lázat mért, semmi, csak egy kis influenza, bízottatott, orvosságot írt s távozott.

Legalább öt napig nem kell hivatalba mennem, — örvendeztem. De a kávéházat csak három-négy napig hagyom ki, — alkudoztam.

Mit csinállok azonban itt, ha csak két napon át is, ebben a kis szobában, magánosan, — töprengtem. Meg fogok örülni, — rémüldöztem, — megöl az unalom, a tehetetlenség. Ki fog ápolni? Ki ad ebédet? Vacsorát? Pénzem nincs. Az orvosságot még csak meg tudom csináltatni, de ki megy el a recepttel a gyógyszertárba? Magános öreg háziasszonyom vajjon megteszi-e? Eddig ugyan még be sem nézett hozzám, hogy föltegye a szokásos aggódó kérdést: betegnek tetszik lenni?

Estefelé beállított hozzám az uzsorás. Pontosan így: félszendergésemből erélyes kopogtatás vert föl, mielőtt elkiáltottam, hogy szabad, már nyílt is az ajtó s ő toppant be rajta:

— Megkérdeztem telefonon az orvosi ügyosztálytól, hogy mi baja van?

— No és?

— Hát semmi. Lány doktorral beszéltem, aki itt járt magánál. Semmi. Azért mégis eljöttem.

Kedves és jóságos lény ez az uzsorás, azt meg kell adni, — ez mint egy meleg érzés öntött el. Hogy eljött. És hogy érdeklődött a betegségem iránt. És hogy azt mondta, nincs semmi bajom. Szinte szerettem volna fölkelni, hogy együtt menjünk le a kávéházba.

— Ha már eljöttem, jóideig ittmaradok ám. Mert már sehová nem mehetek, hazamenni meg nem akarok, csak úgy tíz óra felé. Mit csináljak otthon egyedül?

No lám, így beszél, bizonyos, hogy egész bátran magamra hagyhatna, már ami az állapotomat illeti, csak éppen hogy el akarja tölteni az időt. Egész vidáman szertenéz a szobában, szinte nem is törődik velem, érzem, hogy már holnap fölkelhetek.

— Mire van szüksége most hirtelenében? Látom, itt a recept. Miért nem vitte le az öregasszony, aki ajtót nyitott? Cseléd nincs? vagy hívta volna föl a házmestert! Na várjon, majd én lemegyek és megcsináltatom. Van pénze? Mennyi? Az kevés. Adok magának, egyelőre elég lesz húsz korona? Nem is mondom, hogy takarékoskodjon vele, hiszen úgysem tudja ellumpolni. Látja, mire jó egy kis betegség. Persze, ide kéne tenni az ágya mellé egy kávéházi asztalt, néhány törzsvendéggel. És egy kis füst is kéne a szobába, úgy-e?

Jaj, hogy is bírják ki azt a borzasztó füstöt. Én ki nem állhatom a kávéházat. De még a kávéházba járó embert sem állhatom, érti? Na megyek és rögtön jövök. De... mit fog vacsorálni? Ebédelt egyáltalában? Akkor hozok vacsorát is, ezt már persze levonom a hús koronájából. Mit hozzak? Ugyan hagyja azt a sült kolbászt, nem való az betegnek. Majd hozok sonkát. Na jó, hát hozok heringet is, bár szerintem az sem való betegnek, hagymát nem is hozok hozzá. Vegyek teát is? Cukor van? Citrom? Na persze, hogy semmije nincs. Nem értem az ilyen léha fiatalembereket. Lehet itt főzni teát? Majd én megfőzöm. Feküdjön csak nyugodtan, amíg visszajövök, ki ne takarja magát, magának izzadnia kell. Vizesborogatást nem rendelt az orvos? Csodálom. Biztosan azért nem rendelt, mert nem talált itt senkit, aki ellássa vele.

Félóra múlva érkezett vissza. És ott ült az ágyam mellett féltízig. Beszélgettünk, mindent, amire szükségem volt elvégzett, teát főzött, limonádét csinált, vizet készített az éjjeliszekrényre, segített a porokat bevenni, kis eseteket mesélt el kölcsönüzletei köréből, szinte előírászerűen szórakoztatott. Már volt udvarlója, sőt kérője, nem is egyszer, — ezzel is eldicsekedett. De neki semmi kedve férjhezmenni. Önálló egyéniség akar maradni. Ő megél a munkájából is, öreg napjaira pedig, reméli, biztosítva lesz az élete. Már van egy kis háza Kőbányán, abban lakik, nem is egész egyedül, mert úgy bizony barátságatlan lenne, hanem a másik lakást kiadta, igen rendes embereknek, házaspár, egy gyermekük van, nagyon kedves kis fiúcska, ő a más gyereket éppen úgy tudja szeretni, mintha a sajátja lenne, neki nem is kellene gyerek.

Hát csak vigyázzak magamra, — mondta, mikor már búcsúzott, addig bizony nem fogok fölkelni, amíg egészséges nem leszek, ja igaz, ebédéről is gondoskodik, a szomszédban van egy kis vendéglő, ezt rögtön fölfedezte, mikor a gyógyszerért ment, ott megrendeli az ebédemet, három napra előre kifizeti, majd fölhozzák, vacsorát pedig majd ő vásárol, mert holnap újra eljön.

Kedves és jóságos volt, s mikor nevetett, határozottan csinos is volt, hiszen épen és fehéren villogtak a fogai. Csacsni nő, férjhez mehetett volna már régen, valami rendes emberhez, amelyent meg-

érdemel... Milyen gondosan betakart, amikor elment. Szenet is tett még a kis kályhára, bizony, kellett, mert az ilyen kis vaskályhák csak addig melegítenek, amíg tömik őket... Kissé nyomott a takaró, nehéz volt a mellem, valami nagy teherrel a mellemen bukdácsoltam az álmotengerbe, a lázam, amikor utóljára mérte meg, harminckilenc egytized volt, láttam is, hogy ez nem tetszik neki, rámnézett és elmosolyodott, hogy ő nem aggódik. Mint az anya, éppen úgy, csak még jobban, mert az anya annyira aggódik, hogy már nem is tud mosolyogni.

Másnap is eljött. Az orvos is járt nálam. Semmi különös nem történt, csak éppen az, hogy semmi sem történt, tehát valami kínzó unalom fojtogatott, a szobám kisebb lett, mint bármikor is volt, a négy fala közvetlenül az ágyam mellett emelkedett, a mennyezet meg lereeszkedett egész a homlokomig, a mellemig, a szívemig, hogy elálljon a verése, szerettem volna tova nyomni, rúgni a gonosz falakat. A villamos csillár sem égett jól, nyomorult hatvanas égő, valami sárgásszürke félhomály tellett csak tőle, hogy leomoljanak a falak, elszáljon a mennyezet s úgy süssön rám. Az orvos vizsgált, kopogtatta a mellem, hallgatta a szívem, szörnyű volt mintha ő hozta volna rám az egész megsemmisítő halálos kórságot. És amikor a kedves angyali uzsorás megérkezett, széjjelebb húzódtak a falak, hogy helyet adjanak neki, csengő-zengő kérdéseinek, megnyugtató szavainak, feltámadó reményemnek, a szoba kiderült, a csillár tündökölni kezdett.

Mindennap eljött, mindennel ellátott és ápolt. Közbeesett a hó vége, fölvette a fizetésemet és elhozta. Rendezte minden dolgomat, amikor már nem volt elég a pénzem, újra kölcsönzött. Elővette a retiküljéből kis noteszét s új és új kisebb összegeket jegyzett be a tartozásaim rovatába, hitelezői kérlelhetetlenséggel, homlokát ráncolva, nyelvével a ceruzáját megnedvesítve, könyvelői pontossággal, — nevetni kellett rajta. Már nem emlékszem, mivel és hogyan, de el is árulta magát. A hitelezők megbízásából ül az ágyam mellett, tiszta véletlen, hogy a hitelező ezúttal ő maga. Vigyáz a nehéz adósra. Az adós pusztulása jelentékeny összeg elveszésével járna. Isten mentsen ettől. Az üzlet nem olyan nagyszabású, hogy a súlyos

veszteségeket kibírja. Az adós tartozása már négyszáz korona felé jár, mentése megér egy kis fáradságot. Már mint kinek, minek a mentése? Hát a négyszáz koronáé! Azért tehát csak nyugalom és türelem, nem kell csüggedni, a felgyógyuláshoz erő kell, akarat kell. Hogy el ne felejtsem, persze, hogy súlyos lett a betegségem, mellhártyagyulladásom estem át.

Lehet ugyan, hogy csak meggyanúsítottam őt. Néhány kis tényhez, pár elejtett szóhoz fűztem következtetéseket. De mindegy, hogy a valóság képét kaptam-e meg, vagy csak úgy ráláttam elképzelésemet a valóságra, fontos csak az, hogy az uzsorás ült betegágyam mellett, ő ápolt, ő vigasztalt, szórakoztatott, bíztatott, ő takart be, ő tette a hidegborogatást forró homlokomra, nyugodt bizalommal nézett rám, mosolygott rám, tagadta a veszélyt, amely fenyegetett, kisebbítette a fájdalmat, ha egészen szigorúan szólt rám, ha jónak látszott, hát kinevetett. Tevékenységéből, szavaiból, minden mozdulatából, jöttéből, mentéből szeretet áramlott rám, a szeretet igazi volt, mert hatott, mindegy, hogy miért, testvérem volt mindezekért, gyermekem volt, anyám volt, több volt mindezeknél, mert okos volt, oly okos, mint egy rideg üzletember.

Így volt és most már nem tudom, miért is alkuszom önmagammal, hiszen mikor már felgyógyultam, oly közönyössé vált hozzám, amilyen azelőtt is lehetett. Hiába settenkedtem körülötte, hiába nem tudtam soha megválni a vele való beszélgetéstől. Amikor egy alkalommal valami túlságos bizalmasságot engedtem meg magamnak, ő csípős gúnnyal így hűtött le:

— Nana, csak nyugalom, fiatalember! Ne feledkezzen meg róla, hogy maga már egészséges! Magának már nincs ápolásra szüksége, sőt, remélem, most már a maga erejéből is szépen elkezd a törlesztést.

RUHA TESZI AZ EMBERT,
DE NEM EGÉSZEN

KOLOZSVÁR régen, úgy negyven év előtt, jogászváros volt. Egyetemére jártak szigorlatozni a jogászok, még Pestről is. Belőlük éltek a vendéglők, kávéházak és szállásadók.

De mágnásváros is volt Kolozsvár. Sok volt Erdélyben a gróf és a báró, akik az év nagyrészét Kolozsváron töltötték. A mágnásfiak szintén jogi vizsgákra készültek, már úgy a maguk módján. Ők is eljártak a kávéházakba, éttermekbe, élénk társadalmi életet éltek, persze este és éjszaka, nappal pedig szorgalmasan aludtak. Egyik legfőbb gondjuk az volt, hogy megkülönböztessék magukat a polgárok fiaitól. Ezt öltözködésük választékosságával s modoruk egyszerűségével tették. A gazdag polgárfiak igyekeztek őket utánozni s boldogok voltak, ha a pincér méltóságos úrnak szólította őket. A pincérek persze, hogy nagyobb borravalót kapjanak, sűrűn osztogatták ezt a címet főnek-fának. Pedig legtöbbször egy perc alatt meg tudták különböztetni az igazit a hamisítványtól. Aki zavartan eldadogta, hogy: kérnék szépen egy üveg sört, — az csak a Bakó volt. Aki meg hetykén odavágta: feketét! — az a Weisz volt, akár- hogyan kiöltözködött is.

Kovács János, az egyszerű szegény jogász is elutazott Kolozsvárra. Szintén szigorlatozni. Jeles diák volt, Pesten is vizsgázhathatott volna, de meghívta őt magához J. Elemér gróf, akit egyszer

már sikerrel készített elő egy alapvizsgára. A meghívás Kovács János panaszos levelére történt, melyben megírta Elemér grófnak, hogy sanyarú az anyagi helyzete, sokat kell dolgoznia a napi kenyérért, nem ér rá tanulni. Elemér gróf távirattal válaszolt: „Jöjjön mielőbb, itt tanulhat, lakása van nálam“.

Februárvégi napon állított be Kovács János a fiatal gróf főtéri lakására. Ideiglenes lakás volt az, hiszen Elemér gróf pátriája a Dunántúl volt, Kolozsvárra csupán azért küldték a szülei, hogy ne legyen éppen Pesten, ahol a mulatozásra, pénzpocsékolásra sok az alkalom.

Reggel állított be Elemér grófhöz Kovács János. A fiatalúr még aludt. A Főtéren nyíló egyetlen szobájában. Örült régi ismerősének, aki csaknem barátja volt, megmondta neki, hogy leckéket vesz tőle, azért fizetést ad, nem sokat, mert sok az adóssága s a szülei nagyon megrendszabályozták, de mindenesetre annyit, hogy kitelik belőle a kosztja és a zsebpénze. Lakni pedig ott lakhatik majd vele, a lakás „másik szárnyában“. Kovács János aggódva nézett körül, hogy hol hát az a másik szárny?

— No, megmutatom a lakosztályát — mondta Elemér gróf s kivezette a szobából Kovács Jánost az előszobába. Ekkor derült ki, már mint Kovács János számára, hogy az előszobából egy függönnyel elzárt kis fülke nyílik, melyben egy ágy, egy asztal és egy szék van. Elemér gróf megnyugtatta Kovács Jánost:

— Együtt lakunk. Egyiké a szoba, másiké a fülke. A szoba nagy, a fülke kicsi. Kettőnk közül én vagyok a nagyobb, tehát a szoba nekem jár.

— Egyforma nagyok vagyunk — vetette ellene Kovács János.

Ekkor már ismét a szobában voltak s éppen az egyik szekrény tükre előtt álltak.

— Magasságra igen, de az én testsúlyom nagyobb — replikázott Elemér gróf. — Akarja, hogy megmérjük magunkat?

— Köszönöm. Meggyőzőtt róla, hogy nekem kell a fürkében laknom — mondta Kovács János.

Ettől kezdve együtt laktak. Mégis alig látták egymást. Mert Kovács János rögtön hozzálátott a tanuláshoz, naponként este feküdt

le és reggel kelt föl, a fiatalúr azonban hajnaltájban járt haza s délig aludt. Arról, hogy a fiatalúr is megkezdje a tanulást, szó sem lehetett. Ha Kovács János olykor nógatta, már amikor beszélhetett vele, mindig ugyanazt felelte:

— Majd a jövő héten.

Így ment ez heteken át. Egy éjjel, hajnaltájban, mikor Elemér gróf hazajött, Kovács János felkelt és bement hozzá:

— Ajjaj! — sóhajtott a fiatalúr, amikor Kovács Jánosra nézett.

— Tudom, miben fárad. A lelkemre akar beszélni.

— Eltalálta — mormogta Kovács János.

— Szóval a tanulás. Hogy mikor kezdjük. Majd a jövő héten.

— Ezt már sokszor mondta. Ma kezdjük.

— Szó sem lehet róla. Sok a gondom. Tele vagyok adóssággal. Tudja, hogy édesapám szűkre fogta a havi járandóságomat. Kölcsönökkel kell azt kipótolni. A jószágigazgatónk szerzi a kölcsönöket egy uzsorástól. Most is pénzt várok, de nem jön. Azt meg nem tehetem, hogy itt próbáljak pénzt szerezni, számláim vannak mindenfelé, már ég a föld a talpam alatt. Tehát . . . a jövő héten, Kovács úr!

Hogy másra terelje a beszédet, kinyitotta az éjjeliszekrény fiókját, melyben a különféle holmik alján pénz hevert, tíz- és húszfilléresek, egykoronások, de papírpénz is, legalább száz korona.

— Maga egy nagy marha, Kovács úr. Hallom a Newyorkban, hogy tegnap adós maradt a reggelijével. Ahelyett, hogy innen vett volna ki pénzt, ha már a magáé elfogyott. Tudhatja, hogy itt mindig tartok valami aprót. A maga eszétől is kitalálhatta volna, hogy ebből elvehet, csak utólag meg kell mondania, mennyit vett el.

— Jól van, köszönöm. De most térjünk vissza a tárgyra. Március vége felé járunk . . .

— Kovács úr, inkább adok magának egy nagyobb előleget, csak hagyjon békén.

— Kérem az előleget.

— Adja ide a kabátom, benne van a pénztárcám. Tessék száz korona. Elég lesz?

— Sok is. És most, ha már megvan az előleg, nem hagyom

békén. Holnap... azaz mivel most hajnali négy óra van, tehát ma, elkezdünk tanulni.

— Maga igen, de én nem.

— Akkor komolyan megharagszom.

— Jaj! És mi lesz a büntetésem?

Kovács János fanyarul mosolygott.

— A büntetés? Sajnos, semmi.

— Ha ilyen nagylelkű, akkor megígérem, hogy ma délután hajlandó vagyok kötélnek állni.

Kovács János hosszasan nézte a fiatal grófot. Milyen csinos fiú, még hozzá elég eszes is, kár érte. Könnyelmű, több annál, léha, irtózik a komoly munkától. Pedig már kitombolhatta volna magát néhány év alatt. Csak a mulatozáson, a nőkön, a kalandokon jár az esze. Ha nem futja a pénzéből, adósságokat csinál. Az igaz, hogy könnyű neki. Egyetlen fiú, tízezer hold vár rá. Egészséges, erős, gróf, elegáns, tetszik a nőknek. Ő, Kovács János, viszont úgy áll a nőekkel, hogy azok tetszenek neki. Persze útána, amikor egyetlen gyűrött ruhájában megy az utcán, nem fordulnak vissza a nők. A fiatal gróf elegáns, mindig olyan, mintha skatulyából húzták volna ki. Ruhája a legfinomabb angol szövetből való. Inge selyem, naponként váltja, néha kétszer is. A kabátja alatt színes mellény, a legújabb divat szerint. A nyakkendőjében aranytű.

— Jóéjszakát, — köszönt azután Kovács János és visszament lakosztályába, a fülkébe.

Csak nagysokára tudott azután elaludni. Szép nőkről álmodott, akik megvetően nézték végig s menekültek tőle.

Délután otthon várta Elemér grófot. Úgy beszéltek meg, hogy hatkor találkoznak.

— Magának nincs szerencséje! — kiáltott a fiatalúr, mikor betoppant s kezében egy papírlapot lobogtatott.

— Azt tudom, — hagyta jóvá Kovács János.

— No nem arról van szó, hogy maga egy szegény ördög, hanem sürgönyt kaptam. Nem tanulunk, hanem elutazom. Rögtön. Ez meghívás vadászatra. Csomagolnom kell, félóra múlva indul a vonat. Segítsen egy kicsit. Hozzon egy kocsit.

— Mi vagyok én, inas?

— Nem. De segítsen. Máskor majd én hozok magának... kocsit. Jó lesz?

Mire visszaérkezett Kovács János, Elemér úr már felöltözve várta. A nyitott szekrényekre, bőröndökre, szanaszét heverő ruhákra mutatott:

— Csináljon egy kis rendet. A fiókban hagytam pénzt, ahhoz nehogy hozzá tegyen! Viszontlátásra.

Kovács János egyedül maradt. Nézte a sok holmit. Eleinte bosszankodott, hogy azt mind neki kell beraknia a szekrényekbe, bőröndökbe, de hirtelen felvidult. Az első gondolata az volt, hogy felfróbál egy szép ruhát, megnézi magát a tükörben. A gondolat tovább alakult: felöltözik grófnak s elmegy egy kicsit csatangolni a városba. Mátyás király egyszer parasztnak öltözött, itt Kolozsváron, s így vegyült a nép közé. Fát vágatott vele a bíró, s mikor a bérét kérte, rácsapott. Ez volt a király esete. Most ő, Kovács János öltözik álruhába. Előkelő úrfi lesz, úgy vegyül el a város polgárai közt. Vajjon mi fog vele történni?

Az ötletet elhatározás, majd tett követte. Kovács János egykettőre levett magáról minden gubancot. És elkezdett öltözködni. Volt bőven, amiben válogasson. Félig felöltözött, majd megborotválkozott, bekente magát kölnivízzel, púdert dörzsölt az arcára, még a körmeit is megpucolta, azután befejezte az öltözködést. Galamszürke ing volt rajta, pirosnyilas harisnya, vadonatúj barnacipő, szürke, halványsávós ruha, égszínkék mellény. A bordópiros nyakkendőbe beletűzte Elemér gróf legszebb tűjét, azt a biztosítótű formára készült aranytűt, amelynek közepébe egy szép gyöngyszem volt illesztve.

Megnézte magát a tükörben, meg lehetett elégedve. A ruha úgy állt rajta, mintha rászabták volna. Hiszen a termete egyforma volt Elemér gróféval. Száz koronája volt a zsebében, az előleg. Óvatosságból magához vette még azt a pénzt is, ami a szekrényfiókban volt. Nyakára kanyarított egy felöltőt s elindult.

Amint kilépett a lakásból, akkor vette észre, hogy még világos van. Pedig kalandjához csak az esti idő alkalmas. Világosságban

meglátják, rögtön megismerik. Nem őt, hanem a ruhát, mert Elemér gróf valamennyi ruhájában sokszor látott alak volt, a Fő-téren s a város belsejében. Visszatért tehát a lakásba. És úgy várt. Bolondság, amire készül, de nem baj. Egyszer az életben talán muszáj is bolondságot csinálni. Töprengett, mi is történhetik vele majd? Kár, hogy az emberek nappali életébe nem keveredhetik bele. Csak az éjszakát járhatja meg, az éjszaka szórakozó helyeit s azoknak a figuráival akadhat össze. Kár. De ezen az éjszakán legalább úr lesz. Felszabadul, nem érzi a szegényes ruha terhét, nem lesz szorongása a pénztelenség miatt. Az, hogy jól fog enni, inni, az nem is fontos, ilyesmivel egyébként sem szokott törődni.

Jó idő múlva megint elindult. És most már ment neki a városnak. Ment az utcán és — semmi különös nem történt vele. Néhány csinos nőt megnézett s a szép nők mintha másképpen fogadták volna epedő tekintetét, mint eddig. Talán megszólítson egyet? Nem, előbb megvacsorázik. Csakis valamelyik kisebb vendéglőben, a város külső részén valahol. Így került az *Elsőéves gólyához* címzett kocsmába. Ott hajlongva fogadták, á-á-sszá-á, azaz alázatos szolgálja, kiáltozták feléje, lesegítették a felöltőjét s persze, hogy méltóságos úrnak szólították. Itt-ott magános öregurak ültek és vacsoráztak, ő is megvacsorázott, egy kicsit tűnődött, a fogát piszkálta, majd fizetett, jókora borravalókat osztott szét s mehetett. Senki sem toppant eléje, hogy fát hordasson vele, de senki sem ajánlkozott arra, hogy fát hordjon neki. A borravalókat kszemássan kiáltással zsebrerakták s kész volt.

Ismét kikerült az utcára, már sötét este. És újra a nőket nézegette. Egyik rá sem nézve sietett, a másik mintha vonzotta, húzta volna a szemével. Egyet meg akart szólítani, de megint csak habozott. Hogy majd később, egy másikat. Egy öregedő úriember, a kalapját mélyen levéve, nagy hangon köszöntötte:

— Alázatos szolgálja!

Ez nyilván összetévesztette valakivel.

Kávéházba kellene menni — gondolta. — De hová? A nagy kávéházakba, Newyorkba. Kikakerba nem mehet, mert ott ismerik és lelepleznék. Járt tehát tovább az utcán, egyelőre céltalanul.

Két kislány sietett el mellette, mind a kettő úgy bámult rá, mint borjú az új kapura s mikor tovahaladtak, összehajolva elkezdtek vihogni és ő tisztán hallotta, hogy az egyik ezt mondta a másiknak:

— Láttad ezt a majmot?

Ejnye! Ilyesmire nem is számított. Még hogy valaki majomnak mondja. De nem baj, ezek csitri kis kültelki lányok, nincs ízlésük. A hintáslegény tetszik nekik.

Mind küljebb és küljebb került a Fő-tér tájékáról s a Monostori-úton betért egy kis kávéházba. *Hét jogász Nagykávéház* — olvasta a cégtábláról. A kora estén egyedüli vendég volt. Pincérek és felíró, ez volt rajta kívül minden élőlény a helyiségben. Sört rendelt és feketekávé. Érkezése és fogadása, a rendelés, kiszolgálás, mindez szakasztott úgy folyt le, mint egy órával előbb a kocsmában. Megint méltóságos úr volt. Annyiszor mondták neki, hogy méltóságos úr, hogy már kezdte annak hinni magát. Bele-nézett a tükörbe, hogy még ő-e ő, azaz Kovács János szigorló jogász. Hát az volt. De ezt — úgy látszott — csak ő tudta. Mert a felíró kínálkozóan pislantott feléje. Majd üzent a pincérrel, hogy fizessen neki egy pohár konyakot. Kovács János a kezével intett kegyesen, hogy mehet a konyak. Már arra gondolt, hogy fizet és tovább áll, amikor valahonnan hátulról besompolygott néhány muzsikuscigány.

A cigányok rövid, cincogó, nyekergő hangolás után rákezdtek az indulóra. Kovács János most már maradt. Ne higgyék, hogy a néhány húsz fillér borralaló miatt megy el. A felíró egy könnyed mozdulattal, már amennyire könnyed mozdulat kitellett a kilencven kilójától, kilépett a kasszából s Kovács Jánoshoz libegett. A társalgás megindítása könnyű volt.

— Szép, barna fiatalúr, kérek még egy pohár konyakot.

A primás rákezdett egy nótára: „Csak egy kislány van a világon...“ És az csak kilencven kilós lehetett. Kovács János föl-eszmélt. Ennek a fele sem tréfa. Már nem a kilencven kilónak, hanem annak, ami vele történik. Egy kávéházi felíró, sör, konyak, rossz fekete, négy vályogvető muzsikus, néhány korona a pincérnek, — ez lesz hát a méltóságos úr kalandja. De már ott állt a felíró előtt a harmadik pohár konyak s ő előtte rendelés nélkül

a második üveg sör. És a pincér sűrű hajlongások közt dadogta el az óhajt, hogy: a banda is inni szeretne.

Kovács János nem tudta, mit kell tennie. Hogy mi az előkelő. Vízet adatni-e nevetve a cigányoknak, vagy teljesíteni a kívánságukat. Habozásának eredménye az lett, hogy — tíz üveg sör állt a banda melletti kis asztalon. Most már mindegy — gondolta Kovács János, de törte a fejét, vajjon Elemér gróf is úgy csinálná-e? Nem baj, még egy negyedóra, aztán megy tovább. Keresi tovább a kalandot. Nem Mátyás király ő, nem is gróf Bogumilidesz, sem báró Csampanek Agenor, hanem Árgyirus királyfi, akinek Tündér Ilona kell.

A cigányok zenéltek, a pincérek sűrögtek-forogtak, a felírónő itta a konyakot. Kovács János is ivott és egyik cigarettáról a másikra gyujtott, s mi tagadás benne, élvezte a hódolatot. Amikor azonban egy virágáros asszony is előtöppant s két csokor virágot kellett tőle vásárolnia, mivel a felírónő kérlelhetetlenül kijelentette, hogy ő imádja a virágot, Kovács János megsokallta a dolgot:

— Fizetek! — kiáltotta főúri eréllyel.

Hogy nagyobb nyomatékot adjon szavainak, fel is állt. A főpincér számolt, eléje tette a cédulát. Kovács János látta, hogy a főúr régen végezhetette az elemit, mert összeadni nem tud szegény, három meg öt, az a cédulán tizenkettő, de megint csak nem tudta, hogy helyes-e, ha szól. Nem túlságosan demokratikus cselekedet-e észrevenni, kijavítani a hibát? Nem árulja-e el magát azzal, hogy ő — tud számolni. Fizetett tehát. Csak úgy, a mellénye s kabátja zsebéből szedegette ki a kisebb bankókat, abból is futotta a számla. Fel akarta venni a felöltőjét, amikor eléje állt a kisbögös s így kezdett gajdolni:

— Jáj, kedves, árányos, méltóságos Pistá gróf úr, csak most ismerem ám meg. Jáj, de rég nem láttám. Jáj, mennyit húzsttám én magának Jászberényben. Májd kiugrik a szívem, hogy láthatom. Jáj, hádd öleljem meg István gróf urát, mert nem bírom magám vissátártáni.

És már át is ölelte a kisbögös Kovács Jánost. Örömében még a könnyei is potyogtak. Kovács János meghökkent. Nem tudta,

hogy el kell-e löknie magától a tolakodót — vajjon ezt tenné-e Elemér gróf? —, vagy állni kell az ölelését, esetleg vissza kell ölelni. A pincér, úgy látszik, jobban ismerte az illetet, megragadta a cigányt, s le akarta fejteni Kovács Jánosról. Ez nagynehezen sikerült. Eközben csaknem lehúzták Kovács Jánosról a kabátját. És most Kovács János nem tudta, hogy szét kell-e már csapnia az egész bandán. Meg akarta igazítani a kabátját, de ebben meg a főpincér s a felíró is vállvetve akadályozták meg, hogy ők végezzék el a szolgálatot. A felíró is a nyakkendőjét is rendbehozta.

Kovács János, amikor már megszabadult a túlbuzgó alkalmatlankodásoktól is, borraivalót osztott szét. Utolsónak egy félvak, görbehátú, torz öregasszony állt előtte. Az is nyujtotta a kezét s így nyöszörgött:

— Néhány fillért a szegény árvának is, én vagyok a takarítónő, Sági Borbála.

Kovács János künn állt az utcán. Már tizenegy óra felé járt az idő. Hát eddig nem nagy élményben volt része. Bizonyára így játszódik le ez bármely sikkasztó kishivatalnokkal is. Valahol elhibázta talán. Vagy nem is kellett volna ilyen lebújba betennie a lábát. Nagykávéház a Hét Jogászhoz! No hiszen. És elindult. Vissza a városba. A külvárosból elég volt. Sietnie kell, mert nemsokára éjfél lesz, nyugvóra térnek a derék polgárok s ezután más már aligha kínálkozik számára, mint hasonló lebujokban hasonló esetek megismétlődése.

Langyos tavaszeleji éj volt, sütött a hold. A színházból már hazamentek az emberek, csak itt-ott lehetett egy-két éjszakai alakot látni. Vendéglő és kisebb kávéház sok volt mindenfelé, zenészek nyikorgása hallatszott ki belőlük, odabenn csendben tanultak a jogászok. Igen, akik nappal a római jogot magolták, azok esténként az élet egyéb rejtelseit tanulmányozták. Már amennyiben rejtelen volt, hogy az ostornyélből készült fekete léért miért kérnek a főpincérek olyan rengeteg pénzt, hogy a pesti s az ország más táján dolgozó szülők minden újabb pénzküldeménykor nagyobb takarékoságra buzdítják csemetéiket.

Egy nagyobb kávéházba ment be Kovács János. Megint kávé-

házba. De hát hová mehetett volna máshová? A főispán szalonjába nyilván nem, de a boltosné estélyére sem, idegenül, éjnek idején.

Ez a kávéház tele volt. Sűrű asztalok körül csaknem egymás hátán ültek a vendégek. Asszonyok és leányok is, egész családok. A terem sarkában szalonzenekar játszott. Ruhatár is volt. Kovács János beadta a ruhatárba a felöltőjét, azaz Elemér grófét, hadd lássák idebenn jobban az éjszínkéék mellényt, a selyem nyakkendőjét s a benne ragyogó aranytűt, az igazgyönggyel. Minden szem Kovács Jánosra nézett. Hát bizonyos, hogy valami gróf, vagy legalább is báró. Az efféle urak nem szoktak ugyan ide betévedni, de ez az egy most talán leereszkedett a nép közé, tanulmányozni az egyszerű polgárokat.

Üres asztalt sehol nem látott Kovács János. Fel-alá járt szigorú tekintettel, nézelődött, elvárta volna, hogy valaki felálljon s átengedje neki a helyét. Egy pincér sietett segítségére, hogy majd ő csinál neki helyet. — Majd szorítok egyet valahol, — így mondta a pincér. Kovács János lesujtóan legyintett, hogy nem kell. Magános asztalt akart. Ekkor megszólalt a közelében egy cvikkeres férfi, aki egymagában ült egy asztalnál:

— Tessék! Itt van szabad hely.

Kovács János feléje fordult. Oly bizalmat keltő, mosolygó ábrázata volt a férfinak, hogy Kovács János elfogadta a helyett. Köszönt: — Jó estét!

A cvikkeres férfi erre egyszerűen bemutatkozott:

— Schwarcz vagyok.

Kovács Jánost kis zavar öntötte el. Mit mondjon most ő? Megint csak Elemér grófra gondolt. Az egyszer, hasonló esetben így válaszolt: Szép magától. No, ezt mégsem merte utána csinálni. Hopp, most jut eszébe, hogy Elemér gróf, ugyancsak másik, hasonló esetben, így szólt: Én pedig Kovács János vagyok. Mi lenne, ha ő most megmondaná a maga igazi, szürke nevét? Nem, ezt nem teheti. Ez a cvikkeres úr azt hinné, hogy tréfál vele. Motyogott tehát valamit. Talán azt, hogy Brazovics Athanáz. De megjárta. Mert a cvikkeres férfi, azaz Schwarcz úr egész szerntelenül megkérdezte:

— Hogyan? Nem értem.

Kovács János ingerült lett. Legyintett a kezével s így szólt:

— Nem fontos.

Schwarcz úr pajzánul felkacagott.

— Á-á-á, értem. Inkognitóban tetszik utazni. Nem baj, én meg fában utazom. Bocsánatot kérek az alkalmatlankodásért. Talán még soha nem tetszett itt lenni?

— Még nem voltam ebben a kávéházban.

— Pedig érdekes hely. Jólmenő üzlet, kérem. A tulajdonos megkeres naponta egy ötvenest. Ha nem egy százast. De, ugyebár, mi ez a tenger síma tükréhez képest?

Ezzel Schwarcz úr a méltóságos úr papájának ezer holdjaira célzott. Elárulta ezt hamiskás mosolygása is.

— Sok szép nő van itt — folytatta csakhamar Schwarcz úr.

— Itt lehet ismeretséget kötni.

Kovács Jánost ez a téma érdekelte:

— Azt hiszi?

— Tudom. Tessék csak odanézni. Abban a társaságban... nem ott... jobbra... igen, ott... az a szőke asszonyka folyton idenéz.

— Talán önt nézi, Schwarcz úr?

— Ne tessék velem viccelni. Mit nézne rajtam? Hacsak nem a pénzemet. Azt meg nem látja. Meghiszem, ha látná, talán még engem is nézegetne.

Ez meg célzás volt arra, hogy ő sem egészen koldus, nem kell szégyelnie a méltóságos úrnak, hogy éppen vele került egy asztalhoz és még beszélgetnek is.

A szép, szőke asszony, abban a népes társaságban, csakugyan mosolyokat küldött Kovács János felé. Kovács János föllelkesült. Ez már igen! Ez lesz a kaland. Tehát mégis csak történik vele valami. Jaj, mit tegyen most?

— Hová valósinak tetszik lenni? — kérdezte Schwarcz úr.

— Nem mindegy az?

— Pardon! Csak kérdeztem. Csak a vidéket akartam tudni.

— Dunántúli vagyok.

— Az helyes. Ott gazdagabbak az urak, mint itt, Erdélyben. Én pesti vagyok. De szabad még egy kérdést feltennem? Erdő van a birtokon?

— Van.

— Tudniillik, amint bátor voltam mondani, én fában utazom. És az ember sohasem tudja, hol kínálkozik üzleti alkalom.

— Csekélység az egész. Ötezer hold.

— Tölgy van benne?

— Csupa tölgy. Az egész erdő egy kis tölgyes.

— Az szép. Pár jó szót szólhatna gróf úr a jószágigazgatónak. Ha csak néhány száz tölgyet vásárolhatnék. A nevem Schwarcz Jenő.

— Nem ígérhetem meg — védekezett Kovács János. — Ilyen ügyekkel nem foglalkozom.

— Bocsánat! — vonult vissza egyelőre Schwarcz úr.

Ebben a percben a társaság, melyhez a szemező szépasszony tartozott, fizetni s indulni készült. Kovács Jánost izgalom öntötte el. Tekintetével majd felfalta a nőt. A társaság az ő asztala mellett vonult el. A nő visszanezett rá, még az ajtóból is vetett feléje egy tekintetet, sőt — Kovács Jánosnak úgy rémlett — még a fejével is hívón intett.

— Fizetek! — kurjantotta Kovács János.

A főpincér az asztalhoz állt, várakozón. Kovács János, mivel a kisebb pénzét már elköltötte, elővette a tárcáját. Kinyitotta, hogy kivegye belőle a százast. Névjegy és iratok voltak a tárcában, de pénz nem. Izgatottan kotorászott, minden rekeszt megnézett, de a pénzt nem találta. Schwarcz úr nyugodtan nézte, majd megszólalt:

— Talán nem tetszett pénzt venni magához?

— Úgy látszik, — hagyta rá Kovács János és egészen elpirult s valahogy homályosan az ölelő kisbögőkre és társaira gondolt.

— Nem baj. Kisegíthetem, parancsoljon velem.

— Úgy látszik, igénybe kell vennem. Borzasztó eset.

— Semmiség. Én boldog vagyok, ha rendelkezésére állhatok. Mennyit méltóztatik parancsolni?

— Sajnos, úgy látom, elég nagy a számla.

— Három hatvan — szólalt meg a főpincér.

Schwarcz úr kacagott. Jól adja a fiatal gróf úr. Már hogy három hatvan az neki sok. Nagyon jól csinálja. Olyan, mintha igazi jogszigorló lenne. Nagy diplomaták ezek a grófok. Nem hiába, hogy őket küldik mindenhová követnek.

— Tessék! Talán egy ezres elég lesz.

— Ó, köszönöm, annyi nem kell. Csak éppen erre a számlára ... a fene egye meg, ezalatt már el is ment az a nő.

— Ha siet, még elérheti. Hogy intett, magam is láttam. Tessék egy darab ezres.

— Nem kell, ha mondom.

— Jó nekem a gróf úr százszor annyira is.

— Azt nem tudhatja. De meg mi a csodát csináljak én most egy ezressel?

— Előleg a tölgyfákra.

— Ugyan! Nincsenek is tölgyfáim. Ha azt állítanám, hogy vannak, hitelezési csalást követnék el.

Ezen Schwarcz úr meghökkent. Nincs itt valami tévedés? Hisz' ez a fiatalember tudja, hogy mi a hitelezési csalás! De győzött a fákért való rajongása:

— Ne tessék már ilyen jól játszani a szerepét. Mert még elhiszem, hogy ön nem is földbirtokos, nem is gróf, hanem csak egyszerű, szegény jogász. Ha, ha.

— Az is vagyok. Kovács János a nevem.

— Kovács János! — kacagott Schwarcz úr. — Jobb név hirtelenébe nem jutott eszébe? Miért nem mindjárt Kis Ferenc, vagy Nagy Sándor? Na de mindegy?. Csakugyan baj lenne a váltással. Tessék elfogadni az ezreshez még egy százast, aprónak.

A főpincér a százast már el is tette, leszámolta az asztalra, ami visszajárt.

— Mondom, hogy nincsenek tölgyfáim.

— Hallom, de nem hiszem el. Schwarcz Jenőt nem lehet ilyen könnyen becsapni. Egyezeregyszáz korona, tessék róla egy nyugtát adni.

Schwarcz úr egy lapot tépett ki noteszából, ráírta a rövid

szöveget s Kovács János elé tette. Kovács János aláírta, így: „Kovács János, Kolozsvár, Fő-tér 24.“

Schwarcz úr megint csak nevetett: Kovács János! Jó ez nekem így is. Fő, hogy a gróf úr saját kezeírása. Megjegyzem, nincs is rá szükségem, ha parancsolja, eltéphetem.

Kovács János zavarban volt. Kapott pénzt. De kölcsön. Minek neki ez a pénz? Vissza kell fizetni. Miből? Ha csak nem tartja meg a pénzt s ugyanazt adja vissza. De hát, úgy látszik, ez volt a kaland. Kapott pénzt, mihelyt egy kicsit elakadt, holott máskor nem mindig sikerült neki még az sem, hogy egy vagy két koronát szerezzen. Tegnapelőtt is, amikor a Newyorkban a reggelijével adós maradt, előbb kért pénzt a kollégájától, csak két koronát, s a kolléga úr, még hozzá barát, megtagadta a kölcsönt. Azt mondta, hogy nincs pénze.

Még habozott, de látta, hogy Schwarcz úr hajthatatlan s nem tágit attól, hogy ő legalább is Esterházy vagy Festetich gróf. Nem volt ideje Schwarcz úrral megbírkózni, rohanni akart a nő után. Hol lehet az már! Talán már nem is leli meg. Fölvette a pénzt s beletette a tárcájába. Fölényes leereszkedéssel kezét nyujtott Schwarcz úrnak s elrohant.

Szerencséje volt, a társaságot még meglátta. A legközelebbi sarkon állva búcsúzkodtak. A szép nő egy másik nővel s két férfival indult a Szamos felé. Kovács János követte őket. Látta, hogy egy kapu előtt megállnak. Várt. Az újabb búcsúzkodás sokáig tartott. Megindult és elsétált mellettük. Azok elhallgattak, figyelték őt. Amikor elhaladt vagy öt lépésnyit, hallotta, hogy az egész társaság halkán nevet s az egyik nő így szól:

— Ezt jól felhúztad, Malvin.

A Malvinnak nevezett nő pedig, a szép szőke asszony, trillázva kacagott.

Kovács Jánost mintha leforrázták volna. Kinevették! Ezt nem lehet túrni. Mit tenne hasonló helyzetben Elemér gróf? Nem lehet tudni. Talán nem kerülhet hasonló helyzetbe, mert nem így szerzi az ismeretségeit. Na, de ő odamegy hozzájuk és felelősségre vonja

őket, a két férfit. Adják a névjegyüket. Párbaj lesz. Mert megsértették a nők. Gúnyos megjegyzést tettek rá. Ez vért kíván.

Állt és habozott. Ezalatt kinyílt a kapu s a szép nő és az egyik férfi bement a házba. A másik pár visszafordult. Kovács János egyedül maradt. Sebzett szívvel. Hirtelen haragját lehangoltság váltotta fel. Szomorú volt. Ott állt egy nagyvárosban az utcán, előkelően felöltözve, pénzzel a zsebében, epedve az életért, s más nem volt számára, csak kávéházba vagy kocsmába térni be s enni vagy inni magános elhagyatottságában. Legfeljebb hogy cigányok, pincérek és felírók ellopják a pénzét. Még szerencse, hogy valami bravúr kedvéért csak a pénzét lopták el, a tárcáját s az iratait meghagyták. Nem is tesz ellenük semmit, úgyis hasztalan lenne. Ki hiszi el, hogy pénz volt a tárcában, ha megvan a tárca?

Eh, elég volt. Megy haza. És el is indult. A Fő-tér felé. Azután megint csak betért egy lebuja. Leült és sört rendelt. A kis kávéház népes volt. Ittak, csevegtek és kártyáztak az asztaloknál és a cigányok zenéltek. Cigány, pincér és nők minden közeledését elutasította. Elhatározta, hogy leissza magát. Talán akkor megnyugszik és elálmosodik. A pénzére vigyázott. Nem vetette le a felöltőjét s kezét szüntelenül a pénztárcája fölé, a mellén tartotta. A kávéház után kocsmá következett, majd megint hasonló kávéház. És nem történt vele semmi. Azaz, hogy valami mégis. A legutolsó lebuja a tükör elé állt, hogy haját lesimítsa és magát kissé rendbehozza s akkor rémülten vette észre, hogy az aranytű a szép gyöngyszemmel, nincs meg.

ELEMÉR GRÓF lekészte a vonatot. Sürgőnyt adott fel, hogy beteg nem mehet a vadászatra. És egyenest a kaszinóba hajtatott, ott a ruhatárba helyezte el táskáját. Hajnaltájban ment haza aludni. Arról sejtelve sem volt, hogy a másik lakosztály üres, hogy Kovács János úr nincs otthon. Hamar elaludt. Reggel csöngetésre ébredt. Máskor nem törődött a csöngetésekkel, Kovács úr ment ajtót nyitni. Most a csöngetés többször megismétlődött. Ajtót nyitott tehát, mert napok óta türelmetlenül várta a postást.

Csakugyan a postás volt, levél jött hazulról. Vérfy jószágigazgatótól. Lesújtó hírrrel: pénz van, illetve lesz, de csak elsején, úgy egy hét múlva, mert a helybeli uzsorás nincs otthon. Kellemetlen, nagyon kellemetlen. Piroska művésznőnek is pénzt kell adni. És a pénz késik. Minden megbolondult. Még ez a Kovács úr is, aki alszik és nem nyit ajtót. Héj, Kovács úr!

És a lakás üres volt, Kovács úr sehol, az ágya is érintetlen. Szóval Kovács úr csakugyan megbolondult. Az ördög vigye el Kovács urat is.

Elemér úr visszament a szobájába s lefeküdt. Annyira demokratikus lélek nem volt, hogy ily körülmények közt is ne aludt volna el újra, még pedig azonnal.

Nemsokára megint csöngetés verte fel. Há-ha Kovács úr? Hátha oly' jól mulatott, hogy a kulcsát is elvesztette? Elemér úr nem röstelt újra ajtót nyitni. Egy félvak, görbehátú, öreg néni állt az ajtó előtt:

— Kezét csókolom — nyöszörögte.

— Kit keres?

— A méltóságos urat.

— Én vagyok. Mit akar?

A néni gúnyosan mosolygott:

— Ne tessék velem tréfálni. Én a méltóságos Kovács János gróf urat keresem.

A fenét! Így vagyunk? Kovács úr szélhámoskodott? Nagyszerű. Ezt nem is lehetett volna róla feltételezni.

— A gróf úr alszik. Mondja meg nekem, mit akar tőle. Én vagyok a titkára.

— Tetszik tudni, az este nálunk mulatott a Hét Jogász-ban és elvesztette ezt a gyémánt tűt.

A tűt újságpapírból szedte ki a néni.

— Elhoztam, mert nagyon drága tű lehet s így nem mertem megtartani, mivel én igen becsületes nő vagyok ám.

— Rendben van, várjon.

Elemér úr bement a szobájába. Az éjjeliszekrényben egy fillér sem volt. A zsebéből kellett néhány koronát előkotornia.

— Itt van jutalmul. De mondja meg nekem, hogyan tudta meg a ... méltóságos úr nevét?

— Névkaartája is volt a tárcájában ... akarom mondani egy névkártyát is elvesztett. Azt meg a kisbőgős találta meg.

— Hogy hívják magát?

— Sági Borbála.

— Rendben van, Sági Borbála, maga derék asszony. És becsületes, drága tüt nem tart meg.

— De nem vagyok én, kérem, asszony. Lány vagyok én még.

— Úgy. Hány éves?

— Hatvannégy.

— No, Isten áldja — és Elemér úr becsukta az ajtót.

Visszament a szobájába s felöltözött. Kilenc óra már s az a számár Kovács nincs itthon. Elvesztette a tüt, talán a pénzét is, a fejét is elvesztette. És nem mer hazajönni. Az olyan érzékeny ember képes beleugrani a Szamosba. Az pedig baj lenne, mert a Szamos nem elég mély és Kovács úr jól úszik. Meg kell keresni.

Amint kinyitotta az ajtót, Kovács Jánost pillantotta meg, aki lassan ment felfelé a lépcsőn, Kovács János meglepődött, mikor Elemér urat meglátta. De nem ijedt meg. Most már mindegy, lesz, ami lesz. Legfeljebb összevesznek. És ő megy vissza Pestre.

Elemér úr megnézte jól Kovács urat. Egész elegáns fiú, jól áll rajta a ruha. Betessékelte maga előtt a lakásba. És várt. Kovács János is várt. Hm. Kovács úr makacs. Elemér gróf szólalt meg először:

— Hát hogy mulatott, Kovács úr?

— Köszönöm, rosszul.

— Rosszul? Hogy lehet az? Hiszen most volt pénze elég.

— Volt.

— És ... talán már nincs? Mennyinek sikerült a nyakára hágni?

— Éppen elégnek.

— Remélem, azt már tudja, hogy a tümet elvesztette?

— Tudom.

— Drága multság. Mit szándékozik majd tenni?

- Megfizetem.
 - Miből?
 - Ledolgozom. Mást nem tehetek.
 - És miből fog enni azalatt?
 - Koplalok.
 - Hát üljön le és beszéljessünk.
 - Jó. De szemrehányásokat ne tegyen.
 - Majd meglátjuk, hogy kell-e szemrehányásokat tennem.
- Beszélje el elejétől végig, mit csinált. Hol járt? Mert hogy miért tette, azt tudom.
- Nem mesélek. Szégyenlem.
 - No de kíváncsi vagyok. Akarom hallani, micsoda ostobaságokat követett el. Úgy gondolom, kellemes ostobaságot. Meglelte-e legalább Tündér Ilonát?
 - Éppen ez az, hogy nem.
 - Talán igen. Csak nem vette észre. Nem ismerte fel.
- Kovács János értetlenül bámult Elemér grófra. Az folytatta:
- Bizony meglelte. Már itt is volt és kereste magát. Egy szép kis lány. Sági Borbálának hívják.
- Sági Borbála! Kovács János emlékezetében megjelent a nő:
- Sági Borbála! Hát ezt maga honnan tudja?
 - Itt járt. Meghozta a tűt.
 - A tűt?
 - Igen, igen. Tessék itt van.
- És Elemér úr felmutatta a gyöngyszemes aranytűt.
- Hál' Istennek! — sóhajtotta Kovács János. — A pénzt nem hozta meg?
 - A pénz is elveszett?
 - El.
- És Kovács János most már nekiállt, hogy elejétől végig mindent elmondjon. Elemér úr figyelmesen hallgatta, itt-ott csóválta a fejét és gúnyosan mosolygott. Már legyinteni akart, hogy hagyja abba Kovács úr, mert rossz hallani. Amikor azonban a Schwarcz úrral való jelenet következett, ismét figyelni kezdett. Egyszer csak felkiáltott, még fel is ugrott:

— Pénzt kapott? Kölcsön? Ezer koronát? Egyezeregyszázat? Hol van?

Kovács János elővette s letette a pénzt. Az ezrest és ami a százasból megmaradt.

— Nagyszerű! Remek ember. Különb, mint én. Kovács úr, csodálom magát. Az ezer pengő persze az enyém. *Én* tartozom vele Schwarcz úrnak. Nincs baj tehát addig sem, amíg a pénz hazulról megjön.

Elemér úr átölelte Kovács Jánost, még meg is csókolta.

— Nagy ember. Magát máskor is felöltöztetem s elküldöm a városba. Valahányszor megszorulok pénzben. Hanem, Kovács úr, ezért magának jutalék jár. Elengedem a tartozását s magának ajándékozom ezt a ruhát, s mindazt, amit magára vett.

— És a tű?

— Azt megtartom magamnak. Nem mintha olyan drága lenne mint maga gondolja, hanem mert kedves emlék valakitől.

1939

A SZEKRÉNY

MÁRTONNÉ magános özvegyé lett. Az ura meghalt, a fia vidékre került hivatalba, a lánya férjhezment.

Ötszobás lakásban laktak, a Vérmező környékén. Ez a nagy lakás fölöslegessé vált, de meg nem is tudta volna az özvegy tovább fizetni a bérét. Kivett tehát egy jóval kisebb, kétszobás lakást, nem messzire a régítől, ugyancsak a Vérmező tájékán, a Virág-utcában.

Az öt szobát megtöltő sok bútor persze nem fért bele az új lakásba. Mártonné megpróbálkozott vele, hogy a fölösleges bútorait kiárusítsa. Cédulát szögezett ki a kapura, szólt ismerőseinek, hirdetést is tett közzé az újságba.

Jött is egy-két vevő, de nem volt bennük köszönet. Keveset ígértek. Azzal érveltek, hogy nincs ára a bútornak. (Öt évvel ezelőtt ez csakugyan igaz volt.) Annyi eladó bútor lesz nem sokára — magyarázták, nem egészen helyesen —, hogy a sok lomot a Dunába hajigálják. Az egyik ilyen vevő például egy összetett, három részből álló és háromajtós, tükrös, nagy és szép diófaszekrényért tíz pengőt kínált. Hát ez már valóságos szemtelenség volt.

— Miért nem kívánja mindjárt azt, hogy én fizessek magának, ha szíves lesz elvinni ezt a szekrényt? — méltatlankodott Mártonné. — És erélyesen közölte a vevővel, hogy: — Végeztünk!

Azután elhatározta, hogy nem tárgyal többé a bútorairól senkivel. Nem kínálja, nem mutogatja azokat, nem enged be neveletlen

embereket a lakásába. Viszi magával az új lakásba, amit lehet, aminek pedig nem jut hely, azt leviteti a pincébe, felhordatja a padlásra, vagy elajándékozza. Igen, inkább elajándékozza, minthogy potom pénzért elvesztegesse.

A diófaszekrény túlságosan nagy volt, az új lakásban nem fért volna el, padlásra, pincébe vitetni még kevésbbé lehetett volna, hát azt is odaadja valakinek, mégpedig hamarosan.

De vajjon kinek? Hol talál hamarjában olyan ismerőst, aki a szekrényt elfogadja, de meg is érdemli? Mert rossz embereknek semmit sem ajándékoz, inkább égjen el az a szekrény. Ámbár könnyű azt mondani, hogy: égjen el! Csakhogy ekkora nagy szekrénynek még az elégetése is szép pénzbe kerülne. Mert előbb ki kellene a szobából szállíttatni, felfűrészeltetni és felvágatni. Ennyi nehézséget okoz egy használhatatlanná vált, otromba szekrény. Az tehát a helyzet, hogy: rendes ember kerestetik egy otromba, akarom mondani szép, nagy diófaszekrényhez.

MÁRTONNÉ egy este társaságba ment, kicsit römizni. Állandó römpártija volt, hetenként kétszer ültek össze.

Mielőtt megkezdték volna a játékot, Mártonné elmondta, milyen bajban van a bútoraival. Különösen a diófaszekrényel.

— Nem tudátok valakit, kedveseim? Akinek odaajándékozhatnám ezt a szép diófaszekrényt? Már persze olyant, aki elfogadja és meg is érdemli. Szívesen tenném. Az ember örül a mai világban, ha valakinek jót tehet.

— Én tudok valakit — jelentkezett a társaság egyik kisegítő tagja, egy Kálmán nevű fiatalember. — Tudok valakit, illetve valakit, mert házaspárról van szó.

— Tisztességes emberek?

— Feltétlenül.

— Jó emberek?

— Olyan puha a szívük, mint a vaj.

— És kik azok? Ismerem őket?

— Személyesen nem. De már többször beszéltünk róluk. Nekem jó barátaim. Nedeczkyék.

— Ó, Nedeczkyék!

— Igen, Nedeczky, a festő és felesége. Megfelelnek?

— Nagyszerű! Látja, milyen okos maga.

— Köszönöm.

— Azoknak igazán szívesen adom a szekrényt. Nagyon szívesen, örömmel. Nedeczkyék. De vajjon elfogadják-e?

— Bizonyos, hogy elfogadják.

— Mert hogy nem ismerjük egymást.

— Nem baj. Elfogadják. Járok hozzájuk és tudom, hogy nem valami pazar a berendezésük. Éppen elkel náluk egy szekrény.

— Bár úgy lenne.

— Persze előbb majd megkérdezem őket.

A társaság tagjai nevettek. Egy asszony megjegyezte:

— Hogy kegyesek lesznek-e elfogadni, mi?

Mártonné nem zavartatta magát:

— Csak kérdezze meg előbb, kedves Kálmán. Minél előbb nekem is szívességet tesz vele. Én örülök, ha odaajándékozhatom a szekrényt, ők örömmel fogadják, mert szükségük van rá, kéz kezét mos, ugyebár. Az új lakásomba már nem tudok betömni, semmit. A szekrény ott áll a lépcsőházban, fenn a harmadik emeleten. A házmester meg már zaklat, hogy mi lesz azzal a szekrénnel.

— Ilyenek a házmesterek.

— Őt meg a háziúr úzi. Már adtam neki két pengőt, hogy ne legyen olyan türelmetlen.

— Szóval a szekrény ügye sürgős.

— Nagyon.

— Reggel beszélek Nedeczkyékkel és még holnap megadom a választ.

— Úgy, úgy. Még jobb lesz, ha maga Nedeczkyéné telefonál nekem. Úgyis szeretnék már vele megismerkedni, hisz maga oly sok szépet mondott róla. Kedves nő lehet.

— Valóban kedves.

— Semmel fűszerest hívja fel a házban, majd felüzennek értem. Lehetőleg még holnap.

Hogyne kellett volna a szekrény Nedeczkyéknek. Már mint az asszonynak. Mert a férfi, legalább szekrényüggekben, nem számított náluk.

— Jaj, nagyon okosan tette, hogy ránk gondolt — hálálkodott Nedeczkyé Kálmánnak.

— Még ma telefonálok annak az aranyos Mártonnénak. Tehát Semmel fűszerest kell felhívnom, ugye?

A telefonálás csakhamar megkezdődött. És egyhamar nem ért véget. Nedeczkyé felhívta Semmel fűszerest. Hogy ha szíves volna, Mártonné önnagyságát a telefonhoz hivatni.

— Rögtön felüzenek érte. Tessék türelemmel várni, mert a harmadik emeleten...

— Jó, jó, tudom. Várok.

Mártonné éppen öltözött, amikor csöngettek az ajtón. Nehezen nyitott ajtót. Jaj, éppen most, amikor öltözöm! No, nem baj, megyek. Mondja neki, fiam, hogy várjon.

A fiam, már mint az inas, szaladt le, vissza a boltba.

— Rögtön itt lesz, tessék várni — kiáltotta a telefonba a boltos. Nedeczkyé várt. Sokáig várt, néha elismételte gépiesen:

— Halló! Halló!

És csakugyan kikapcsolták a telefont, mielőtt Mártonné leérkezett.

Nedeczkyé szidta a telefont. Odaállt aztán a másik végéhez, a Semmel-boltban Mártonné. Ő is szidta a telefont, azt is, aki ezt a hülyeséget kitalálta. Mennyivel jobb volt régen, amikor még nem volt telefon, mégis megéltek az emberek.

Végre egymásra talált a két asszony. Hamarosan tisztázták a tényállást és eljutottak a lényegtelen dolgokhoz:

— Ó, köszönöm, nagyon köszönöm, igazán örülök, hogy lesz végre egy jó szekrényem, az ember már nem tudja a gönceit hová tenni és egy szép új szekrény legalább kétszáz pengőbe kerül — így csevegett Nedeczkyé.

— No, ne tréfáljon, kedves, örülök, hogy végre valaki meg-

szabadít attól az átkozott szekrénytől, amellyel nem tudok mit csinálni. Higyje el, maga tesz nekem szívességet. És annak még jobban örülök, hogy legalább a hangját hallhatom már, remélem, nemsokára láthatom is.

— Hogyne, hogyne, minél előbb.

— Kálmán azt állítja, hogy maga Budapest legkedvesebb asszonya.

— Ó, ezt az a Kálmán csak azért mondhatta, hogy annál kellemetlenebb legyen majd a kegyed kiábrándulása. De miért is magázzuk mi egymást?

— Éppen ezt akartam kérdezni.

— Szóval: a te kiábrándulásod. Bár igyekezni fogok tőlem telhetőleg kedvesnek lenni. Különben alig várom a személyes találkozásunkat, egy hét múlva telefonálok és megbeszéljük, hogy hol... illetve a legjobb lesz, ha eljössz hozzánk.

Mártonné volt a zárószó:

— De a szekrény elszállítása nagyon sürgős!

NEDECZKYÉK Pesten laktak, az Almássy-téren. Nedeczkyné a telefonálás után azonnal szétnézett a téren, hogy fuvarost keressen.

Emlékezett rá, hogy az egyik sarkon fuvarosok állomásoznak, egylovas kiskocsikkal, lesve a kereseti alkalmakat.

Amint megállt a fuvarosok közelében és rájuk nézett — rögtön ugrottak és egymást taszigálva versengtek az üzletért.

Nedeczkyné mindjárt tárgyalásba kezdett a legfürgébbel, szóval a legtolakodóbbal. Zömök, kancsalszemű emberke volt ez, nem tetszett Nedeczkynének, de mivel szerette a kockázatokat, ösztönösen rá esett a választása.

— Ráér? — tette fel a kérdést Nedeczkyné.

— Attól függ — felelte a fuvaros.

Nedeczkyné oldalt pislantott, kíváncsian, hogy mire bámu olyan mereven a fuvaros, aki pedig az ő szemébe nézett.

— Egy szállításról lenne szó.

— Attól függ, mit. Honnan és hová.

Nehézkesen indultak, de hamar megegyeztek. A fuvaros máris induljon, kocsival, egy segítő emberrel, csak ide Budára, a Virág-utcába.

— Ott a tizes számú házban Mártonné őnagyságától átvesz egy szekrényt, azt elhozza ide az Almássy-tér háromba. Nedeczkékhez.

Rendben van, a fuvaros tudja, hol a Virág-utca, máris indul és egy óra múlva otthon lesz a szekrény. A fuvar ára hat pengő.

— Hat pengő? Nem lesz az egy kicsit sok?

— Nem sok az, kérem.

— Elég lesz öt ötven is.

— Mi az ma, hat pengő? Drága a zab.

— A maga lova zabot eszik?

— Azt már nem. De azért a zab mégis drága. A Virág-utca meg messze van. A segítőembernek is jár valami. Meg az a szekrény nehéz is lehet.

Megegyeztek.

A fuvaros kapott három pengő előleget. Persze, kérte. Mégpedig azért, hogy kisebb legyen a „rizikója“. Mert hátha hiába kell megtennie az utat, mivelhogy az a nagysága esetleg nem adja majd ki a szekrényt.

— Telefonon már megbeszéltem vele — igyekezett csökkenteni Nedeczkyné a fuvaros aggályait.

— Akkor jó. Kérek három pengőt.

Nedeczkyné könnyű szívvel adta a pénzt, mert a szekrény ingyen van, s azt a hatot, illetve egyelőre hármat, amibe került, igazán megéri.

Megérkezett a szekrény. Nem ugyan egy, hanem három óra múlva. De hát a Virág-utca csakugyan messze esik az Almássy-tértől. Meg azután, miként hosszú útra az autó benzint, úgy a fuvaros szeszt vesz fel, s ez időbe kerül. Ez, mármint a szesz felvétele, érthető, legfeljebb az a különös, hogy a szesz nem a lóba jut, aki a terhet húzza, hanem a fuvarosba, aki a kocsin ül.

A szekrény tetszett Nedeczkynének. Nagyon örült neki. Örült annak is, hogy egyáltalában megérkezett, hogy a fuvarosok nem

ejtették le az emeletről, nem törték össze, nem mentek neki vele a villamosnak, vagy az autóbushoz, nem fordították a Dunába.

Derék fuvarosok, illetve fuvaros és segéderő! Még a szekrény középső ajtajának tükrüvegével sem történt semmi baj, ami nagy szó. Nem történt semmi baj, Nedeczkyné hosszan és meglegedetten nézte tehát — önmagát a szekrény tükrében. Persze már akkor, amikor a lakásában volt a szekrény.

Nehéz volt, azt meg kellett adni a szekrénynek, vagyis a fuvarosoknak. Három részre kellett szétszedni, az egyes részeket külön-külön juttatni be a lakásba. Fuvaros és segédereje erőlködtek, civakodtak, összevesztek, majd hogy egymásnak nem mentek.

Nedeczkyné, ennyi munka és buzgalom láttára, szívesen fizette ki a hátralékos három pengőt, sőt megtoldotta a fuvardíjat két pengő borralalóval.

A fuvaros kancsalul nézte a pénzt a tenyerén, mintha keveselné és nem minden célzás nélkül emlegette, hogy a szekrényt igen nehéz volt Budán lehozni a *hatodik* emeletről, azon a keskeny lépcsőn.

Két nappal ezután a klubban találkozott Kálmán Nedeczkyvel.

— Nagyon szép a szekrény — közölte elismeréssel Nedeczky.

— Szóval megkaptátok. Különben már tudom Mártonnétól.

— Igazi diófa.

— Az. Mondtam. Ismerem jól a szekrényt. Ha nem lenne szép, nem ajánlottalak volna neki éppen titeket.

— Nagyon köszönöm.

— Nincs mit.

— Bár kissé zavarban vagyok. Mert egyelőre nem tudom semmivel sem viszonzni.

— Nem is kell. Hogy' képzeled?

— Arra gondoltam, hogy ha majd lesz egy lógós festményem...

— Szó sem lehet viszonzásról. Nem azért adta Mártonné.

— Mégis...

— Semmi mégis. Örülj, hogy van egy szép szekrényetek. Mártonné is örül, hogy nektek adhatta. Csupán egy kis zavar történt a dolog körül...

— Zavar?

— Igen, egy kis félreértés nyilván.

— Micsoda?

— Nem akartam szólni, de most már elmondom.

Nedeczky szorongó kíváncsisággal nézett Kálmánra. Az beszélt tovább:

— Az történt, hogy Mártonnének kellett a fuvarost kifizetnie.

— Hogy-hogy? Ezt nem értem. Hisz' a feleségem azt mondta, ő fizetett a fuvarosnak nyolc pengőt.

— Akkor én sem értem. Szó, ami szó, a fuvaros beállított Mártonnéhoz, jelentette, hogy eljött a szekrényért, megnézte, azután kijelentette, hogy hajlandó elvinni, de a szállításért öt pengőt kér.

— Megdöbbenő!

— Mártonné is meglepődött ezen. De végre is, így mondja, abban a hitben, hogy a pesti oldalon talán az a szokás, hogy aki ajándékoz valamit, az köteles azt haza is szállítani, kifizette a fuvarosnak az öt pengőt.

— Hallatlan!

— No, nem baj. Mártonné nem haragszik, inkább jót mulatott az eseten. Nem történt tehát semmi.

Ez a beszélgetés este, vacsora utáni időben folyt le a klubban. Nedeczky tíz órakor szépen hazament, kicsit csevegett még a feleségével erről-arról, azután lefeküdtek. A fuvaros ármányosságáról nem szólt Nedeczky, nehogy az asszony éjszakáját elrontsa. Mert amilyen ingerlékeny, ilyesmi hallatára órák hosszat nem tudna elaludni. Csak a maga fél éjszakáját rontotta el Nedeczky, mert a hallgatás roppant erőfeszítésébe került.

Szüntelenül a szekrény kóválygott az eszében. És a fuvaros. És Mártonné. Kis szekrény, nagy szekrény, egyajtós, kétajtós, tízajtós. A fuvaros hátára emelte a szekrényt, jaj ellopja, fogják meg! A felesége szaladt Mártonné után. A két asszony összeveszett, egymás hajába kaptak, a fuvaros eldobta a szekrényt és elmenekült. Majd megint megjelent és a két nőtől százezer pengőt követelt. A két nő most a fuvarosnak esett. A fuvaros kést rántott elő, jaj!...

Nedeczky már majdnem elaludt, de most felriadt. Szeretett volna felkelni, felkelteni a feleségét, hogy elmondja neki az esetet.

Másnap reggel azután első dolga volt, hogy elmondja, amit Kálmántól hallott a klubban.

— Hallatlan szemtelenség! Micsoda csaló az a kancsalszemű!
— Nedeczkyné remegett a dühtől.

— Bánom már, hogy szóltam — dohogott Nedeczky.

— Bánod? Talán el akartad hallgatni?

— Jobb lett volna.

— No, csak azt próbáltad volna megtenni. De én tudtam előre, hogy valami gázságot követ majd el az a csirkefogó. Mert a szeméből sem nézett ki jó.

— Akkor miért éppen vele állapodtál meg?

— Jó kérdés. Rád vall. Gyerünk le azonnal a térre.

— Jó, jó, előbb öltözz fel.

— Mindjárt készen vagyok. Előkerítjük azt a gázfickót, ha ott van egyáltalában. És azonnal átadom a legközelebbi rendőrnek. Vigye be és zárják be.

Nedeczky csillapítani akarta a nejét:

— Nono! Az nem olyan egyszerű.

— Mi nem olyan egyszerű?

— Hát az, hogy a rendőr nem visz be valakit csak úgy egy szóra.

— Ne-em? Ez a legújabb. Ha én szólok a rendőrnek, az neked csak egy szó? Te még pártját fogod annak a csalónak?

— Én nem fogom pártját, csak figyelmeztetek rá, hogy nem lehet egy ilyen ügyet csak oly egyszerűen elintézni, mint ahogy te képzeled.

— Majd te intézed el, pupák, mi?

— Én nem intézem el. Engem nem izgat olyan nagyon.

— Majd én elintézem.

— Csak intézd.

— Intézem is.

— A rendőrnek hiába szólsz. Nem fogja a te kedvedért rögtön letartóztatni azt a fuvarost.

— Hanem mit csinál? Elküld a sóhivatalba?

— Nem. Hanem annak az a módja, hogy előbb feliratod a fuvaros nevét és lakását. Azután szabályszerűen feljelented.

— Hogy-hogy? Szerinted, ha én szólok a rendőrnek, az nem tartóztatja le azonnal?

— Nem.

— Szép kis jogrend. Amely egy csaló fuvarost véd. Velem szemben. Tiszta képtelenség. Őserdő.

— Nem fogják rögtön felakasztani, mert neked úgy tetszene.

— De zárják be! Legalább két esztendőre. Számítsák súlyosbító körülménynek, hogy kancsal.

— Tudod mit? Veled szemben nem is követett el csalást a fuvaros!

— Hogy te miket tudsz össze-vissza beszélni, az bámulatos.

Az eszmecserének az lett a végső következménye: hogy a tűz égette volna el azt a nyavalyás szekrényt, ott, ahol volt!

Mire ennyire jutottak, az asszony kész volt az öltözködéssel, elindultak felkeresni a fuvarost.

A fuvaros ott állt a téren.

Kis kocsija ott lapult, lovackája leeresztette mélyen a fejét, mintha legelészett volna az utca kövén. Más fuvarosok a szemétláda tetején kártyáztak.

— Hallja! — szólította meg Nedeczkyné a fuvarost.

A fuvaros már tudta, miről van szó. Úgy tett, mintha nem hallana.

Nedeczkyné megfogta a ruháját és megrázta. A fuvaros most szembefordult Nedeczkynével, de oly ártatlannak tetette magát, mintha akkor született bárány lett volna. Csak bámult azzal a kancsal szemével és nem értette a nagyságos asszony felháborodását.

Mindenekelőtt Nedeczkyné adta elő neki a tényállást úgy, ahogy ő tudta.

A fuvaros hátrafelé nézett, kártyázó társaira, mintha segítséget várt volna. De azután ő maga is megtalálta a védekezés módját:

— Az nem úgy volt, kezit csókolom.

— Hát hogy volt! — rikoltott egyet Nedeczkyné.

— Másképpen.

— De hogyan? Kapott maga öt pengőt Mártonné nagyságos asszonytól, vagy nem?

— Nem kaptam, azaz, hogy kaptam, de nem a fuvarért.

— Hanem?

— Azért én megdolgoztam.

— Ne hazudjon!

— Miért ne hazudjak? Hol lennék én hazugság nélkül! A nagysága talán sohasem hazudik?

Nedeczkyné kétségbeesve nézett az urára, hogy mikor üti le a fuvarost. Nedeczky kínjában zsebredugta a kezét és a bajuszát rágta.

— Ne szemtelenkedjen! — szólt rá Nedeczkyné a fuvarosra.

— Ne hazudjak, ne szemtelenkedjek, mit csináljak hát? Ki se nyissam a számat?

— Csak nyissa ki és feleljen, miért kért még öt pengőt?

— Mert az a nagysága néhány bútort szállíttatott velem egy másik címre. Azért jár nekem öt pengő. Ehhez a nagyságos asszonynak semmi köze. Nem igaz?

Nedeczkyné meglepetten, tehetetlenül nézett a fuvarosra. A fuvaros megállapította, hogy részéről az ügy lényegileg be van fejezve, még csak a végső megerősítés következik:

— Itt folyjon ki a szemem, ha nem igaz.

És két fokkal kancsalabbul nézett Nedeczkynére, de úgy, hogy csaknem a füléig ért a szeme.

Nedeczkyné le volt szerelve:

— Gyerünk! — vezényelte az urának.

Egy ideig szótlanul siettek, majd az asszony rákezdte:

— Mit mondott neked tulajdonképpen Kálmán? Mit fecseg az össze-vissza? És mit okoskodik az az asszony, az a Mártonné?

— Én nem foglalkozom tovább ezzel az üggyel. Én megyek, szervusz.

— Te nem, de én majd telefonálok Mártonnénak.

És Nedeczkyné felsietett a lakásba, átment a szomszédba, ahol a telefonálásait szokta lebonyolítani. Felhívta Mártonnét:

— Jaj, igazán úgy szégyenlem az esetet. Hallom, hogy az a gaz fuvaros . . .

— Ó, nem tesz semmit, drágám. Nem érdemes emiatt boszszankodnod. Én semmi rosszra nem gondoltam, mindjárt azt hittem, hogy szórakozott voltál. De amint hallottam Kálmántól, éppen most volt itt, hogy te is kifizetted a fuvarost.

— Persze, hogy kifizettem. Hogyne fizettem volna ki. Na, hallod?

— Rendben van, nem történt semmi, a fuvaros engem becsapott. Csak ennél nagyobb baj ne érjen soha.

— Ez is baj. Mert úgy tűnt fel, mintha én, tudja Isten, milyen . . . nem is tudom magamat kifejezni . . .

— De hát az egész eset szóra sem érdemes. Inkább azt beszéljük meg, hogy mikor találkozhatnánk már.

SZOMBAT ESTÉRE volt hivatalos Mártonné Nedeczkyékhez vacsorára.

Kálmán ment érte, ő volt a kísérő.

Útközben, míg a Virág-utcából Pestre, az Almássy-térre értek, természetesen a szekrényről volt szó. A szekrényről, Nedeczkyéről, a fuvarosról. Elég enyhén. A szekrény szép és jó szekrény, megér legalább háromszáz pengőt, Nedeczkyék rendes emberek, különösen Nedeczky, de az asszony is, csak egy kicsit ideges, de hisz az nem csoda a mai világban. A fuvaros pedig, hát Istenem, a fuvaros olyan, mint a legtöbb fuvaros. Az egész esetre kár szót vesztegetni.

Nedeczkyék, mindaddig, míg Mártonné és Kálmán megérkeztek, a szekrényről beszéltek, illetve a szekrényről és Mártonnéról, no meg a fuvarosról. Szép szekrény, jó szekrény, bár egy kicsit nagy, csaknem otromba, jó a fája, de nem bizonyos, hogy diófa, jobb lett volna egy kisebb modern szekrény, sokkal inkább illet volna a szobába és a többi bútor közé, az a Mártonné jószívű asszony, de túlságosan sokat foglalkozik a volt szekrényével. A fuvaros pedig,

no, hát az egy igazi csaló, mi is lehetne más egy alkoholista és egy kancsal ember.

Nagyon, de nagyon megörült egymásnak a két nő, Mártonné és Nedeczkyne. Egymás nyakába borultak, megcsókolták egymást, jaj, hogy milyen régen szerettek volna már egymással megismerkedni, no végre!

Rögtön rátértek a tárgyra és nagy kacagások közt újra meg újra megbeszélték az esetet a szekrénnel, illetve a fuvarossal. Dehogy adott ő, Mártonné, külön munkát. Úgy hazudik az a fuvaros, mintha könyvből olvasná. Jött, felpakolta a szekrényt, aztán vitte. Azaz, mindenekelőtt kérte és megkapta az öt pengőt. Hahaha! De hát szemesnek áll a világ, állapították meg, borítsunk fátyolt a történetekre.

— Persze, persze — kacagott Nedeczkyne boldogan, — hisz az egész dolog olyan végtelenül egyszerű, megadom neked az öt pengőt.

— Jaj, dehogy fogadom el — védekezett riadtan Mártonné —, hogy képzeled? Arra, hogy én ostoba voltam és meghagytam magam csalni, arra te nem fizethetsz rá, drágám! Isten ments! Ne is kíséreltezz vele.

Következett a vacsora.

Jó vacsora volt, Nedeczkyne kitett magáért. Úgy gondolta, hogy néhány ilyen vacsora és viszonozta a szekrényt, magyarán mondvá, megfizette.

Az már nem zavarta a tervét, hogy Mártonné kísétkű volt, nagyon keveset evett, inkább csak belekóstolt az ételekbe.

Vacsora után következett a feketekávé, cigarettaázás, csevegés, erről, arról, politikáról, társadalmi eseményekről, színházról, könyvekről, kártyás nőkről.

— Nem mondom, egy kis rómi néhanapján megjárja — magyarázta Mártonné —, de vannak asszonyok, akik egész éjszakákon át a kávéházban kártyáznak és füstölnek, ez már nagyon csúnya dolog.

Ezzel megint elérkeztek a szekrényhez. Nagyon egyszerűen, mert Nedeczkyne így folytatta, amit Mártonné megkezdett:

— Nem tudnék kávéházban, vagy klubban kártyázni a viláért sem, csak itthon, barátságos körben. Általában én az otthonülők csoportjához tartozom. Nem kíváncszom én sehova, csak még egy kicsit jobban berendezzem ezt a lakást... éppen ezért olyan jól jött ez a szekrény is, hogy ki sem mondhatom.

Szóval a szekrényre tértek újra. Mártonné már fel is vette a fonalat:

— Mennyi mindent el kellett herdálnom. Amit a pincébe tettem le, meg a padlásra hordattam, az tönkremegy. Hát így szétszórtam a holmim nagy részét. Eladni nem lehetett semmit, mert alig kínáltak valami kis árat. Ezért a szekrényért nem is merem megmondani, mennyit ígértek. Pedig pompás szekrény, mégér ez négyszáz pengőt is.

És Mártonné ránézett a volt szekrényére.

Nedeczkyne úgy vélte, hogy a tekintete fájdalmas. Mintha Mártonné szemében könny is csillant volna meg. Ezért tehát újra felajánlotta azt a bizonyos öt pengőt.

— Igen, hogy el ne felejtsem. Az öt pengőt muszáj megadnom. Így kívánja az igazság.

És a retiküljében kezdett kotorászni öt pengő után. Mégis inkább Nedeczkytől kérte a pénzt:

— Fiacskám, adj csak ide öt pengőt.

Már meg is kapta és erőszakkal a vonakodó Mártonné kezébe akarta nyomni.

Mártonné tiltakozott, nem, nem, a viláért sem és olyan hévvel lökte el Nedeczkyne kezét, hogy az már dühnek is beillett.

Nedeczkyne meglepődött és nyelt egyet.

Amikor a társaság azután éjfél tájban feloszlott és Mártonné, Kálmán kíséretében, kilépett a kapun, nyomban így szólt a fiatalemberhez:

— Mégis csak különös nő ez a Nedeczkyne.

— Miért? — kérdezte udvariasan Kálmán.

— No hallja! Nem látta, hogyan erőltette azt a nyavalyás öt pengőt? Majdnem a fejemhez vágta.

— Meg akarta adni. Azt hiszi, hogy illik megadni.

— Meg akarta, meg akarta! De ne így adja meg nekem! Nyílt színen, hogy mindenki lássa. Természetes, hogy így nem fogadhatom el. Végre is engem egy kidobott öt pengős nem tesz tönkre, hál' Istennek.

Nedeczkyné is, ahogy kettesben maradt az urával, rákezdte:

— Hogy' adja a bankot! Először kapálózik kézzel-lábbal, hogy neki nem kell az öt pengő. Azután mégis visszatér rá, mert sajnálja, hogy nem tudta eladni a holmijait. És most már négyszáz pengőt is megér ez a hülye szekrény. Ki nem állhatom a nemőszinte embereket. Meg is adom neki azt az öt pengőt.

— Most már hagyd — csitította Nedeczky a feleségét. — Nem lehet valamit ennyire erőltetni.

— Dehogy nem lehet. Holnap feladod neki postára.

— Én nem adom. Az már illetlenség lenne. És sértő. Nem szolgáltatott rá okot.

— Ne-ém? Neked nem. Mert te olyan mulya vagy, hogy semmit sem vesz el észre. És mindent zsebre vágysz. Ha te nem akarod feladni, majd feladom én.

— Ne csinálj ilyent! Várjál még. Majd elintéződik a dolog békésen.

— Tudod mit? A szekrényt is visszaküldöm neki.

— Csinálj, amit akarsz. Veled nem lehet okosan beszélni.

— Igenis visszaküldöm. Engem ne tegyen boldoggá senki, egy uraságtól levetett kasznival.

MASNAP Nedeczkyné első dolga volt, hogy elszaladt a postára és özvegy Márton Lajosné címére feladott öt pengőt. Természetesen a férje nála maradt öt pengőjét.

Az írásbeli közlemények rovatába nem írt semmit.

Azután sietett a tér sarkára, hogy fuvarost fogadjon fel és visszaküldje vele a szekrényt. Már ha talál ott egy — tisztességes fuvarost.

Igen ám, de csak egy kocsi állt ott, a kancsalé. Mellette lógott a kancsal és a segéderő. A lovacska eddig felütve fejét előre bámult,

már amennyire lószemétől telhetett, de mihelyt meglátta Nedeczky-nét, rögtön leeresztette a fejét és ismét legelészni kezdett a kövezeten, min'ha elszégyelte volna magát a gazdája helyett.

— Szégyelheti magát! — támadt rá a kancsalra Nedeczky-né.

— Attól függ — mondta el szokásos mondókáját a kancsal.

— Micsoda komédiát csinált maga a szélhámosságával!

— Ha tudtam volna, hogy olyan nehéz az a szekrény, nem vállaltam volna el hat pengőért.

— Nyolcat kapott! Meg ötöt, az tizenhárom.

— Az is pénz?

— Ne feleseljen. Most viheti vissza a szekrényt.

— Az attól függ.

— Semmitől sem függ. Kap öt pengőt a fuvarért.

— Kevés.

— Egy fillérrel sem kap többet. Ha nem viszi el maga, majd elviszi más.

— Más nem viszi. De majd elviszem én hét pengőért.

— Hétért?

— Igen. Drágább lett a zab.

— Ördög vigye el magát a zabbal együtt. Ne okoskodjon, vigye vissza a szekrényt, kap hat pengőt.

— Tetszett már telefonálni?

— Kinek, hová?

— Annak a nagyságának. Hátha nem fogadja vissza a szekrényt?

— Ahhoz magának semmi köze. Különben is én annak a nagyságának nem telefonálok, mert azzal az életben én szóba nem állok.

— Hát... az attól függ.

— Viszi, vagy nem viszi?

— Elvihetem — szólt a kancsal fuvaros.

HÁROM NAP mulva tisztán véletlenül haladt el Nedeczky-né a térnek azon a részén, ahol a fuvarosok állomásozni szoktak. Meglátta a kancsált, odament hozzá:

— Átadta a szekrényt?
 — Át. A nagyságos asszony nem akarta visszafogadni.
 — No és?
 — Az attól függ.
 — Beszéljen értelmesen, mit csinált a szekrénnel?
 — Semmit.
 — Hát akkor hol van? Hogyan adta át?
 — Azt mondtam: itt a szekrény és ott hagytam a lépcsőházban.

Nedeczkyne egy kicsit habozott, azután rávágta:
 — Rendben van.
 És már indult is, de a fuvaros még mondott valamit.
 — Már bánom, hogy átvittem.
 — Csak maga ne bánja, mit tartozik az magára?
 — Mert a nagyságos asszony úgyis haragjában küldte vissza, amiatt az öt pengő miatt.

Nedeczkyne nevetett:
 — Az lehet.
 — Nekem is járna még két pengő.
 — Miért járna?
 — Nem éppen járna. Csak megérdemelném. Tessék elhinni, hogy az a szekrény...
 — Igen nehéz volt! Jó. Itt van még egy pengő.
 — Kezit csókolom.
 Nedeczkyne elsietett.

A SZEKRÉNYÜGY ezzel befejeződött.

Mártonné máig sem tudta meg, hogy Nedeczkyne visszaküldte neki a szekrényt.

Viszont Nedeczkyne nem tudja, hogy a szekrényt a fuvaros eladta. Ötven pengőt kapott érte.

KERÉKPÁROS KISASSZONY

SZÉP FIATAL LEÁNY, az arca egészen nőies, sőt gyermekes, a tekintete zavartalanul tiszta, bizakodó és bizalmat keltő, hogy egyszerűen csak Máriának kellene őt nevezni. De hát az embernek szüksége van a teljes nevére s így ő: Kocsond Mária dr. Egyetemmet végzett tehát, lélektanral foglalkozik, valóságos fiatal tudós, ki hinné róla, hiszen még szemüveget sem használ. Szorgalmasan jár be a városba, egy pszichofizikai intézetbe, legkedvesebb tanítványa és munkatársa a professzornak.

Eddig villamoson utazott be és ki, S.-ről, a pestkörnyéki villatelepről; most kerékpárt vásárolt, majd talán hamarosan megírja a kerékpározók lélektanáról szóló tanulmányát is. Egyelőre azonban tanul, próbálja megülni a szeszélyes kétkerekű paripát. Marci, az öccse, tanítja a kerékpár használatára. Mária már ötször is felborult, a kerékpárjával, Marci mindannyiszor jól mulatott a baleseten. Kinevette, mert ő csak egyszer borult fel, akkor is menten talpra ugrott, oly rugalmas ő, mint a gumilabda. Mária meg egy-egy zuhanás után percekig csücsült a porban, mintha csodálkozna a saját ügyetlenségén.

Marci még elméleti oktatással is szolgált a nővérének:

— Ha valami vak-süket állat éléd ugrik, arra csak förmedj rá. Mondd meg neki a magadét. A kerékpár nem autó és a rajta ülőnek egy kis káromkodással kell enyhítenie a mérgén. És miért? No

hfres pszichológus! Azért, mert a kerékpáros nem gázolhatja el az útjában állót, mint egy úrvezető.

— Jól van öcskös. Azért én mégsem fogok káromkodni — és Mária szelíden mosolygott.

— Nem is leszel akkor igazi kerékpáros soha.

Ezzel a napi lecke be is fejeződött, mert Marci a barátja hívó fütytyét hallva elrohant.

Mária egyszer csak megállapíthatta, hogy már tud kerékpározni. Bajnoki versenyen ugyan még nem vehetett volna részt, de azért nekivágott az útnak, hazulról be a városba, az intézetig. A széles, síma úton sokan elkarikáztak mellette, egyesek megelőzték, mások elmaradtak mögötte, a sorrend szakadatlanul változott, de azért végül is a legtöbben elhagyták. Volt, aki visszafordult és a szemébe nevetett, akadt fiatalember, aki szótlanul köszöntötte, kezével a sapkája szélét érintve. Nők is akadtak a kerékpározók közt. Azok is barátságosak voltak, úgy viselkedtek, mintha Mária ismerőssüké vált volna azzal a ténnyel, hogy belépett a kerékpározók rendjébe. Szóltak is hozzá. Ilyeneket mondtak: Szép új gépe van. Kiesett a hajából a csat. Nagyon felhúzódott a szoknyája. Egy sovány pajkos pékinas is elsüvített Mária mellett, hátán friss süteményekkel megrakott kosárral, ez is visszafordult, ránevetett:

— Elöl deszka, hátul lécs — kiáltotta, nyilván annak jeléül, hogy neki a Máriánál kövérebb nők tetszenek.

Ekkor egy fiatalember surrant melléje a gépével. Mintha védelmébe akarná venni, vigyázni akarna rá:

— Neveletlen kölyök — mormogta méltatlankodva.

És nem tágtott Mária mellől.

Rendesen öltözött, jóképű fiatalember volt, apró kis jelek árulták csak el, hogy valami munkás lehet. A sapkája, a kormányon nyugvó keze s a munkának a ruháján is észlelhető nyomai.

— Nagysádot még nem láttam erre felé. Most költözött talán a mi telepünkre?

Mária egy-két pillanatig habozott csak, hogy feleljen-e. A kerékpárosok közt nyilván ez a szokás, alkalmazkodik hát hozzá. Nem muszáj neki most is doktorkisasszonynak lennie.

— Igen, most költözködtünk ide — mondta kétkedést kizáró hangon.

De miért is mondta ezt? Nem fontos, hiszen a kérdés csak formáság volt, megszólításra és beszélgetés kezdésére, a felelet is nyilván formáság, tehát... nem is hazugság.

— Melyik gyárban dolgozik? — kíváncsiskodott a fiatalember.

Mária most már úgy érezte, hogy benne van a szerepben és azt tovább kell játszania. De milyen gyárat mondjon? Hiszen hirtelenében nem is tudja egynek sem a nevét s még valami olyan gyárat mondana, amelyik egészen más tájon van. Valami mégis eszébe jutott:

— Terrina kötszergyár.

— Nem ismerem. Hol van az?

— A... a K.-utcában.

— Akkor, sajnos, itt a sarkon elválunk. Mert én a Schmidt-acélban dolgozok. Hanem... este találkozhatnánk.

És a fiatalember reménykedve pislantott Máriára.

— Este? — kérdezte Mária, kis zavarral.

— Itt a sarkon.

Már a sarkon álltak, gépjeikkel kissé félrehúzódván a gyalogjáró mellé.

— Nem bánom — hagyta rá a fiatalemberre Mária —, de haza nem kísérhet.

— Miért nem?

— A papám nagyon szigorú.

A fiatalember elégedetten mosolygott, mintha mondaná, hogy úgy van az rendben. Azután megállapította az időpontot:

— Negyed hétkor. Jó? Félhétig várom. — És búcsúzóra nyújtotta a kezét. — Kerekes Pál vagyok. Magácskát hogy hívják?

— Mária... Kovács Mária.

— Szép neve van, — jelentette ki a fiatalember és ebbe belepirult. — Kezét csókolom. — Fölpattant a kerékpárjára, nagyot nyomott a pedálon és elkarikázott.

Milyen rendes ember, — gondolkozott Kocsond Mária. Egészen más, mint egy nyegle úrifü. Tanulmányozni fogom. Érdekel.

ÉS ESTE találkoztak. Másnap is, harmadnap is. Mária egyszer sem engedte meg, hogy Kerekes Pál hazáig kísérje. Nem, nem. Azt nem lehet. Hiszen . . . megtudhatná, hogy ő kicsoda. Szép, nagy saját villájukban laknak, rögtön kiderülne a valóság, s a derék fiatal-ember azt hinné, hogy valami komiszkodó játékot űzött vele.

Érdekes ember egy ilyen Kerekes Pál. Legalább is ez az egy. Ilyent még nem ismerhetett meg, ilyen viszonylatban semmiesetre sem. Kicsit darabos talán, mégis udvariasabb, mint egy társaságbeli fiú. Szerény, tisztelettudó, néha elpirul, mégsem alázatos. Már egy filmet is megnéztek együtt és a fiatalember viselkedése példás volt. Csak . . . baj, baj, mert szerelmes ez a Kerekes Pál. Virágcsokorral várja Máriát a sarkon. Valami most már nincs rendjén, mert Mária alkalmat adott Kerekes Pálnak arra, hogy reméljen. Mária visszaélt Kerekes Pál bizalmával.

Együtt karikáztak hazafelé, Mária és Kerekes Pál.

— Elkísérem hazáig, — mondja a fiatalember. — Be is megyek magukhoz. — A hangja elszánt, de szemébe nézni Máriának nem mer. Talán, mert figyelni kell az utat.

— Nem lehet. Mondtam már, hogy a papám nagyon szigorú.

Mária elhallgat. Arra gondol, hogy most már elég lesz. Néhány napig majd villamoson megy be a városba. Nem bolondítja tovább ezt a szegény fiút.

— Ha szigorú is a papa, azért én mégis elmegyek magukhoz. Miért ne mehetnék. Nem szólítgatok én meg akármilyen lányokat az utcán, azt ne gondolja rólam.

Mária zavarában kacag. Csaknem nyolcast csinál a gépével. Kerekes Pál hirtelen átnyúl hozzá. Helyreigazítja a kormányt.

— Elég ügyetlen. Ha . . . a feleségem lesz, nem engedem kerékpárra ülni. Nem nőnek való az. Meg a gyárba se járhat. Keresek én rendesen.

— Nem mehetek ám én férjhez. Ó, még nem . . . Nincs nekem semmim. Még egy lepedőm sincs, — így tiltakozik Mária.

— Szombaton adok magának tíz pengőt a béremből. Azután

majd minden szombaton adok. Ha összegyűlt a legszükségesebbre való, akkor megházasodhatunk. Bútort részletre veszünk.

Mária annyira érzékenyült, hogy ha csak érzés lenne a világon, most azt mondaná: jó, így lesz. De... most hogyan vallja meg a valóságot? Semmit sem tehet. Nem tud okosat kitalálni, legjobb lesz eltűnni ennek a legénynek a szeme elől.

Megáll. Aztán Kerekes is.

— Nagyon kérem, most menjen haza, — kezét nyújt Kerekes Pálnak.

Az nem fogadja el Mária kezét, csak a fejét rázza tagadólag.

— Ne okoskodjon, hanem menjen szépen vissza... Az ilyesmi nem megy olyan gyorsan. Hiszen... még a szüleimnek nem is beszéltem magáról. Majd... találkozunk.

— Nem megyek, — makacskodik a férfi. — Majd én beszélek a kedves szüleivel.

Mária homloka ráncba fut, ingerült. És most váratlan dolog történik. Itt a város szélén felbukkan a főnöke, Sztár dr. Lassú léptekkel sétál, meglátja Máriát, megemeli a kalapját és így köszönti:

— Kezét csókolom, doktorkisasszony.

Mária elpirul. Arca, nyaka, fülecimpája is tűzvörös lesz. Visszaköszön... Kerekes Pál, aki eddig féllábbal a földet érintve ült a gépén, leszállt. Mária és Kerekes Pál állnak egymással szemben. Mária lesüti tekintetét a földre. Kerekes Pál sápadt és az ajka reszket:

— Úgy. Hát... ezért. Ezért titkolózkodt... Doktorkisasszony... Szóval, figurázott velem.

— Nem!

— Szegény lány. Gyári munkásnő. Biztosan nagyon jól kerékpározik is, amikor... nem rosszban jár. Csak azért bukdácsolt az úton, hogy megszólítsam. Azután... a végén kinevessen.

Mária felül a gépére és indul. Már elgördül vagy tíz lépésnyire, amikor visszafordul és kérő hangon kiáltja:

— Nincs igaza. Kerékpározni csakugyan nem tudok.

PETI BARÁTJA

MA KIMEGYÜNK a strandra — mondta Petinek a mamája.
— Már meleg van s a nyár folyamán gyakran eljárunk majd fürödni. Tudod, most még nem utazhatunk el...

— Nagyszerű! — lelkesedett Peti a strandért. De melyikre megyünk?

— Rómaifürdőre. Oda fogunk járni.

— Az baj.

— Miért lenne baj, Petikém?

— Messze van.

— Helyiérdekűn megyünk.

— Unalmas.

— Autótaxin megyünk.

— Az meg drága. Sok pénzbe kerül.

Peti anyja ezen már csak bámulni tudott. Peti takarékoskodik. Ilyesmin még nem kapta rajta a fiacskáját. Meglepetését csak ezzel az egy sokatmondó szóval, egy kiáltással tudta kifejezni:

— Peti!

Peti állhatatos maradt:

— Menjünk inkább a szigetre.

— Miért éppen oda?

Petinek kiszaladt a száján az önfeledten őszinte válasz:

— Ott hárman levetkőzhetünk egy kabinban.

— Hárman? De hisz' mi csak ketten vagyunk. Apukára gondoltál, csacsi? Ő csak egy hónap múlva jön haza.

Peti tüdőköpött, hogy mit mondjon, hogyan javítsa ki az elkövetett hibát:

— Mégis inkább a szigetre menjünk. Oda gyalog is elmehetünk.

Peti anyja mosolygott és teljesítette a fia kívánságát. Jól van, a szigetre mennek, még pedig gyalog. Öltözködni kezdett hát s amikor elkészült, hangos kiáltással hívta Petit. Peti nem jelentkezett. Az anya átkutatta a lakást, Peti nem volt sehol. A haszontalan gyerek. Az anya bosszankodott. Hová is lett? Talán még elő sem kerül. No de ilyent csak nem tesz? Hiszen Peti nem rossz fiú és tisztelettel bánik az anyjával. Peti! Peti-i-i-i!

Peti besurrant a lakásba. Vidáman nevetett:

— Hol voltál, rossz csont?

— Már készen vagy? Azt hittem, sokáig öltözől.

— Na, gyere, induljunk. Mert este lesz, amire kiérünk.

Peti egész úton egy új barátjáról mesélt. Hogy az milyen derék fiú, mennyire szereti a ... mamáját. És fürkészően nézett az édesanyjára, vajjon meg van-e elégedve ilyen pajtással. Azután elmesélte szép sorjában, hogy ez a fiú milyen jó tanuló az iskolában, bár a szülei szegények.

Itt a mama közbeszólt:

— Bár? Annál inkább jól kell tanulnia.

— Csak úgy mondtam — mélázott Peti.

De most meg nem lehetett tudni, hogy az édesanyja észrevételére felelt-e, mert nagyon elfoglalta a bámészkodás. Hol az utca másik oldalára nézett át, hol hátra kémlelt, alig figyelt.

— Vigyázz, Peti, mert belebotlasz egy autóba! — intette az anyja tréfásan.

Peti hallgatott, egyszerre csak így folytatta, amit abbahagyott:

— Illetve annak a fiúnak csak a mamája szegény, mert a papája ... azt hiszem, meghalt ... a háborúban!

Peti megint az anyjára lesett. Ilyen barát ellen csak nem lehet kifogása.

A STRANDON tágas kabint kaptak; anya vetkőzött le előbb, s amikor kijött, így szólt Petihez:

— Siess, fiacskám, itt megvárlak.

— Ne várj, anyukám. Csak eridj előre. A vízben találkozunk.

— Azután jól zárd be az ajtót!

— Remélem, megbízol bennem. Én már nem vagyok kisgyerek.

Peti jósokára került a vízbe az édesanyja mellé. Akkor sem egyedül, hanem egy vézna kisiút vitt magával. A fiúcskán szakadozott, kopott trikó lötyögött. Az anya arra gondolt, hogy ez valamelyik fürdőalkalmazott gyermeke és már megbarátkozott vele Peti.

— A barátom! — így mutatta be Peti a kis rongyost.

— Jó, nem bánom, csak játszatok, de el ne csavarogj tőlem.

A két fiú erre kacagva elfutott. És nagyvígán hancúroztak alkonyatig. Petit alig tudta az anyja meglelni:

— Most már megyünk haza. Gyere, fiacskám, felöltözzünk.

— Rögtön, anyukám. Már megyek. Csak arra kérlek, add ide a kabinkulcsot.

— Megyünk együtt.

— Nem, nem, mamus. Én előre akarok menni . . . Valamiért . . . Meglepetés . . . Akarom mondani . . . öt perc múlva gyere utánam.

Peti anyja a fejét csóválta. Mi lehet ez már megint? De odaadta fiának a kabinkulcsot.

Peti elfutott. Az anyja azonban szépen utána sompolygott.

Peti kinyitotta a kabint, óvatosan körülnézett, de az édesanyját nem láthatta, mert az egy fatörzs mögé rejtőzött.

Ott állt már Peti mellett a kis rongyos is. Peti bement a kabinba, a kis rongyos meg állt kint. A kabinból kinyúlt a Peti keze, kopott nadrágot nyújtott ki. A kis rongyos hihetetlen gyorsasággal felöltötte a nadrágot a vizes trikója fölé. Úgy. Rendben volt. De még egy sapka is előkerült a kabinból. A kis rongyos a fejébe nyomta és indult is. Peti utána kiáltott:

— Várj meg odakünn. Velünk jöhetsz haza. A mamám már ismer úgylis.

— Szerbusz! — a kis rongyos futni kezdett a kijárat felé.

Peti anyja tűnődve nézett utána. Felismerte a kisfiút. Valahol a közelükben lakhattak. Igen, már látta is az anyjával együtt. Az anyja valami takarítónő-féle.

A kis rongyos csakugyan megvárta Petit a kapu előtt. Már lépett is feléjük, amikor a Petit kézenfogva vezető anyára esett a tekintete. Az anya szigorú pillantása elriasztotta, megállt, várt és így elmaradt tőlük, mintegy húsz lépésnyire kezdett azután a barátja után poroszkálni.

— Te! — szólt Petihez az anyja komoly hangon. — Most valami olyat csináltál, amit nem szabad.

— É-én? — csodálkozott Peti. De aztán hirtelen ráhagyta: — Igen.

— No látod. Ezt a gyereket becsempészted a strandra.

— É-én? Ő bejött.

— De hogyan?

— Nem tudom. Azt hiszem, azt mondta, hogy ő itt valakinek a fia és a papájához jön.

Az anya rosszalólag csóválta a fejét:

— Hát szabad neked ilyen kis csalókkal barátkozni?

— Én csak megengedtem neki, hogy a ruháját... illetve én tettem a ruháját a kabinunkba.

— Mindegy, fiacskám. Az ilyen gyerekekkel nem szabad barátkoznod. Mikor teszel már le erről a rossz szokásodról?

Peti nem felelt. Szótlanul ment az édesanyja mellett. Törte a fejét. Hátha... hátha csakugyan nem szabad, nem lehet, ilyen kis csalókkal barátkoznia...

Ebben a pillanatban hátranézett Peti. Nem látta sehol a pajtását. Kutatta a tekintetével, végre megpillantotta. A szigetre vivő kis hídon mentek át éppen, a híd túlsó oldalán baktatott a kis rongyos, mezítláb, kócosan és sóváran pislogott át Peti felé. Peti megsajnálta. Miért kell annak egyedül mennie? Miért nem jöhet velük? Olyan jól elbeszélgetnének. És ez a fiú nem csaló. Becsületes pajtás. Amikor őt egy nagy, erős fiú meg akarta verni, tegnap, ez a kis vézna gyerek rögtön a segítségére sietett... De még az anyját is szeretne volna Peti megnyugtatni. Törte a fejét. Aztán így szólt:

- Anyus! Az igaz, hogy ez egy szegény gyerek.
 - Látom.
 - De tudod, hogy ez kicsoda?
 - Tudom. Nem vagyok rá kíváncsi.
 - Nem? Hát tévedsz, anyus. Ennek a fiúnak a papája ...
egy gróf.
- És Peti szigorúan nézett az édesanyjára, várta a hatást.

1939

ÖREG FIŰK

CSIZMADIA véletlenül akadt össze Dunaival. Hogy' vagy, hát te, rég nem láttalak, ejnye, összejöhetnénk már egyszer néhányan, jól esnék egy kis emlékezés a régi időkre. Negyvenhatan voltak osztálytársak, néhányan már meghaltak, vannak, akik nem hajlandók egymással egy asztalhoz ülni, hosszas megbeszélések és levélváltások után találkoztak négyen: Csizmadia, Dunai, Katona és Prokop. Februári napon, uzsonnaidőben az A. kávéházban. Mosolyogtak, kezeltek, Csizmadia mindegyiket megölelte, Prokopot meg is csókolta. „Hát még megvagyunk.“ Uzsonnázni kezdtek. Csizmadia egészen világos kávé-t rendelt, Prokop ettől kissé undorodott. „Idegyengességem van, a szívem sincs rendben“ — magyarázkodott Csizmadia. Kávé után cigarettára gyújtottak. Katona nem. „Te nem dohányzol?“ „Felhagytam vele a feleségem kívánságára.“ „Papucs vagy, papucs?“ „Hát igen. De a feleségemnek igaza van, mert magas a vérnyomásom.“ „Miért méreted?“ Prokop: „Aki nem méreti, annak nem magas a vérnyomása.“

Jobban megnézték egymást. Öregszünk! Dunai is, Katona is egészen kopasz. Prokopnak megvan még a régi dús haja, de fehér. Csizmadia arca barázdás, tekintete fáradt, a szeme mélyre behúzódott. Katona borotvált képe most is gyerekes, de ezer apró ránc borítja. Nevetni kellett, amikor azt mondta, hogy: a feleségem kívánságára. Egy ilyen taknyosnak felesége van. Kiderül aztán,

hogy fia is van. Ugyan kinek mije van, titokban, a háttérben? Semmi különös: Csizmadia és Prokop nőtlének, Dunai nős, gyereke nincs. Katonának az az egy fia van. Dunai kicsit furcsa, amint cigaret-tázik, egészen beszívódik a képe.

Hogy megy a sorod? Hát te mit csinálsz mindig? Annyi min-dent hogyan lehetne elmondani, lassan kelnek hát a feleletek a kérdések nyomán. Csizmadiának valami zavara támad a trafikossal. „Miért jöttünk éppen ide, ebbe az A.-ba?” „Mert ez a Dunai törzs-kávéháza.” „Azelőtt a C.-ben ültél mindig, az ablakban s néztél a nőket.” „Most már ide járok. Ez Budapest egyetlen kávéháza, ahol nincs cüg...” Közel hozzájuk több asztalból egy nagyot csináltak a pincérek. Már gyülekezik is a társaság, csupa idősebb asszony. „Öreganyáink” — nevet Csizmadia. „Boszorkánygyűlés.” Dunai: „Mit akartok? Fiatalabbak, mint ti.” „Hohó! Talán, mint *mi!*” Prokop később fejével bök a nők felé: „Halljátok?” Az egyik asszony magyarázza a másiknak: „Akkor az egészet összekavarom, kicsit gyúrom, aztán laposra sodrom s csusza formára kiszaggatom.” „Hehe. Érdekfeszítő.” „Nincs rondább, mint egy öregasszony.” Katonának most akad valami kérdeznivalója, de vár vele s csak később hajol Dunaihoz: „És az édesanyád?” „Köszönöm, még megvan.” „Hány esztendő?” „Nyolcvanegy.” Csizmadia vigyorog: „Hol leszünk mi már akkor?” Prokop hetykén: „Itt! Újra talál-kozunk.” „Haha!” Dunai a volt német tanárukat látta nemrég: „Gyerekek! H. még él ám!” „Igazán? Hány éves lehet?” „Az? Legalább kilencven.” „Emlékeztek még rá, amikor azt magyarázta, hogyan kell megjegyezni a derdiedas többesszámú ragozását? Die, der, den, die, didereg a dendi.” „Hahhahaha!”

„No de lássuk a programot. Mert fennmaradunk reggelig.” „Reg-gelig?” — ijedezik Katona. „Csakis.” „Gondold azt, hogy légi-támadás van.” „Légitámadás? Azt nem hittük volna, hogy ilyesmi is lesz valaha a világon.” „Sok mindent nem hittünk volna.” „Sza-marak voltunk.” „Igen, neked mondta is gyakran Schmidt tanár úr.” „Hahhahaha!” Szóval reggelig fennmaradnak. A kávéházból nyolc óra felé elmennek vacsorázni, vacsora után pedig... színház? mozi? vagy megint kávéház? „Marha! Nyolc után nem lehet szín-

házba menni.“ „Azt hallo, hogy a kabarében jókat lehet röhögni.“ „Röhögni, abban benne vagyok.“ Tehát kabaré. „Hanem te, Katona, hova tetted a hajadat, mi?“ „És te, Prokop, te meg miért rizsporozod a tiedet, mi?“ Hét órákor még a szomszédos asszony nem jutott tovább, mint hogy: „Akkor szalonnát vágok apró darabokra, megpirítom és ráhintem.“ „Krucifix, ez nem hagyja abba.“ „Én nem értem, hogy miért él egy nő ilyen sokáig.“ „Megyünk vacsorázni. Fizetni!“

„Kávé és egy zsemlye.“ „Egyötvennyolc.“ „Mennyi?“ — ámul el Katona. „Ha a feleségem hallaná, elájulna.“ „Vagy meghúzná a hajadat.“ „Hallatlan ez a drágaság. Még jó, hogy nálunk T.-ben nincs kávéház.“ Prokop: „Te már *most* csodálkozol? Várd csak meg a végét.“ „Ha tudod“ — toldja meg Dunai . . . A H. vendéglő felé sétáltak. Hideg volt, de nem fáztak. Kivéve Csizmadiát. Ő didergett s fel is hajtotta a kabátja gallérját. Különös! Ő sürgette legjobban ezt a találkozást és most — fázik. Úgy mondta, hogy jöjjünk össze egy kis emlékezésre. Ha jól emlékeznek, tudhatná, hogy mi sohasem fáztunk. Talán bizony búcsúvacsorát tervezett ez a Csizmadia . . . Egyszer csak Katona azt kérdezi Dunaitól: „Fel tudnál-e még köpni az elsőemeleti erkélyre?“ „Lehet, de nem próbálom meg.“ „Félsz, hogy nem sikerül? Vagy — ennyire illetelmes lettél?“

A vendéglőben Dunai és Prokop rávetették magukat az étlapra. De jött a pincér és kiderült, hogy „egy tál étel.“ „Hű, erre nem gondoltunk.“ „Megette a fene az egészket.“ Katona: „Én úgyis csak két lágytojást kérek, az én adagomat is megehetitek.“ „Mindig hülye voltál, de most hálás köszönet hülyeségedért.“ Sört rendelték, Katonának azonban csak szódavíz kell. Sör után bor következik, azt meg már Csizmadia sem iszik. „Nem lehet, megtiltották.“ „Ki tiltotta meg? Talán az osztályfőnök? Vagy az igazgató?“ Hát ilyen alakokkal, mint ez a Katona és Csizmadia, nem érdemes szóbaállni. Végül Katona enged, hiszen úgy sem tudhatja meg a felesége. De csak éppen hogy szájához emeli a poharat. „Pardon, ez nem felelés, itt nem lehet svindlizni, ex!“ „No és Csizmadia?“ „Csizmadiát felmentjük.“ „Tornából is fel volt mentve.“ „Azt mondja, hogy

nincs rendben a szíve. Bár én azt hiszem, hogy a feje sincs rendben.“ „Erre iszunk egyet!“ Űsse kő, most már Csizmadia is iszik. Ha egyszer csak a feje nincs rendben. Prokop a Dunai oldalába bök: „Ez a Gambriusban egyszer kilenc korsó sört ivott meg.“ „Ühüm“ — hagyta jóvá Dunai, aki még mindig evett. Sokat evett, de lassan. Pedig szaporán mozgott az állkapcsa. Igen, a fogai nincsenek rendben. Ő úgy mondja, hogy hiányosak. Huszonhat hiányzik! Olyan, ahogy így majszol, mint egy öreg majom. No, mit szólna ehhez Zlinszky tanár úr? Nem a majom-ból cred az, hogy majszol? „Gyerekek, még Zlinszky is él.“ „Hál Istennek.“ „Zlinszky tanár úr egészségére!“

A kisterem vendégei önkénytelenül is figyelték a négy hangos urat. Az az őszhajú mintha a vezérük lenne. A ruhája bizonyára angol szövettű, az egész ember tetőtől talpig elegáns, különben csudajó pofa. Lehet, hogy valami nyugdíjas és — ma kapta meg ötödik állását, azért a vigalom. Egy magános nő is Prokopot nézi. Prokop észreveszi s már igazgatja az ábrázatát. Katona röhög. Igen, a Prokop! Megint azt hiszi, hogy az ámulás a két szép szemének szól. Ugratni akarja Prokopot: „Az a nő szerelmes beléd.“ Prokop: „Az nem lehetetlen.“ „Ismerkedj meg vele.“ Prokop legyint: „Ez nekem öreg.“ „Ez? Nincs több harmincévesnél.“ „Nőben nálam tizennyolc év a legmagasabb korhatár.“ „Erre iszunk egyet!“ Dunai halkán, Csizmadiához: „Te már ne igyál, mert a kabaréban kukorékolni fogsz.“ Prokopnak jó a füle, ezt meghallotta: „Én meg attól tartok, hogy majd elalszik.“ „Ideggyenge szegény, hehhehhe!“ „Tornából fel volt mentve.“ „Erre is iszunk egyet.“

A kabaréba elkésve érkeztek. Néhány csitító püsszegésre Csizmadia kötekedően nézett szét. „Á, Csizmadia legénykedik. Kezd már emlékezni!“ De hallgassuk csak, mit tudnak itt. Eh, régen egészen más volt. Dunai dúdolja a Katona fülébe: „Szép kis lány volt a Haverda Marcsa. Gömbölyű és fúrge, mint a harcsa...“ Hehe. „Pszt!“ — hangzott megint. De Csizmadia már aludt. „Fehér kabaré ez, barátom.“ „Mondtam, hogy inkább moziba menjünk.“ „Ez a Csizmadia az iskolában is aludt.“ „De kapott is olyankor egy négyest.“ „Erre is ihatnánk egyet, mi?“ „Majd később.“ Katona

ijedten: „Mi az, még iszunk?“ „Természetesen.“ „Az én gyomrom már most kavarg.“ „Ez azért van, mert nős vagy. Sokat nyelsz otthon.“ Katona dühösen legyint, Prokop kacag: „Gyomrodon találtam a szöveget.“

Éjfél már elmúlt, amikor az utcán új cél keresésével csatangoltak. Csizmadia megint fázott. Katona nagyokat ásított. Hiába, sehova sem lehet menni. Elfelejtkeztek a záróráról. „Van olyan vendéglő, amelyik kettőig van nyitva.“ „No és? Mit csinálunk kettő után?“ „Talán valami mulatóhely...“ „Öt pengő egy fekete.“ Prokop nem tágit: „Én fizetek mindent.“ „Ott is csak kettőig maradhatunk.“ „Qui habet tempus, habet vitam.“ „Gyerekek, ez közben latinul tanult. Mert akkor még a sic fata ferebant-ot úgy fordította le, hogy: így hordták el a fákat.“ Óriási röhögés, Prokop rovására. Erre már csakugyan inni kellene egyet. Csizmadia legjáratosabb a pesti éjszakában: „Van egy kis vendéglő, künn a vásárcsarnok mellett. Ott nincs záróra.“ „Áh, ott rengeteg az ember. Hallottam, hogy éjfél után seregestől járnak ki autón az éjszakázók.“ Messze is van a vendéglő, leszavazták tehát. „Pedig a gőzfürdőt nem hagyjuk ki. Minden murinak szabály szerint gőzfürdővel kell végződnie.“ Katona vigyorog: „A Prokop mindenáron meg akarja magát mutatni. Hogy milyen fiatalos erőben van még.“ Prokop: „Hülye!“ Katonának csak így sikerült a visszavágás: „Azt mindenki mondhatja.“ Erre olyan nevetés tört ki, hogy Dunai hétrét görbed, Prokop egy lámpaoszlopot ölel át... Most már betérnek egy mulatóhelyre, muszáj. Prokop rendel, még pedig pezsgőt. „Emlékszel az érettségi bankettra?“ Hogyne emlékeznének. „Az igazgató énekelt.“ „Egész jó hangja volt.“ „Ragadd meg pajtás a pohárt, siess, az óra fut. Csak addig boldog a kebel, amíg szeretni tud.“ „Ha majd önök kilépnek az életbe, mondták a tanárok jóelőre, s mi még akkor éjszaka... kiléptünk az életbe.“ „Emlékszel arra a... Stefinek hívták.“ De hiába emlékeztek, mert Prokop már megint szemezett egy nővel. Dunai is nekilendült, a szesz tüzelte, versenyre kelt Prokoppal. Pislog a lányra, integetni is mer, virágot küld neki, a lány mosolyogva bólint. Prokop, legyőztek! És Prokop, hát ő is marha, elkomorul. Mulatóhelyen, egy üzleti nő miatt. Örök fiatalság! De két

óra, innen is menni kell. Prokopnak mentő ötlete támad, felviszi a fiúkat a lakására. Van barackpálinka és keksz. Csizmadia leheveredik a dívánra. Dunai a könyvszekrényhez lép, kotorász a könyvek közt, egyszer csak így szól Prokop: „Várjatok csak.“ És rövid keresés után előkerül a csoportkép. „Óriási!“ Középen az osztályfőnök nagyobb képe, körülötte szétszórta a negyvenhat fiú. Ez a Paulovics, ez a Gerster, a Dénes... Csizmadia felugrik a dívánról, kezébe kapja a képet, fölfedezi önmagát, nézi, nézi a fiatal szép arcot és — könny jelenik meg a szemében. „Te sírsz?“ Dunai veregeti a Csizmadia vállát: „Nono. Nincs semmi baj.“ Csizmadia, ha már így bízgatják is, zokogni kezd. Visszaül a dívánra, arcát két tenyerébe rejti és rázza, rázza a nagy sírás. A másik három áll és hallgat. Katona arca megvonaglik, röhögni próbál megint, nehogy ő is sírvafakadjon. Negyvenkét esztendő a kép. El kell tenni! „Szép idők voltak“ — sóhajtja Katona. Dunai: „Azok is ronda idők voltak, csak azt már elfelejtettük.“ „Nagyon meghatódott a gyerek. Pedig néhány levelet is ki akartam keresni.“ „Majd máskor.“ „Ki tudja mikor?“ Halkan beszélnek, egymáshoz közelebb húzódva. „Éppen ötöle van egy levelem, amelyben...“ A történet hosszúra nyúlik. Csizmadia már nem sír. Sírt, megkönnyebbült, eldőlt a dívánon és alszik. „Hagyjátok.“ „Mindig jó fiú volt.“ Kis csend után: „Eddig heten haltak meg, akiről tudok.“ „Mondjuk, hogy meghalt tíz.“ „Nem is olyan sok. A multkor temetésre kellett mennem, húsz év óta először jártam temetőben. Nézegettem a sírkövek feliratait. Élt negyven évet. Élt harmincegy évet. Élt huszonhét évet. Hát reszketett a lábam. De mind így sorjában. Alig akadt, aki ötvenen felül élt.“ „Jobb erre nem gondolni.“ „Jobb. Csakhogy úgy van vele az ember, hogy ne gondolj a zölddisznóra, kapsz egy forintot.“ „Én is azon tündöttem a multkor, hogy mennyien meghaltak már azok közül, akiket mi ismertünk. A politikusok, a színészek, az énekesek, szóval a közismert emberek, hát mit mondjak, mind meghaltak. Jókai, Mikszáth, Ujházi, Vízvári, Blaha Lujza, Nádain, Küry, Hegyi Aranka, Petrász, Tollagi, Takács Mihály, Ney Dávid, Környei, Tisza István, Szapáry, Wekerle, így sorolhatnám fel reggelig s akkor sem lenne vége.“ „No igen. Ha nem is halt

meg mindenki, alig él közülük néhány.“ „Én, megvallom, nagy utakat szoktam tenni, öreg fákat keresek fel, azokat nézem. Látok egy százéves, kétszázéves fát, a fa él, nagy, erős, szép, olyankor az az elképzelésem, hogy lám, kétszáz esztendeig is el lehet élni.“ Prokop ráncolja a homlokát, összeszedi magát: „Egye fene az egész, nem kell vele törődni. Voltunk, vagyunk, nem leszünk és vége.“ „Igen ám, csakhog...“ Dunai kezd így valami okoskodásba. „Gyerekek, már háromnegyed öt.“ „Hé, Csizmadia! A nap már a hasadra süt.“

Szótlanul ballagtak a fürdőig. Fáztak. Valami a távolban, a mélyben, láthatatlan kép, élmény, fel nem bukkanó emlék, nem is egy, de sok, sok, magához vonta s egymástól elszakította őket, a figyelmüket, a zsongó, határozatlan nem is eszmélésüket, csak érzékelésüket. Szinte fájt nekik, hogy most nincs mit mondaniuk egymásnak... A fürdőben szétoszlottak a kabinjaikba. Dunai volt a leggyorsabb, elsőnek ült a meleg vízbe. Nyakig ült bele, csak a kopasz feje látszott ki. Katona alig lelte meg. Á, ott a Dunai, nahát! „Halló!“ — kiált rá Katona. Dunai felnéz. Hát — Katonának még megvan a régi formája. Azaz meg is van, nincs is meg. Mert a két lábaszára most is kissé ó-t mutat, viszont hasa nem volt és most van. Nem nagy, de azért kiálló s szinte lógó. Pedig nincs rútabb, mint mikor valaki sovány és mégis hasas. No, Csizmadia! Ő magas, kövéres, vagyis törzsben vastag, a combja, a karja meg vékony. Utolsónak jön Prokop. Hát igen, ő még állja a sarat. Persze sportolt mindmáig. Csak a haja ne lenne olyan átkozottul fehér. Ha esze volna tövig nyíratná mindig a haját... Prokop megáll, hasat be, mellet ki és szétnéz a láthatáron. Jól van, Prokop. Külalakja rendes, bár... még mindig ismeretlen a belbecs, nem tudható, mi van a szívvel, a vesével, az erekkal s a többi csekélységgel. Prokop sétál föl-alá, nem megy a vízbe. Igaza volt Katonának. Prokop, még ha tudatos szándék nélkül is, meg akarta magát mutatni. Most fölfedezte Prokop a zuhanyt, megfordul és arrafelé néz, háttal áll nekik. Valaki meg melléje került, véletlenül, egy idegen, az is hátulról látható. Egymás mellett állnak, egyforma magasak, mind a kettő erős férfi. De mint a fény és az árnyék. Az a másik, az idegen, olyan

mint egy görög bronzszobor. Prokop meg mellette . . . hát olyan mint egy középkori fából faragott szent. Erős, testes, jól van, mégis hiába, mert a másik karcsú, szemmel is láthatóan ruganyos, semmi zsír rajta, sehol, a bőre ráncba, az izma barázdába nem fut, étlettel teljesen domború ott, ahol kell, érzéki vonzóerő árad belőle, az arcát nem lehet látni, mégis bizonyos, hogy ő maga az ifjúság. Az idegen fordul egyet és csakugyan húszegynéhány éves fiatalember. Valakit meglátott éppen, nevet rá, a szeme ragyog, a fogainak fehérsége villog. Prokop megy a zuhanyhoz, mehet már!

Mindegy. Az ember ránthatna egyet a vállán. Viruló zöld levél és sárgult falevél, mind a kettő illúzió. Valóság, egyúttal ábránd is. Addig nincs baj, amíg valami nagy baj nincs . . . Egymás mellett ülnek a meleg vízben, négyen, az első, második lépcsőfokon, mellig, nyakig s összehajolva haikán beszélgetnek. Mintha újra találkoztak volna, semmi merengés a multról, hanem a mai életről, a háborúról, a világról folyik a szó. Haj, mi van és mi lesz még! És a megélhetés. Kilátások a jövőre. Hogyan tartsa, védje az ember a pusztá életét. Dunai dohog: „A mai fiatalok!” Katona helybenhagyólag bólint: „Azok, azok!” Hogy most valami viláगतalakulás történik? Jobb lenne, ha nem történne.“ „Az új világban mi már mindenképpen a vén hülyék leszünk.“ „A mai fiatalokban semmi tisztelet, semmi kímélet nincs.“ „Régen meg agyonverték az öregeket.“ „Mi pedig még itt ülünk a meleg vízben s kellemesen áztatjuk magunkat.“ „Kellemesen, álmosítón.“ Prokop behúnyta a szemét, elbóbiskolt . . . A szobortestű ifjú két ismerősére lelt. Hármában sétáltak a medence körül. Két pajtása közül az egyik alacsony vasgyúró volt, mélyenülő szúrós szemmel, a másik hórihorgas alak, horpadt mellel, kiálló ádámcsutkával, hosszan lelógó karokkal s amint nevette, látszottak a lófogai. Egyszer csak megálltak s kettő, a kicsi és a hórihorgas, hirtelen beleugrott a vízbe. Fejesre készültek, hasas lett belőle, a víz szétfröccsent s belevágott a Csizmadia, Dunai, Katona és Prokop arcába, szemébe. A két ugró felbukkant, hápogtak s csak egy pillantást vetve a négy öregre, vigyorogtak. Prokop fel-pislantott, Csizmadia ingerült lett, lihegett egyet-kettőt, de . . . csak Prokopra nézett várakozón. Katona elpirult zavarában. Dunai

most húnyta be a szemét, úgy tett, mintha aludnák. Prokop: „Fel kéne pofozni ezt a két tacsót. De szerencsénk van, mert úgy elálmosodtam, hogy . . . hogy nem tudnék a lábamra állni, szédülök.“ „Ez a víz is szörnyű meleg, egészen elbágyasztja az embert.“

1940

A CSÚNYA LÁNY

A KÖRÜTON megy hazafelé a csúnya lány. Lassan megy, pedig alig van ideje, hogy az ebédjét bekapja. Félóra múlva már ismét a boltban kell lennie. Nem muszáj, hanem mert így akarja, ez a napirendje. Női kalapüzlet a bolt, az övé, közösen az anyjával.

Lassan megy a csúnya lány, hátha valaki megszólítja: hova megy szép kisasszony? Valami szép férfi; szép, okos és gazdag. A mama ugyan gúnyosan szokott vele vitatkozni: minek kell a férfinak szépnnek lenni? Könnyű a mamának, ő még most is szép, a csúnya lány azonban az apjára ütött.

A kirakatokra vet egy-egy oldalpillantást a csúnya lány. Nem is látja, karperec van-e a kirakatban, vagy csokoládé, hanem csak várja epedve, történik-e már valami. De még csak egy csibész sem szól rá, hogy: kisasszony, elhagyta a lábnyomát! Egy virágüzlet kirakatának a belső lapja tündöklő nagy tükör. A csúnya lány megáll a tükör előtt, megnézi magát benne. Hátha csoda történt s ő éppen az imént ragyogó szépséggé változott. Jaj, az átkozott tükör kegyetlen tárgyilagossággal mutatja a csúnya lányt: jelentéktelen alak, tucatábrázat, a bőre színtelen, a haja szíznű, az orra kicsit nagyobb a kellenél, az álla kisebb, a nyaka mintha vékony lenne és hosszú, a vállá túlságosan lejtős. Tudta ő mindezt, már esztendőök óta tudja, mégis csalódottan megy tovább.

Azt mondják a mosolygó bölcseségű emberek, hogy minden

nő szépnek hiszi magát. Ez azonban csak olyan bölcsesség, mint ... mit is mondjak? ... mint például az, hogy: ki korán kel, aranyat lel. Hát lel? Inkább igaz a tétel visszája: Minden nő tisztában van a maga külsejével, ha csúnya is. Igen, igen, minden csúnya nő tudja, hogy ő csúnya. Az emberek, akik a bölcseségeket kigondolják, úgy tévednek, hogy önbizalomnak vélik azt a szakadatlan harcot, mellyel a csúnya nő küzd a maga csúnyasága ellen. Mert küzd körömszakadtáig: öltözködik, izeg-mozog, mindüntalan igazít magán valamit, nevetgél, még azt is cleve elszántan próbálgatja, hogy kedves legyen, sőt hogy jó legyen.

Az a csúnya lány azonban, akiről beszélek, egy kicsit téved. Kicsit, de ez éppen elég neki, szegény fejének. Csúnyábbnak tartja magát, mint amilyen. Mert hát mi az, hogy csúnya? Semmi más, mint egy kis viszonylagosság. Nem is lenne gúny úgy fogalmazni meg a minőséget, hogy nem olyan szép, mint Hedy Lamarr. Arról aztán nem is beszélve, hogy az ízlés sokféle; hogy olyan férfi is akadhat, akinek éppen ő tetszik; hogy külsejének jelentéktelenségét a nő némi sikerrel pótolhatja lelkének kellemes megnyilvánulásai-val és így tovább. Ilyesmikkel nem vet számot a csúnya lány, elkesceredésében ő maga fokozza a csúnyaságát: irigy, morcos; legtöbbször félénk, máskor, éppen a félénkségében, kötekedő. Semmibe sem veszi azt, hogy ő tisztességes, amit az emberek megbecsülnek, hogy ő szorgalmas és tehetséges. A tisztességét tehernek, a szorgalmát kényszernek érzi. A tehetség pedig, ugyan mit ér az, az csak férfinak való. Az is csupán kényszer eredménye, hogy amikor apja halála után anyjával és öccsével hárman vagyon és támasz nélkül maradtak, ő üzletet alapított a maga erejével, női kalapokat készített, oly kelendőket, hogy az üzlet jövedelméből megélnék és még félre is tehetnek. Semmi öröme sincs az üzletben és a munkájában. Ha egy szép nőnek egy pompás kalapot csinál és az azt felpróbálja, odaáll a tükör elé és nézi magát, nézi, hogy milyen szép, hogy kalappal a fején még szebb, hát ... meg tudná ölni a bestiát!

A körút egyik mellékutájában laknak csúnya lányék. A csúnya lány megáll a kapuban, még egy hasztalan pillantást vet visszafelé, majd befordul a kapun. Most már siet, a lépcsőn rohan felfelé.

Szervusz, mondja az öccsének; az öccse az egyetlen élőlény, akit szeret. Csinos gyerek, a mamához hasonlít. Ő hasonlít a mamához! Ahogy ebédhez ülnek, éppen a papa nagyított fényképe függ a falon a csúnya lánnyal szemben. Hát persze, a papa ott a képen is borotváltarcú öreg ember, szemüveggel, a pislá szeme előtt, a füle nagy és elálló, a nyaka neki csakugyan vékony, az orra hosszú. A csúnya lány miatta is a mamára haragszik. Az ebédjét gyorsan eszi, a felét otthagyja, nincs étvágya, de meg szándékosan is keveset eszik, hogy fogyjon. Nem kövér ugyan, középtermettel mindössze ötvenkét kiló, de *negyven* szeretne lenni, az szerinte az eszményi testsúly.

Visszamegy a boltba. Térül-fordul félóra alatt. Ezalatt is eladott a mamája egy kalapot. Újabb rendelés is érkezett, kettő. Követelték is a kisasszonyt, hogy hol van, ezért kell neki mindig sietnie. És lesz majd még egy rendelés, mert így folytatja az anya a beszámolást:

— Itt volt Kovácsné.

— Melyik Kovácsné?

— A Kovácsné. Kitalálhatnád. Kovács Vilmosné.

— Örülök neki is. Mit akart?

— Majd megint bejön és rendel egy kalapot. Ma csak látni akart bennünket. Mióta apád meghalt, nem találkozott velünk.

— Félt, hogy szegények vagyunk. Azután hallott valamit harangozni az üzletről. Most már nem vagyunk veszélyesek.

— Csak ne légy olyan rosszmájú. Nem olyan asszony az. Nagyon örült, hogy ilyen szép üzletünk van. Még mindig szép az az asszony. És milyen okos! Az első ura tönkrement, erre otthagyta és hozzáment egy másik emberhez, aki jól keres.

— Értelek, Anyuka oktatja a kislányát.

Kovácsnét ezzel letárgyalták. Estig foglalkoztak a kalapokkal, a vevőkkel. Mikor az anya szolgált ki egy vevőt s odasétált melléje a tükör elé, a csúnya lány lesütötte a szemét. Ő, sokszor látta már azt a „királynői“ termetet.

Zárás után elkészítették a havi számadást, éppen a hónap utolsó napja volt. A bevétel a múlt hónap óta megint nőtt. A csúnya lány

sóhajtott. Örök rabja lesz ennek az üzletnek. Hacsak... föl nem fordul az egész világ, az üzleteivel együtt. Azután közölte az anyjával elhatározását:

— Holnap veszek magamnak egy bundát. Egy perzsát.
— Csak ne végy. Ráérsz a jövő téltre. Addig jó lesz a kabátod.
— Neked jó, akármiben járok.
— Már tél közepe van. Minek most a bunda?
— Jövőre sokkal drágább lesz minden. Tudtam, hogy ellenzed.
— Én ellenzem? Miattam vehetsz kettőt is. Motorbiciklit is vehetsz. Én csak a véleményemet mondtam meg. Főlöskéges most bundát venni. Perzsát! A múlt héten csináltattál ruhát. Egyszer ruha, egyszer cipő, azután bunda, mire való ez az esztelen költekzés?

— Nem járhatok úgy, mint egy koldus.
— Te nagyon rendesen öltözködöl. De úgy sem járhatsz, mint egy filmszínésznő.

— Tedd mingyárt hozzá: mert te nem vagy olyan szép.
Az anya nevet. Résztétlenül, vidáman. És már indul is a megadott nyomon:

— Tudod, mit mondott a Sanyi! Hogy nem a ruha a fontos, hanem ami a ruhában van.

A csúnya lány kipirul a dühtől:

— Sanyi egy szemtelen alak! Majd kiadom az útját neki is.
— Úgy, úgy. Kiadod te mindenkinek. Szóval már a Sanyi sem kell.

— Nem, ha tudni akarod.

— Mi bajod vele? Derék, tisztességes ember. Jó ember!

— Jó-ó-ó-ó! És ez neked elég?

— Szeret is téged.

— Ne mondd. Tetszem is neki, mi?

Az anya mosolyog:

— Azért tetszhetsz.

— Persze. Tetszhetek. De biztosan tetszik neki, hogy jól keresek. Tetszene neki, hogy én tartsam el.

— Sanyi nem erre pályázik. Tudod jól, hogy állása lesz.

A lány megvetőleg:

— Sanyi!...

— Nem tehetek róla, hogy nem milliomosok állnak érted libasort.

— Hogy olyan csúnya vagyok, mi?

— Azt én sohasem mondtam. Egy anya nem mond ilyent a lányának. Én csak azt akartam mindig, hogy valami buta illúzióban ne ringasd magad. Annyit tudnod kell magadról, hogy nem vagy szép.

A lány arca vonaglik:

— Hogy nem vagyok az a kimondott szépség, mi?

Kimondott szépség! Ez a mama kedvelt kifejezése volt, az újságokban olvasta. Hogy ő nem kimondott szépség, ezt a csúnya lány már ezerszer hallotta. De különbeket is hallott. Jaj, olyan a hajad, mint a kóc. Jaj, olyan a bőröd, mint egy májbajosé. Jaj, hol szedtelek én téged, te lány!

Elég volt. Nincs más, mint sírvafakadni, vagy harcolni:

— A bundát holnap megveszem.

— Perzsát?

— Nem is afgánt.

— Hát... nem akadályozhatom meg erőszakkal.

— Pedig szeretnéd.

Másnap megvette a csúnya lány a bundát. Perzsa bunda, nagyon szép, elegáns, ezerkétszáz pengőbe került. A kirakatban nézte ki magának már néhány héttel előbb. A bunda passzolt is, nem kellett semmit igazítani rajta. Talán mégis vállban lehetett volna símulóbb, de a csúnya lány türelmetlen volt, rögtön fel akarta venni, abban akart az utcára menni. A tükör elé állt a bundában. Egy kis örömebbent meg benne. Nagyon szép a bunda, talán... ő is szebb így, a bundában. Fizetett és kilejtett a boltból. Elindult az üzletük felé, lassan ment, aztán gondolt egyet és visszafordult, hogy sétál egy félórát. Sétált, bele-belepislantott a kirakatokba, szokása szerint várakozón.

Egy sarkon találkozott Kovácsnéval. Majdnem egymásba ütköztek. Jónapot, jónapot. Hogy van, Annuska? — kérdezte a

csúnya lánytól Kovácsné. Milyen rég nem láttuk magát, — csicse-
regte Annuska, azaz a csúnya lány. Kovácsné szinte lesújtóan szép
volt, fiatalos, üde. Kedves jóindulattal nézett a csúnya lány szemébe:

— Örülök, hogy jól megy a soruk. Az ember úgyis annyi
panaszt hall. És milyen szép bundája van!

— Tetszik magának?

— Nagyon szép. Hogy volt?

— Kétezer pengő.

— Ilyen jól megy az üzlet?

Hogyne! Megint az üzlet. S a szorgalom, a tehetség, a munka!

A csúnya lány elszántan mosolygott s szemrebbenés nélkül
vágta ki:

— Az üzlet, hál' Istennek, jól megy. De ezt a bundát a bará-
tomtól kaptam. A születésnapomra.

1941

ÉHSÉG

HUSZONKÉT ÉVES VOLT Csák Balázs, amikor kinevezték V.-be tanítónak. Sok mindent tudott ő, írni, olvasni, számolni, térképen tájékozódni, énekelni, rendgyakorlatokat vezetni, különféle kézügyességeket; rendetleneket fegyelemre, nehézkeseket fűrgeségre megtanítani, de hogy' is kell egy lakásban berendezkedni, valami takarítóasszony-félét szerezni, mindjárt az első napokban magát élelemmel ellátni, ahhoz bizony nem értett. Éppen ezért úgy tervezték odahaza Csákéknál, hogy Balázst az édesanyja elkíséri V.-be s ott ő kezdi el és néhány hétig vezeti is a háztartást. Ezalatt gazdasszonyt fogad, aki azután átveszi az ő munkáját és gondját viseli Balázsnak. Nem öreget fogad, hogy bírja a munkát, de nem is fiataalt, nehogy szóbeszéd kerekedjen róluk a faluban. Ha mindez nem is futja a fizetésből, a kezdő évekre lesz egy kevéske pótlásra a Balázs apai örökségéből.

Így tervezték és ha Balázs anyja meg nem betegszik influenzában, ment is volna minden a maga rendjén. Az anya lázasan is útra akart kelni, mert hát jaj, mi lesz az ő egyetlen, elkényeztetett, gyámoltalan fiával, aki megágyazni sem tud magának, mindjárt az első este. Sopánkodott is hangosan, mire Balázs önérzetesen így védte magát:

— Ugyan édesanyám, nem vagyok én gyerek. Férfi vagyok én már.

— Férfi az vagy, fiam, igazi férfi, azt elismerem. De hát asszony nem vagy, fiam, asszony. Se lány. Ezért félelme leszel te ott, abban az idegen faluban.

— Ne aggódjon, édesanyám. Majd akad hamarosan valami gazdasszony-féle. Néhány napig meg elleszek egymagam is. Van V.-ben szálloda is, kocsmá is. Lesz lakásom, kosztom is, mihelyt megérkezem.

— Utánad megyek én, fiam, mihelyt felkelek.

Volt V.-ben szálloda és abban kocsmá, azaz a felirat szerint: vendéglő. Csak hogy a szállodás éppen összeveszett a feleségével, az asszony nagyduzzogva hazautazott a mamájához, a szállodás meg utána ment, hogy megbékítse. Elutazásakor bezárta a szállodát, — éppen egy vendége sem volt — a kapura négyszögletes kartonlapot ragasztott, arra előbb kacsakaringós betűkkel ezt írta: „Családi okok végett zárva“. Így írta, hogy végett. Balázs felborzolódt, mikor a táblát elolvasta s elhatározta, hogy ezt a szállodást is megtanítja egy kicsit a magyar nyelvtanra.

Azért nem maradt Balázs fedél nélkül, mert az állásával lakás is járt. Csak éppen, hogy a szobája üres volt. De a poggyásza megérkezett idejében: a bútorai szalmafonatosan, bár összezsúfolva vártak rá. Az ágyát ugyan nem állította fel, de a keskeny kanapét odaillesztette az egyik fal mellé. A nagyládában ott volt az ágyneműje, ahhoz már nem nyúlt. Majd a mama kipakkol, gondolta. Néhány nap múlva úgyis megérkezik, mert már láztalan, addig éjszánkánként a felöltőmmel takarózom, tervezte.

A szállodával szemben, — ahonnan vissza kellett fordulnia — volt a hentesüzlet. Könnyen fel lehetett ismerni, hiszen disznófejet ábrázoló kép is díszlett a címtábláján. Nincs másképp, hideget ebédelek — határozta el Balázs és már be is nyitott a boltba.

A hentesüzlet üres volt, de kis csengő fürgé hangja jelezte, hogy vevő érkezett. A lakás felől előjött a hentes. Piros képpel, kövéren, henteshez illően. Mintha csak őt ábrázolta volna a cégtábla festménye.

— Jó napot, — köszönt Balázs.

— Aggyon Isten, — fogadta köszöntését a hentes.

— Kaphatnék valami ennivalót?

— Pénzért igen, — felelte a hentes és mosolygott.

— Mi volna az?

— Tessék szétnézni és választani. Ennivaló itt minden, csak hát nem így nyersen. Meg kell előbb süni.

A hentes szénárta karjait és úgy mutatta a sok ennivalót: friss húst, combot, tarját, karajt, de meg májat és tüdőt is.

— Valami olyant kernék, amit nem kell előbb megsütni, — és Balázs kurtatva nézett körül ismét, mert bizony nem látott felvágottat, sonkát, disznósajtot, párizsit, mint a pesti hentesboltok puljain.

— Mi legyen az vajjon? — játszotta meg a disznóképű hentes a kíváncsit.

— Talán... füstölt kolbász.

— Füstölt kolbász, az nincs. Kifogyott.

— Akkor... sonka.

— Tegnap adtam el az utolsó darabkát. A füstölőben már ott lóg tizenket szál kolbász. Egy hét mu. va meg lesz sonka is. Balázs úgy látta, hogy a hentes arca kajánul csúfolódó.

— Császarhús?

A hentes tagadólag rázta a fejét és most már kajánul felnevetett, szinte diadalmas hahorával:

— Császarhús! Kinek kéne itt császarhús? Ebben a porfészekben. Még jó, hogy nem angol szalonnát kér az úr. Vagy májpástétomot. V.-ben vagyunk mink, kérem, nem Bécsben.

— Mi van hát? Semmi?

— Van füstöltzalonna. Mégpedig finom. Kicsit már avas, de úgy az igazi.

— Nem szeretem az avasat.

— Nem kell finyásnak lenni. Van, aki meg sem eszi a szalonnát, ha nem avas.

— Jó, hát kérek füstölt szalonnát.

— Mennyi tetszik?

— Mondjuk... tíz deka.

— Tíz deka? Egy verébnek sem elég, legfeljebb a fél csőrére.

Tíz deka szalonna nem érdemli meg, hogy mérickséljem. Nem is árulok én tíz dekát.

— Nagy úr maga.

— Hát... koldus éppen nem vagyok. Csak parádénak tartom én ezt a hentesüzletet, ha már a feleségem iparosasszony akar lenni minden áron. Mert van nekem egy kis szőlőm, hál' Istennek.

— Adjon hát egy kilót! — szólta Balázs haragosan és majd-hogynem káromkodott egy cifrát, persze csak valami ártatlant, a maga módján.

— Kiló, az már más. Kilónál kezdődik a szalonna.

A hentes azután kimért egy kiló szalonnát. Nem könnyen, mert a szalonnarúd, amit rátett a mérlegre, kevesebbet nyomott egy kilónál. Akkor másik darabot vetett a rúd fölébe, így meg az egész együtt több volt, mint egy kiló, le kellett a pótdarabból vágni. Végre mégis csak sikerült: elvenni, hozzátenni, újra elvenni, kikerült a kiló. Mégpedig pontosan, azaz a szalonna egy kicsivel kevesebb lett egy kilónál. Úgy látszott azonban a hentes nyugodt arcáról, pizsmogó mozdulatairól, hogy egy kilót már érdemes méricksélni. Még ha egy kis szőlője van is az embernek.

Azután a pult alatt kotorászott a hentes és nagyszuszogva előhúzott onnan egy gyanús tisztaságú papírdarabot. A papír nem takarta be egészen a szalonnát, a rúd két vége kikandikált belőle.

— Tessék! — mondta a hentes egyszerűen.

— Nem kaphatnék egy nagyobb darab papirost? — érdeklődött Balázs.

— Lehet. Talán a trafikban. Mert papírkereskedés nincs nálunk.

— Kenyeret is kérek.

— Nem árulok kenyeret.

— Hát... hol lehetne venni egy darabkát?

— Csakis a péknél.

A hentes most nagy szolgálatkészségre szánta el magát. Kisétált a pult mögül, persze jó komótosan, — ha már volt egy kis szőlője — az üveges ajtóhoz lépett és onnan mutatta:

— Tessék ott a takaréknél befordulni abba a kis utcába. Ott a Weisz háza mellett lakik a pék.

— Köszönöm.

Balázs kifizette a szalonna árát és elindult, de a hentes még utána szólt:

— Reggel ugyan átment a pék Dunaszéplakra a vásárra, de a felesége talán otthon van.

A pék csakugyan nem volt otthon, de a pékné igen. Kenyeret kapott Balázs. Félkilónyi volt az egész készlet, azt megvásárolta.

— Ma nem sütöttünk, — mentegetődzött a pékné. — Az uram reggel vásárra ment. Ugyan már hazajött, de azután meg kiment a szőlőbe. Mert, tetszik tudni, ezt a pékséget csak úgy tartjuk a parádé kedvéért, de van egy kis szőlőnk.

No, ezeknek is van egy kis szőlőjük — gondolta Balázs. Nem baj, nekem meg van már szalonnám és kenyerem, már nem halok éhen.

Elköszönt és hazasétált a lakására. Otthon hozzálátott az ebédhez. Szelt a kenyérből, bicskával szelt a szalonnából, de csak egy falatot tudott enni. A szalonna éktelenül avas volt. Lehetett az talán hároméves is.

— Kész — mondta Balázs hangosan és az ebédét befejezte.

Az avas szalonna egyszerre elcsapta az étvágyát, azt hitte, hogy nem is volt éhes és csak csalóka érzés szállta meg.

A kizárkázásából előkotorta a ruhakefét és egyéb holmijait, megkefélte a ruháját, rendbeszedte a körmeit, meg is fésülködött. Megnézte magát a zsebtükrében, dús gesztenyebarna haja volt, az feszesen símult a koponyájára.

Elhatározta, hogy mindjárt megkezdje a bemutatkozó látogatásokat. Először is... kihez menjen először? Természetesen a főjegyzőhöz. Oda illik, oda muszáj elmennie.

Azt már tudta, hol van a községháza. Beállított a főjegyzőhöz. A főjegyző egészen belesüppedve a karosszékébe, nyakig úszott a munkában. Egy óriási íróasztal mellett ült, az asztal tele volt aktával, írószerszámokkal, lomokkal. Mikor felállt a főjegyző és őt barátságosan üdvözölte, akkor derült ki, hogy magas, testes ember.

— Nagyon örülök, — mondta s ezt megismételte néhányszor.

— Hát nálunk lesz tanító, — mondta azután és ismét következett: — Hát igazán nagyon örülök.

A kis szünetet, hogy abbahagyta a munkáját, arra használta fel, hogy megtízóraizzon:

— Csak háromkor ebédelek, — magyarázta.

Az íróasztal fiókjából szalonnát és kenyeret vett elő és falatozni kezdett. Sárgás volt a szalonna, láthatóan avas. Nem kínálta meg Balázst ennivalóval, de itallal igen. Egy szekrényből üveget vett ki:

— Barack, — mondta. — Saját főzés, — és ravaszul mosolygott hozzá. — Tudniillik van egy kis szőlőm.

Ennek is! Gondolta Balázs és ivott egy pohár barackpálinkát. Étvágycsinálónak. Mintha csak erre lett volna szüksége. Második pohárral aztán nem is fogadott el.

Néhány szót még beszéltek, de Balázsnak mennie kellett, mert ügyes-bajos emberek türelmetlenül várták, hogy a főjegyző elé járulhassanak.

— A paphoz menjen legelőbb is! — ajánlotta a főjegyző. — Ott még jobb itókat kap.

— Bizonyára annak is van egy kis szőlője, — vélte Balázs. És elköszönt.

A paphoz indult, de egyszerre csak az jutott eszébe, hogy az orvoshoz megy. Hogy miért éppen az orvoshoz, erre a kérdésre aligha tudott volna felelni. Feltehető, hogy egyszerűen azért esett választása az orvosra, mert rosszul érezte magát. Valósággal beteg volt az éhségtől. Ebédre, főtt ételre vágyott. Jó meleg levesre legelőbb is, amilyent otthon szokott főzni az anyja.

Az utcán tanácstalanul nézett szét, egy ácsorgó, csizmás kis fiúcskát látott meg. Megkérdezte tőle, hol lakik az orvos. A fiúcska beszélt, mutogatott, de sehogysem tudta megmagyarázni, hol, merre kell fordulni. Ajánlkozott, hogy elkíséri odáig az urat. Együtt ballagtak, eleinte szótlantul.

Balázs később beszélgetésbe kezdett:

— Hogy' hívnak?

- Berge Sándor.
- Hogyan?
- Berge Sándor.
- Perge?
- Nem. Berge Sándor.

A gyerek pislogott, hogy érti-e már a nevét ez a süket úri-ember.

És megismételte még egyszer, kiáltva:

— Berge!

— Hallom, hallom, Berge. Biztosan Kergének csúfolnak a pajtásaid.

— Igen, — és a kis Berge reménykedve nézett fel a fiatalúrra, hátha mond valamit, ami őt a csúfolódásoktól megmentheti.

Balázs mosolygott. A mosoly felbátorította a gyereket és bizalmaskodva ő is megkérdezte Balázs nevét, egyszerűen csak így:

— Hát magát hogy' hívják?

No, nézze meg az ember! A gyerkőc érdeklődik. De hát... joga van hozzá. Balázs kissé megütődve nézett rá, azután megmondta a nevét:

— Csák Balázs.

Most kis hallgatás következett. A gyerek fel-felsandított Balázssra, forgatta az eszében, hogy ugyan hogyan csúfolhatják a fiatalurat a neve miatt. És irigyelte a nevét. Majd megint kérdezett valamit:

— Aztán mit árul?

A kérdés nem volt rossz, erre már kacagnia kellett Balázsnak:

— Nem árulok én, fiam, semmit. Én vagyok az új tanító.

Berge Sándor hirtelen megállt. Nézett Balázssra ijedten is, de meg kutatva is, hogy igaz lehet-e, amit mondott. Ahogy Balázsnak izmos, férfias alakját végigmérte s arcának nyugodt komolyságát észlelte, úgy vélte, hogy bizony igaz. Első gondolata az volt, hogy elszalad. Azután lekapta a sapkáját:

— Ejnye... most aztán...

Így akadozott belőle az ijedtség. A kalapját azután nem is merte feltenni és szólni sem tudott többé.

— No, nincs semmi baj, kis Berge, — vigasztalta a gyereket Balázs.

Az orvosék házáig hallgattak. Ott megállt a gyerek és némán mutatott a kapura.

— Isten áldjon, fiam, köszönöm az útbaigazítást.

— Ne tessék rám haragudni, hogy . . . pestinek néztem.

Balázs csak mosolygott. Fanyarul. Állt a kapu előtt, elolvasta az orvosi címtáblát és indult be a házba. Dr. Sennyei János, községi orvos, — ez állt a táblán, ezt ismételtette önkénytelenül. Igen, most az orvoshoz megy. Látogatóba. Bemutatkozni, mert ő az új tanító. Vagy . . . talán azért megy az orvoshoz, mert beteg? Mert beteg, kétségtelenül. Rosszul van, szédül az éhségtől. Forog körülötte az utca, a ház, az udvar, jaj, alig tudja kinyitni az ajtót, reszket a keze, elvétí a kilincset. Mindjárt ott áll majd dr. Sennyei János orvos előtt és nyögi: Beteg vagyok, tessék rajtam segíteni . . . De miért is vagyok ilyen kegyetlenül éhes? Hiszen tegnap vacsoráztam. Reggelizni meg sohasem szoktam. Nem is vagyok éhes. Csak képzelődöm . . . Mintegy utolsó erejével összeszedte magát. Benyitott.

— Há-á-át megjött, édes lelkem, megjött? — így örvendezett az orvosné, egy nem éppen karcsú, fiatalos arcú, de már őszülő-hajú asszony, amikor Balázs szép illedelmesen megmondta a nevét. — Jaj, hogy örül majd az uram! Milyen kár, hogy éppen most nincs itthon. Elment Sós-kútra.

Mert ott van egy kis szőlője, — ijedezett magában Balázs.

Az orvosné gömbölyű kezével simított egyet gondozatlan haján és vidáman, hangosan beszélt tovább:

— Kocsival jöttek érte. Mert messze van ám az a Sós-kút. No majd maga is megtudja, ha jobban megismeri ezt a vidéket. Azért ment, mert a tanyásné kisbabát vár. Attól félek, hogy valami baj van szegénnyel. Képzelteri, ha már a bába orvosért küld. No, csak azért mondom, mert szegény Jánosom egyhamar nem érkezik vissza. Nemrégén indult el, nincs egy órája. Nem akarta még az ebédet sem megvárni, mert ő olyan ember ám. Képes ő ebédelés közben felállni, letenni a kanalat és menni rögtön, ha hívják. De tessék már leülni, ne vigye el az álmunkat.

Balázs leült, óvatosan, jól elhelyezkedve a széken.

A kis mindenest szólította az asszony:

— Kata-a-a?!

Csengő, éneklő volt a hangja.

Kata a konyha felől jött, nyitva hagyta maga után sorra az ajtókat: konyhaajtót, szobaajtót. Finom ételszagok lengtek be vele együtt, a tárt ajtókon át. Jaj, micsoda ételek lehetnek, mit főzhetnek? Valamilyen paprikásnak a szagát lehetett érezni, talán éppen paprikás csirkéét. De az illataradat nem volt olyan egyszerű. Hanem egészen bonyolult keveréke a kellemes ételszagoknak, valami vérpezsdítő, sokszólamos, az éhes embert megbolondító szagjáték volt az. Balázs felsóhajtott.

— Elfáradt ugye az utazásban? — kérdezte mosolyogva az orvosné, mit sem sejtve a sóhaj értelméről.

— Igen, elfáradtam, — hagyta rá Balázs, mert illett a sóhajnak okát adni.

— No, majd mindjárt felfrissül egy kicsit, — folytatta az orvosné és Balázs már-már remélte, hogy valami ételhez jut. — Mit szeret jobban, a konyakot vagy a barackpálinkát?

Balázsnak majdnem az szaladt ki a száján, hogy: jaj! A szót azonban elnyelte és csak zavartan mosolygott.

— Majd megkóstolja mind a kettőt... Kata, poharat adj ide, csak egyet, mert én nem iszom. Magas a vérnyomásom.

Az asszony átlibegett a másik szobába és csakhamar két pálinkás üveggel tért vissza:

— Töltsön magának... vagy várjon, majd én töltök, mert a férfiak ügyetlenek és mindig a pohár mellé öntenek. Tudom az uramról... Kata, abból az apró süteményből is adjál!

Balázs megint csaknem felsóhajtott: Hála a jó Istennek! Lesz hát rögtön, ha más nem, legalább valami kis sütemény. Felfalja, amit elébe tesznek, még a tányért is. Ó, hiszen már majdnem lefordul a székről.

Kata kiment, visszajött és nyugodtan jelentette:

— Nincs egy darabka sem.

— Ó, ezek a falánkok mind megették! — kiáltott fel kedé-

lyesen az orvosné. — Nem baj, szereti maga a pálinkát csupaszon is, ugye? Legalább jó étvágya lesz az ebédhez.

Kik lehetnek azok a falánkok? — tűnődött Balázs. Talán jártak már itt vendégek? Vagy gyerekek is vannak a háznál? Mind-egy. Balázs megivott egy pohár barackot. Hadd legyen az orvos-nénak igaza, hadd legyen még jobb étvágya az ebédhez. De hol az ebéd? Nem mutatkozik sehol a láthatáron. Lám, ha már az orvosné az ebédéről és az étvágyról beszélt, megkérdezhetne volna, hogy hol fog ebédelni . . . Az orvosné pedig gondolt valami effélére, homályosan, ködösen, csak éppen az eszébe nem tolult fel világosan a kérdés. Ez látszott, mert egy kicsit elmélázott, mintha így töprengett volna magában: ejnye, mit is akartam még mondani?

— Kár, hogy nincs itthon az uram, — sajnálkozott azután az orvosné és ez talán már azt jelentette, hogy: ha itthon volna, akkor ez a derék fiatalember velünk ebédelhetne.

Balázs megivott még egy pohár barackot, majd egy pohár konyakot is. Mindkét pálinkára azt kellett mondania, hogy kitűnő, nagyon finom, nagyon ízlik neki. A pálinka nemcsak étvágyat csinál, ha igaz, hanem egy kis bátorságot is gerjeszt. Balázs elszánta magát és még egyet dícsért a pálinkákon, de így:

— Ejha! Most már aztán alapos lesz az étvágyam.

Az orvosné ezen csak megelégedve mosolygott. És ezt kérdezte:

— Mikor érkezett?

Balázs azután gépiesen felelgetett az orvosné kérdéseire. Elmondta, hogy lakása már van, még valami házvezető asszonyra van szüksége, reméli, talál egyet, olyant persze, aki jól főz, mert neki nagy étvágya van . . .

Itt egy kis szünetet tartott, az ajtóban álló Katára emelte a tekintetét. Kata hangtalanul nevetett. Ő folytathatta tovább: megérkeztek rendben a bútorai, átvették a szállásadói, majd berendezkedik rendes háztartásra, csak még az édesanyját várja, hogy az átségtse a kezdet nehézségein.

Kis újabb szünet után Balázs is kérdezősködött, hogy körülbelül hány iskolaköteles van a faluban, milyen itt általában a lakosság,

azaz nem lesz-e nehéz dolga holmi fegyelméletlen népséggel, majd azt kérdezte mit szoktak itt az úriemberek esténként csinálni, van-e szórakozásuk, járnak-e egymáshoz, mert ő nem iszik és nem kártyázik.

— Itt mindenki korán lefekszik és korán kel. Attól tartok, hogy unatkozni fog itt V.-ben — mondta az orvosné.

És elnézte hallgatagon Balázst, hogy milyen erőteljes, csinos fiatalember. Majd ezt kérdezte:

— Mit szeret maga csinálni? Mi lenne a szórakozása?

Balázsban megint ágaskodott egyet a merészség és kívágta:

— Enni.

Az orvosné jóízűt kacagott:

— Az nem is rossz. Mi is szeretünk enni. Látja rajtam, ugye?

— Ó, kérem, — hártotta el Balázs az egyenes feleletet.

— Hát itt jókat ehetik majd. Nálunk az asszonyok tudnak főzni. Olyan töltött káposztát csinálnak, olyan réteseket, gulyásokat, leveseket, hogy a legnagyobb ínyenc is életfogytig elszórakozhatna itt. Én is jól főzök. Kata is megtanulta tőlem a mesterséget.

Balázs sóhajtott, hangtalanul, illetve csak egy nagyot lélezett. És önkénytelenül szétnézett a szobában, huh, mit lehetne felkapni és egyszerre felfalni! Egy almát legalább. Ha lenne egy árva alma valamelyik szekrényben. A gyomrában, ahogy megmozdult, görcsös fájást érzett. Tekintete a Kataéval találkozott. A lány mintha részvételt nézett volna rá. Igen, a Kata szája mozgott, de hangtalanul, semmi értelmes szót nem mondott, pedig a lány esze azon járt, hogy sügni kellene ennek a derék szépembernek: mondja már, hogy éhes, kérjen ebédet.

— Az uram is szeret enni, — csevegett zavartalanul az orvosné. — Különben majd meglátja, mert remélem lesz néha szerencsénk ebédre vagy vacsorára.

Balázs köszönve hajtotta meg a fejét és várt. Hátha valami még történik. Valami csoda. Az orvosné más tárgyra tért:

— Olvasgatunk, rádiózunk. Az uram ugyan nem szereti a zenét. De Kati segít nekem. Ő is hallgat.

Egyszer csak felállt Balázs. Azt gondolva, hogy már sokáig elhúzódt a látogatás, illik mennie. Felállt, meghajtotta magát, abban a pillanatban kintről kapunyílás hallatszott s egy kutya ugatni kezdett. Talán a doktor? — vélte. Ki is mondta:

— A doktor úr?

— Nem, nem. Akkor nem ugatna a Morzsa. Valami idegen. Kata kisietett és visszatérve jelentette:

— Egy öreg koldus.

Az asszony felkacagott:

— No, ennek szerencséje van. Úgyis annyit főztünk, hogy hat embernek is sok lenne . . . Adj neki lányom egy tányér levest. Húst is adj neki. Hadd lakjon jól.

Balázs elpirult zavarában és kínlódásában:

— Itt az ideje . . . kezdett egy mondatba.

Az orvosné marasztalta ugyan, de csak úgy, hogy ne siessen, ráér, úgyis késik a doktor, szóval Balázs érezhette, hogy azért mehet. Kezetcsókolts és távozott. Az ajtó előtt egy fatönkön ült a kéregető, lilaképzű, kopasz öreg ember, és jóízűen kanalazta a pirosbarnás levest.

Künn az utcán, mint valóságos roham támadt rá az éhség. Csak most eszmélt rá, hogy micsoda indulat feszengett benne: szeretett volna visszaroхани, be a konyhába, nekiesni a tűzhelyen főlő, sülő, rotyogó és süstörgő ételeknek, s megtömni magát belőlük, ide nézzetek, illik vagy nem illik, nem törődöm veletek. Az orvosné rémülten csodálkozott volna. A kis mindenek . . . nos, a kis mindenek, talán nevetett volna. Ej, talán még sem dült volna össze a világ, ha az a jóltáplált asszonyság meghívja ebédre. Leomlott volna a templomtorony? Nincs itthon az ura, ez az első látogatás. Hát ok ez? Most mehet haza, avas szalonnát enni. Olyant, amelyiknek nemcsak sárgás, hanem már lilás a széle. Vagy benyisson most akárhová, berontson egy házba és így kiáltson: adjatok enni, mert éhes vagyok, é-é-éhes! Megfizetek érte, csak adjatok. Nem, nem lehet, ő az új tanító. Lám, a koldus szerencsésebben járt, mert őszinte lehetett, jött és szépen elnyöszörögte, hogy éhes! Neki ugyanezt nem szabad megtenni. Ó, ó!

Kata kérdőn nézett az asszonyára, amikor Balázs már eltávozott.

— Még várunk egy kicsit az ebéddel, — mondta az orvosné, — hátha mégis megjön a doktor úr.

— Nem jön az, ha olyan messzire elhívták, — vélte a lány.

— Akkor majd nélküle megebédelünk.

— Ezt a tanító urat is meghívhattuk volna. Hol ebédel az ilyen, ha ma érkezett csak a faluba? A kocsmába van zárva, ismerőse meg aligha van itt.

— Látod, erre én is gondoltam. De hát mit tehettem.

— Ha esze van, megmondja, hogy éhes. Akkor itt tartottuk volna.

— Az egy kicsit furcsa lett volna. Csak úgy bejelenti, hogy éhes.

— Nem ártott volna senkinek, ha kinyitja a száját.

Az orvosné nevetett. Besétált a másik szobába.

Odakinn Balázs tanácstalanul állt a ház előtt. Nézett jobbra, balra, nem tudta hová, merre induljon. Mit tegyen? Az avas szalonna . . . nem, inkább koplal estig. De mi lesz este? Addig látogatóba megy még néhány helyre. Valahol csak megkínálják egy kis ennivalóval. Talán uzsonnatájban. Csak pálinkával ne kínálják vagy borral. Mert mindenütt az a helyzet, hogy: van egy kis szőlőnk. Brrr!

Rágyujtott egy cigarettára. Nem ízlett neki, de csak szívta, elszántan. Már indulni akart, mikor kocsit látott a ház felé közeledni. Azt még megvárta, csak úgy kíváncsiságból, meg mert nehezen mozdult. A kocsit lassított, majd megállt a kapu előtt. Egy férfi szállt le róla. Középkorú, testes, bajszos ember. Rajta fehérítő por-köpeny. Az ülésről táskát vett le. Úgy látszott, hogy az orvos. Balázs ránézett, az is őrá. Indult a kapu felé s mivel Balázs nem mozdult, visszatekintve megkérdezte:

— Talán engem keres?

És az orvos átható tekintetében vizsgálódás látszott, hogy ki ez a fiatalember, micsoda, mit akarhat, beteg-e vajjon.

— Csák Balázs vagyok — mutatkozott be Balázs közelebb lépve és még hozzátette: — az új tanító.

— Á-á, nagyon örülök. Akkor engem keresett. Tessék bejönni.

Balázs ebben a pillanatban úgy elszédült, hogy meg kellett kapaszkodnia a közeli akácfában.

— Nono. Csak nincs valami baj? Rosszul van?

— Egy kicsit megszedültem.

— E,nye. Ilyen derék fiatalember.

— Talán ettől a cigarettától.

— Dobja el.

Az orvos karonfogta Balázst és vezetni próbálta. Balázs megállt, simított egyet a homlokán és kihúzta magát:

— Már nincs semmi baj. Szégyelem az esetet, még soha nem történt velem ilyesmi.

— Megesik ez mással is, — vigasztalta az orvos. — Amint ránéztem magára, rögtön láttam, hogy... csak azt nem tudom, hogy mindig ilyen pópista színben van-e.

— Elsápadtam?

— El, el.

Az orvosné jött elő, az ura elé.

— Találkoztatok? Igazán örülök, hogy visszahoztad.

— Igen... Tessék csak beljebb kerülni... Előbb még bemegyünk a rendelőbe... Tessék leülni.

Balázs ellenállás nélkül engedelmeskedett. Megint sóhajtott.

— Ha már itt van, illetve, ha már én itthon vagyok, mindjárt megvizsgálom. Nem kell félni, öregkori érelmeszedése aligha van.

Az orvos nevetett. Balázs mormogott:

— Fél az ördög. Nincs nekem semmi bajom.

Az orvos betette a rendelő ajtaját, mert odakinn a felesége és Kata tágranyúlt szemmel lestek befelé.

— Tessék csak ide átülni. Hát igen, fehér az arca, azt már mondtam. Ámbár... már nem is fehér. Különben makkegészségesnek látszik. De hát az ilyen atlétákkal sohasem tudja az ember... A szíve rendben van?

— Mondom, hogy kutyabajom... csak...

— Csak? Az orvos kérdően nézett Balázusra.

— Semmi... Nem is tudom miért mondtam, hogy csak...

— Ügy! Azért kikopogtatom. Mutassa csak a nyelvét. Hát igen... Mikor érkezett?

— Ma reggel. Azaz... kora délelőtt.

— Aludt az éjjel?

— Igen. De korán keltem.

— Persze. A vonat korán indul. Reggelizett?

— Nem. Sohasem reggelizem.

— Mikor evett utoljára.

— Tegnap este.

— Köszönöm. Hát... van egy kis baj. Nem nagy. Az első segélynyújtás mindjárt megtörténik. Mert a patika messze van, a másik községben. Aztán nem tudom, hogy kiszolgáltatnák-e az orvosságot, ha felírnám.

Balázs csodálkozva, zavartan mosolygott.

— A baj neve magyarul: éhség. Éhes maga, tanító uram, mint a farkas a hósvatagban. Sétáljunk csak át a másik szobába.

Az ebédlőben meg volt terítve. Kata éppen az asztalra tette a párolgó levest.

— Ime, az első segély! — szólt az orvos nevetve.

CSENDÉLET

A MÉG MINDIG SZÉP szőke asszony özvegy, néhány éve, hogy meghalt az ura. Az ura, aki jól keresett. Megkeresett két-háromezer pengőt havonként. Persze üzletekkel. És támasz nélkül maradt az özvegy, sem nyugdíj, sem vagyon nem maradt az ura után. Ó, hogy az a Józsi milyen könnyelmű volt, miért engedte, hogy ő, a szép szőke asszony, nyakló nélkül költskezzen! Most már bánja, de későn, hogy úgy szórta a pénzt, költötte utazásra, nyaralásra, idegpszichológiai szanatóriumokra, kártyára, drága cigarettára. Két cselédem volt, — dicsekszik önfeledt percekben még ma is, mi nem ettünk ám csak úgy egyszerűen csirkét, hanem csakis tejen hízlalt pulárt. És a hátát sem ettük ám meg, azt odaadtam a cselédeknek. Igen, a Józsi könnyelmű volt, mert nem vigyázott rám és lelkiismeretlen volt, mert meghalt idő előtt, még a java munkaerejében. Pár holmi, néhány gönc maradt utána, ékszerek, órák, könyvek, a perzsabundám s egy-két szőnyeg. No meg a bútorok ebben a haszontalan nagy lakásban. Drága bútorok, de nem lehet őket eladni, mert a lakást nem lehet kiüríteni. A lakás pedig? Hatszobás, összkomfortos, az Andrássy-úton, meg kell adni, hogy jó helyen. A Józsi nemcsak hogy meghalt, hanem hetekig betegeskedett s a betegsége is sok pénzbe került, mert jaj, azok a doktorok, meg az a sok drága gyógyszer. A könyvek, ó, azokért mindig haragudtam, mert rengeteg pénzbe kerültek s néhány száz pengőért kellett az egész

könyvtárat elkótyavetyélni. Ó, Józsi mindig akkor csempészte be őket a lakásba, mikor nem voltam otthon. És ha rajtakaptam egy könyvön, akkor azt füllentette, hogy tiszteletpéldány. Pedig hát ki ad egy kereskedőnek tiszteletpéldányt?

Könyvek, ékszerek és szőnyegek fogytával az özvegy felismerte, hogy maholnap nem lesz semmije. Dicsekedett és panaszkodott a barátnőinek s tanácsadói akadtak. Minek az a nagy lakás? — tették fel először is a kérdést. Miért nem adja el? Hiszen a lakásoknak manapság áruk van. Magától kínálkozott az ellenvetés: mi lesz, ha lakás ára, bútor ára elfogy? Ez igaz. Csakhogy... ha már megvan a lakás, másképp kellene hasznát venni. No de hogyan? Ki kellene adni a szobákat albérletbe. Csemezyné, az özvegy egyik rómi-társa, már számolt is: Nézd, te fizetsz évi kétezret, az mindennel együtt: házmesterpénz, szemétpénz, mondjuk, havi százkilencven; öt szobát kiadsz átlag ötven pengőért, az kettőszázötven, még megmarad neked minden elsején hatvan pengő és ingyen lakol. Az özvegy hevesen tiltakozott: jaj, hogy ő idegen embereket engedjen a lakásába? Hogy ki tudja kikkel-mikkel, betörőkkel, neveletlen emberekkel lakjon egy fedél alatt? Ő fél az idegenektől, a gonosztevőktől. Nőt pedig, fiatal, a világért nem fogadna be. De hát különben is hatvan pengő maradna elsején, mi az? A römiveszteségeimre sem elég, — mondta Csemezynének s az már csak ezt vetette ellene: Hátha nyersz?

A beszélgetések megismétlődtek s száz vagy még sokszorta több szónak az lett a vége, hogy az özvegy, bár kellő borzongással — még helyesírási hibát is csinált — kiírta a szobákat. A legnagyobb, egy szép, kétablakos utcát, megtartotta magának. Óh, hogy az embernek egy szobába kell magát összehúznia, ki hitte volna ezt valaha is? Albérlők persze rögtön akadtak. Az özvegy maga fogadta őket, mert látni akarta, hogy rendes küllemű emberek-e, nem piszkosak-e, nem sunyi, vagy éppen gyilkos-e a tekintetük. Félénken megkérdezte tőlük a foglalkozásukat. Milyen kár, hogy egy nagybirtokos, vagy püspök nem akadt köztük. A gyanúsakat, azt, aki túlságosan fiatal volt, így esetleg lump lehetett, a nőket, a házaspárokat elutasította. Óvatos udvariassággal, hogy ó, igazán

sajnálom, de a szoba már ki van adva. Két nap alatt elkeltek a szobák. Kedvezőbben, mint számította. Nyolcvan pengője marad a bérekből minden elsején, — így állt a mérleg, talán a römiveszteség mellett cigarettára is telik majd. Cigányné takarít az albérlőkre, ő ezért kapja lakásul a távoli cselédszobát és konyhát. Cigánynénak, szegénynék, bizony sok lesz a dolga, de hát ő szorgalmas asszony. Kevés a fizetsége, az igaz, de csináljon magának egy kis mellékest. Kap majd az albérlőktől néhány pengőt. Csemezyné tanáccsal is szolgált a tünődő Cigánynénak: Az csak magán múlik, Cigányné, hogy valamit keressen. Takarít rájuk s amelyik nem ad semmit, azt elhanyagolja. Egyszerűen lazsíroz, no nem?

Ez a Cigányné egészen jól járt nálam, — állapította meg hamarosan az özvegy, csaknem irigységgel. Milyen jó is annak, akinek nincsenek igényei. Hanem én! Ó, az a hálátlan Józsi! Elpazaroltam rá a fiatalságomat, most itt állok kifosztva, ezzel a rengeteg lakással, fizethetem a nagy házbért, a szobákért meg alig kapok valamit. Én fizetem az évi kétezer pengőt, ők meg félig ingyen rontják nekem itt a levegőt, zavarják az életemet, inkommodálnak, rongálják a bútoraimat, én takarítatok rájuk, jaj, olyan a lakásom, mint egy éjjeli menedékhely. Egy másik asszony, Ignácné, a harmadik rómitárs, megkísérelte, hogy vigasztalja az özvegyet: De kedvesem, hisz ők azért fizetnek neked kétszázhetvenet, amiért te csak százkilencvenet fizetsz; és neked semmi dolgod velük, Cigányné takarít; meg aztán ingyen van a szobád! Az özvegy felpattant: Csakhogy nekem is élni kell valamiből! Miből éljek, ha nincs másom, mint ez az otromba lakás. Nyolcvan rongyos pengő, honnan vegyem a többit? No jó, jó, ebben igazságod van — vonult vissza Ignácné, kezdjük inkább a játékot.

Az albérlők szépen laktak a lakásban, fizették a béreket, botrányt nem csináltak, türelmesen vártak, ha mellékhelyiség, fürdőszoba éppen el volt foglalva, igen mérsékelt zajokat csaptak, akihez a takarítás csak délután jutott el, az tűrte, az egyik rádiót akart bevezetni, de lemondott szándékáról, mert az özvegy közölte vele, hogy a rádiót ki nem állhatja. Szóval az albérlők laktak, az üzem ment símán, az özvegy megélt, mert hol az egyik szobából

vonult ki egy még megmaradt szőnyeg, hol a másiktól egy drága függöny, az albérlők ebbe is belenyugodtak, mert hivatásos albérlők voltak s a dolgoknak ezt a menetrendjét már ismerték jól. Drágult azonban közben a harisnya, a huzatnak való vászon, a cseresznye, az özvegy közölte Csemezynével, mintegy az előzetes jóváhagyását óhajtván, hogy a szobabéreket emelni akarja. Jaj, drágám, csapta össze a tenyerét Csemezyné, azt nem lehet. Nem-e? Hiszen a vak is látja, hogy minden drágul, miért ne drágulnának a szobabérek? Azért nem drágulhatnak, — magyarázta Csemezyné — mert rendelet védi a lakókat, ahogy a főbérlőt, úgy az albérlőt is, a lakbér-emelés tilos. Szentisten, hallottak már ilyen képtelenséget? Ki adta ki azt a rendeletet, mit akar az illető? Az albérlőt védi, engem meg nem véd az albérlővel szemben? Engem kiszolgált minden jöttment hajléktalannak? Csak nem akarja az a rendelet, hogy az albérlők ingyen lakjanak? Már pedig maholnap ingyen laknak. Ignáczné segített Csemezynének a felvilágosításban: akkor viszont te is ingyen lakol. Én? — tiltakozott az özvegy az összehasonlítás ellen, én főbérlő vagyok!

Ez volt az első, kevéssé viharos megbeszélése a béremelésnek. Az eredmény egyelőre: jó lenne emelni, de nem lehet. Nem szabad. Kockázatos, mert büntetése van. De hát, ami kockázatos, azt meg lehet csinálni, csupán úgy kell eljárni, hogy a tett ki ne derüljön. A három asszony újra és újra összeült. Cigánynét is bevonták a tanácskozásokba, neki nagy szakismerete volt, ő tudja, hogyan csinálják ezt is, mást is a házban, például fenn a negyedik emeleten Gróbéknál vagy a szomszéd házban Salzburgeréknál. Cigányné állt persze, úgy ontotta a tudományt, min ha katedráról adna elő. Ha az albérlő elmegy és új jön helyébe, akkor lehet emelni a bért, mert — ki tudja azt, hogy mit fizetett az előd? Kedvező eset tehát, ha az albérlőt vidékre helyezik, ha megnősül s ezért megy más lakásba, de legeslegkedvezőbb, ha meghal. Fel is lehet az albérlőnek mondani, ha olyasmit követ el, ami sértés, ami botrány. Várjunk csak — a kis Kovács, az egyik udvari szoba lakója, a napokban úgy nyilatkozott a háziasszonyról, hogy vérszopó pióca. Sajnos, ezt nem tanúk előtt mondta, de mindegy, van rá mód, igenis van,

— állapította meg Ignácné s biztatón nézett az özvegyre. Van, van, de csak elméletileg. Mert ugyan ki sértené meg a mai nehéz időkben a főbérlet? Ki csinálna botrányt egy lakásban, amikor mindenki fél egy esetleges légitámadástól? És ki halna meg idő előtt, amikor ma már senki sem olyan könnyelmű, mint például a Józsi volt.

A világ haladt tovább, újsághírek és plakátok hirdették ezt naponta a lakossággal, de az özvegy gondok közt heverészett a két-ablakos nagy utcai szobában, a kanapén, mialatt paradicsomi jólétben tobzódtak, nem is messze, hanem tőle jobbra és balra, mindjárt a két szomszédos szoba albérllői; a nyár, az a nyavalyás nyár elmúlt, a cseresznyét már nem is lehetett megfizetni, nem is volt már cseresznye, az őszibarack tolakodott a helyébe, kilónként kétpengős árban, cipőt, ha utalvány nélkül akart valaki venni, fizethette érte a dupla árat és általában nem volt igazság a földön, mert ha egy szegény özvegy lement a kávéházba uzsonnázni, azt két pengőn alól nem úszhatta meg. Egy kis egyszerűsítéssel azt is lehetett mondani, hogy mindennek az albérllők az okai. Nem is szándék volt tehát, hanem önkénytelen magatartás, ellenállhatatlan kényszer-cselekvés, vagyis... hogyan is?... egyszerűen reflex, hogy az özvegy esténként nem aludt el, ponyvát olvasott, majd izgatottan fölkel, föl-alá járt a szobájában, ki-kiment az előszobába, bement a fürdőszobába, hogy hideg vízzel lemossa magát, s közben feledve a körülményeket sóhajtott, nyögött, ajtót csapkodott, keservesen nyikorgatta a parketta padlót, szekrényekben motoszkált, amit a kezébe vett, az kihullt belőle, csattanóul egyszer például a tálcát is leejtette a vizespohárral s ez felért egy bombarobbanással. Később fokozta a gyötrődést, rosszul lett, becsöngette éjnek idején Cigány-nét, sírt neki, hangosan beszélt hozzá, leküldte a gyógyszerért a csillapító szerért. Jobbról, balról mozgás hallatszott, Benedek úrnak, a jobb szomszédnak, akinek csengőbb volt a hangja, mint a baloldali Péntek úré, a szavait is lehetett hallani: Hogy a ménkü nem tud már beléje csapni! Sajnos, azt nem lehetett megállapítani, hogy kibe-mibe kellene a ménkűnek csapni. Az özvegy mégis megnyugodott, lassan elálmosodott és szépen elaludt.

Igazi nyugalom azonban most már nem szállt az ő lelkére. Hogyan is, mikor annyi ember, annyi nép, az egész világ! Esténként újra meg újra sóhajtozott, járt, zörgött, csapkodott, most meg a teáskészletet ejtette el, sok, de nem kár érte, egy kis üzemi befektetés. Esti rőmizés után megkérte a barátnőit, hogy maradjanak nála, azok maradtak, beszélgettek, kacagásukkal próbálták az özvegyet derűre kelteni. Benedek úr, a szomszéd, szintén nem aludt, vergődött, káromkodott, brómot szedett, sápadt lett, szemmel láthatóan fogyott. Egy délután hazajött, az özvegy elé járult s közölte vele, hogy ami a lakásban történik, azt nem lehet élő embernek kibírni. Az özvegynek szerényen, szinte félénken az volt az álláspontja, hogy aki valahol valamit nem bír ki, az elmegy onnan. Meglepetésszerűen nem Benedek úr, hanem Péntek úr volt az első, aki felmondott. Mégpedig úgy, hogy azonnal elköltözött. Az özvegy sajnálta, hiszen igazán jó lakó volt, semmi baj nem volt vele, s még aznap kiadta a szobát, ebben a lakásínséges világban havi harminc pengővel drágábban. Este lefeküdt, s rövid ponyvaolvasás után, anélkül, hogy megtudta volna, ki ölte meg a ferdeszemű kínai lányt, elaludt. Reggelig aludt egyfolytában s szépeket álmodott. Benedek úr is eltávozott, csend, rend, békesség honolt a lakásban, egészen a legutóbbi időig, amikor meg a bélyeg ára emelkedett s azt is rebesgették, hogy a kisszakasz nyolc fillér helyett tíz fillér lesz. A még mindig szép özvegy, szőke szelíd angyal, újra nyugtalan lett. Nem alszik, jár-ke, zörög, az jár az eszébe, hogy mégis csak ráfanyalodik a rádióra s azt fogja hallgatni éjfélig, hiszen a zene valóságos gyógyszer a háborgó léleknek. És beható tanácskozásokat folytat Cigánynéval, hogy vajjon az udvari szoba lakóival, akik nem közvetlen szomszédok, azokkal mit lehetne csinálni. Cigányné hűséges cseléd, mindenáron meg akarja nyugtatni úrnőjét: Tessék csak rám bízni, majd én kitalálok azok ellen is valamit.

A TALÁLT HUSZAS

SZÉKELY ÚR frissen szállt le a vicinálisról, megveregette vékony felöltőjét s elindult gyalog a falu felé. Meztlábás gyerekek fogták körül:

— Bácsi, csomag nincs?

— Nincs fiam — mondta Székely úr barátságosan és a kérdezőnek megsímogatta a fejét.

Augusztus végén járt az idő, még kánikulai volt a hőség. Székely úr kánikulában is felöltőt viselt, védte a tele pénztárcáját. Éppen delet harangoztak, amikor az úton találkozott a feleségével. Az asszony elkésve indult elébe. Megcsókolták egymást.

— Jaj, csak hogy már itt vagy! — sóhajtotta az asszony.

— Unatkoztál?

— Nem nagyon. De olyan koszos falu ez. Semmi komfort. Alig várom, hogy már otthon legyek.

— No, estére otthon leszel. Hatkor indul a vonat, kilencre Pestre érünk.

— Nem nem. Nem vonattal megyünk, hanem hajóval. Úgy szeretem éjszaka a Dunát. Nézelődni a fedélzetről.

— Jó, utazzunk hajóval. Csak hogy a csomagok...

— Nincs sok. Majd felfogadunk egy embert, aki néhány pengőért elhozza a két bőröndöt az állomásra.

Néhány pengőért! Ezen megütközött Székely úr. Néhány, az

tíz is lehet. Pedig az elsőosztályú hajójegy Pestig csak nyolc pengő. Néhány! Ez az asszony sohasem javul meg, ha rá hagyná, szórná a pénzt.

Lassan lépdeltek, kar a karban, a falu felé.

Már várta az ebéd Székely urat, leves, kacsasült, palacsinta és gyümölcs. Az ebédet Julis csinálta, a kis cseléd. Evés közben beszélgettek. Otthon nincs semmi különös újság. Székely úr üzletei jól sikerülnek.

— Valami kocsit kell fogadni — tűnődött Székely úr. — Lesz itt csomag elég, látom.

— Semmi sem lesz! A két bőrönd, két kistáska, meg legfeljebb még egy csomag.

— Én nem cipekedek.

— Mindjárt elszalad Julis a Prácziékhöz. Majd este befog a fiú, tegnap már megbeszéltem velük.

Ebéd után kicsit leheveredtek Székelyék, kipihenni az evés fáradalmait. Julis előbb mosogatott, azután indult Prácziékhöz.

— Kocsi nincs — jelentette Julis, amikor visszajött.

— Hogy-hogy nincs? — pattant fel Székely úr.

— Nincs — ismételte meg Julis és csaknem elnevette magát.

— Hallatlan, milyen pimaszok ezek a parasztok — méltatlankodott az asszony. — Ezek azt csinálnak, amit akarnak.

— Akkor más kocsit kell szerezni! — rendelkezett Székely úr.

Elindult azután maga az asszony és vitte magával az urát is. Julist is újra elszalajtott a egy-két helyre. De a parasztok kinn dolgoztak a határban, egyik meg már más fuvar vállalt, másiknak a lova sántult meg.

— Én nem maradok itt egy éjszakára sem, elég volt — lamentált az asszony. — Majd kerítünk egy embert, aki elviszi a csomagokat. És mi megyünk gyalog.

— Én nem cipekedek! — tiltakozott Székely úr.

— Majd Julis is segít. Az egyik kistáskát meg...

— Én nem cipekedek!

Mire hazaértek, már ott állt Julis az ajtó előtt egy emberrel. Bodor volt, a község hordára, a kehes Bodor. Tanyán szolgált azelőtt,

tavasszal költözött be a faluba, a falu szélén lakott. Napszámba járt, meg mindenféle alkalmi munkára. Keszeg ember volt, talán azért nem kellett már a tanyán, mert legyengült.

— Aztán elbírja majd a kofferokat? — kérdezte Székely úr gyanakodva.

Bodor csak bólintott. És ment be a házba, megnézni a poggyászt.

— Félnyolcra legyen itt — mondta neki Székely úr — és mit kér?

Bodor a poggyászra nézett, megint Székely úrra nézett, közönyös képet vágott és csak a vállán rántott egyet.

— Adok magának két pengőt.

Bodor elgondolkozott. Csak úgy próbaképpen bökte ki:

— Három pengő!

— Az sok. Fél óra oda, fél óra alatt vissza ér. Elég lesz magának két pengő.

Bodor csak nézett maga elé, nem ellenkezett. Kiment az udvarra, elsétált egy fatönkhez, ráült, hogy majd ott vár félnyolcig.

Székelyék mindenkit kifizettek. Szomszédot az élelmiszerért, cipészt javításért. Julist a szolgálatért. Huszonnyolcadika volt, Székely úr nem mulasztotta el:

— Azért én a hátralévő három napot is kifizetem magának.

És csodálkozott, hogy Julis nem csókol neki kezét. A feleségével folytatta a félbehagyott beszélgetést:

— Ha sikerül holnap az üzlet, egy ezrest keresek. Vehetsz rajta vagy nyolcvan libát.

Félnyolckor elindult a menet. Hiába nem akart Székely úr cipekedni, neki is jutott egy papiroscsomag. A kehes Bodor nem tudta felvenni a hátára a két összekötött bőröndöt. Székely úr könnyedén felsegítette neki a terhet, mely alatt Bodor hirtelenében csaknem összeroskadott. Julis vitte a kistáskákat és egy külön csomagot, az asszony is vitt két csomagot.

Már közel jártak Szemeshez, a nap lehanyatlott s homály borult rájuk. A kehes Bodor mindjobban meggörnyedt, Székely úr kedélyesen érdeklődött:

— Nehéz?

Bodor nem felelt, csak ment tovább. Orra szinte a földet túrta. Egyszer csak megállt. Nyúlált lefelé, de nem érte el a földet, jobban meghajolni meg nem tudott. A csupa szem-fül Székely úr már mellette termett:

— Hagyja csak, öreg! — Majd én felveszem.

Egy összehajtogatott *húszpengős* hevert az úton, félig a porban, félig a gazban. Valaki, talán Szemesre igyekvő utas, elvesztette. Talán az volt minden pénze.

Székely úr könnyedén lehajolt, megragadta a pénzt, kiegyenesedett, és a nadrágzsebébe dugta:

— Maga is meglátta? — kérdezte vidáman a kehes Bodortól. — Jó szemünk van, mi!? Mindkettőnknek!

Bodor egy kicsit állt a terhével, mintha tűnődött volna, aztán megindult.

— Gyerünk, gyerünk. Mert elkészünk.

Bodor csak ment. Nem szólt semmit. Hogy mit gondolt, azt bajos lett volna megtudni.

Megérkeztek az állomásra. Elég korán. Az állomás előtt, a homályban, már feketéltek az utasok. Egy csapatban a szegények. Odább tőlük, elkülönítve, három-négy elsőosztályos utas fehér kabátjai villogtak.

Lerakták a poggyászokat. Székely úr segített Bodornak. Bodor állt és várt. Székely úr elment a pénztárhoz, jegyet váltani. A *huszasal* fizetett. Négy pengőt kapott vissza belőle. Visszaérkezve így szólt nejéhez, hangosan, hogy Bodor is hallja:

— Itt ugyan hiába kérdezné az ember, hogy ki vesztett el pénzt. Vagy senki sem szólna, vagy tizen jelentkeznének.

Az asszony segített az urának:

— No persze. Nem lehet annak a gazdáját már megtalálni.

A kehes Bodor elővette kis cseréppipáját, megtömte, rágyújtott, az első két szippantás után köpött egy nagyot.

Nemsokára feltűnt messze délen a közeledő hajó árboclámpása. Kis sárga fény, mintha állt volna a levegőben.

— Ezeket a holmikat oda kell rakni a híd bejáratához! — intézkedett még Székely úr.

Bodor és Julis odacipelték a csomagokat. Székely úr Bodor elé állt, hogy kifizesse. Adott neki két pengőt, ahogy kialkudták. Azután megint a zsebébe nyúlt, kivett másik két pengőt:

No, itt van, öreg. Mert *maga is* meglátta a „tízest“, amit az úton *találtam*. Egy kis részesedés. Igyon majd egy pohár bort.

Bodor kicsit habozott, de nyúlt a két pengőért. Némán nézett Székely úrra, nem tudott volna neki semmit sem mondani. Nap-számos volt Bodor, alkalmi munkákat vállalt, negyven évig cseléd-kedett a tanyán, csak a tavasszal jött be a faluba.

1935

KISVÁROS, 1942

A HIDEG ENYHÜLT, esik a hó. A kis várost szinte egészen elborítja már a hó; utca, háztetők, a fák ágai, mindenütt csupa hó. Kovács úr kinéz szállodai szobájának az ablakán s arra gondol, hogy ebből a sok hóból alighanem megint árvíz lesz. Itt a Dunán túlton talán nem, de majd az Alföldön.

Vasárnap van, délelőtt tíz óra az idő. Mindenesetre lemegy az étterembe s megreggelizik. Reggeli után majd egy kis séta következik. Kovács úr tegnap reggel érkezett, ma van találkája Irmával, az unokahúgával, éppen lenn az étteremben. Ezt még tegnap délelőtt telefonon beszélték meg, ennyit tudott csak elintézni, a nap többi részét ebédeléssel, uzsonnázással, vacsorázással s közben sétálással töltötte el. Elég szép ez a kisváros, különösen nyáron lehet szép, van nagy tava, sok a fa, most azonban nem kínálkozik a szemnek más, mint gyönyörködni a hó fehérségében, a szilfák torzonborz koronájában s nézni a csámpástalpú szánkók siklását, kutyák barátkozását s verebek röpködését.

Kovács úr fölcsapta a kalapját, vállára terítette a kabátját s elindult. Azért elég hideg van — vélte. Milyen dchosszagú ez a lépcsőház! Az udvar, hát az csupa hó, nem is hó, hanem egyetlen nagy hóbucka. Az étterem, ó az étterem jó meleg. Étterem és nem kávéház. Van ugyan kávéház is, de azt nem igénylik mostanában, így csak este tízkor nyílik meg, akkor is muszájból, valami rendé-

szeti szabály miatt. Az étterem elég nagy, három nagy ablaka van az utcára, boltíves, még a boltozatot tartó vaskos oszlopok is díszítik s mintegy több részre osztják. Tegnap reggel, ilyen tájban, egészen üres volt. Nappal az ilyesmi nem baj, nem unalmas, Kovács úr szeret tágas helyiségben egyedül, nyugodtan reggelizni. Teát ivott s vaját evett, kávét nem mert rendelni, de a tea egészen jó volt, volt benne még igazi tea is.

Ma is, a nyitott ajtón át, üresnek látszik a terem, de Kovács úr már a söntésben, amelyen keresztül kell mennie, gyanús hangokat hall. Csakugyan, amint belép, látja, az ajtótól balra, a kályha mellett egy nagy asztalnál néhányan... hányan is?... négyen ülnek. Már látni azt is, hogy egy az éjszakát nyilván átvirrasztott mulató úrból s három cigányból áll a társaság, ha ugyan szabad, ha nem tiszteletlenség az úrral szemben a négytagú együttest társaságnak vélni. Kovács úr ránéz a mulató úrra, az is őrá, találkozik a tekintetük; Kovács úr leplezi elcsodálkozását, a mulató úr, beretvált, képű fiatalember, kötekedően néz bele a Kovács úr szemébe, mintha kérdezni akarná: Mit bámul? Talán van valami kifogása ellenem?

Kovács úr leül az ablak közelében, persze, hogy messze a mulató úrtól. De azért úgy, hogy láthassa, hogy a közbeeső oszlop ne fődje el. Tea rummal, vaj, zsemlye, előkotorászása a zsemlye-jegynek, egy-kettőre már lehet is enni. Közben halk kérdés a pincérhez:

— Ki az?

— Egy úriember az adóhivatalból.

— Még tegnapról?

— Igen, valami házimulatságból jött nemrég.

Kovács úr eszik, iszik, át-átnéz a csoportra. A cigányok is ülnek az asztalnál, ketten a mulató úr mellett, egy vele szemben. A mulató úr éppen a cigány szemébe néz, mosolyog rá, az is mosolyog, szerelmesek sem enyeleghetnek különben. Az asztalon sörösüveg áll, körülötte poharak.

— Még egy üveggel — vezényli a mulató úr. — Pardon, kettővel. Bár ezek itt amerikáznak.

Kovács úr arra eszmél, hogy ezt a mulató urat tegnap már látta. Igaz, tegnap, estefelé, itt kártyázott az étteremben. Hárman játszottak alsóst. Látta, amikor játék végeztével fölállt és elment. Sovány, nyulánk fiatalember, legalább is fiatalnak látszik. Gondosan öltözködik, frissen vasalt a nadrágja, spangnis a kabátja, s úgy csapkodja össze a bokáját, mikor jobbra-balra köszön az egész teremnek, hogy öröm nézni. Kissé huszárosan kártyázott tegnap, Kovács úr messziről kibicelt a játékhoz, olyan merészek voltak a bemondásai, hogy játék után mindjárt ejtőernyősnek is elmehetett volna.

— Hány éves lehet? — kérdezi Kovács úr a pincért.

— Nem olyan fiatal.

— Nős?

— Nem. A szüleinél lakik.

— Úgy.

Tegnap sápadt volt az arca a fiatalúrnak, most meg olyan, mintha ki lenne pirosítva. A szeme csillog, az arcán szüntelenül mosoly, de ez a mosoly nem lebeg, hanem inkább vonaglik. A cigányok persze cigányok, barnák, indusképűek. Az hegedül csak, amelyik a fiatalembertől jobbra ül, azért szembefordulva vele, az lehet a primás. A balról ülő cigány csak tartja a hegedűt, a szeme le-lecsukódik, a feje botladozik. A harmadik, az nem is számft, most éppen feláll a kioson a teremből.

A fiatalúr iszik.

— Csak igyatok, igyatok. Nem szeretem, ha...

Nem tudja befejezni a mondatot.

Azután cigarettára gyújt, amit ezüst tárcából vesz ki:

— Tónikám, rágyujtasz? — ez a kérdés a primásnak szól, — leventét ide! — ez a parancs meg a pincérnek.

A primás cincogtatja a hegedűjét, valami magyar nóta foszlányait lehet kiérezni a hangokból, mosolyog a játékhöz, a fiatalúr csucsorítja a száját s így figyel a primásra. Meghozzák a leventét, a fiatalúr beledug egyet a primás szájába, meg is gyújtja. És átnéz Kovács úrra: Ezt így kell csinálni! A fiatalúr énekelni próbál, de hirtelen felkiált:

— Misikém, téged az jellemez, hogy sietsz, amikor nem is kellene sietned.

A primás nyugodtan kezdi újra a nótát, de Kovács úr megzavarodik. Már most ki a Tónika és ki a Misike? Azaz, hogyan hívják a primást, Tóninak vagy Misinek?

A fiatalúr énekel:

— Gyere vissza, Bodri-i-i...

Ez az egész. Már el is hallgat, szétnéz és hangtalanul nevet. Hát, hangja az nincs. Énekelni, no azt sem tud. Hogy a primás tud-e hegedülni, egyelőre még az is titok. Éjszakázni mindenesetre tud. Éppen feláll, friss és könnyed, szeme, mosolygó arca olyan, mintha most kelt volna fel. A másik, annak egészen a mellére esett a feje, az már alig bírja. „Vendég ide hogy is jönne, ily cudar időben...” dalolja a fiatalúr, de megint csak nem folytatja az éneket, hanem megint a primást, így:

— Sietni csak nekem van jogom!

A primás újra kezdi a nótát, de a fiatalúr lefogja a kezét:

— Viszont, ha én sietek, te követni kényszerülsz, mert cigány vagy! — és áttekint Kovács úrra, hogy ehhez meg mit szólna, ha szólni egyáltalában joga volna.

Hegedűszó, ének, a fiatalúr emeli a fejét és felnyújtja az ujját:

— Úgy húzd, mintha egy magyar úrnak húznád!

Zavars mosollyal néz körül, a szemöldökét összeráncolta, szinte láthatóan veszi észre, hogy nem egészen jól fejezte ki a gondolatát, sőt egészen rosszul, mert hiszen ez a feltételes vagy miféle mód, már hogy mintha egy magyar úrnak húznád, ez szószerint azt jelenti, hogy ő nem magyar úr. Hohó, ez nem maradhat így, azt rektifikálni kell, kérem a helyreigazítást:

— Mert én nagymajtényi és szelecsei Szelecsey Tamás szabolcsi nemes úr vagyok.

„Ez nekem szól” — állapítja meg Kovács úr.

A fiatalúr átöleli a primás nyakát, magához húzza a fejét s csókot csuppan a halántékára. Azután ellöki a fejét. A primás ehhez úgy mosolyog, mintha hangosan kuncogna s kínálkozó elhárítással csipogná: jaj, ne tessék, mert meglátják.

A fiatalúr most elkomorul, ködösen mered maga elé a semmibe. Mert hát, igen, nem ennek a cigánynak kellene itt mellette ülnie.

Hirtelen belibeg a nyitott bejárón Irma. Vidáman, siet, az ajtóból nevet Kovács úrra, üdvözli őt, de egyszeriben tisztában van a helyzettel is. Kovács úr feláll, kézfogás, Irma leül melléje s már rá is kezdi:

— Ingyen szórakozás. Ugye, Pesten nem lehet ilyent látni?

— Ismered?

— Sohsem láttam.

— Az előbb ugyan bemutatkozott. Már úgy a világnak, mindenkinek.

— Jó pofa.

— Jobb a kelleténél.

— Részeg?

— Nem egészen. De örülne neki a mamája, ha látná.

— Sze-egény.

A fiatalúr elhanyagolja a jelenlévőket, új nótába kezd, illetve a nóta második sorába: „Odajár a cimbalmos a cimbalmával cimbalmozni minden este-e-e...”

Kis rekedt elbődülés és ennek is vége. Következik az ekszkuzálás, vagyis minden valószínűség szerint ekszhumálás:

— Fáj a torkom, meg vagyok hülve, de az nem fontos.

A fiatalúr iszik egy kis sört, a primásnak is tölt, a bóbiskoló másik cigányra rá sem hederít, megint nótába kezd: „Rég megmondtam a költöző darunak...” Rászól a primásra:

— Ha elmaradsz, lelőlek.

Kicsit később:

— Van itt zongora? Hozzák be, nem baj, ha le is van plombálva.

Átnéz Kovács úrra és a nőre. Nem is rájuk, mert ők nem érdeklik, hanem pontosan mögéjük az ablakra. Igen. Mert hogy népség, katonaság, statiszták nem számítanak.

Kovács úr kényszeredetten mosolyog, attól fél, hogy egyszer mégis csak valami illetlenséget mond a fiatalúr, valami olyant, amit nők jelenlétében nem való mondani, s akkor... itt van ő,

Irma mellett, kész a baj, valamit tennie kell. Csakugyan a fiatalúr úgy néz, olyan ráncok futnak össze a két szeme közt a homlokán, mintha ezen törné a fejét.

Irma zavartalanul nevet, sugdos a Kovács úr fülébe, tetszik neki az eset.

Az eset már kezd is elfajulni. A fiatalúr földhöz vág egy poharat. Nono, hová esett a pohár? Csak oda, közvetlenül az ő asztala mellé. Csörömpölve tört darabokra. Még egy pohár, az is eltörik.

Kovács úr ezt gondolja: A mai világban! Amikor olyan drága minden.

Harmadik pohár törik. A primás cincog, a fiatalúr megint szól:

— Nincs itt két erős háziszolga? Tudniillik kidobjuk ötet, ha ilyeneket húz.

Tizenegy óra elmúlt, két bőrkabátos, csizmás úriember érkezik. Ismerősök Szelecsy Tamás úrral, nevetve üdvözlik, Szelecsy úr megemeli a jobbkezét és mosolyog. Szervusz Tamás, szervusz bátyám, szervusz.

— Ilyen korán?

— Nem mindenkinek adatott meg a szerencse, hogy ilyen jó kedvvel ünnepelje meg a hajnalt.

— A delet, Tamás, a delet!

Tamás felsüvít:

— Heuréka! Heuréka!

Kovács úr nevet:

— Azt hiszi, hogy a hajnal görögül heuréka. Nem rossz.

A fiatalúr megmerevíti a nyakát, ráncolja a homlokát, sejti, hogy újfent nincs valami rendben. Így üti el a dolgot:

— Opaszno van sze nagnuti!

Irma mindebből egy szót sem ért, csak nevet. Fesztelenül, olykor hangosan. Kovács úr ettől a nevetéstől is fél. De bízik a két bekecses úrban, akik leültek és sört rendelték. A primás feléjük fordul, nekik is húzza. Halkan, csak éppen hogy megnyöszöröggetve a hegedűt. A társa is cihelődik, megsimogatja nagy bozontos haját, talán meg is ráncigálja, hogy eszméljen.

— Miből telik ennek erre? — kérdezi Kovács úr, látszólag Irmától, de inkább önmagától.

Irma elmereng s egyszerre rátér a tárgyra. Amiért jött. Valami hagyatéki ügy, azt kell megbeszélni. Mert a nagynénjének, Kovács úr sógornőjének, az az álláspontja, hogy... stb. A fiatalúr mellőzöttnek érzi magát, három-négy poharat tör el egymás után. Az urak kacagnak, az egyik megszólal:

— Számolja ezt valaki?

Az ébredő cigány is lever egy poharat, véletlenül, a könyökével. Az is eltörik. A fiatalúr megrója:

— Ne törd a poharat, az Isten szerelméért, ne törd. Ne pusztítsd...

Keresi a szót s megeli:

— ... a nemzeti vagyont! Mert te csak...

Megint keresi a szót s ezt vágja ki:

— Te egy dunántúli kuli vagy!

— Szellemes — dohogja Kovács úr.

— Nekem már mennem kell — mondja Irma.

Rendben van, sőt hála Istennek. Fizetnek, elindulnak. Kovács úr mereven néz maga elé. A fiatalúr ügyet sem vet rájuk. Kijutnak a kapu elé, majd az utcára. Esik a hó:

— Fogadok, hogy árvíz lesz belőle, — könnyebbül meg, Kovács úr.

— Azért tisztességesen viselkedett, — állapítja meg Irma.

— No igen.

— Szerelmes valakibe.

Kovács úr elkíséri Irmát hazáig. Tíz percnnyire lakik, egy keskeny és rövid utcácskában. Kovács úr olvassa az utca nevét: Külső Károly király-út.

— Ez már aztán túlzás! — véli Kovács úr.

Elbúcsúznak. Este utazik Kovács úr haza, a többit majd meglevelezi. Lehet menni vissza az étterembe, itt az ebédidő, harangoznak. Ámbár talán sétálni kellene még, mert az a szerencsétlen flótás...

De szemközt jön Kovács úrral a két cigány. A murinak tehát

vége. A primás most nem mosolyog. Fanyar az ábrázata, kicsiny a szeme, mindkét cigánynak hamuszürke a képe. Kovács úr egészen elcsodálkozik. Olyan ez a primás most, mintha ő lenne a Balog Tuta. A másik cigány azonban egészen felélénkült. Dühösen beszél. A kezével hadonászik, belemarkol a levegőbe, összeszorítja az ujjait:

— Ha én megfogom, hát megfojtom. Isten szentségemre megfojtom!

A fenét! Kit akar megfojtani? Talán . . . nem fizetett a fiatalúr? Vagy keveset adott? Ne-em, nem, ez nem valószínű, — tűnődik Kovács úr. A cigány, a „dunántúli kuli“, valakit meg akar fojtani. Az csak egy másik cigány lehet.

1942

DEÁK FERENC ÉS A RABLÓK

KOVÁCS ÚR már nem mai gyerek. Haja nincs, a feje fényes, ami csutak hátul és oldalt fedi a koponyáját, az is őszül. Foga sem igen van. A beszéde is hibás, éppen emiatt, baj van tehát az ef-fel, az esz-szel s még néhány mássalhangzóval. Messzire még jól lát, de mikor a kisszakaszt előkotorja a zsebéből, éppen fölszállás közben, ki kell vennie a pápaszemét s föltennie, nehogy kétfillérest dobjon a perselybe. Csóválja is a fejét gyakran, rosszalja a világot, az embereket, a politikát, a közállapotokat, a mai szellemet. Haragszik a drágulásra, az új megállóhelyekre, a különféle jegyekre, az újságokra s a ponyvairodalomra.

Kovács úr most karosszékben ül, meleg szobában, még az őszi idején gondoskodott szénről, a pápaszeme az orrán és olvas. Az ablak közelében ül, de hát hiába, elég disznóság, hogy manapság ilyen korán alkonyodik. Hej, máskép volt ez régen! No, de rendben van, pápaszem az orrán, jó üveg, ő olvas, most nézte át az esti lapot s már egy könyvet tart a kezében. Az esti lap, brrr, micsoda világ! Csak néhány perc, csak a nagybetűs címek, de amit azok mondanak, attól is úgy elfárad a rendes ember, hogy aztán már lélekzeni is nehezebbre esik. A régi világ felé kell fordulni, vigasztalni.

Kovács úr most Deák Ferencről olvas. Deák Ferenc az ő legkedvesebb alakja az egész világegyetem történetében. Petőfi, az volt a költő. Jókai, Mikszáth, azok voltak az írók. Azután a közélet

nagyjai, Széchenyi, Kossuth, Deák! Deák Ferenc volt az ember. A legnemesebb lélek. Jó, bölcs, igazságos, másokkal törődő, szelíd és mégis kemény, minden gonoszság nélkül való. Már mindent elolvasott Kovács úr, amit csak írtak Deák Ferencről, az ő eszményképéről. Mindent, mégpedig többször. Felüdül az ember, ha Deákról olvas, megnyugszik, amennyire lehet, — hát még ha a megállókat is visszahelyeznék a régi helyükre! — és újra hisz. Hisz a jóság és igazság erejében. Ha Deák Ferenc élne, Kovács úr fölkeresné, színe elé járulna és kezet csókolna neki. Ó, ki tudna ma hozzá méltó lenni? Micsoda ember volt! Itt van például ez az eset is: Deák Ferenc és a rablók. Hát az úgy történt, hogy Deák éppen Pusztaszent-Lászlón tartózkodott, a sógoránál, Oszterhuber Tarányi Józsefnél. Oszterhuber künn járt a tanyákon. Oszterhuberné már nem élt, Deák néhány cseléddel egymaga volt a házban. És akkor egy tavaszi napon estefelé . . . No, de hagyjuk Kovács urat elmerengnie a történeten. Elolvasta a szörnyű, de nem tragikus kalandot, már vagy ötödször életében, letette a könyvet, a pápaszemét is letette, szemét a zsebkendőjével úgy törülgeti, mintha könnyezne, pedig örül, boldog, mert szép, nagyon szép az eset, igazi régi történet, nem mai emberekről, hanem régi hősről és régi zsitányokról. Érdekes történet, pompás, ragyogó jel minden mozzanata, óh, Kovács úr szeretné rögtön elmesélni, hadd gyönyörködjének benne, hadd okuljanak belőle mások is. Szeretne kimenni a feleségéhez, Kovácsnéhoz, de Kovácsné nincs otthon, ha meg majd jön, öltözködni kell, mert estére átmennek Budára, Szederékhez, vacsorára. A vacsora bizonyára jó lesz, de . . . kik is lesznek majd ott? Szeretné behívni Marist, a cselédet, meggondolja azonban a dolgot: a történetet még ma el kell beszélnie, ott, ahol éppen adódik és annak, akinek lehet, tehát ha most Marisnak mondaná el, akkor másodszor már nem menne az előadás oly friss kedvvel. Marad tehát örömevel, boldogságával egymagában, föláll, lelkesedik, föl-alá jár, mosolyog, elképzei, hogy őhozá törne be néhány rabló s milyen okosakat mondana ő azoknak, hogy leszerelné őket néhány bölcs szóval. A rablók kénytelenek lennének az igazság előtt fejet hajtani és — mivel az élet egyezkedésekből áll, kell, hogy azokból álljon, —

nagy engedménnyel, féleredménnyel távozni. Kovács úr föl-alá sétál, tovább olvasni nem tud, meg nem is akar. Közben besötétedik, villanyt gyújt, leül, cigarettázik s megérkezik Kovácsné.

— Félhét. Átöltözök és megyünk, — mondja az asszony.

Kovács mosolyog: Igen, megyünk, jó is lesz, hogy megyünk, bizonyára egészen rendes társaság lesz együtt Szederéknél.

A VACSORÁN Cserei, egy rövidnyakú, kövér fiatalember nem evett a csirkéből. Ő mindent megeszik válogatás nélkül, — magyarázkodott, még a spenótot is, csak a csirkét nem. Mert a csirkét levágják s a csirkét ő sajnálja. Ezen aztán Baka, egy másik fiatalember, sovány és lencsőke hajú, elkezdett nevetni. Akkor maga spenótot se ehetne, mert a spenótot is levágják, — mondta zötyögve a nevetéstől. Nem rossz tipp, csirkét nem enni. A csirke arra való, hogy levágják. Ő bizony emberhúst is enne, csak hát nem szokás. Ezt már nevetés nélkül, szinte átszellemült komolysággal mondta ez a Baka. Kovács úr a fejét csóválta. Szeder Pirike, a házikisasszony, látszólag vitába kezdett Bakával, mert kedélyesen vetette föl a kérdést: akkor maga engem is megenne? Baka őszintén felelt: Miért ne? Szóval miért ne, miért igen, hogyan lehet ilyent mondani — s hamarosan kiderült, hogy Pirikének tetszik a lenhajú Baka, s lenézi Csereit, akit anyámasszony katonájának nevezett. Cserei zavartan védekezett, hogy csakis a csirke, csakis arra érzékeny ő, különben neki mindegy, neki nem gyengék az „idegei“, ő... ő... nohát neki legkedvesebb olvasmánya a kisponyva, neki meg se kottyán, ha minden oldalon szitává lőnek egy embert, sőt, ő minden este „megeszik“ két-három ponyvafüzetet... A dióstortánál tartottak, a torta remek volt, igazi dióval és igazi krémmel, semmi pót benne, elmerülten ették, a csevegés szünetelt, éppen csak Máli néni kezdett bele egy történetbe, amely a testvéréről s annak a családjáról szólt: a házukat felgyújtották, mindenüket elvesztették, az irataikat is, nemcsak hajléktalanná, hanem hontalanná is váltak, menekülniök kellett, de sehova nem mehettek, két kis gyermekük megbetegedett, az egyik meghalt, az asszony megőrült, a férfi öngyilkos

lett. Apróra elbeszélte minden részletet, amiről levélből, hírhozóktól tudott, csak lassan tért vissza a beszélgetés megint — a diós-tortára, melyen már rég túl voltak, már a gyümölcsöt is megették. Igen, a diónak ennyi a kilója, a vaját meg, nohát, milyen nehéz volt a vaját beszerezni, végül pedig hogy Szedernek a legkedvesebb gyümölcse a lasponya. Pirike föl is vetette a kérdést: Már most mi az igazi neve, lasponya vagy naspolya? Mert ő megvallja, hogy fogalma sincs erről. És mi az? Termesztik vagy vadgyümölcs? Mindegy, kilója egy pengő hatvannyolc, két pengő is. Lächerlich! — jegyezte meg Walczné. Hanem, érdekes a sült tök, arra is csak most eszmél az ember, hogy nem rossz étel. Mi az, hogy nem rossz? Nagyon jó! Ha mindig drága lett volna és ritka, akkor az lett volna az ananász.

Feketekávét is ittak, abban a szobában, amelyben Szeder úr könyvtára volt. Hallgatták egy kicsit a rádiót, tudomásul vették, hogy „kedvező látási viszonyok mellett“, cigarettáztak, nézegették Szeder úr könyveit. Dosztojevszkij-sorozat, öreg játék, kit érdekel ma már? Bűn és bűnhődés, ó, én nem is értem — hangzott szinte sóhajtként, hogy miért csináltak belőle valamikor olyan nagy dolgot. Cserei mosolyogva mondta: mindössze egy gyilkosság van benne . . . Petőfi költeményei. Arany János összes művei. Új könyvek: Elfújta a szél. Via mala. Hopp, ez érdekes! Új kincses könyv. Valaki kihúzott a három kötetből egyet, felütötte s olvasni kezdett belőle hangosan: A fullasztó gázok . . . Többen a könyv fölé hajoltak, hallgatták a szöveget, de az asszonyok únták s összebújva külön ülést nyitottak, melynek tárgya a főzés volt, illetve az anyagok beszerzése. Pirike is elfordult az Új kincses könyvtől s az asszonyokra figyelt. Az olvasás megakadt, kis szünet állt be.

Kovács úr megragadta az alkalmat:

— Hanem én olvastam most egy érdekes könyvet. Deák Ferencről.

Figyelni kezdtek Kovács úrra, mert ő ritkán beszél s ha megszólal, illik meghallgatni, hiszen előkelő ember, gazdag ember. Szederéknek is gyakran tesz hasznos szolgálatokat. Csak Pirike riadt tekintete villan össze Bakáéval: Szent Isten, Deák Ferenc!

— Nagyon érdekes könyv, — folytatta Kovács úr. Ma azt a részletet olvastam el belőle, amely arról szól, hogy Deák Ferencet egyszer rablók támadták meg.

DEÁK FERENC és a rablók. Szóval rablók is szerepelnek a történetben. Rendben van, halljuk. Kovács úr lassan, szép halkán kezdte el:

— Pünkösöd előtti szombaton történt, a hatvanas évek elején, évszámokat nem tudok megjegyezni. Este volt, nyolc óra tájt. Ja, igaz, Pusztá-Szent-Lászlón vagyunk, Deák sógorának, Oszterhuber-Tarányi Józsefnek a kastélyában. Oszterhuber nem volt otthon, künn járt az egyik tanyáján. Az ispán sem volt otthon. Néhány cseléd és Deák Ferenc tartózkodtak a házban. Deák a billiárd-szobában üldögélt és olvasott. Egyszerre csak berobogott az udvarra egy parasztkocsi. Négy betyár jött vele, puskával és egyéb fegyverekkel. Köztük volt a vezér, egy bizonyos, akkor híres, Hajnal Jancsi. Pénzért jöttek. Oszterhubernek egy elbocsátott cselédje hitette el velük, hogy a kastélyban sok pénz van, mert az uraság eladta a gyapjút s hatezer forintot vett fel a kereskedőtől előlegül...

Baka számolni kezdett: Hatezer forint, az tizenkétezer korona, illetve huszonnégyezer pengő, nna az is valami.

— Az előleghistória nem volt ugyan igaz, de pénz az olyan úri háznál mindig volt valamelyes. A betyárok tehát nem hiába jöttek. Első szándékuk volt az embereket ártalmatlanná tenni. Először a gulyást vették észre, aki éppen a teheneket fejte. Mert sötét volt, mondtam, hogy esti nyolc óra körül járt. Dobja el azt a sajtárt és be a konyhába! — kiáltott a gulyásra a vezér, Hajnal Jancsi. A gulyás megpróbált egy kicsit okvetetlenkedni, de hiába, mert ráhúzott egyet a balta fokával. Ment tehát be a konyhába. Oda terelték be a rablók a többi cselédet is sorjában. Jött éppen haza az ispán, egy Szabó nevezetű, az először föl akart háborodni, de hamar elhallgattatták, őt is bevitték a konyhába. Munkamegosztással éltek a betyárok, a négy közül egy künn állt a kapuban, ott őrködött, egy a konyhában maradt és sűrűn fenyegette agyonlövással azt,

aki moccanni mer, kettő pedig, Hajnal Jancsi és egy társa, bementek a házba. Szobáról szobára jártak, ott találták Deák Ferencet a billiárd-szobában. Kicsoda az úr, mit keres itt? — rikoltott rá Hajnal Jancsi. Ne mozduljon, mert rögtön agyonlövöm. Deák Ferenc nyugodtan szólt: Ha csak a nevemet akarjátok tudni, nincs szükség fenyegetésre. Én Deák Ferenc vagyok.

Kovács úr szétnéz. kis szünetet tart, Pirike mosolyog, grimászkál, amely pesties szóval ezt jelenti: no, mondd már! Kovács úr folytatja:

— Deák Ferenc vagyok, a házigazda a sógorom, nála vagyok látogatóban. Hajnal Jancsinak szöveget ütött fejébe a név, hogy Deák Ferenc. Hallott már róla. Azt tudta róla, hogy híres ember, jó ember, pártfogója a szegényeknek. Kicsit megzavarodott ez nehezeére esett. Megkérdezte: Aztán igaz ez? Nem hazudik az úr? Deák csak ennyit felelt: Deák Ferenc még sohasem hazudott.

Bakai és Cserei összenéztek: az a rabló egy kész naivista volt! Kovács úr mesélt tovább:

— Hajnal Jancsi kiküldte a társát a szobalányért.

Ahá! Igazoltatás — nevetett Szeder úr. Már akkor! Semmi sem új a nap alatt.

— A rablóvezér megkérdezte a szobalánytól: Ki ez az úr itt? A szobalány felet: Hát a Deák Ferenc uraság. A vezér akkor, már mint Hajnal Jancsi, leeresztette a puskáját, megpödrte a bajuszát...

Baka nevetve: Bocsánatot kért és elköszönt.

— Nem egészen. Éppen ez az érdekes a történetben, többek közt. Bocsánatot kért ugyan, de nem köszönt el és nem tágitott.

Pedig úgy lett volna szép — sóhajtott a Walczné.

— A tekintetes úr ne féljen tőlünk — mondta Hajnal Jancsi. De éppen akkor érkezett haza Oszterhuber. Azt rögtön körülfogták a rablók, szidni kezdték és fenyegették. Követelték tőle a pénzt. Oszterhuber ellenkezni akart, már mint a pénz dolgában, de Deák azt ajánlotta, hogy szépszerével adjanak oda mindent, ami a háznál van.

Szóval begyulladt! — állapította meg Baka.

— Oszterhuber kinyitotta a szekrényt és kiadta, ami pénz

benne volt. Kilenc darab százforintost, még valami kisebb pénzt, összesen körülbelül ezer forintot. Ezt a rablók keveselték. És amikor Oszterhuber erősítette, hogy a háznál nincs több pénz, lekapták, összekötözték a kezét és egy vasdarabbal ütni kezdték.

Cserei a tenyerét szétnyitva csinál egy mozdulatot: ez is valami, de hát kevés!

— Deák Ferenc közbelépett. Megpróbált okosan beszélni a rablókkal. Egész kis közgazdasági magyarázatot tartott. Arról, hogy birtokos ember, ha vagyonos is, nem tart magánál sok pénzt. És felajánlotta, hogy ami pénze neki van, azt is odaadja, csak ne bántsák a sógorát. Elvezette a rablókat a szobájába, ott elővette a pénztárcáját, abban is volt kétszáz forint. Azt is odaadta. A rablók tisztelték Deák Ferencet, de a pénzt elvették. És még mindig keveselték.

Az egész társaság nevet, nagy sikere van a rablók következtességének. Hiába, pénz beszél, kutya ugat.

— Deák odaadta nekik az óráját, odaadott egy arany tollat is. A tollra azt mondta, hogy mielőtt el akarják adni, törjék össze, mert rá van vésve a neve, különben is ismerik, a vevő is felismerné. Hajnal Jancsi megköszönte a jó tanácsot. De még mindig keveselte a zsákmányt. Összehordtak azután bundát, csizmát, ezüst evőeszközöket. A zsákmány még mindig kevés volt, szigorú ember volt ez a Hajnal Jancsi, de amit tulajdonképpen mondani akartam, mégis csak hatott rá a szép szó és az, hogy Deák Ferencsel áll szemben. Deák Ferencet nem bántotta, még csak sértő, vagy illetlen szót sem mondott neki. És amikor Deák kérte erre, Oszterhuber kötelességeit is feloldozta, nem nyúltak többé hozzája. Amikor már minden zsákmány együtt volt, amit szerezhettek, csakugyan elköszöntek. Ekkor Deák Ferenc még megemlítette, hogy az órát nagyon sajnálja, mert kedves emléke, ajándékba kapta. Hajnal Jancsi elővette az órát és visszaadta.

— Szsz! Tiszta pali volt!

— Hajnal Jancsi így búcsúzott el a két úrtól: Jól a szemünk közé nézzenek a tekintetes urak, hogy el ne felejtsem bennünket s ha arra kerül a sor, más ártatlan embert helyettünk fel ne akasz-

szanak. Felültek aztán a kocsira, előbb persze felpakoltak, és elrobogtak a kastélyból.

Tanácsstalan csend következett. Pirike szólalt meg először: Vége?

— Igen — felelte Kovács úr egyszerűen.

Az idősebbek hallgattak. Baka ásított egy hangosat: Azt hittem, a vége az lesz, hogy legalább is megnyúzzák a két uraságot. Kovács úr most elpirult. Mondani akart valami haragosat, de nem jutott semmi az eszébe. Cserei udvarias akart lenni s igyekezett hamar másra terelni a szót: Hanem én olvastam tegnap este egy olyan kis színesben egy érdekes esetet. Mindjárt azzal a csekélységgel kezdődött, hogy egy hentesüzletben, amikor reggel felhúzták a rollót, ott találták a dúsgazdag hentest feldarabolva a kirakati áruk közt...

1942

A KÉT KÉP

BORKÁÉK lassanként mindenükből kifogytak. Pedig két évvel ezelőtt még tele volt a lakásuk szőnyeggel, a szekrényekben szövettel, inganyaggal; három rádiójuk volt, gramofonjuk ritka lemezekkel; háztartási eszközökkel oly bőségesen rendelkeztek, hogy Zsuzska, a cseléd lány, villamos porszívógéppel takarította a szőnyeget; éléskamrájuk polcai rogyadoztak a lekvártól, befőtől és uborkától, a kamra falain szalonna lógott és sonka.

Mindezt a sok jót és szépet Borka szerezte, leginkább az ostrom alatt, feltört üzletekből, megürült zsidólakásokból. Katona barátai-val autón járt zsákmányolásra, ha kellett, nyilas karszalagot is húzott a kabátjára, anélkül, hogy ez megillette volna. Rakományszámban szállította haza a húst, dohányt, petróleumot, amire csak szert tehetett. Jó férj és családapa volt, szerette a feleségét és két gyermekét, igyekezett őket megvédeni hidegtől, sötétségtől, és éhezéstől, sietett őket jóelőre ellátni a bizonyára elkövetkező nélkülözések idejére. Előrelátó volt Borka, gyilkolni talán egyszer sem gyilkolt, hogy a maga bőrét biztosítsa, a kis szerzések pedig, az eltulajdonítások, csak olyan csekélységek a nagy világégésben, hogy a következményeik alól majd csak ki lehet bújni.

A felszabadulás után az egész vidám életet mintha elvágták volna, Borka lapult s amikor már elő mert bújni szalonnái és sonkái közül, a régi hivatalában nem igazolták, új álláshoz nem jutott,

megkezdte hát készleteinek eladogatását. Hol egy szőnyeg, hol néhány méter szövet ment el potom áron. Pedig az élet sokba került, öt száját kellett tömni, Borkáné ugyanis cselédet is tartott, nem akart dolgozni, hogy kímélje a kacsóit. Zsuzskára, a fiatal falusi lányra leginkább azért esett a választás, mert azt hallotta róla, hogy megbízható, igen tisztességes teremtés. Tisztességes is volt ez a Zsuzska, ügyesen végezte a munkáját, türelmesen várta a bérére, ha elsején kiürült Borka pénztárcája s neki már nem jutott belőle.

Borka, ha jól sikerült valamit eladnia, egy-egy fekete üzletet is lebonyolított, vidékre járt zsírért, húsért s a felhozott árut a lakása táján üzletekben, vendéglőkben, vagy hivatalokban árulta. Ha a hasznot rögtön el nem kótyavetyélte volna a család, vendégeskedéssel, mozi- és színházjárással, női cafrangok vásárlásával, talán egész szép üzemmé fejleszthette volna Borka a feketézést. De hát nem volt vérbeli kereskedő, csupán vállalkozószellemű, igen tevékeny ember, aki szörnyű körülmények között utazott, gyakran az ország legtávolibb részeire, ügyes hazudozásokkal szerzett hamis igazolványokat, óriási testi erővel cipelt óriási terheket.

A kiadás mindig több volt, mint a bevétel, így hát a lakás egyre üresebb lett. Mostanában már úgy állt a dolog, hogy alig maradt valami azon a két képen kívül, ami a nagyszobában, a falon lógott. Ezek a kis olajfestmények jeles festők alkotási voltak, Csók Istváné, az egyik, Rippl Rónaié a másik. Járatosabb emberek felvilágosították Borkát, hogy ezek a képek értékesek, olcsón ne adja el őket, megfelelő vevő azonban nem akadt. Borkának nagyon erőltetnie kellett az emlékezetét, hogy felderítse, honnan is kerültek hozzá a képek: egy kifosztott lakásból, bizonyos Steinfeldéktől, az Andrassy-útról. Üres óráiban érdeklődött is Borka a hely színén és némi aggálllyal állapította meg, hogy Steinfeldék nem pusztultak el, sőt hazakerültek régi lakásukba. Azután elmorfondált fifikus eszével a képekről: hogyan kerültek Steinfeldékhez, miért lennének az ő képeik, mikor a művészi alkotás igazában örökké azé, aki csinálta.

Steinfeldék viszont másképp vélekedtek a régi lakásukról, a ruháikról és a két képről. Steinfeld addig végezte detektív munkáját, amíg felderítette, hol vannak a képei. De gyámoltalan ember volt,

a lakását is alig tudta visszaszerezni, nem járt hát tovább a képek után, azt sem tudta, miféle hatósághoz kell fordulnia, halogatta hát a további lépéseket. Steinfeldné biztatgatta a férjét, mulyának nevezte és korholta a gyávasága miatt. Csakugyan gyáva volt Steinfeld, az átélt idők annyira elriasztották a világtól, hogy félt már mindentől és mindenkitől, a kiszámíthatatlan hatóságoktól és Borkától. Borkától lehetett is félni, mert hosszú szál, harciasküllemű ember volt, haragos, látszott, hogy szembeszáll azzal, aki az övét akarja elvenni, s ha felingerlik, nekimegy talán az oroszlánnak is. Steinfeld messziről kerülgetve, kikémlelte Borkát, látta, hogy elretentően tudja csattogtatni a fogait és villogtatni fekete szemét a bozontos szemöldöke alatt.

Steinfeldné bátrabb volt, ő feljelentést is tett megfelelő helyen a képek miatt, az ügy azonban megfeneklett valahol, mert átkozottul ügyes ember is az a gaz Borka... Várt, várt Steinfeldné, de nem nyugodott meg, új, merész terven törte a fejét. Tervének végrehajtása azután már éppen a legrosszabb időben sújtotta Borkáékát. Már eladták a gramofont, mind a három rádiót, ez a pénz is elfogyott, elment libára, borra, drága cigarettára, csokoládéra, ondolásra, új ruhára Borkánénak, elment úgy, hogy egy forint sem maradt a háznál. Egy este már csak zsíroskenyeret ettek Borkáék vacsorára planta-teával; a húséges Zsuzska keveselte is a teában a félkocka cukrot. Borka az asztal mellett ült, fejét a tenyerébe hajtotta és nagy keserűséget érzett. Borúlátó szemmel nézte az egész világhelyzetet, nem bízott a közeli új háborúban, nem remélte már, hogy a francia munkásokat leverik a kapitalisták, úgy vélte, megevett a fene mindent ezen a nyomorult világon. Sóhajtozott, lefeküdt, hamar elaludt, bár alvás közben szüntelenül hánykolódott s néha felnyöszörgött. Borkáné nyugodtabb volt, ő is lefeküdt a nagyszobában az ablak melletti pamlagra és kis olvasólámpája világosságánál éjfélig olvasott egy kellemes ponyvaregényt.

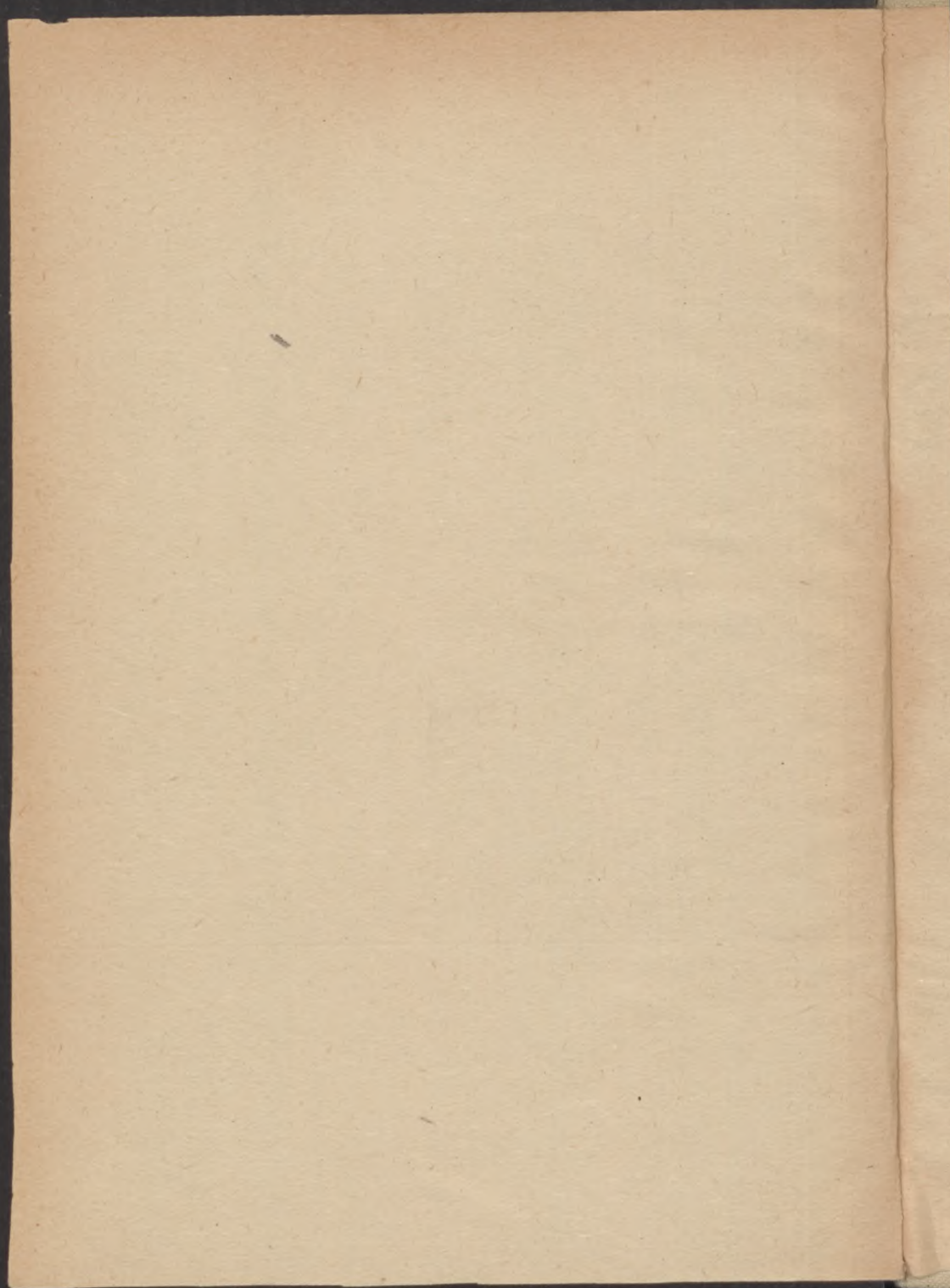
Másnap reggel Borka korán kelt és elsietett hazulról, hogy valami kölcsönt szerezzen. Zsuzska már talpon volt, a konyhában tett-vett; a koszt megcsappanása neki is kedvét szegte, a konyha szennyes volt és rendetlen, ímmel-ámmal kezdte mosogatni a teg-

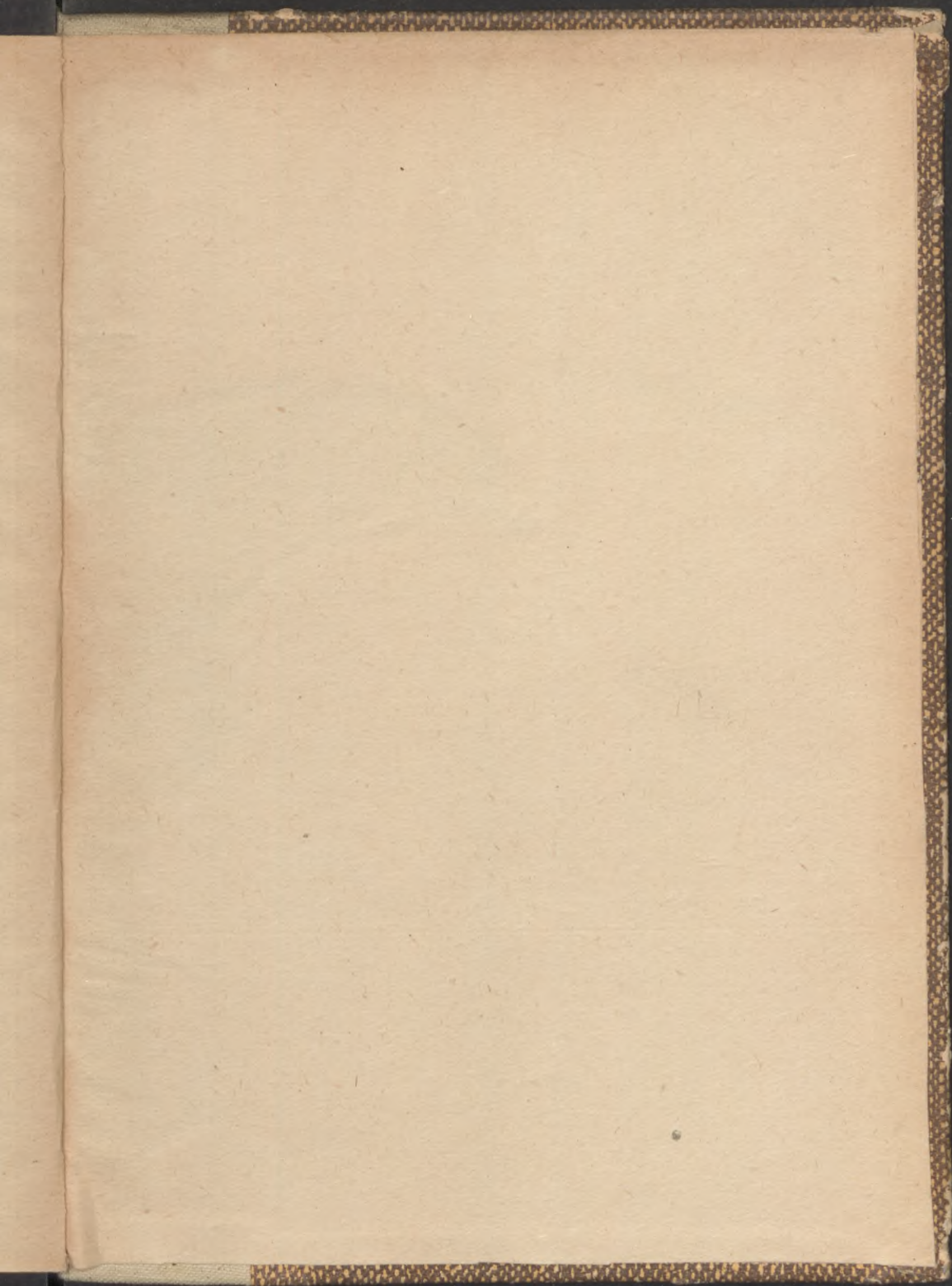
napról piszkosan maradt néhány edényt. Borkáné ébren hevert az ágyban, ásítozott, majd felvette az éjjeliszekrényről a ponyvaregényt s folytatta az olvasást, hiszen közeledik már, hogy a gyilkost leleplezzék. Kilenc óra tájban szólt a csengő. Steinfeldné állt az ajtó előtt. „Kit tetszik keresni?” — kérdezte Zsuzska. Steinfeldné nem felelt, csak ment be egyenesen a nagyszobába. Borkáné fel-emelte tekintetét a könyvről s önkénytelen mosollyal nézett a jövevényre, ahogy szokott. Steinfeldné nem köszönt, csak odament a falhoz, leakasztotta a két képet, hóna alá csapta őket s ment ki. Borkáné csak percek múlva tért magához s kiáltott Zsuzskáért. „Minek engedte be ezt a nőt, maga hülye?” „Miért ne engedtem volna be? Azt hittem, valami barátnő.” „Elvitte a képeket”. Zsuzska fordult egyet és sietett ki a szobából, mert nem bírta elfojtani a nevetését. „Hála Istennek!”.

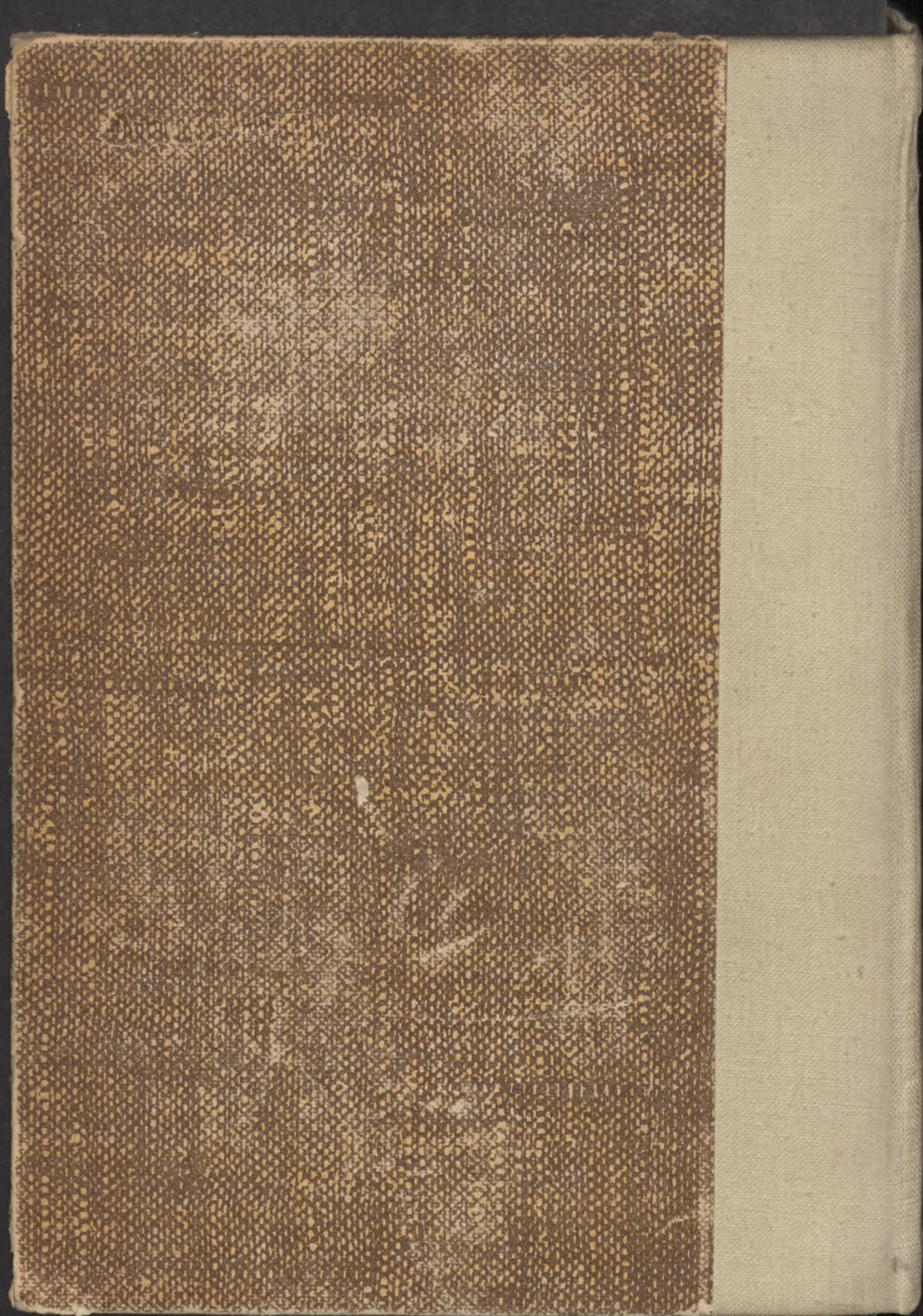
Néhány perc múlva hazaérkezett Borka. Pénz nélkül, fel-dúltan. Ideje volna már, hogy mégis csak felrobbantsák ezt az egész földtekét! „Nincs” — csak ennyit mondott. Borkáné mielőbb át akart esni a viharon, így szólt hát: „Itt volt az a Steinfeldné és elvitte a képeinket.” Borka a falra tekintett, a képek helyére. — „Te meg hagytad?” — „Mit csináltam volna?” — „Mikor volt itt?” — „Alig két perce, hogy elment, nem láttad a lépcsőn?” — Borka rohant ki a lakásból, le az utcára, szaladt vissza, aztán balra a sarkig. Kalap nélkül, úgy ahogy volt a szobában, lobogó fekete sörénnyel, lihegve, bőszen, ha elcsípi azt az asszonyt, kitépi a kezéből a képeket, ha ellenkezik, leüti, mint egy kutyát. Sóhajtozott, káromkodott, azután visszament haza, a lakásba. Az asszony nyugodtan várta a pofonokat, de a pofonok elmaradtak. Borka leült és rázta a fejét. — „Ekkora szemtelenséget az ember el sem tudna képzelni.” — „Az” — erősítette meg nézetében az asszony. — „Az emberi vakmerőségnek nincs határa!”

1947

185435

NAGY
LAJOS

NYITOTT
ABLAKOK

RÉVAI